

IUSTITIA

RADA PROGRAMOWA

SSN (st. sp.) prof. Tadeusz Ereciński
 prof. Vladyslav Fedorenko
 SSN (st. sp.) Jacek Gudowski
 prof. Czesław Martysz
 prof. Oleksandr Sushynskyy
 SSN (st. sp.) prof. Herbert Szurgacz
 prof. Andrzej Śmieja
 prezes SN (st. sp.) Stanisław Zabłocki
 SSN (st. sp.) prof. Kazimierz Zawada

KOLEGIUM REDAKCYJNE

SSO Edyta Bronowicka
 SSA Janusz Kaspryszyn
 SSR Bartłomiej Przymusiński
 SSA Małgorzata Stanek

REDAKCJA

Redaktor Naczelny:
 prof. UŚ dr hab. SSO
 Krystian Markiewicz
 Zastępca Redaktora Naczelnego:
 SSR Tomasz Zawiaślak

Redaktor Prowadząca:
 Iwona Kordjak

Edytorial / Editorial <i>Tomasz Zawiaślak</i>	92
--	----

Na dobry początek / For A Good Start

O pryncypiach On principles <i>Krystian Markiewicz</i>	93
--	----

Temat numeru / In The Spotlight

Doktorat honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego dla Sędziego Jacka Gudowskiego Honorary doctorate of the Jagiellonian University for His Honour Justice Jacek Gudowski <i>Jerzy Pisuliński</i>	95
--	----

Sądy za granicą / Courts abroad

Aktualna sytuacja dotycząca niezawisłości sędziów, niezależności sądów i praworządności w Hiszpanii The current situation regarding the independence of judges, the independence of courts and the rule of law in Spain <i>Javier Martinez Marfil</i>	108
Argentyński system sądowiczy The Argentinian judicial system <i>Marcela Fabiana Ruiz</i>	111
Czy Chorwaci ufają sądownictwu? Do the Croats trust the judiciary? <i>Ivana Bilušić</i>	117
Nota techniczna w odpowiedzi na meksykańską reformę konstytucyjną Technical note in response to the Mexican constitutional reform	120
Podważanie praworządności: wpływ organizacji społeczeństwa obywatelskiego na niezawisłość sądów Undermining the rule of law: the impact of civil society organisations on judicial independence <i>Orhan Karabacak</i>	126
Portugalski system sądownictwa – co należy zrobić? The Portuguese judicial system - what should be done? <i>Maximiano António Fernandes do Vale</i>	132
Struktura sądownictwa w Ekwadorze The structure of the judiciary in Ecuador <i>Jéssica Gabriela Valencia Guamanquispe</i>	135
Rezolucja Europejskiego Stowarzyszenia Sędziów w sprawie wynagrodzeń sędziów w Szwecji	143
Resolution of the European Association of Judges on remuneration of judges in Sweden	144
Rezolucja Europejskiego Stowarzyszenia Sędziów w sprawie Armenii Resolution of the European Association of Judges on Armenia	144
Oświadczenie Europejskiego Stowarzyszenia Sędziów w sprawie Bułgarii Statement by the European Association of Judges on Bulgaria	144
Sztuczna inteligencja i mrówki: rewolucja postprzemysłowa Artificial intelligence and ants: the post-industrial revolution <i>John McClellan Marshall</i>	145
Wpływ sztucznej inteligencji na tajwańskie sądownictwo The impact of artificial intelligence on the Taiwanese judiciary <i>Kuo, Jen Sheng</i>	148
Sprawozdanie z 66. dorocznego spotkania Światowego Stowarzyszenia Sędziów (IAJ) Report on the 66th annual meeting of the World Association of Judges (IAJ)	151

Przegląd wydarzeń / Highlights

Sprawy bieżące <i>Tomasz Klimko</i>	153
Sprawne i stabilne sądy. Postulaty	158
Strategia SSP „Iustitia” dotycząca działań w krótkim, średnim i długim horyzoncie czasowym	159

Varia / Miscellany

Determinanty wyboru rozpraw zdalnych Determinants for the selection of remote hearings <i>Łukasz Małecki-Tepicht</i>	168
--	-----

Drogie Czytelniczki, Drodzy Czytelnicy,

niniejszym numerem (łączonym) zamykamy 2024 r.

Żyjemy w nowej rzeczywistości, zarówno krajowej, jak i międzynarodowej. Trwa wojna Rosji z Ukrainą. W USA do władzy wrócił *Donald Trump*. Mamy wiele powodów do niepokoju.

Margaret Sattertwate, Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. niezależności sędziów i prawników, swój ostatni raport za-tytułowała „Ochrona niezależności systemów sądowniczych w obliczu współczesnych wyzwań dla demokracji”. Ostrzega w nim przed rosnącym trendem rządów podważających demokrację poprzez atakowanie praworządności i niezależności systemów sądowniczych. Przedstawia typologię technik, których rządy autokratyczne używają do podważania niezależności systemów wymiaru sprawiedliwości. Obejmują one:

- 1) przejmowanie lub ograniczanie systemów i instytucji wymiaru sprawiedliwości;
- 2) nadużywanie tych systemów w celu wpływania na podmioty wymiaru sprawiedliwości lub kontrolowania ich;
- 3) przeprowadzanie bezpośrednich ataków i ingerencji przeciwko sędziom, prokuratorom, prawnikom i pracownikom wymiaru sprawiedliwości.

Rok 2024 był „mega rokiem wyborczym”, podczas którego ludzie w ponad 60 krajach, obejmujących prawie połowę światowej populacji, mogli głosować. Do głosu w wielu krajach dochodzą populiści, dla których niezależne sądy i niezawisli sędziowie są „problemem”. Dotyczy to niestety także krajów, które uznajemy za stabilne demokracje, jak USA czy Włochy.

W tym numerze przedstawimy Czytelnikom sytuację sądownictwa w wybranych państwach z całego świata. Dzięki naszym zagranicznym kontaktom (w tym miejscu wielkie podziękowania dla Szefa zespołu międzynarodowego *Tomasza Posłuszne*go) udało nam się zebrać bardzo ciekawe relacje z pierwszej ręki.

Z drugiej strony, cieszy to, że coś się zmienia (oby na lepsze) w krajach, które od lat mają problemy z praworządnością. Przebudzili się węgierscy sędziowie. Bardzo mocno trzymamy za nich kciuki.

Mamy jeszcze jeden powód do radości. Jest nim przyznanie tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego Sędziemu Sądu Najwyższego (w stanie spoczynku) *Jackowi Gudowskiemu*. Nasza radość jest tym większa, że Pan Sędzia jest członkiem Rady Programowej Kwartalnika *Iustitia*. Jest on jednym z tych Autorytetów, których bardzo potrzebujemy.

Korzystając z okazji, serdecznie gratuluję Panie Sędzio!

Polecam uwadze naszych Czytelników także tekst stałego współpracownika zespołu ds. prawa cywilnego *Łukasza Małeckiego-Tepichta* dotyczący rozpraw zdalnych. To element cyfryzacji sądownictwa, które jest jednym z największych wyzwań w naszym kraju. Dlatego warto sięgnąć po tekst, którego celem jest identyfikacja czynników, które ograniczają, utrudniają lub uniemożliwiają realizację rozprawy sądowej w trybie zdalnym.

Dziękuję, że sięgacie po nasz Kwartalnik.

Tomasz Zawisław
Zastępca Redaktora Naczelnego

„IUSTITIA” Kwartalnik Stowarzyszenia Sędziów Polskich / “IUSTITIA” Quarterly of the Association of Polish Judges

Stowarzyszenie Sędziów Polskich „Iustitia”
ul. Przykoppowa 33, 01-208 Warszawa
tel.: (22) 535 88 31
faks: (22) 535 88 32
e-mail: biuro@iustitia.pl
www.iustitia.pl

Redakcja:
Redaktor Naczelny: *Krzysztof Markiewicz*
Z-ca Redaktora Naczelnego: *Tomasz Zawisław*
Redaktor Prowadząca: *Iwona Kordjak*
Stali współpracownicy: *Dorota Zabłudowska*,
Arkadiusz Tomczak, *Tomasz Klimko*

Adres Wydawcy i redakcji:
Wydawnictwo C.H.Beck
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa
tel.: (22) 33 77 600, fax: (22) 33 77 602
e-mail: kwartalnikustitia@beck.pl
www.kwartalnikustitia.pl

Skład i łamanie: DTP Service
ISSN: 1640-8365

Artykuły:

Redakcja zastrzega sobie prawo dokonywania zmian redakcyjnych w nadesłanych opracowaniach. Materiałów niezamówionych Redakcja nie zwraca. Z chwilą przekazania tekstu Redakcji Autor przenosi prawa autorskie do publikacji utworu w kwartalniku oraz jego rozpowszechniania na innych polach eksploatacji, jak: Internet, publikacje Wydawnictwa C.H.Beck, chyba że inaczej uzgodniono w odrębnej umowie. Prawem autorskim chronione jest również wprowadzanie treści materiałów do banków danych oraz przenoszenie tych treści na nośniki dźwięku i obrazu. Wersja papierowa jest wersją pierwotną czasopisma.

Warunki prenumeraty:

wpłaty na prenumeratę przyjmowane są za pomocą polecenia przelewu bankowego na rachunek Wydawcy:
Wydawnictwo C.H.Beck
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa
Nr konta: 52 1240 6247 1111 0000 4973 5420

Cena prenumeraty (4 numery) wynosi: 299 zł (w tym 8% VAT)
– doliczając koszty przesyłki

Ceny ogłoszeń

Czarno-białe: cała strona – 6000 zł,
½ strony – 3400 zł

Kolorowe: IV str. okł. – 13 000
II lub III str. okł. – 11 000
Insert: 0,90 zł sztuka

Powyższe ceny nie zawierają VAT i dotyczą reklam gotowych. Płatność przelewem po otrzymaniu faktury VAT i egzemplarza okazowego. Na IV stronę przyjmowane są wyłącznie ogłoszenia całostronicowe.

Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za treść zamieszczonych ogłoszeń.
W sprawie ogłoszeń należy kontaktować się z Działem Reklamy – *Kinga Filipowicz*,
tel.: (22) 33 77 652, fax: (22) 33 77 601
reklama@beck.pl

Nakład: 500 egz.
Cena: 99 zł/numer (w tym 8% VAT)

IUSTITIA

NA DOBRY POCZĄTEK

O pryncypiach

Drogie Iustitianki, drodzy Iustitianie!

Polski wymiar sprawiedliwości stoi przed ogromnymi wyzwaniami. Ponad rok po rozpoczęciu aktualnej kadencji parlamentu problemy organizacyjne nie zostały rozwiązane. Co więcej, upływ kolejnego roku sprawia, że sytuacja raczej się pogarsza niż stabilizuje.

Spółeczeństwo dostrzega problem neo-KRS, neo-sędziów, obawia się wydawania przez tych ostatnich orzeczeń, które mogą być uchylone po kilku latach trwania procesu. To właśnie długotrwałość postępowań sądowych jest tym, co w największym stopniu decyduje o negatywnych ocenach wymiaru sprawiedliwości. Nic też dziwnego, że opinia dotycząca zmian w polskich sądach nie jest dobra, a raczej zła niż dobra¹.

„Iustitia” wraz z ekspertami opracowała trzy podstawowe projekty ustaw, które na polu legislacyjnym miały odbudować zrujnowany dom polskiego sądownictwa. Po raz pierwszy w historii polscy sędziowie oddolnie wzięli odpowiedzialność także za poziom legislacyjny. To odpowiedzialność za państwo i zobowiązanie wobec obywateli i obywateli, gdy inne władze państwowe nie działają. Na podstawie jednego z tych projektów rząd przygotował projekt ustawy o KRS (prezydent projekt skierował do TK, podobnie jak inny projekt społeczny o TK).

Kilka miesięcy temu Komisja Kodyfikacyjna Ustroju Sądownictwa i Prokuratury przygotowała dwa projekty o przywracaniu prawa do sądu². W dużej mierze bazują one na założeniach opracowanych przez ekspertów współpracujących z SSP „Iustitia”. To wyzwanie, na poziomie legislacyjnym i organizacyjnym, o ogromnej skali. Dotyczy ponad 3200 sędziów na niecałe 10 000. To problem ich statusu, orzeczeń przez nich wydawanych, ponownych konkursów we wszystkich rodzajach sądów, wprowadzenie samorządu sędziowskiego, likwidacja dwóch neo-Izb w SN, nowe postępowanie dyscyplinarne, likwidacja skargi nadzwyczajnej oraz zarządzanie Sądem Najwyższym w okresie przejściowym. Komisję Kodyfikacyjną stać było na opracowanie w stosunkowo krótkim czasie dwóch projektów (każdy po ok. 80 stron), bo

praca koncepcyjna została wykonana przez „Iustitię” wcześniej. Gdybyśmy tego nie zrobili, to teraz byłibyśmy na etapie załączków pierwszych przepisów. Nie zapominajmy o tym.

Dwa miesiące temu projekty zostały oficjalnie przekazane Ministrowi Sprawiedliwości. Od tego momentu odbyły się różne seminaria, panele, konferencje. W zasadzie wszyscy (czasami z pewnymi uwagami) popierają wersję ustawowego uregulowania statusu neo-sędziów. Jest ona szybsza i opiera się na założeniu implementacji przez ustawodawcę orzeczeń sądów polskich i europejskich, które wielokrotnie wypowiadały się w tej sprawie. Czas ma tutaj podstawowe znaczenie. Wiedzą o tym wszyscy pracujący w sądach, wie ETPCz, wie Komisja Wenecka i wiedzą obywatele. Z tym większą niecierpliwością czekamy na przekazanie projektu przez MS do dalszych prac rządowych. Jeśli – jak zapewnia Minister – projekt ma być podpisany przez nowo wybranego prezydenta w pierwszych dniach jego urzędowania (sierpień br.), to czasu jest coraz mniej. Zostały zaledwie 4 miesiące na cały proces legislacyjny. Nie wyobrażam sobie, podobnie jak Iustitianie³, by ten proces, w tak fundamentalnej sprawie miał odbywać się pobieżnie, by projekt był procedowany jako poselski, co byłoby trudne do pogodzenia z Konstytucją i sprzeczne z zasadami postępowania co do projektów komisji kodyfikacyjnych. Tak więc, już najwyższy czas! Dopiero po zamknięciu tego tematu KKUSiP przystąpi do dalszych prac nad ogromnym projektem dotyczącym prawa o ustroju sądów powszechnych. Taka jest logiczna kolejność i możliwość działań.

Przygotowany projekt zapewni fundamenty, na których można budować nowy gmach. Materiały do tej budowli powinny być już dawno zamówione, a front prac zorganizowany. Jednym z najważniejszych i najbardziej oczekiwanych frontów jest informatyzacja wymiaru sprawiedliwości. Te działania można podejmować niezależnie od omawianych tutaj wielkich projektów. Wszyscy na nie czekamy one muszą się pojawić już teraz. Takie są wymagania co do nowych technologii. One muszą być na już, bo inaczej będą za stare. To jest standard. Tu nie może być tylko harmonogramów na 5 czy 10 lat. Także w tym przypadku czas gra olbrzymią rolę.

„Iustita” przygotowała 20 postulatów, tych najważniejszych, które są konieczne. Ich realizacja poprawi sprawność funkcjonowania sądów, a więc to, co decyduje o zaufaniu ludzi do sądów, a tym samym do Państwa. I to jest wyzwanie, któremu musimy sprostać. W tych działaniach, przemysłowych, mądrych, zmieniających na serio polskie sądy, zawsze będziemy współpracowali i każdy będzie mógł na nas liczyć.

¹ Badanie SSP „Iustitia” zrealizowane na panelu „Ariadna” przeprowadzone od 14.3. do 17.3.2025 r.

² Zob. <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/projekty-aktow-prawnych-ustroju-sadownictwa-i-prokuratury>.

³ Zob. uchwała członków SSP „Iustitia” zebranych na posiedzeniu otwartym Zarządu Stowarzyszenia w dniu 8.3.2025 r.; tekst uchwały dostępny w dziale Wydarzenia.

Bo to chodzi nie o deklarowanie zmian, ale realne ich dokonywanie. Projekty ustaw są najlepszym dowodem na to, że potrafimy.

Sędziowie wraz z innymi ekspertami mogą takie projekty przygotowywać i to zrobili w Społecznej Komisji Kodyfikacyjnej, w grupach eksperckich i tych powołanych na mocy rozporządzenia. Nie jesteśmy jednak władzą polityczną i nie możemy ich uchwalać.

O najwyższe standardy przez kilkadziesiąt lat służby sędziowskiej walczył wspaniały człowiek, znakomity sędzia, procesalista, ustrojowiec, członek pierwszej KRS, dwukrotnie powołany do Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego,

członek Rady Programowej naszego Kwartalnika – *Jacek Gudowski*. W dniu 20.3.2026 r. odebrał doktorat honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wygłosił niezwykle ważny i przejmujący wykład, który każdemu polecam.

Panie Sędzio!

Dziękujemy za wszystko co Pan już zrobił i co Pan jeszcze
zrobi.

Ad multos annos Panie Sędzio!!!

Prof. UŚ dr hab. *Krzysztof Markiewicz*
Prezes Stowarzyszenia Sędziów Polskich „Iustitia”

REKLAMA

PRAKTYCZNA STRONA PRAWA

ksiegarnia.beck.pl

IUSTITIA

TEMAT NUMERU

Doktorat honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego dla Sędziego Jacka Gudowskiego

Jacek Gudowski – biografia*

Jacek Gudowski urodził się 23.7.1949 r. w Żabnie, starym miasteczku położonym na północ od Tarnowa, jest jednak na wskroś krakowianinem, bo tuż po urodzeniu osiadł w Krakowie i tu zapuścił korzenie. Wyrósł na krakowskim Starym Mieście, nieopodal Rynku Głównego, tuż przy Plantach, a wychował się na Kazimierzu, gdzie – spoglądając z okien na Wawel i na Skalkę – do dzisiaj mieszka. Mimo że od ponad 30 lat oddaje część swojego życia Warszawie, jest zdeklarowanym krakusem, znawcą miasta, jego topografii i historii, w tym także historii prawa i sądownictwa. Na każdym kroku podkreśla związki z Krakowem, krzewiąc jego etos, tradycje i specyficzny – nierzadko sięgający jeszcze XIX w. – intelektualny klimat.

W 1967 r. ukończył renomowane, w owym czasie najlepsze w kraju I Liceum Ogólnokształcące im. Bartłomieja Nowodworskiego, najstarszą szkołę średnią w Polsce, założoną w 1588 r., przygotowującą młodzież do studiów w Akademii Krakowskiej. „Nowodworek” na zawsze uformował jego umysł jako harmonijne zjednoczenie pierwiastków humanistycznych i ścisłych, predestynujących go – jak się potem okazało – do zawodu prawnika.

Studia na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego odbył w latach 1967–1971, mając jeszcze szansę poznać wielu wybitnych „przedwojennych” profesorów – Jana Gwiazdomorskiego, Kazimierza Przybyłowskiego, Adama Vetulaniego, Stefana Grzybowskiego, Władysława Siedleckiego, Władysława Woltera – słuchać ich wykładów, a u niektórych zdawać egzaminy.

W latach 1971–1973 odbył aplikację etatową w Sądzie Wojewódzkim w Krakowie, pozostając pod szczególnym

wpływem wybitnego sędziego dr. Jana Niejadlika, sędziego Sądu Najwyższego w latach 1977–1990. Egzamin sędziowski zdał we wrześniu 1973 r., a 11.10.1973 r. został mianowany asesorem sądowym w okręgu Sądu Wojewódzkiego w Krakowie, skierowanym do orzekania w Sądzie Powiatowym w Bochni. Na stanowisko sędziego Sądu Rejonowego w Bochni powołano go 9.8.1975 r., powierzając mu od 1.9.1975 r. funkcję przewodniczącego Wydziału I Cywilnego w tym Sądzie. Orzekał w sprawach procesowych i nieprocesowych, a także nadzorował pracę komornika sądowego. W 1980 r. ukończył Studium Podyplomowe Wymiaru Sprawiedliwości w Krakowie, afiliowane przy Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, współorganizowane przez Sąd Wojewódzki w Krakowie.

Dnia 21.5.1980 r. został powołany na stanowisko sędziego Sądu Wojewódzkiego w Tarnowie, gdzie orzekał w sprawach cywilnych rozpoznawanych w drugiej instancji. Od 1985 r. był przewodniczącym Wydziału Cywilnego, wykonując także obowiązki wizytatora. Pełnił również funkcję rzecznika dyscyplinarnego oraz wykładał prawo cywilne na szkoleniach aplikantów okręgu Sądu Wojewódzkiego w Krakowie.

Od 1.9.1987 r. powrócił do Krakowa na stanowisko sędziego Sądu Wojewódzkiego, gdzie objął funkcję wizytatora ds. cywilnych. Upowszechniał nowe, nietypowe metody wizytacyjne, kładące nacisk nie na dominującą wtedy statystykę, lecz na aspekty merytoryczne, czyniąc starania, aby każda sprawa była załatwiana sprawnie i trafnie. Prowadził także seminaria z asesorami sądowymi, pomagając im w rozwiązywaniu doraźnych problemów orzeczniczych i warsztatowych. Orzekał w sprawach cywilnych rewizyjnych oraz szkolił aplikantów sądowych. Był inicjatorem i redaktorem biuletynu Sądu Wojewódzkiego w Krakowie, który w latach 1987–1991 ukazywał się pod tytułem „Krakowski Przegląd Sądowy”. Był to w tamtym czasie jedyny w Polsce biuletyn wydawany przez sąd powszechny, dotyczący problemów orzecznictwa.

W styczniu 1990 r., w wyniku zmian ustrojowych zapoczątkowanych postanowieniami „Okrągłego stołu”, został wybrany przez Zgromadzenie Ogólne Sędziów Sądu Wojewódzkiego w Krakowie jednym z ich przedstawicieli w Ogólnopolskim Zebraniu Przedstawicieli Zgromadzeń Ogólnych Sędziów w Sądach Wojewódzkich, a jednocześnie kandydatem na członka Krajowej Rady Sądownictwa. Wybory te były pierwszym w historii polskiego sądownictwa – uwzględniając także okres międzywojenny – przejawem pełnej samorządności i demokracji w środowisku sędziowskim. Następnie, dzięki wyborowi dokonanemu przez Zgromadzenie Przedstawicieli,

* Tekst sporządzony przy wykorzystaniu opracowania „O sędzim Jacku Gudowskim” (Sine ira et studio. Księga dedykowana Sędziemu Jackowi Gudowskiemu, red. T. Ereciński, P. Grzegorzczak, K. Weitz, Warszawa 2016, s. 7 i n.) oraz „Przedmowy” (Ars Iuridica. Rozprawy i eseje o procesie cywilnym, ustroju sądów i o sędziach, wybór i oprac. M. Stańczak, Warszawa 2024, s. 5 i n.).

też w pełni wolnemu i demokratycznemu, został członkiem Krajowej Rady Sądownictwa na kadencję 1990–1994.

1.7.1990 r. został powołany na stanowisko sędziego Sądu Najwyższego w Izbie Cywilnej, w której orzekał do 27.4.2020 r., kiedy niekonstytucyjne zmiany kadrowe i organizacyjne dokonywane w Sądzie Najwyższym zmusiły go do odejścia w stan spoczynku. W latach 2000–2020 był przewodniczącym Wydziału III Problemowego w Izbie Cywilnej, kilka kadencji zasiadał w kolegium Sądu Najwyższego, zastępował też Prezesa Sądu Najwyższego kierującego pracą Izby Cywilnej. Cały czas orzekał, biorąc udział w wydaniu tysięcy orzeczeń, wielokrotnie publikowanych w urzędowym zbiorze orzecznictwa.

W okresie 1991–2020 w tzw. zielonych zeszytach Sądu Najwyższego opublikowano łącznie ponad 350 orzeczeń wydanych w sprawach, w których był sprawozdawcą i autorem uzasadnienia – w tym trzynaście uchwał w składach powiększonych, a wśród nich uchwałę pełnego składu SN, uchwałę połączonych Izb oraz uchwałę pełnego składu Izby. W latach 1995–1998, gdy sędziowie SN z mocy ustawy zasiadali w wyższych sądach dyscyplinarnych korporacji zawodowych, był przewodniczącym i sędzią Krajowego Sądu Lekarsko-Weterynaryjnego przy Krajowej Izbie Lekarsko-Weterynaryjnej.

W latach 1998–2002 był ponownie członkiem Krajowej Rady Sądownictwa, tym razem wybranym przez Zgromadzenie Ogólne Sędziów Sądu Najwyższego. Będąc członkiem Rady miał istotny, znaczący udział w przygotowaniu projektów aktów ustrojowych sądownictwa, spełniających wymagania Konstytucji RP uchwalonej w 1997 r. – ustawy z 27.7.2001 r. o Krajowej Radzie Sądownictwa, ustawy z 27.7.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy z 25.7.2002 r. – Prawo o ustroju sądów administracyjnych oraz ustawy z 23.11.2002 r. o Sądzie Najwyższym.

W 2001 r. współtworzył także projekt regulaminu Sądu Najwyższego, będącego pierwszym w historii polskiego sądownictwa – i dotychczas jedynym – aktem określającym wewnętrzną organizację Sądu Najwyższego, wydanym przez Zgromadzenie Ogólne Sędziów tego Sądu, a nie przez organ władzy wykonawczej.

Na przełomie lat dziewięćdziesiątych i dwutysięcznych kładł podwaliny pod informatyzację Sądu Najwyższego, będąc współautorem koncepcji oraz szczegółowego projektu systemu „Supremus®”. Było to w polskim sądownictwie przedsięwzięcie pionierskie; w 2001 r. SN otrzymał w związku z tym – w kategorii instytucji państwowych – prestiżową nagrodę „Lider Informatyki”. W 2002 r. ukazał się – z jego inicjatywy, edytowany według jego koncepcji i pod jego redakcją – pierwszy numer „Izby Cywilnej”, biuletynu Sądu Najwyższego ilustrującego pracę Izby oraz dokumentującego najważniejsze wydarzenia izbowe.

W latach 2003–2015, z kilkuletnią przerwą, był członkiem Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego. Zajmował

się głównie projektami z dziedziny prawa procesowego, ale wносił niebagatelny wkład także do projektów dotyczących prawa prywatnego, dzieląc się bogatym sędziowskim doświadczeniem oraz talentami legislacyjnymi. Współpracował z Komisją także w latach, w których nie był formalnie jej członkiem; uczestniczył wtedy w zespołach problemowych oraz przygotowywał rozmaite opracowania analityczne.

Jacek Gudowski jest autorem monografii oraz kilkudziesięciu artykułów – rozpraw, studiów i esejów – a także współautorem komentarzy, znanych, cenionych i najbardziej „wpływowych” na rynku prawniczym. Jest współtwórcą komentarza do Kodeksu postępowania cywilnego, wydawanego od ponad ćwierćwiecza pod red. *Tadeusza Erecińskiego* oraz komentarza do Kodeksu cywilnego, ukazującego się także od wielu lat, ale od ponad dekady pod jego własną redakcją.

Będąc współautorem, redagował również – pierwszy w historii polskiego piśmiennictwa – klasyczny komentarz do Prawa o ustroju sądów powszechnych oraz do ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa (współautorzy: *Tadeusz Ereciński* i *Józef Iwulski*, Warszawa 2002; 2009).

Jest także członkiem rady programowej, redaktorem naukowym i współautorem „Systemu Prawa Procesowego Cywilnego” (redaktor naczelny *Tadeusz Ereciński*).

W dorobku *Jacka Gudowskiego* osobne i szczególne miejsce zajmuje wielotomowe (12 woluminów), wydane pod marką GUDI-LEX, imponujące rozmachem i dokładnością opracowanie orzecznictwa i piśmiennictwa dotyczącego Kodeksu postępowania cywilnego, Kodeksu cywilnego, Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, a także Kodeksu spółek handlowych (w tym wypadku we współpracy z *Krzysztofem Strzelczykiem*). Zbiór, mający cechy klasycznej bibliografii, obejmuje dziesiątki tysięcy orzeczeń Sądu Najwyższego (z lat 1917–2024) oraz tyleż pozycji piśmiennictwa (z lat 1828–2024), usystematyzowanych według artykułów poszczególnych kodeksów. Publikując ten zbiór, autor ocalił od zapomnienia i przywrócił współczesności rozproszony, nierzadko opuszczony przez naukę dorobek polskiej myśli prawniczej pochodzący z XIX w. oraz z okresu międzywojennego. To samo dotyczy orzecznictwa Sądu Najwyższego publikowanego przed wojną w licznych, trudno już dzisiaj dostępnych czasopismach prawniczych, wydawanych we wszystkich zakątkach jednoczącej się, porozbiorowej Polski. Dzieło jest aktualizowane przez autora w wersji elektronicznej, w zasobach Systemu Informacji Prawnictwa „LEX”.

Od 30 lat *Jacek Gudowski* jest członkiem kolegium redakcyjnego renomowanego miesięcznika prawniczego „Przegląd Sądowy”, corocznie przewodnicząc sądowi konkursowemu w organizowanym przez ten miesięcznik prestiżowym konkursie na książkę prawniczą najbardziej przydatną w praktyce wymiaru sprawiedliwości. Przez ponad dekadę był członkiem rady programowej kwartalnika „Polski Proces Cywilny”, wcześniej, przed laty, walczył wspierając ideę jego reaktywa-

cji. Kwartalnik jest wydawany przez Towarzystwo Naukowe Procesualistów Cywilnych, którego sędzia *Jacek Gudowski* jest członkiem – współzałożycielem. Ponadto jako członek rady programowej towarzyszy wydawaniu Kwartalnika Stowarzyszenia Sędziów Polskich „Iustitia”, a od wielu lat jest także członkiem Rady Naukowej „LEXa”, wspierając Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska w określaniu kierunku dalszego rozwoju tego portalu i jego funkcjonalności, ze szczególnym uwzględnieniem przydatności dla praktyki sądowej oraz przedstawicieli nauki prawa. W okresie 2002–2006 był członkiem rady naukowej Instytutu Prawa Cywilnego Uniwersytetu Warszawskiego, a w latach 2006–2009 zasiadał w radzie programowej Krajowego Centrum Szkolenia Kadr Sądów Powszechnych i Prokuratury, które przekształciło się w Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury.

W 2016 r., z inicjatywy kierownictwa Sądu Najwyższego oraz przyjaciół i współpracowników sędziego *Jacka Gudowskiego*, została wydana pod auspicjami Wydawnictwa Wolters Kluwer Polska, ofiarowana mu przez blisko stu autorów, księga jubileuszowa pt. *Sine ira et studio*. Księga dedykowana Sędziemu Jackowi Gudowskiemu (red. *Tadeusz Ereciński, Paweł Grzegorzczak, Karol Weitz*), a w 2024 r., z inicjatywy

wybitnych przedstawicieli nauki prawa procesowego cywilnego, staraniem Wydawnictwa Wolters Kluwer Polska, ukazał się jubileuszowy zbiór jego tekstów pt. *Ars Iuridica*.

Rozprawy i eseje o procesie cywilnym, ustroju sądów i o sędziach (wybór i oprac. *Małgorzata Stańczak*).

W 2018 r. *Jacek Gudowski* udzielił redaktorowi *Krzysztofowi Sobczakowi* obszernego wywiadu, który ukazał się na rynku w książkowej formie wywiadu rzeki (Państwo prawa to niezależne sądy, Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska).

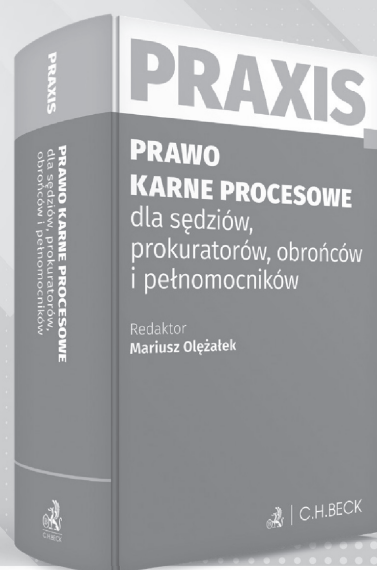
Za wybitne zasługi dla wymiaru sprawiedliwości *Jacek Gudowski* został odznaczony m.in. Złotym Krzyżem Zasługi (1992 r.) i Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski (2002 r.), a także uhonorowano go medalem Zasłużony dla Wymiaru Sprawiedliwości – *Bene Merentibus Iustitiae* (2016 r.). Mimo przejścia w stan spoczynku wciąż bierze aktywny udział w działalności prawniczej, nie stroniąc od uczestnictwa w życiu naukowym. Ponadto współdziała – jako członek zespołu problemowego ds. prawa procesowego cywilnego oraz zespołu ds. nowej kodyfikacji prawa procesowego cywilnego – w pracach reaktywowanej w 2024 r. Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego.

Od 1974 r. jest mężem *Beaty Gudowskiej*, w latach 1998–2018 sędzi Sądu Najwyższego w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych, a w latach 2018–2020 w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych. Jego siostra Anna jest doktorem nauk medycznych, siostra Maria chemikiem, brat *Wacław* profesorem fizyki jądrowej, a zmarły brat *Artur* był lingwistą anglistą.

REKLAMA

PRAKTYCZNE I WYCZERPUJĄCE OMÓWIENIE POSZCZEGÓLNYCH ETAPÓW PROCESU KARNEGO

PRAXIS pomaga **interpretować przepisy z uwzględnieniem orzecznictwa** oraz skutecznie **przygotować pisma procesowe, opinię prawną lub strategię działania**. Liczne **przykłady, wskazówki praktyczne, wzory pism** (ponad 300) i **odwołania do praktyki orzeczniczej** ułatwiają zrozumienie poruszanej tematyki.

Dowiedz się więcej: ksiegarnia.beck.pl | 81 46 13 300

Laudacja na cześć Sędziego Sądu Najwyższego w stanie spoczynku *Jacka Gudowskiego z okazji nadania tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego*

Prof. dr hab. *Jerzy Pisuliński*
Katedra Prawa Cywilnego
Wydział Prawa i Administracji UJ

Zgodnie ze Statutem Uniwersytetu Jagiellońskiego, tytuł doktora honoris causa nadawany jest osobom o wybitnych osiągnięciach naukowych oraz o powszechnie uznanym autorytecie. Pan sędzia *Jacek Gudowski* spełnia obydwie te wymagania. Ma znakomite osiągnięcia w zakresie nauki prawa, zwłaszcza prawa cywilnego materialnego i postępowania cywilnego, a jako wieloletni sędzia Sądu Najwyższego budował autorytet Sądu Najwyższego po przełomie politycznym w 1989 r., stając się wzorem dla kolejnych pokoleń sędziów.

Działalność naukowa, choć stanowiąca bardzo ważną część zawodowego życia *Jacka Gudowskiego*, stanowiła jednak uzupełnienie dla służby sędziowskiej, której się poświęcił. Po ukończeniu w 1971 r. studiów prawniczych na Uniwersytecie Jagiellońskim odbył aplikację sędziowską w ówczesnym Sądzie Wojewódzkim w Krakowie i złożył egzamin sędziowski. W 1973 r. został asesorem, a w 1975 r. sędzią w Sądzie Powiatowym w Bochni. W 1980 r. został powołany na urząd sędziego Sądu Wojewódzkiego w Tarnowie, stając się najmłodszym sędzią sądu tego szczebla w Polsce. W 1987 r. przeszedł do Sądu Wojewódzkiego w Krakowie, gdzie pełnił funkcję wizytatora do spraw cywilnych.

Z dniem 1.7.1990 r., mając zaledwie 40 lat, został powołany do Izby Cywilnej Sądu Najwyższego. W Sądzie Najwyższym pełnił od 2000 r. funkcję przewodniczącego Wydziału III Izby Cywilnej. Do zadań tego Wydziału należy udzielanie odpowiedzi na pytania prawne sądów oraz podejmowanie uchwał zmierzających do ujednolicania orzecznictwa i praktyki sądowej. *Jacek Gudowski* był przez długie lata wiceprzewodniczącym Kolegium redakcyjnego urzędowego zbioru orzecznictwa Sądu Najwyższego – Izby Cywilnej. W stanie spoczynku w Sądzie Najwyższym przeszedł 27.4.2020 r., kontynuując nadal działalność naukową rozpoczętą w połowie lat 80. zeszłego stulecia.

Jako sędzia Sądu Najwyższego *Jacek Gudowski* kształtował orzecznictwo tegoż Sądu w wielu bardzo doniosłych dla praktyki prawniczej, a także istotnych dla wymiaru sprawiedliwości, sprawach. Był sprawozdawcą w 170 uchwałach podejmowanych przez Sąd Najwyższy oraz uczestniczył w podjęciu ponad 100 uchwał w powiększonych składach Sądu Najwyższego.

Można wymienić kilka przykładowych rozstrzygnięć Sądu Najwyższego, w których sprawozdawcą i autorem uzasadnień był *Jacek Gudowski*, a które wpłynęły na stosowanie prawa przez sądy a zarazem na naukę prawa:

- 1) SN wielokrotnie zajmował się w swoim orzecznictwie pojęciem sprawy cywilnej i dopuszczalności drogi sądowej; przykładami takich rozstrzygnięć były: uchwała SN z 8.1.1992 r. (III CZP 138/91), w której przyjęto, że przedmiotem postępowania cywilnego jest roszczenie procesowe, przedstawione pod osąd sądu, które wraz z przedstawionymi przez powoda faktami konkretyzuje stosunek prawny zachodzący między stronami i przesądza o charakterze sprawy; postanowienie z 11.9.2014 r. (III CZ 46/14), w którym uznano za dopuszczalne dochodzenie przez organ podatkowy w postępowaniu cywilnym zwrotu wypłaconej podatnikowi kwoty po stwierdzeniu nieważności decyzji ustalającej wysokość zobowiązania podatkowego na kwotę niższą niż kwota zapłaconego przez podatnika podatku; postanowienie z 21.5.2002 r. (III CK 53/02), w którym SN stwierdził, że sąd, który odrzuca pozew z powodu niedopuszczalności drogi sądowej, obowiązany jest wskazać stronie sąd, do którego właściwości zastrzeżone jest rozpoznanie sprawy;
- 2) SN wielokrotnie podejmował kwestię zakresu zaskarżenia orzeczenia sądu I instancji; przykładami takich rozstrzygnięć były: uchwała 7 sędziów SN z 3.1.2008 r. (III CZP 49/07), w której przesądzono, że w postępowaniu apelacyjnym sąd II instancji jest związany jedynie zarzutami dotyczącymi naruszenia przepisów postępowania cywilnego, z wyjątkiem nieważności postępowania, którą sąd uwzględni w granicach zaskarżenia z urzędu; w systemie apelacji pełnej sąd odwoławczy kontroluje bowiem stosowanie prawa materialnego przez sąd I instancji i nie jest związany zarzutami apelacji w tym zakresie; uchwała 7 sędziów SN z 17.1.2001 r. (III CZP 49/00), w której rozstrzygnięto dopuszczalność stosowania wstępnej kontroli skargi kasacyjnej (tzw. przedsądu) od orzeczeń wydanych przed wejściem w życie przepisów regulujących ten etap postępowania – SN uznał, że w postępowaniu cywilnym nie obowiązuje zasada ochrony praw słusznie nabytych, a nowe przepisy mogą mieć zastosowanie do spraw będących w toku; postanowienie z 4.2.2000 r. (II CZ 178/99), w którym SN podkreślił, że celem postępowania kasacyjnego jest ochrona interesu publicznego przez zapewnienie jednolitości wykładni, co wynika przede wszystkim z ustrojowej, konstytucyjnej funkcji Sądu Najwyższego, a nie korekta rozstrzygnięć wydanych przez sądy powszechne; uchwała z 26.9.2000 r. (III CZP 29/00), w której SN uznał, że w przypadku niepodpisania przez sędziego sentencji orzeczenie sądu nie istnieje w znaczeniu prawnoprosesowym, mimo że zostało ogłoszone;

- 3) SN zajmował się także stosowaniem przepisów o postępowaniu nieprocesowym, które cechuje się pewnymi odrębnościami; przykładami takich orzeczeń istotnych dla praktyki były: uchwała 7 sędziów SN z 20.4.2010 r. (III CZP 112/09), w której SN rozstrzygnął wieloletni spór dotyczący skutków niewzięcia udziału w sprawie rozpoznawanej w postępowaniu nieprocesowym przez osobę zainteresowaną, stwierdzając, że nie powoduje to nieważności takiego postępowania; uchwała SN z 23.2.2018 r. (III CZP 103/17), w której SN wyjaśnił kwestię skutków ustanowienia rozdzielności majątkowej małżeńskiej z mocą wsteczną na wcześniejszą umowę o podziale częściowym majątku wspólnego;
- 4) SN podejmował też nowe zagadnienia, z którymi stykały się sądy; przykładami takich rozstrzygnięć mogą być: postanowienie z 27.10.2007 r. (III CK 155/00), w którym SN rozstrzygnął kwestię braku zgody pacjenta na wykonanie zabiegu medycznego; uchwała z 19.11.2010 r. (III CZP 79/10), w której SN opowiedział się za możliwością żądania zadośćuczynienia za tzw. zmarnowany urlop na podstawie ówczesnego art. 11a ust. 1 ustawy z 29.8.1997 r. o usługach turystycznych; uchwała 7 sędziów SN z 27.3.2018 r. (III CZP 60/17), w której SN rozstrzygał o możliwości dochodzenia zadośćuczynienia przez osoby bliskie bezpośrednio poszkodowanego czynem niedozwolonym w związku z zerwaniem więzi rodzinnych – do tego orzeczenia *Jacek Gudowski* złożył zdanie odrębne, w którym wypowiedział się przeciwko uznaniu więzi rodzinnych za dobro osobiste, a nawet szerzej – przeciwko traktowaniu dóbr osobistych jako swoistej klauzuli generalnej, która obejmuje „niemal każdy osądzany przypadek żądania zadośćuczynienia i każdy stan faktyczny, nieznajdujący prostego rozwiązania w obowiązującym prawie i pozwalający naprawić wszystkie rzeczywiste lub domniemane „krzywdy” oraz uszczerbki w „idealnych interesach” stron”; jego zdaniem, podstawą zasądzenia zadośćuczynienia dla osób bliskich bezpośrednio poszkodowanego może być stosowany w drodze analogii przepis o zadośćuczynieniu za śmierć poszkodowanego (w tym też kierunku został znowelizowany później Kodeks cywilny, do którego wprowadzony został nowy art. 446²).

Jak podkreśla prof. *Paweł Grzegorzczak* w swojej recenzji, uzasadnienia orzeczeń, w których *Jacek Gudowski* był sprawozdawcą, cechuje wyjątkowy kunszt, zwięzły i syntetyczny charakter oraz nadzwyczajna troska o zachowanie poprawności językowej.

Działalność orzeczniczą *Jacek Gudowski* łączył z działalnością organizacyjną na rzecz wymiaru sprawiedliwości. Dwukrotnie został wybrany na członka Krajowej Rady Sądownictwa (na pierwszą kadencję w latach 1990–1994 oraz w latach 1998–2002). Był autorem pierwszego regulaminu

Krajowej Rady Sądownictwa a także jednym ze współautorów regulaminu Sądu Najwyższego obowiązującego do 2017 r.

W latach 2003–2006 oraz 2011–2015 był członkiem Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego przy Ministrze Sprawiedliwości, uczestnicząc w przygotowaniu kolejnych projektów ustaw z zakresu postępowania cywilnego. Był twórcą koncepcji skargi na stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia sądu wydanego w postępowaniu cywilnym. Koncepcja ta została następnie przeniesiona do postępowania sądowo-administracyjnego. Wypracował także koncepcję przyczyn kasacyjnych, rozwijając ją w swoich publikacjach.

Jacek Gudowski jest członkiem Polskiego Towarzystwa Procesualistów Cywilnych, członkiem Kolegium Redakcyjnego „Przeglądu Sądowego”, bierze udział w konferencjach naukowych, przewodniczy jury konkursu na książkę prawniczą najbardziej przydatną w praktyce wymiaru sprawiedliwości.

Sędzia *Jacek Gudowski* zaliczany jest do najwybitniejszych przedstawicieli nauki postępowania cywilnego. Jego dorobek naukowy obejmuje liczne przeglądy orzecznictwa, artykuły w czasopismach prawniczych i pracach zbiorowych, komentarze, redakcję i współautorstwo „Systemu prawa procesowego cywilnego” a wreszcie wielotomowe zbiory orzecznictwa i piśmiennictwa z zakresu prawa i postępowania cywilnego.

Zainteresowania naukowe *Jacka Gudowskiego* w zakresie postępowania cywilnego koncentrują się przede wszystkim na środkach zaskarżenia, obejmują jednak także liczne inne zagadnienia jak np. dopuszczalności drogi sądowej, właściwości i składu sądu, pełnomocnictwa procesowego, koncentracji materiału procesowego, nadużycia prawa procesowego. W swojej twórczości naukowej podejmuje ponadto problematykę naczelnych zasad postępowania, związania sądu oceną sądu wyższej instancji, roli i znaczenia uchwał Sądu Najwyższego, którym nadano walor zasady prawnej. Jego publikacje poświęcone postępowaniu cywilnemu – jak zauważa prof. *Paweł Grzegorzczak* w swojej recenzji – „pozwalają ukazać piękno tej dyscypliny i rolę prawa sądowego jako samodzielnego nośnika konstytucyjnych wartości”.

Są to teksty wskazujące na ogromną erudycję autora, błyskotliwe i wielowątkowe, oparte na dogłębnej znajomości omawianej materii, a zarazem krytyczne i otwarte na nowe koncepcje. Są wyrazem szerszej teoretycznoprawnej refleksji autora nad prawem (nie tylko prawem i postępowaniem cywilnym).

Za najważniejsze osiągnięcia w dorobku *Jacka Gudowskiego* z zakresu postępowania cywilnego należy uznać jego opracowania w tomach trzecim i czwartym „Systemu prawa procesowego cywilnego”.

W tomie trzecim, poświęconym środkom zaskarżenia, którego był także redaktorem, opracował rozdziały dotyczące skargi kasacyjnej i skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia sądu. W tomie czwartym

(części II) poświęconym postępowaniu nieprocesowemu, zajął się problematyką postępowania w sprawach o ubezwłasnowolnienie. Sędzia *Jacek Gudowski* jest również jednym z autorów najobszerniejszego i wielokrotnie wznawianego komentarza do Kodeksu postępowania cywilnego pod red. prof. *Tadeusza Erecińskiego*. Opracował m.in. fragmenty dotyczące dopuszczalności drogi sądowej, składu sądu, pełnomocnictwa procesowego, wyroków, postępowań odrębnych w sprawach z zakresu prawa pracy, w sprawach gospodarczych, postępowania uproszczonego, a ponadto skomentował całość przepisów o postępowaniu nieprocesowym.

Drugim obszarem zainteresowań naukowych *Jacka Gudowskiego* jest prawo cywilne materialne. Jest redaktorem i jednym z autorów obszernego komentarza do Kodeksu cywilnego (tzw. sędziowskiego).

Doktryna prawa cywilnego zawdzięcza jemu rozwinięcie i uzasadnienie koncepcji bezprawności judykacyjnej, stanowiącej przesłankę odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkodę wyrządzoną wydaniem prawomocnego orzeczenia niezgodnego z prawem. Zgodnie z nią niezgodność z prawem ograniczona jest do orzeczeń dotkniętych wadami rażącymi, oczywiście błędnymi, narzucającymi się bez konieczności pogłębionej analizy prawniczej. Koncepcja ta stara się pogodzić prawo do naprawienia szkody wyrządzonej przez niezgodne z prawem działanie organów władzy publicznej, w tym sądów, z zasadami sądowego stosowania prawa przez niezawisłe sądy. Koncepcja ta została zaakceptowana w wyroku TK z 27.10.2015 r. w sprawie SK 9/13 i jest podzielana w orzecznictwie SN i sądów powszechnych.

Innym obszarem zainteresowań naukowych *Jacka Gudowskiego* jest problematyka ustroju sądownictwa i władzy sądowniczej, a także historia sądownictwa, zwłaszcza historia sądownictwa w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Wśród publikacji z tego zakresu zwrócić należy uwagę na artykuły dotyczące koncepcji szczególnej podstawy wyłączenia sędziego z mocy prawa (*iudex impurus*), jako remedium na wadliwe powołania sędziowskie po 2017 r., w której odwołuje się do konstrukcji stosunku procesowego, idei bezstronności sędziowskiej i orzecznictwa sądów międzynarodowych, oraz artykuł dotyczący wyłączenia sądu jako organu wymiaru sprawiedliwości.

Jacek Gudowski był też redaktorem i współautorem komentarza do ustaw – Prawo o ustroju sądów powszechnych i o Krajowej Radzie Sądownictwa.

W dorobku piśmienniczym *Jacka Gudowskiego* na szczególne podkreślenie zasługuje pięciotomowy zbiór orzecznictwa i piśmiennictwa z zakresu postępowania cywilnego, który obejmuje 12 000 pozycji bibliograficznych od 1830 r. oraz 15 000 orzeczeń. Podobne zbiory orzecznictwa i piśmiennictwa *Jacek Gudowski* przygotował także w zakresie prawa cywilnego materialnego (zbiór obejmujący cztery tomy) i prawa handlowego (opracowany wspólnie z sędzią *K. Strzelczykiem*). Łącznie zbiory te zawierają informacje o tysiącach unikatowych publikacji, często rozproszonych, niekiedy ogłaszanych w lokalnych periodykach prawniczych, niedostępnych w żadnych bazach danych i trudno dostępnych w większości bibliotek prawniczych. Jak zauważył w swojej recenzji prof. *Paweł Grzegorzczak*, „dzieło to – jako całość – zdumiewa rozmachem, pieczołowitością, skrupulatnością i dbałością o szczegóły. Jego unikatowy walor ujawnia się przede wszystkim w odniesieniu do piśmiennictwa i orzecznictwa pochodzącego sprzed odzyskania niepodległości i z okresu międzywojennego, których odnalezienie przy pomocy standardowych narzędzi wyszukiwawczych jest istotnie utrudnione lub wręcz niemożliwe. Stanowi on pomnik polskiej jurysprudencji z okresu blisko dwóch wieków, a jego znaczenie dla polskiej kultury – nie tylko prawnej – i archiwistyki (...) trudno przecenić”.

Kończąc tę laudację chciałbym odwołać się do oceny sylwetki doktora honorowego zawartej w recenzji prof. *Andrzeja Jakubeckiego*, który stwierdza, że: „w jego osobie mamy do czynienia z perfekcyjnym połączeniem praktyki prawniczej i nauki. (...) Sędzia *Jacek Gudowski* jest bezsprzecznie człowiekiem nieprzeciętnego formatu i w pełni zasługuje na najwyższe wyróżnienie akademickie, jakie może nadać mu świat nauki”.

W świetle przedstawionych faktów nie powinno być więc żadnych wątpliwości, że wspomniane na początku wystąpienia przesłanki nadania doktoratu honoris causa zostały spełnione.

Ad multos annos Panie Sędzio!

REKLAMA

**Kompleksowy komentarz do KPK pod redakcją
prof. dr. hab. Andrzeja Sakowicza**

Nowe wydanie 2025 r.

Dowiedz się więcej: ksiegarnia.beck.pl | 81 46 13 300

Wystąpienie doktora honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego sędziego Jacka Gudowskiego 20.3.2025 r. w auli, w Collegium Novum Uniwersytetu Jagiellońskiego

Magnificencjo Rektorze, Prześwietny Senacie, Czcigodne Grono Profesorskie, Państwo Dziekani, Prodziekani, Zacny Laudatorze i Łaskawi Recenzenci, Szlachetni Sędziowie Sądu Najwyższego, sądów powszechnych i administracyjnych, Szacowna Palestro, Wszyscy Dostojni Goście, Moi Najbliżsi, Rodzino i Przyjaciele!

Będzie mi bardzo trudno ukryć wielkie onieśmienie tym chlubnym wyróżnieniem, którym zostałem przed chwilą zaszczycony przez moją umiłowaną Almae Matris. Wybacz Matko Żywicielko swojemu synowi, który po latach tułaczki, oszołomiony i przywabiony tą najwyższą godnością, staje u progu Twojego domu.

To najpiękniejsze wyróżnienie, które mogło mnie w życiu spotkać, tytuł doktora honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego, ulgowy – jak go w akademickiej retoryce ongiś określano – przyznawany – jak stoi w starych dokumentach – „z dyspensą od formalności”, a przeze mnie traktowany jako wielce łaskawy, przyjąłem z nieukrywaną satysfakcją.

Bardzo, bardzo serdecznie i szczerze dziękuję! Przede wszystkim Prześwietnemu Senatowi, Panom Rektorom – Magnificencji profesorowi *Piotrowi Jedynakowi* oraz profesorowi *Jackowi Popielowi*, prorektorom, dziekanom, profesorom, doktorom i wszystkim członkom Senatu. Dziękuję wymagającemu Konwentowi Godności Honorowych, senatom uniwersytetów im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, a także nader życzliwym recenzentom, wybitnym profesorom tych uczelni, *Pawłowi Grzegorzcykowi*, sędziemu Sądu Najwyższego, i *Andrzejowi Jakubeckiemu*, sędziemu Trybunału Konstytucyjnego, bezprawnie odartemu z tej godności podczas pamiętnej grudniowej nocy 2015 r.

Dziękuję Radzie Wydziału Prawa i Administracji, a w szczególności promotorowi, profesorowi *Jerzemu Pisułińskiemu*, laudatorowi, który wygłosił jakże niezasłużoną pochwałę skromnego jurysty, dzisiejszego kauzanta. Szanowny Dziekanie, Panie Profesorze, bardzo dziękuję. Dziękuję także bardzo serdecznie, życząc wielu sukcesów na początku nowej uniwersyteckiej misji, Panu Dziekanowi profesorowi *Piotrowi Doboszowi*, który uroczyście wygłosił wzniosłe *verba dipolomae* oraz przypiął do mojego ramienia symboliczne epitogium.

Dziękując Radzie Wydziału, muszę ze szczególną wdzięcznością wspomnieć szacownych sygnatariuszy wnio-

sku o nadanie mi tytułu, znamienitych profesorów, a obok nich, spoglądającego z ukosa na otaczającą nas rzeczywistość swym sprawczym, krytycznym, senioralnym okiem, mojego przyjaciela, protektora i benefaktora, Profesora *Stanisława Biernata*. Panowie, *Staszku!* Wielkie dzięki!

Dziękuję wszystkim także, a może przede wszystkim za to, że zechcieliście zwrócić swoje oczy w stronę Sądu Najwyższego, tego prawdziwego, błyszczącego *iudices puros*, najwyższego swoją najwyższością oraz konstytucyjną, judykacyjną czy stością i godnością. Dzisiaj, w okresie wielkiej pożogi, która nie ustępuje, to bardzo ważny i szlachetny gest, a obdarzenie mnie zaszczytnym tytułem m.in. za „budowanie autorytetu Sądu Najwyższego i zaufania do wymiaru sprawiedliwości” jest czytelnym znakiem uznania Akademii Krakowskiej dla wszystkich sędziów tego Sądu. Powtarzam jednak i akcentuję, bo to dzisiaj wciąż konieczne – s ę d z i ó w!

Chwała Wam sędziowie za to, co od z górą 7 już lat z wielkim poświęceniem czynicie; z poświęceniem dla prawa, dla Konstytucji, dla demokracji, dla sądownictwa, dla Rzeczypospolitej. Za to także, co czyniliście – czyniliśmy wspólnie – wcześniej, gdy SN, od chwili jego odnowienia w 1990 r., cieszył się zasłużonym szacunkiem i był zaliczany do najlepszych, najsprawniejszych w działaniu sądów najwyższych w Europie. To wielka zasługa wszystkich, z pierwszymi pośród nas na czele – z profesorem *Adamem Strzemboszem*, niedawnym laureatem uniwersyteckiego złotego medalu „*Plus ratio quam vis*”, który nie mógł przybyć, ale z którym odbyłem serdeczną, krzepiającą dla mnie rozmowę, z prof. *Lechem Gardockim* – z żalem zawiadomił mnie o niemożności przyjazdu – ze śp. *Stanisławem Dąbrowskim* – nisko kłaniam się *Wdowie Teresie Dąbrowskiej* – oraz z profesorem *Małgorzatą Gersdorf*, ofiarną bohaterką obrony Sądu Najwyższego przed barbarzyńskim, antykonstytucyjnym atakiem. Chojnie dzielę się z Wami tym moim dzisiejszym zaszczytem.

Chwała również wszystkim sędziom sądów powszechnych – jeszcze raz powtarzam: s ę d z i ó m! – którzy z determinacją i wytrwałością, ponosząc niejedną, nierzadko osobistą ofiarę, oparli się autorytarnemu, a nawet despotycznemu zamachowi na Konstytucję, na władzę sądowniczą, na sędziów. Wielu z Was widzę tu na sali, profesora *Krystiana Markiewicza*, *Waldemara Żurka*, doktora *Macieja Ferka*, *Barłomieja Przymusińskiego*, *Annę Głowacką*, *Beatę Morawiec* i innych. Chwała wszystkim. Nie pozwólmy zmarnotrawić Waszego bohaterstwa, niezłomności i ofiarności. Dzięki Waszemu oporowi przetrwała demokracja, dzięki Wam Polska odżyła.

Ale czy ktoś o tym jeszcze dzisiaj pamięta? Docenia? Oddaje zasługi? Czy ktoś martwi się tym, że na niemal 8 lat utraciliście prawo do sędziowskiego rozwoju i awansu? Że niektórzy musieli odejść w stan spoczynku, bo nie było i nadal nie ma organu, który mógłby przedłużyć waszą służbę? Czy w waszej sprawie wypowiedziała się – eksponując zasadę

proporcjonalności i inne wzniosłe hasła – jakaś ważna, międzynarodowa komisja? Moje Drogie Koleżanki i Koledzy, niech więc to wielkie święto Uniwersytetu Jagiellońskiego będzie także Waszym świętem.

Szczególnie dziękuję wszystkim życzliwym mi procesualistom cywilnym, a nade wszystko Prezesowi Profesorowi *Tadeuszowi Erecińskiemu*, współtwórcy potęgi Sądu Najwyższego, bez którego by mnie tutaj dzisiaj na pewno nie było. Skupił wokół siebie i wychował liczną grupę wybitnych procesualistów, a także znamienitych sędziów cywilistów, w których gronie miałem szczęście się znaleźć. Dzisiejszy dzień to przecież również święto procesu cywilnego, nauki pięknej i twórczej, przed którą – w postklasycznej epoce proceduralizacji prawa – otwierają się coraz szersze możliwości. Kłaniam się także seniorowi profesorowi *Feliksowi Zedlerowi*. Chwała procesowi cywilnemu i wszystkim jego heroldom!

Z uznaniem spoglądam w stronę palestry; tych jej przedstawicieli, którzy z wielkim zaangażowaniem wsparli sądownictwo oraz sędziów w nierównej walce z antykonstytucyjną napaścią. Są dzisiaj z nami. Ostoja krakowskiej palestry mecenas *Stanisław Kłys*, przyjaciel, noszący dumnie tytuł „mecenas” także w jego pierwotnym znaczeniu – protektor poetów, a zwłaszcza poetów muzyki. Także przecież mecenas i dobroczyńca Uniwersytetu... Jest również mecenas profesor *Michał Romanowski*, który z poświęceniem i godną najwyższego uznania determinacją stanął – i wciąż stoi – u boku sędziów poniewieranych przez „dobrą zmianę”. Chylę czoła przed profesurą i nauką, tym jej odłamem, który pozwolił mi zachować wiarę w rozum oraz utrwalić przesłanie prawdy i przyzwoitości.

Swoje nieocenione zasługi ma także Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska, które zadziwiająco ochotczo upowszechniało moje „iurismagorie”, życzliwie określone w uchwale Senatu jako „twórczy i oryginalny wkład do nauki prawa i postępowania cywilnego”. Dziękuję uprzejmie Prezesowi *Włodzimierzowi Albinowi* oraz Jego nieocenionym współpracownikom i współpracownikom, wywodzącym się także z przejętego ongiś przyjaźnie Wydawnictwa LexisNexis.

Dzisiejszym wielkim zaszczytem cieszę się oczywiście z moimi bliskimi, z przyjaciółmi i kolegami, a nade wszystko z *Beatą*, z Rodziną. Wiele Wam zawdzięczam i jestem ogromnie rad, że kolejne pokolenia naszej rodziny – *Katarzyna*, *Maria*, *Jan*, *Justyna* – właśnie w prawnictwie znaleźli sens swojego zawodowego życia.

Z czułością wspominam oczywiście Oboje Rodziców. Byliby dumni, a zwłaszcza Tata, który pobudzał we mnie feblik do Uniwersytetu.

Mieszkaliśmy niedaleko, przy ul. św. Geretrudy – wtedy Waryńskiego – a potem przy Bogusławskiego. Blisko... Tata często zabierał mnie małego w okolice Plant, na Gołębią, a co roku, w listopadzie, nie ukrywam, trochę przy użyciu rodzicielskiej przemocy, bo wtedy jeszcze nie potrafiłem docenić,

dokąd Tata mnie zabiera, szedłem z Nim na obchody rocznicy Sonderaktion Krakau. To nie był jeszcze czczony dzisiaj z wielkim pietyzmem Uniwersytecki Dzień Pamięci; zwykła, skromna uroczystość, tu, w tym gmachu, w sali 56. Siedziałem jak trusia. Kto wie, może po raz pierwszy spotkałem wtedy profesora *Jana Gwiazdomorskiego*? *Władysława Woltera*?

Byli ofiarami tego zamachu na polską inteligencję i zapewne nie opuszczali jego rocznic. To były moje pierwsze kontakty z Uniwersytetem.

Studia, naznaczone na samym początku brunatnym kolorem marca 1968 r. minęły bardzo szybko. Nie będę do nich wracał, a byłoby o czym opowiadać, nie mogę jednak oprzeć się wspomnieniu, które wraca zawsze, ilekroć przechodzę tędy, Plantami, spoglądam na neogotycką fasadę Collegium Novum albo zaglądam do uniwersyteckiego westybulu; wspomnieniu, które wyostyra się dzisiaj, w dniu dla mnie tak ważnym.

Jest czerwiec 1971 r. – uroczyste zakończenie studiów. Tutaj, w auli, pełni wzruszenia, w towarzystwie naszych nauczycieli, słuchamy „pożegnального” wykładu prodziekana profesora *Józefa Skąpskiego*. Kwiaty, podziękowania, uśmiechy. Potem schodzimy na dół, grupujemy się przed bramą, na schodach. Ktoś pstryka zdjęcie.

Mamy je do dzisiaj, bezcenną pamiątkę. Potrafię wymienić bez zastanowienia – na samej górze, na najwyższym stopniu, od lewej.

Profesor *Kazimierz Przybyłowski*, obrońca Lwowa i żołnierz na wojnie bolszewickiej, jeden z najwybitniejszych polskich cywilistów. Obok ówczesny dziekan *Kazimierz Buchała*, karnista, uczeń *Władysława Woltera*, który był już wtedy na emeryturze. Następnie *Franciszek Studnicki*, legenda, a koło niego wspomniany, życzliwy studentom, zwłaszcza w marcu 1968 r., prodziekan profesor *Józef Skąpski*. Dalej na prawo wylania się twarz profesora *Wojciecha Marii Bartla* i nieco skrzywione oblicze profesora *Jana Gwiazdomorskiego*, wielkiego autorytetu, ofiary Sonderaktion.

I jeszcze jedna twarz, najmniej widoczna. To profesor *Adam Vetulani*, bohater obu wojen światowych, wybitny historyk i kanonista. A w środku grupy profesor, wtedy docent, *Andrzej Miączyński*, żołnierz AK, jedyny procesualista na tej fotografii; dodam śmiało i z patosem – procesualista cywilny. Nie wiedziałem wtedy i wiedzieć nie mogłem, że właśnie jego domena, proces cywilny, wypełni moje prawnicze życie.

Mieliśmy więc, studenci, ogromne szczęście. Zdążyliśmy jeszcze dotknąć „na żywo” wielkiej, przedwojennej nauki prawa. I niemal wszyscy czynni jej przedstawiciele zjawili się na naszym pożegnaniu. Niektórzy byli już na emeryturze, niektórzy nie cieszyli się pełnią zdrowia, ale stanęli obok nas. Stary, przedwojenny sznyt, stary przedwojenny akademicki etos! Na pewno coś ważnego udaremniło obecność profesora *Stefana Grzybowskiego* oraz profesora *Władysława Siedleckiego*, który rok wcześniej, bez objawianej demonstracyjnie

satisfakcji, zaginał mnie na egzaminie z procesu cywilnego, choć grubo przesadzone są pogłoski, jakobym na pytanie o legitymację czynną z ulgą okazał swoją legitymację studencką. Dzisiaj wszystkim Im oddaję część i hołubię pamięć o Nich.

Szanowni Państwo! Poczucie pokory oraz cichość rozumu nie pozwalają mi na rozwinięcie tutaj jakiegoś, często towarzyszącego takim uroczystościom, monograficznego wykładu naukowego, co – gdybym mimo niedostatku *veniam legendi* ośmielił się uczynić – nie byłoby przecież ceremonialnym zgrzytem. Znam jednak swoje miejsce, ograniczę się zatem tylko do dalekich od naukowych formalności refleksji na temat, który wszystkich nas prawników, a zwłaszcza sędziów – kolejny raz powtarzam: sędziów – od kilku lat zniewala stęchłą już aktualnością oraz ustrojowym chrzęstem.

Mam na myśli temat tzw. neo-sędziów, a więc oficjeli, którzy, odwracając wzrok od Konstytucji oraz tłamsząc w sobie naturalne odruchy prawości, a niekiedy zmywając z oblicza ślady nieskazitelności charakteru, pomazani następnie przez demiurga olejkami nardowym, a może „narodowym” – sam już nie wiem, po szczegóły odsyłam do Ewangelii według świętego Jana – zasiedli za sędziowskim stołem i poczęli, zbywając lekceważąco gniewne spojrzenie wiszącego nad nimi orła, wydawać wyroki w imieniu Rzeczypospolitej.

Nawiasem mówiąc, samo określenie „neo-sędziowie” – choć nośne medialnie i wygodne artykułacyjnie – jest wyjątkowo nietrafne, sugeruje bowiem, że w ogóle chodzi o sędziów, a na dodatek o jakichś „nowych” sędziów, tymczasem w ujęciu ustrojowym, konstytucyjnym, sędziami nie są i wszelkie semiotyczne oraz semantyczne sztuczki, prawnicze czary i zaklęcia tego nie zmieniają. Zasada wyłączonego środka jest w tym wypadku bezlitosna. Sędzia albo niesędzia – innego wyjścia nie ma – *principium tertii exclusi*. Ontologiczna nieobecność. Do pospolitych, powszechnie znanych przykładów działania zasady wyłączonego środka nie będę się odwoływał, bo zabrzmiałoby to dzisiaj, tutaj, zbyt trywialnie.

Otóż proszę państwa, problem sędziów – niesędziów, nie jest w polskim sądownictwie nowy. Ciągnie się przez wieki, bo już w średniowieczu pojawiali się fałszywi sędziowie – *falsi iudices* – podobnie zresztą jak fałszywi pełnomocnicy i prawnicy. Byli to albo zwykli oszuści, osoby skorumpowane, sędziowie-samozwańcy, o niepewnym statusie, udający sędziów książęcych lub królewskich, albo wprawdzie „formalnie” sędziowie, ale niemający do tego podstawy moralnej. Zjawisko to dotyczyło także sędziów wybieranych podczas sejmików ziemskich, zwłaszcza – niepewnych co do swojej mocy – zrywanych lub „kradzionych”, jak też nie omijało sędziów orzekających na podstawie prawa miejskiego. Jak pisał Bartłomiej Groicki, nie mógł zostać sędzią, a jeżeli nim został był *iudice falso*, ten np., kto był „klęty, odszczepieńcem wiary chrześcijańskiej, Żydem bezecnym albo nie z małżeństwa narodowym”.

W XVI w., po ugruntowaniu pisemności postępowania sądowego, weszły do obiegu dokumenty urzędowe sygnowane przez sędziów, sporządzane w języku łacińskim, które tradycyjnie rozpoczynały się od wzniosłego zawołania „*Sicut iudex...etc., etc.*” „Jako sędzia...itd., itd.” Niejednoznaczność zaimka *sicut* – znaczącego w zależności od kontekstu oraz intencji mówcy „jako” albo „jak”, a w niektórych kontekstach „podobnie jak”, spowodowała pojawienie się w stosunku do sędziów bez społecznego posłuchu, o wadliwym lub wątpliwym, nieuznawanym statusie, prześmiewczego, lekko pogardliwego określenia *sicut iudex* – „jak sędzia, podobnie jak sędzia”. W ten sposób w obiegu zagościło pojęcie „jak sędzia”, „niby sędzia”, za takiego się podający, ale nie sędzia, niebędący sędzią.

Szczególne zasługi w ignorowaniu „jak sędziów” miała naznaczona piętnem cezarystycznych tęsknot i dążeń szlachta, zwłaszcza że ówczesny wymiar sprawiedliwości, odznaczający się zjawiskową niefachowością, w zasadzie pozbawiony był kontroli państwa. Jędrzej Kitowicz, wyliczywszy wiele wad ówczesnego sądownictwa, od analfabetyzmu sędziów po ich służalczość „panu swojemu”, nie bez przyczyny pytał: „A stąd czyliż dziwić się można, że dzisiaj tylu spodlonych, sprzedajnych, drapieżnych i nieludzkich widzimy deputatów, komisarzów, sędziów i podsędków?” Jestem więc przekonany, że strażnik wielki koronny Samuel Łaszczyński, podbijający wydanymi przeciwko niemu kondemnatkami poły swej sięgającej kostek deliji – zwanej przez Sienkiewicza kierejką – jedną z pół podbił kondemnatkami, które wydali *sicuti iudices*.

A potem przyszedł czas zaborów, czas obcego sądownictwa. Tylko tutaj, na terenie Galicji, przez wiele lat funkcjonowało sądownictwo polskie, bo choć stosowano prawo austriackie, to po obu stronach sędziowskiego stołu pojawiali się Polacy i mówiono po polsku. Sędziów powoływał cesarz, często delegując swoją kompetencję na ministra, co ułatwiał przedostawanie się na sądowe sale sędziów fałszywych, niekompetentnych, niemających podstawowych uprawnień moralnych.

Pisał o tym np. Józef Wawel-Louis, piewca Galicji i historyk galicyjskiego sądownictwa. Dawał przykład niejakiego Adalberta Rebensbergera vel Winogórskiego, który udawał sędziego. Z kolei na początku XX w. prasa krakowska donosiła o sędzim doktorze Jarosławie Połubińskim, orzekającym w apelacji lwowskiej, który okazał się szewcem z Krakowa, noszącym nazwisko Partyka, mającym za sobą tylko sześć klas. W cechu szewskim intruz uznany byłby za przeszkodnika, a w cechu sędziów? Czy aby nie tak samo?

W sądach galicyjskich i na Górnym Śląsku funkcjonowała także kategoria sędziów zwanych „streberami”. Byli to karierowicze i oportuniści, akceptujący każdą formę uległości politycznej w celu uzyskania jak najszybszego, bardzo zresztą opłacalnego awansu. Status formalny sędziów „streberów” nie był kwestionowany, byli oni jednak – oraz ich orzeczenia

– powszechnie ignorowani zarówno w środowisku prawniczym, jak i wśród galicyjskiej inteligencji. Sędzia „streber” – zapomnieliśmy już o tym – stał się w polskiej kulturze archetypem sędziego miernego, skrajnie ambitnego, dążącego do kariery za wszelką cenę, często kosztem zasad etycznych.

Z kolei u *Eugeniusza Waśkowskiego* znajdujemy wzmianki o praktykach uprawianych w zaborze rosyjskim. W nieprzewidziany prawem sposób powoływano tam licznych „sędziów pełniących obowiązki”, by w ten sposób obejść zasadę nieusuwalności. Nazywano ich – i tak nazywał ich *Waśkowski* – sędziami-niesędziami.

Oczywiście wielkim problemem w Rosji było także, wynikające z powszechnej korupcji, powoływanie sędziów niemających podstawowych kwalifikacji prawniczych i moralnych.

Interesujący przykład sędziów „wątpliwych” – niekonstytucyjnych w sensie ścisłym – znajdujemy w dziejach Wolnego Miasta Krakowa. Wbrew wyraźnym postanowieniom Konstytucji z 1815 r., gwarantującym powoływanie sędziów przez Zgromadzenie Reprezentantów, wszystkie stanowiska sędziowskie obsadziła Komisja Organizacyjna, koncesjonowany przez zaborców organ władzy wykonawczej, niemający takich kompetencji. Ten niekonstytucyjny stan trwał ponad 20 lat. Podobne zjawisko wystąpiło w wyniku ustanowienia w 1839 r. prawa o sądownictwie karzącym, na podstawie którego – jak pisał wspomniany *Wawel-Louis* – „zepchnięto mężów z krzeseł sędziowskich, a posadzono na nich komisarzy policyi”, wśród których był osławiony *Guth*, komisarz cyrkularny z Podgórze, „podły służalec”, jak o nim pisano w innym miejscu.

Problem sędziów narodził i nabrzmiał w Polsce po uzyskaniu niepodległości.

W jednoczącym się i szukającym swojego kształtu sądownictwie było wielu sędziów o niejasnym statusie urzędowym, sędziów niepewnych, zgoda obcych, także narodowo, lojalnych wobec zaborcy, właśnie owych „streberów”. Szukano sposobu na rozwiązanie tego problemu, co było szczególnie trudne w obliczu braku sędziów polskich, działali oni bowiem wyłącznie w Galicji. W czasie przejmowania sądownictwa w Polsce i jego organizacji wprowadzono – na czas unormowania niektórych kwestii ustrojowych – pojęcie „sędziego z zastrzeżeniem” oraz „sędziego nieuprawnionego do wydawania wyroków”, wzorując się zapewne na austriackich sędziach niesamoistnych (pomocniczych), zwanych sędziami „latającymi” lub niby-sędziami, niemających pełnej mocy jurysdykcyjnej.

W pracach Komisji Kodyfikacyjnej problematyka sędziów „wątpliwych”, rozważana początkowo w ramach instytucji wyłączenia sędziego, przeszła do przepisów przechodnich, znajdując finał w ostatniej fazie prac nad prawem o ustroju sądów powszechnych.

Warto zatrzymać się nad tym etapem kształtowania polskiego ustroju sądów, bo właśnie wtedy – był 1926 r. – po

przewrocie majowym i po odebraniu Komisji Kodyfikacyjnej przez rząd projektów ustaw, do gry wszedł *Stanisław Car*, ojciec polskiej koncepcji autorytaryzmu, niewyżyty adwokat i niespełniony sędzia, wiceminister i minister sprawiedliwości, później także wicemarszałek i marszałek Sejmu, współtwórca Konstytucji kwietniowej. Wielki nieprzyjaciel sędziów i sądów, powtarzający często myśl jednego ze swoich ideowych mentorów, że największą pomyłką myśli oświeceniowej było wprowadzenie trójpodziału władz.

To właśnie *Stanisław Car* wstrzyknął do krwioobiegu rodzącego się po latach niewoli ustroju sądów – zdrowego, na owe czasy nowoczesnego, opartego na pryncypiach Konstytucji marcowej – truciznę autorytaryzmu. I ta trucizna, zasiloną w okresie stalinizmu ciałkami totalitaryzmu, już na szczęście odcedzonymi po przełomie politycznym lat 80. i 90. ubiegłego wieku, stale daje o sobie znaki. Dała o sobie znać w ostatnich latach.

No więc *Stanisław Car*, mający wtedy pełną swobodę i moc formowania prawa, wprowadził do Prawa o ustroju sądów powszechnych art. 284, zawieszający na 2 lata ustanowioną w Konstytucji marcowej zasadę nieusuwalności, pozwalający Ministrowi Sprawiedliwości oczyścić wymiar sprawiedliwości z sędziów niepewnych ustrojowo, o wątpliwym statusie, a zwłaszcza narodowo obcych. Inicjatywa *Cara*, w rzeczywistości motywowana politycznie i kierowana przeciwko obrońcom demokracji, wywoływała głosy krytyczne, jednak udawane „szlachetne” intencje projektodawcy uspokoiły krytyków.

Po ustaniu działania tego przepisu sędziowie ustrojowo niepewni, o wadliwej podstawie powołania, sędziowie „z zastrzeżeniem”, niesędziowie, podlegali już wyłącznie przepisowi art. 77, który upoważniał SN do unieważnienia – na wniosek prokuratora – każdego orzeczenia wydanego przez sąd, w którego składzie uczestniczyła *verba legis* „osoba nieuprawniona do wydawania wyroków”, przez którą rozumiano osobę o wadliwym statusie powołania, niemającą takiego statusu lub niedysponującą *votum*. Przepis ten obowiązywał do 1950 r. i został uchylony wraz z wprowadzeniem stalinowskiej rewizji nadzwyczajnej, pozwalającej na uchylanie niemal każdego orzeczenia z jakiegokolwiek, także ustrojowej przyczyny. Poza tym wprowadzono wtedy narzędzia umożliwiające usunięcie sędziego z powodu niedawania wiadomej rękoi. Przepis podobny do art. 77, w formie nieco zwężonej znaczeniowo, przeniknął także do Kodeksu postępowania karnego.

Niełatwy do oceny sędziowskiego losu jest okres okupacji niemieckiej, tutaj, w tzw. Generalnym Gubernatorstwie, w którym – oprócz sądów okupacyjnych, niemieckich, orzekających we wszystkich sprawach karnych – działały sądy polskie, nazywane także, niekiedy zamiennie, sądami niemieckimi. Niepodobna w tym wypadku czynić jakichkolwiek odniesień, i ja ich oczywiście nie czynię, starając się wywieść jedynie odizolowany od kontekstu wniosek sy-

stemowy. Sędziowie tych sądów, powołani na swe urzędy na podstawie przedwojennego Prawa o ustroju sądów powszechnych, orzekali „w imieniu Prawa”, którym zasadniczo było prawo polskie, w togach i biretach, ale bez orła na ścianie i bez łańcucha na szyi, za to z krucyfiksem pod bokiem, byli jednak certyfikowani i kontrolowani przez okupanta, musieli bowiem podpisywać deklarację posłuszeństwa. Ich status w okresie okupacji oraz skuteczność wydawanych orzeczeń budził więc uzasadnione, bardzo poważne zastrzeżenia ustrojowe, jurysdykcyjne i moralne. Nie wnikając w szczegóły oraz pomijając oceny etyczne, trzeba podkreślić, że tuż po odzyskaniu niepodległości, na podstawie dekretu Rady Ministrów z 6.6.1945 r., wszystkie wydane przez nich orzeczenia, z niewielkimi wyjątkami, zostały „uznane za ważne”. Krótko mówiąc, prawodawca, w drodze wyraźnego, łaskawego werdyktu normatywnego, przesądził ze skutkiem wstecznym ważność tych orzeczeń, i nie wnikam teraz w to, choć analiza naukowa mogłaby być bardzo ciekawa, czy werdykt ten miał charakter deklaratoryjny, czy konstytutywny, a więc czy był aktem swoistej procesowej konwalidacji orzeczeń wydanych przez sędziów „wątliwych”, czy też aktem konwalescencyjnym, nadającym walor prawny zdarzeniom, które takiego waloru ze względów podmiotowych nigdy nie miały, a więc były w sensie procesowym i ustrojowym orzeczeniami nieistniejącymi.

Problem sędziów orzekających w czasie okupacji i składających deklarację posłuszeństwa okupantowi został rozwiązany indywidualnie, wiadomo jak, obok innych problemów kadrowych sądownictwa, w ramach dokonywanej budowy tzw. nowego wymiaru sprawiedliwości. Różne stosowano metody, jednak końca sędziów ustrojowo wadliwych lub niepewnych nie było. Jedni znikali, inni się pojawiali. Widać muszą być w polskim sądownictwie stale. Np. w latach 50. pojawili się w Sądzie Najwyższym sędziowie, których nauka określa mianem sędziów „nierzeczywistych” – przeciwstawianych „rzeczywistym” – powoływanych na podstawie „zużytego” już wtedy, ale stosowanego „nowatorsko” dekretu Rady Ministrów z 14.5.1946 r., a więc z pominięciem warunków i zasad określonych w Prawie o ustroju sądów powszechnych. Zostali oni definitywnie usunięci dopiero w wyniku weryfikacji przeprowadzonej po wejściu w życie ustawy o Sądzie Najwyższym z 1962 r.

No i nadeszły lata 2015 i następne. Najpierw był zaplanowany, zaprojektowany w szczegółach, starannie plasowany zamach na Konstytucję. Zdeprawowano Trybunał Konstytucyjny, potem doszło do brutalnego obalenia Krajowej Rady Sądownictwa, a następnie do sukcesywnego „instalowania” w wymiarze sprawiedliwości sędziów obciążonych newralgicznym, krytycznym defektem ustrojowym. W ten sposób pojawili się w sądach wspomniani „neo-sędziowie”, sędziowie „nierzeczywiści”, niesędziowie, niedysponujący legitymacją konstytucyjną, a więc pozbawieni zdolności ju-

rysdykcyjnej i niezdatni do tworzenia sądu, o którym mowa w art. 45 Konstytucji, diagnozowani także niekiedy adekwatnie do ich charakteru i genetycznej skazy jako sędziowie „ustawowi”.

Trucizna wszczepiona przez *Stanisława Cara*, skondensowana w czasach PRLu, znowu się uaktywniła. Najwyższy czas z tym skończyć. Z niepokojem przyglądam się podejmowanym próbom tzw. przywrócenia praworządności i nie jestem pewny ich skutków. Nie będę wchodził w szczegóły, ale planowana metoda rozwiązania „kwestii neo-sędziów”, niedopasowana do natury zamachu konstytucyjnego, jaki się w Polsce dokonał, nie wróży ustrojowego sukcesu.

Trzeba pamiętać, że w sytuacji nadzwyczajnej, nietypowej, konieczne jest działanie nadzwyczajne, nietypowe, a dotyczy zwłaszcza drastycznych naruszeń Konstytucji, która nie normuje „zamachów na samą siebie”, zaplanowanych, skoordynowanych i mających jasno określony cel. Rozwiązań naprawczych trzeba zatem szukać w sposób niekonwencjonalny, w samym duchu Konstytucji, w jej właściwościach autopojetycznych – tkwiących w preambule oraz w art. 2, 8, 10, 173 i 187 – a może i, jeżeli to nie wystarczy, w Radbruchowej, zaadaptowanej do współczesności i kontekstu „naturze rzeczy”, albo w „abstrakcyjnej podstawie prawnej” *Dworkina*, wypatrując rozwiązań niebanalnych i najbardziej skutecznych, nawet takich, które w sytuacji „normalnej” trudne byłby do zaakceptowania. *Ex iniuria ius non oritur*.

Ze zła dobro nie powstanie, z bezprawia nie powstanie prawo.

Alarmuję! Jużemy to w sądach w ostatnich dziesięcioleciach nie raz przerabiali. Najpierw sędziowie „przymusowi” – byli tacy, nie wspominałem o nich – potem sędziowie „po Duraczu”, „po kursach w Józefowie”, sędziowie bez studiów, bez tytułu magistra, bez aplikacji, sędziowie „nierzeczywiści”... Władza sądownicza w Polsce zawsze była skażona, a podziały w jej wnętrzu trwały latami i zawsze było nie w porę albo już za późno, żeby je usunąć. I zawsze zostawało jakieś trujące dziedzictwo.

Przerabiała to także adwokatura, której władza poprzedniego systemu raz po raz „wrzucała” do korpusu rozmaitych „neo-adwokatów”, np. byłych, najbardziej skompromitowanych w okresie stalinizmu sędziów i prokuratorów wojskowych oraz inne obce ciała. Akademikom przypominam uprzejmie tzw. marcowych docentów...

Legalizowanie, swoiste zagłaskiwanie bezprawia – czym może grozić nazbyt łagodny sposób podejścia do kryzysu konstytucyjnego w sądach – stanie się zarazem dowodem słabości Konstytucji oraz znakiem bezsilności politycznej, prawodawczej, naukowej. Trudno to aprobować również dlatego, że droga do łamania Konstytucji w przyszłości, do skutecznego i trwałego podmywania zasad ustroju pozostanie otwarta. Pojawią się kolejni neo-sędziowie? I kolejni? I co? Znowu latami będziemy się z nimi porać?

Vestigia terrent! Nie stąpajmy po śladach, które odstraszają, bo nigdy z tego nie wyjdziemy. I pamiętajmy, nade wszystko liczy się czas.

Życzę powodzenia. Chcę wierzyć, że środowisko, rząd, parlament znajdą receptę na odtrutkę, która skutecznie unieści albo zneutralizuje Carowską toksynę, wzmocnioną w ostatnich latach patogenną dawką mikstury rektyfikowanej w fiolce z etykietką „Bona mutatio”.

Tak czy inaczej przed nami wielkie zmiany. Sądy muszą stanąć na nogi. Wiele zawłaszczonych sędziowskich gabinetów opustoszeje – oby jak najszybciej – i trzeba będzie je zapłacić. Najważniejszy jest Sąd Najwyższy. Jego restytucja jest najpilniejsza. Po latach dewastacji trzeba go zbudować niemal od nowa, dodając prawdziwym sędziom, stojącym przez ostatnie kilka lat na straży wartości i etosu najwyższej instancji, zacnych, godnych partnerów. Po oczyszczeniu przedpola nie wahajcie się, stawajcie do konkursów, Rzeczpospolita czeka na was.

Nie wzorujcie się więc raczej na przykładzie, który za chwilę przedstawię, a który pozwala mi, w tonie nieco lżejszym, powrócić w krakowskie, uniwersyteckie przestrzenie oraz procesowe klimaty.

Był czas w XIX w., kiedy sądy krakowskie stosowały prawo francuskie i – choć trudno w to uwierzyć – podlegały sądowi najwyższemu w Warszawie, Sądowi Kasacyjnemu Królestwa Warszawskiego, do którego – jako pole kresowe – przynależała także część ziemi krakowskiej. Twórcą i konstruktorem tego Sądu był minister sprawiedliwości w Komisji Rządzącej *Feliks Łubieński*, który zaproponował miejsce u swego boku *Walentemu Litwińskiemu*, profesorowi Uniwersytetu Jagiellońskiego, dziekanowi wydziału prawa, później także rektorowi. *Walenty Litwiński* jest ważną postacią w mojej opowieści, był bowiem twórcą i pierwszym kierownikiem Katedry Procedury Cywilnej i Praw Galicyjskich utworzonej w 1802 r. Można zatem rzec, że był fundatorem nauki prawa procesowego cywilnego w Akademii Krakowskiej, poprzednikiem wielkiego *Franciszka Ksawerego Fiericha*, twórcy nowoczesnego, polskiego procesu cywilnego. Miał też wiele innych zasług; był prokuratorem królewskim, dożywotnim sędzią Sądu Apelacyjnego w Krakowie i współzałożycielem oraz pierwszym prezesem Towarzystwa Naukowego Krakowskiego, przekształconego pod koniec wieku w Akademię Umiejętności, poprzedniczkę Polskiej Akademii Umiejętności. Kłaniam się profesorom – *Szczepanowi Bilińskiemu*, sekretarzowi generalnemu PAU, oraz *Andrzejowi Mączyńskiemu* i *Markowi Saffjanowi* – wiceprezesom. Dziękuję, że zaszczytili Panowie moją dzisiejszą uroczystość.

I co zrobił *Litwiński*? Otóż *Walenty Litwiński*, zaproszony przez *Łubieńskiego* do Sądu Kasacyjnego, odpisał mu tak.

„Jaśnie Wielmożny Panie!

Gdy Jaśnie Wielmożny Pan, zaszczyciwszy mnie niedawno swym zaufaniem przez powołanie na ważny urząd

Prokuratora Królewskiego przy Trybunale Departamentu Krakowskiego, na którym w tak krótkim czasie nie miałem jeszcze sposobności okazać mojej gorliwości, już mnie na wysoki urząd przy swym boku wzywa, dowód ten najszczerzej wdzięcznością. Lecz gdy Jaśnie Wielmożny Pan nie tylko łaskawie mi pozwala, ale owszem zaleca, ażeby z otwartością oświadczyć, czyli mogę się z Krakowa oddalić lub nie, a przeto wskutku tego pozwolenia mam honor Jaśnie Wielmożnemu Panu przedstawić okoliczności, które mnie do Krakowa przywiązują.

...Mój boże, jakie to krakowskie....

1. Mam pod Krakowem wioskę, która mój dom w potrzebie opatruje, i która, gdy ją w stanie spustoszonego kupiłem, dla zaprowadzenia gospodarstwa i budowli baczności właścicieli wymaga.

2. Przy urzędzie Prokuratora jestem tu oraz profesorem postępowania i praktyki sądowej przewodniczącym Wydziału i patronem praktyki sądowej, z którą katedrą jest pensja 4800 złp. złączona.

3. Będąc już lat 10 profesorem prawa w Akademii, zbliżam się do otrzymania w latach sześciu emerytury, której profesorowie Akademii Krakowskiej i za zeszłego rządu używali i teraz używają.

I na koniec:

4. Jako tu zamieszkały i osiadły mam tu związki rodziny i interesa niektóre, których załatwienie, tu na miejscu będąc, mam większą łatwość.

Te są okoliczności, które mnie do Krakowa wiążą, a których ocenienie, czyli są ważne lub nie, Jaśnie Wielmożnemu Panu oddaję.

Łącząc najgłębsze uszanowanie, jestem Jaśnie Wielmożnemu Pana Prezesa najniższym sługą

Litwiński, Kraków, 2 września 1810 r.”

Bardzo dobrze rozumiem *Walentego Litwińskiego*, choć w 1990 r. sam, słany z Krakowa do Warszawy, do Sądu Najwyższego, dość łatwo się poddałem, najpewniej głównie dlatego, że żadnej, nawet spustoszonej wioski w okolicy nie miałem.

I do dziś nie mam. Nawiasem mówiąc, *Litwiński* sędzią Sądu Kasacyjnego nie został, gdyż zapewne jego „interesa niektóre” znalazły u *Łubieńskiego* pełne zrozumienie.

Na koniec rzucam jeszcze jedno spojrzenie wstecz, tym razem na swoją sędziowską misję.

Zostawałem sędzią, sędzią-cywilistą, bo wiedziałem, a raczej wtedy tylko czułem, że prawo, nawet najlepsze, niczego obywatelowi nie da, nie zapewni, jeżeli między nim a tym prawem nie stanie ktoś mądry, przyzwoity, w granicach bezstronności życzliwy i przyjazny, ktoś, kto to prawo zamieni w indywidualny i społeczny pożytek. Tak widziałem swoją sędziowską misję i dopóki orzekałem w sądach powszechnych – w Bochni, Tarnowie i Krakowie – dopóty podstawowym

celem tej misji było poszukiwanie i osiągnięcie zgody między spierającymi się stronami.

Wydałem dziesiątki tysięcy rozmaitych orzeczeń, w sprawach ważnych i mniej ważnych, ale – przed przejściem do Sądu Najwyższego, bo tam było to już procesowo niedopuszczalne – doprowadziłem też do zawarcia setek ugód. I one przynosiły największą satysfakcję. W tym znajdowałem i potwierdzałem sens sędziowskiego posłannictwa. I paradoksalnie ten sens dzisiaj dojrzewa i rośnie.

Oto świat po raz kolejny znalazł się w okresie przełomu, na granicy dwóch epok. Widzimy i czujemy to. Obawiamy się. Dotyczy to także prawa, w tym prawa procesowego. Wszystko się pokomplikowało – czeźnie rozum, również ten pisany wielką literą, a prawda, opoka procesu, jest spychana na margines; stała się rodzajem fałszu lub błędu, a prawd jest tyle, ile osób się przy nich upiera albo ile się na nie umówiło. Wszyscy mają rację, wszystko można narzucić odpowiednią narracją albo uwiarygodnić sztuczną ćwierć-inteligencją. Procesy sądowe zamieniają się w gry losowe, a wyroki okazują się tylko „punktami widzenia”. Prawo się deprawuje, mrą kodeksy, słowa nie znaczą tego, co znaczą, upada legislacja, walą się systemy, ledwo zipie pozytywizm prawniczy, w sądach rozpychają się tolerowani łaskawie sądowi przeszkodnicy. Po stu latach przychodzi zatem z jeszcze większą siłą niż wtedy, gdy świat także stawał na granicy dwu epok, zakrzyczeć słowami noblisty *Wiliama Yeatsa*:

„Wszystko w rozpadzie, w odśrodkowym wirze;
Czysta anarchia szaleje nad światem, (...)
Najlepsi tracą wszelką wiarę, a w najgorszych
Kipi żarliwa i porywczą moc”.
(tłum. *Stanisław Barańczak*)

Co nam pozostaje? Co pozostaje nam, prawnikom, sędziom? Może właśnie ugoda, mediacja, arbitraż, postawy i zachowania pokojowe czy zgoda ireniczne staną się receptą na ten trudny czas? Może one pozwolą także nam pozostać w tym wirującym „środku”. Odzyskać go. Upowszechniajmy te postawy. Edukujmy społeczeństwo. Namawiajmy do zgody, gódźmy, ograniczajmy pola konfliktu... No i przywracajmy wiarę w rozum, w mądrość, w człowieka. Szukajmy autorytetów i znajdujmy je, bo są...

Na koniec przypomnę słowa *Stanisława Gołąba*, wybitnego procesualisty cywilnego i ustrojowca, profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego, który w 1929 r. podczas akademii ku czci *Franciszka Ksawerego Fiericha*, zmarłego rok wcześniej w Warszawie, podczas obrad Komisji Kodyfikacyjnej, powiedział o nim:

„Kiedy proces cywilny pojmujemy jako uregulowany prawnie stadion ścierania się antagonizmów ludzkich, śp. *Fierich* podkreślał zawsze silnie dążność do ugodowego załatwienia sprawy, kładł nacisk na skłanianie stron do pojednania, wiążąc z udaremnieniem ugody poważne skutki prawne. Ten ugodowy duch (...) polskiej procedury rzuca swe promienie na ideę, że proces, który jest walką, nie powinien być zjawiskiem normalnym w życiu prawnym, lecz przeciwnie, że człowiek powinien porozumiewać się z człowiekiem przede wszystkim na drodze zgody i pokoju”.

Święte słowa!

Rozgłaszam je także dlatego, że zostały wypowiedziane tu, w Krakowie, w Uniwersytecie Jagiellońskim, w katedrze prawa procesowego cywilnego, przez ojca polskiej procesualistyki, i były powtarzane przez jego uczniów i następców.

Przyłączam się do tych słów, bo – mam takie wrażenie – całe życie dreptałem drobnym kroczeniem po ich śladach. No a poza tym chciałbym znów widzieć krakowski proces cywilny na wyżynach nauki.

Szanowny Uniwersytecie! Nauk przemożnych perło! Orzeźwiający źródło nauk, z którego czerpią wszyscy naukami napoić się pragnący! Jeszcze raz z całego serca ci dziękuję. Także przybyłym Gościom, których liczba onieśmiela mnie równie mocno, jak nadany mi dzisiaj tytuł doktora honoris causa. Składam solenną obietnicę, że stawszy się członkiem społeczności akademickiej Uniwersytetu Jagiellońskiego będę zawsze czynił dobro na jego rzecz i działał z myślą, że jest przybytkiem rozumu i czystej nauki, dążącym do osiągnięcia prawdy.

Vivat Academia, vivant Professores, vivat Alma Mater Jagiellonica!

REKLAMA

Postępowanie sądowe o podział majątku wspólnego – problemy praktyczne

3 czerwca 2025 r. ■ Prelegent: Grzegorz Karaś

beckakademia

SZKOLENIE ONLINE

ZAPISY I SZCZEGÓŁY:

akademia.beck.pl

tel.: 81 / 46 13 305

IUSTITIA

SĄDY ZA GRANICĄ

Aktualna sytuacja dotycząca niezawisłości sędziów, niezależności sądów i praworządności w Hiszpanii

Javier Martinez Marfil*

Najnowsza historia walki o niezawisłość sędziowską w Polsce stanowi inspirację dla sędziów z innych krajów. Sędziowie, zwłaszcza z krajów Unii Europejskiej, są wdzięczni i podziwiają odwagę naszych kolegów oraz ich osiągnięcia dokonane pomimo niewspółmiernych środków w walce o obronę niezawisłości sędziowskiej, która jest naturalną konsekwencją rządów prawa.

Polskie doświadczenie było niewątpliwie ekstremalne pod wieloma względami, do tego stopnia, że doprowadziło do masowych reakcji społecznych na rzecz niezależności sądownictwa, takich jak „Marsz tysiąca tóg”, w którym miałem zaszczyt uczestniczyć jako przedstawiciel Hiszpanii, wspierając moich kolegów sędziów i wszystkich polskich obywateli.

Jednak to polskie doświadczenie, które na szczęście ma teraz znacznie bardziej obiecujące horyzonty, jest również doświadczane w innych częściach Europy i świata, w mniejszym lub większym stopniu.

Hiszpania nie jest tu wyjątkiem.

Już w 2014 r., mając świadomość, że praworządność jest podstawą wartości, na których opiera się Unia Europejska (art. 2 TUE), i zaalarmowana kryzysami związanymi z jej poszanowaniem i egzekwowaniem w niektórych państwach członkowskich, Komisja Europejska zatwierdziła ramy wzmocnienia praworządności, aby odpowiedzieć na wyzwania i zagrożenia systemowe, przed którymi stanęła.

Ówczesny przewodniczący Komisji Europejskiej, *José Manuel Durão Barroso*, stwierdził: „Praworządność jest jednym z filarów Unii Europejskiej i fundamentem, na którym się ona opiera. Komisja Europejska odgrywa kluczową

rolę w utrzymaniu praworządności jako strażnik traktatów. Konsekwentnie wskazywałem na potrzebę wprowadzenia przepisów umożliwiających Komisji wczesną i przejrzystą interwencję w przypadkach poważnych i systemowych zagrożeń dla praworządności w państwie członkowskim. Komisja wywiązuje się dziś z tego zobowiązania, zapewniając, że w przyszłości i w oparciu o nasze ostatnie doświadczenia będziemy mogli skutecznie zapobiegać kryzysom praworządności w państwach członkowskich i je rozwiązywać.

Spojrzenie na nasze otoczenie nie napawa jednak optymizmem, jeśli chodzi o cel, jakim jest wzmocnienie praworządności.

Niezawisłość sędziów i niezależność sądów była historyczną zdobyczą obywateli jako projekcja zasady trójpodziału władzy. Tylko sądownictwo, które nie podlega wpływom i instrukcjom innych organów, może zapewnić skuteczną ochronę sądową i zagwarantować prawom obywateli pewną i skuteczną ochronę.

Jednak zasada ta, która zainspirowała liberalne demokracje, znajduje się obecnie w kryzysie ze względu na wzrost populistycznej polityki, która dąży do unieważnienia wszystkich niezależnych agend, a zwłaszcza sądownictwa. U podstaw tych ideologii leży koncepcja demokracji skoncentrowana na zasadzie większości jako jedynej podstawie legitymizacji we wszystkich obszarach życia publicznego. W związku z tym wszelkie ograniczenia w sprawowaniu władzy o tak wzmocnionej legitymacji stanowią niedopuszczalną przeszkodę dla swobodnego rozwoju zasady demokracji.

W tym dążeniu do zniesienia ograniczeń, którym podlega władza polityczna, sądownictwo, jako podstawowy element instytucjonalny w architekturze państwa prawa, którego podstawową funkcją jest właśnie ograniczanie sprawowania władzy w celu uniknięcia odchylenia i nadużyć, stało się celem, jeśli nie do stłumienia, to do ograniczenia lub kontroli, tak aby było zgodne z dominującą większością polityczną w danym momencie.

W tym celu zidentyfikowano kilka krytycznych punktów, w których ataki na niezawisłość sądów koncentrują się w różnych krajach i które można usystematyzować w następujący sposób:

- 1) **delegityzacja sędziów**, zwykle przy użyciu deklaracji politycznych, które dezawuuują ich zdolność i bezstronność lub poprzez kategoryzowanie ich jako arystokracji nękaney przywilejami, które nie mają nic wspólnego ze społeczeństwem, któremu służą;
- 2) **zabezpieczenie mechanizmów kontroli politycznej nad sędziami** poprzez interwencję organów politycznych w Radach Sądownictwa, wyznaczając w ten sposób „kandydatów o podobnych poglądach” odpowiadających ich ideologiom, którzy z kolei będą mianować członków

* Sędzia, Przewodniczący 10 Wydziału Karnego Sądu Apelacyjnego w Alicante (*Audiencia Provincial de Alicante*), Hiszpania.

sądów kierując się kryteriami pokrewieństwa ideologicznego, a nie wiedzy i umiejętności zawodowych;

- 3) **kontrola dyscyplinarna** poprzez ustanowienie mechanizmów zastraszających sędziego, który może zostać ukarany, jeśli nie będzie orzekał zgodnie z oczekiwaniami politycznymi (na przykład paradygmatyczny przypadek Polski);
- 4) **zniesienie zasady nieprzenoszalności sędziowskiej** poprzez ustanowienie niepewności zatrudnienia, tak aby łatwo było usunąć „politycznie niewygodnych sędziów” poprzez procesy wcześniejszego przechodzenia na emeryturę (jak stało się w Salwadorze) lub usunąć ich bezpośrednio w celu powołania innych, którzy są bardziej podatni na pewne wpływy polityczne (jak dzieje się obecnie w Meksyku);
- 5) **asfiksja (dławienie) ekonomiczna lub niewydolność**, albo poprzez niedostateczne wynagradzanie sędziów, tak że są oni społecznie postrzegani jako zwykli urzędnicy państwowi bez własnych zasobów i bez zdolności do wykonywania przypisanej im władzy, albo poprzez nieprzydzielanie niezbędnych środków na wymiar sprawiedliwości, tak że staje się on powolnym i niezadowolającym systemem wymiaru sprawiedliwości, co pogarsza zaufanie obywateli i ułatwia korupcję sądową, która jest wypaczeniem niezależności.

W Hiszpanii możemy zidentyfikować niektóre – niestety nie wszystkie – z tych negatywnych wskaźników. Oczywiście jednym z nich jest zaniechanie gospodarcze, ale być może najbardziej wyróżniającym się, ze względu na jego aktualność i znaczenie międzynarodowe, jest drugi: roszczenie do politycznej kontroli sędziów poprzez kontrolę ich organu zarządzającego.

System wyboru sędziów wywodzących się z sądownictwa do Rady Generalnej Sądownictwa w Hiszpanii jest przeprowadzany przez parlament w ramach wzmocnionej większości parlamentarnej, która wymaga konsensusu większości sił politycznych. System ten, oprócz narzucania wyłącznie politycznego kryterium mianowania członków Rady, od kilku lat stanowi poważny problem dla funkcjonowania sądownictwa.

Głęboka konfrontacja między dwiema partiami politycznymi posiadającymi reprezentację większościową uniemożliwiła osiągnięcie porozumień instytucjonalnych i udaremniła odnowienie stanowisk członków Rady Głównej Sądownictwa, którzy przez kilka lat (ponad 5) pozostawali w sytuacji tymczasowej, z ograniczonymi uprawnieniami do podejmowania decyzji i działań. Wśród najważniejszych funkcji, które nie były wykonywane w tym okresie ze względu na tę okoliczność, jest powoływanie najważniejszych stanowisk w organach sądowych. Było to dużym obciążeniem dla Sądu Najwyższego, w którym obecnie istnieje znaczna liczba wakatów, których nie można było obsadzić (Rada odpowiedzialna

za mianowanie nie mogła tego zrobić, ponieważ znajdowała się w sytuacji ograniczonego funkcjonowania) i które utrudniały i opóźniały działalność jurysdykcyjną najwyższego sądu w kraju.

Niedawno, dzięki mediacji komisarzy europejskich, osiągnięto porozumienie w kwestii odnowienia organu zarządzającego sędziami, ustanawiając równoważne kwoty do wyboru przez dwie partie większościowe. Doprowadziło to do odnowienia składu Rady Sądownictwa, która ukonstytuowała się we wrześniu 2024 r. i już rozpoczęła proces powoływania kandydatów, głównie w celu obsadzenia wakatów w Sądzie Najwyższym i prezydiach sądów wyższego rzędu.

Porozumienie o odnowieniu zawierało zobowiązanie do zmian legislacyjnych, które musiałyby doprowadzić samą Radę Generalną Sądownictwa do zaproponowania warunków reformy, chociaż przywódcy polityczni już ogłosili, że logicznie rzecz biorąc, inicjatywa ewentualnej zmiany prawnej przysługuje Parlamentowi i że zastrzegają sobie możliwość przeprowadzenia jej i sposobu jej przeprowadzenia.

W każdym razie z ulgą przyjęliśmy fakt, że kryzys związany z nominacjami może zostać zakończony, a w konsekwencji przywrócona zostanie normalność funkcjonowania najważniejszych sądów, takich jak Sąd Najwyższy, i jesteśmy przekonani, że pomimo politycznego pochodzenia nominacji, nowo mianowani członkowie będą działać niezależnie i wyłącznie w celu usprawnienia sądownictwa w Hiszpanii.

Istnieją jednak inne powtarzające się elementy ataków na niezależność sądownictwa w Hiszpanii, a są to częste ataki i dyskwalifikowanie poszczególnych sędziów w celu delegitimacji ich pracy.

W tym względzie powinniśmy przypomnieć, że kilka lat temu doszło do próby segregacji przez niektórych nacjonalistycznych polityków w Katalonii, którzy próbowali uzyskać niezależność od Hiszpanii. Próba ta została przeprowadzona poprzez wyraźne nieprzestrzeganie nakazów Trybunału Konstytucyjnego, wydawanie publicznych pieniędzy na cele propagandowe i tworzenie instytucji równoległych do instytucji państwowych, a w niektórych przypadkach uciekanie się do gwałtownych demonstracji w celu uniemożliwienia wykonania orzeczeń sądowych lub w odwecie za nie.

Zachowania te były lub będą ścigane przez sądy i zostały usankcjonowane przepisami hiszpańskiego kodeksu karnego, mimo że niektóre z nich były przedmiotem ustawy amnestyjnej, która również była społecznie wysoce kwestionowana.

W każdym razie, przy okazji ostatnich wyborów parlamentarnych w Hiszpanii, aby pan Sánchez¹ osiągnął większość niezbędną do mianowania go premierem, partia socjalistyczna podpisała umowę o wsparciu inwestytury

¹ Pedro Sanchez – obecny premier Hiszpanii (przyp. tłum.).

z nacjonalistyczną partią Katalonii „JUNTS”, w której uzgodniono dwa środki:

- 1) zatwierdzenie ustawy o amnestii w celu wyeliminowania odpowiedzialności karnej, która mogła zostać poniesiona przez tych, którzy poparli niepodległość Katalonii (już obowiązuje) oraz
- 2) dochodzenie w sprawie sędziów za ich działania jurysdykcyjne związane z dochodzeniem i/lub skazaniem osób odpowiedzialnych za próbę segregacji terytorialnej. Takie dochodzenie obejmowałoby obowiązek stawienia się niektórych sędziów przed parlamentarnymi komisjami śledczymi pod zarzutem nadużycia uprawnień.

Od czasu podpisania poprzedniego porozumienia niektórzy przywódcy polityczni wielokrotnie wskazywali z imienia i nazwiska niektórych sędziów, oskarżając ich o nadużycie uprawnień i byli wzywani do stawienia się przed katalońskim parlamentem w komisjach śledczych. Inni sędziowie zostali również wezwani do stawienia się przed parlamentem krajowym, choć do tej pory nie miało to miejsca.

Hiszpańskie ustawodawstwo zwalnia sędziów z obowiązku stawiania się przed innymi organami w celu rozliczenia się z ich działalności jurysdykcyjnej, ponieważ Rada Generalna Sądownictwa – i sam kodeks karny – posiada systemy sankcjonujące zachowanie, które mogłoby doprowadzić sędziów do odstąpienia od prawidłowego wykonywania swoich funkcji. Próba kontroli przez inne gałęzie władzy jest zatem zbędna.

W każdym razie ciągle ataki personalne na sędziów ze strony przywódców politycznych, oskarżanie ich o nadużycie uprawnień oraz żądania, by stawiali się przed parlamentarnymi komisjami śledczymi, w niektórych przypadkach z ostrzeżeniem o popełnieniu przestępstwa nieposłuszeństwa, jeśli się nie stawiają, są same w sobie próbą zdyskredytowania pracy wymiaru sprawiedliwości, co jako stowarzyszenie wielokrotnie potępialiśmy.

Prawdą jest, że w ostatnim czasie, ze względu na międzynarodową krytykę i wewnętrzną reakcję społeczną, oskarżenia o nadużycie uprawnień zostały złagodzone, a wnioski o stawienie się sędziów przed Parlamentem na razie ustały. Nadal istnieje klimat krytyki pracy sądownictwa, ale można powiedzieć, że mieści się on w dopuszczalnych granicach. Dzieje się tak, mimo że sytuacja polityczna jest delikatna, ponieważ istnieje kilka otwartych spraw dotyczących polityków lub członków ich najbliższych rodzin: jedna przeciwko żonie premiera, inna przeciwko jego bratu, a jeszcze inna przeciwko byłemu ministrowi rządu, a ostatnio wydano wyrok 10 lat więzienia przeciwko byłemu ministrowi drugiej partii większościowej (Partii Ludowej). Prokurator generalna jest również objęta dochodzeniem karnym prowadzonym przez Sąd Najwyższy.

Jest to kolejny wskaźnik kryzysu rządów prawa: kolonizacja niezależnych organów poprzez umieszczanie w nich osób o bardzo wyraźnych profilach politycznych.

Powołanie Prokurator Generalnej i jej działania na korzyść rządu były otoczone kontrowersjami. Pierwsza Prokurator Generalna została powołana po opuszczeniu stanowiska Ministra Sprawiedliwości, tym samym przechodząc od bycia częścią rządu do kierowania jedną z instytucji, które powinny być uważane za posiadające udowodnioną niezależność od ingerencji politycznej. Po jej odejściu miejsce zajął prokurator wyznaczony przez nią i ostatecznie mianowany przez rząd. To właśnie wobec tego prokuratora generalnego toczy się postępowanie sądowe w Sądzie Najwyższym w związku z ujawnieniem prywatnych danych osoby, wobec której Prokuratura Generalna prowadzi dochodzenie (partnerka regionalnego lidera regionu Madrytu, która ma szerokie poparcie wyborcze w swoim okręgu wyborczym i należy do partii opozycyjnej).

Dokonano również szeregu nominacji do Trybunału Konstytucyjnego, w niektórych przypadkach byłych ministrów rządu, który ich mianował, lub osób o bliskich publicznych i znanych relacjach z partią, która przewodzi koalicji rządowej, co doprowadziło nawet do zaskakujących zmian w niedawnym orzecnictwie tego organu w sprawach takich jak prawne pokrycie ograniczeń praw podczas COVID, które zostało rozwiązane inaczej, ponieważ te nowe nominacje miały miejsce, logicznie teraz, w sposób bardziej korzystny dla partii rządzącej. I to, nawiasem mówiąc, z przemówieniem byłego ministra rządu w okresie pandemii. W rzeczywistości, biorąc pod uwagę konfigurację większości w Trybunale Gwarancji Konstytucyjnych, kierunek uchwał stał się dość przewidywalny, o ile mają one wpływ na rząd.

To samo stało się z nominacjami do organu zarządzającego telewizji publicznej i organów regulacyjnych, takich jak Bank Hiszpanii, jako strategicznych podmiotów, w których poszukiwano bliskości politycznej.

Wszystkie te okoliczności pokazują, że w Hiszpanii istnieje obecnie plan wyłączenia przeciwwag i mechanizmów kontroli instytucjonalnej, w celu uczynienia instytucji bardziej przepuszczalnymi, aby służyły, a przynajmniej nie przeszkadzały, celom politycznym rządu.

Dlatego szczególnie ważne jest zachowanie niezależności sądownictwa jako zapory i gwarancji przed możliwymi nadużyciami ze strony władzy politycznej.

Tłumaczył: Tomasz Posłuszny

Argentyński system sądowniczy

Marcela Fabiana Ruiz*

Proponuję krótkie wprowadzenie do systemu sądownictwa w Argentynie. Następnie odniosę się do wyzwań stojących przed wymiarem sprawiedliwości w moim kraju, głównych reform prawnych ostatnich czasów, aby w końcu zatrzymać się na transcendentnym temacie dla tych z nas, którzy są częścią władzy sądowniczej: niezawisłości sądów, atakach, których doświadczyliśmy w ostatnim czasie, oraz fundamentalnej roli, jaką w jej obronie odgrywają stowarzyszenia sędziów.

I. Wymiar sprawiedliwości szczebla federalnego i prowincjonalnego

Argentyński system sądowniczy jest kluczowym filarem demokratycznego rządu krajowego, odpowiedzialnym za gwarantowanie rządów prawa, ochronę praw konstytucyjnych i rozwiązywanie konfliktów. W moim kraju system ten jest złożony, ponieważ jest podzielony na dwie jurysdykcje: z jednej strony, istnieje jurysdykcja federalna, a z drugiej, jurysdykcje prowincjonalne, odzwierciedlające federalną strukturę Argentyny. Struktura ta wynika z art. 1 i 5 Konstytucji Narodowej¹.

Poniżej przedstawię przegląd jej głównych cech, elementów i dynamiki.

1. Wymiar sprawiedliwości na poziomie federalnym

Federalny wymiar sprawiedliwości jest odpowiedzialny za rozpatrywanie spraw dotyczących kwestii krajowych, sporów między krajami związkowymi lub kwestii o dużym znaczeniu publicznym. Jego organizacja i uprawnienia są zapisane w Konstytucji Argentyny, a do jego kluczowych obowiązków należy m.in:

- 1) interpretacja konstytucji: zapewnienie zgodności ustaw i działań z konstytucją krajową;
- 2) przestępstwa federalne: prowadzenie spraw związanych z handlem narkotykami, terroryzmem, handlem ludźmi i przestępstwami międzynarodowymi;
- 3) spory międzyprowincjonalne: rozwiązywanie konfliktów między prowincjami lub między prowincjami a rządem federalnym;
- 4) stosunki zagraniczne: zajmuje się sprawami związanymi z traktatami, państwami obcokrajowcami lub organizacjami międzynarodowymi.

Federalna struktura sądownicza obejmuje:

- 1) Sąd Najwyższy Narodu: jest najwyższym organem sądowym w kraju i ma ostateczny głos w sprawach konstytucyjnych.

Sąd składa się z sędziów mianowanych przez Prezydenta Kraju za zgodą Senatu. Jego orzeczenia ustanawiają precedensy, które kierują interpretacją przepisów na szczeblu krajowym.

- 2) Federalne sądy apelacyjne: Sądy te rozpatrują odwołania od wyroków sądów federalnych pierwszej instancji. Są one rozmieszczone w całym kraju, aby zapewnić dostęp do federalnego wymiaru sprawiedliwości.
- 3) Sądy federalne pierwszej instancji: Są to sądy pierwszego szczebla dla spraw federalnych, obejmujące różne obszary, takie jak sprawy karne, administracyjne i handlowe.
- 4) Wyspecjalizowane sądy federalne: Niektóre sprawy, takie jak spory wyborcze lub kwestie podatkowe, są rozpatrywane przez wyspecjalizowane sądy w ramach sądów federalnych – system federalny.

2. Wymiar sprawiedliwości w prowincjach

Wszystkie 23 argentyńskie prowincje i autonomiczne miasto Buenos Aires mają własne systemy sądownicze, które działają niezależnie od systemu federalnego. Prowincjonalny wymiar sprawiedliwości zajmuje się głównie sprawami, które mają miejsce na ich terytoriach i które nie podlegają jurysdykcji federalnej.

Niektóre z jego cech to:

- 1) autonomia: każda prowincja ustanawia własną konstytucję, kodeksy prawne i organizację sądownictwa;
- 2) jurysdykcja: obejmuje większość spraw cywilnych, rodzinnych i pracowniczych oraz karnych, a także kwestie związane z prawem prowincji i zarządzaniem;
- 3) sądy lokalne: obejmują sądy pierwszej instancji, izby apelacyjne i sąd najwyższy dla każdej prowincji;
- 4) sprawy karne, o ile nie są uznawane za federalne, są rozstrzygane przez sądy prowincjonalne.

3. Interakcje między systemem federalnym i prowincjonalnym

Chociaż oba systemy działają niezależnie, często wchodzi z sobą w interakcje. Sąd Najwyższy działa jako pomost, rozstrzygając apelacje zarówno sądów federalnych, jak i prowincjonalnych, gdy w grę wchodzi kwestie konstytucyjne.

* Prezes Argentyńskiej Federacji Sądownictwa i Funkcji Sądowniczej (FAM); Prezes Stowarzyszenia Sędziów prowincji Tucumán (AMT); Sędzia Apelacyjny ds. Cywilnych i Handlowych w prowincji Tucumán; Prezes Izby Apelacyjnej ds. Cywilnych i Handlowych; Profesor zwyczajny Katedry Umów na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Narodowego w Tucumán; autorka licznych publikacji oraz współautor i redaktor kilku książek.

¹ Art. 1 Konstytucji – Naród Argentyński przyjmuje federalną, republikańską, przedstawicielską formę rządów, ustanowioną przez niniejszą Konstytucję. Art. 5: Każda prowincja ustanawia dla siebie konstytucję w ramach republikańskiego systemu przedstawicielskiego, zgodnie z zasadami, deklaracjami i gwarancjami Konstytucji Narodowej; i który zapewnia jej wymiar sprawiedliwości, reżim miejski i edukację podstawową. Na tych warunkach rząd federalny gwarantuje każdej prowincji korzystanie i wykonywanie jej instytucji.

Zapewnia to jednolitość w stosowaniu zasad konstytucyjnych w całym kraju. Jednak ta dwoistość może również stwarzać wyzwania, takie jak spory jurysdykcyjne i niespójności w interpretacjach prawnych między prowincjami a sądami federalnymi.

II. Kodeksy prawa materialnego i kodeksy proceduralne

W argentyńskim systemie prawnym przepisy regulujące prawo i jego stosowanie dzielą się na kodeksy prawa materialnego i kodeksy proceduralne. Rozróżnienie to ma fundamentalne znaczenie dla zrozumienia, w jaki sposób zorganizowane jest prawo w Argentynie, biorąc pod uwagę jej system federalny oraz w jaki sposób rozwiązywane są spory w ramach prawnych. Kodeksy materialne i proceduralne mają fundamentalne znaczenie dla funkcjonowania argentyńskiego systemu sądownictwa. Podczas gdy kodeksy materialne gwarantują wspólną podstawę praw i obowiązków w całym kraju, kodeksy proceduralne dostosowują procedury do specyfiki jurysdykcji każdego kraju. System ten odzwierciedla argentyński federalizm, choć stawia również wyzwania w zakresie jednolitości i wydajności. Modernizacja i ujednolicenie niektórych kodeksów proceduralnych może wzmocnić sprawiedliwość i skuteczność systemu sądowego.

1. Kodeksy prawa materialnego

Kodeksy prawa materialnego zawierają przepisy, które ustanawiają prawa, obowiązki i relacje między ludźmi. Określają, co jest legalne lub nielegalne, jakie prawa i obowiązki ma każda osoba oraz jakie rozwiązania mają zastosowanie w każdym przypadku.

Kodeksy te mają charakter krajowy i obowiązują jednolicie we wszystkich prowincjach i autonomicznym mieście Buenos Aires. Są one sankcjonowane przez Kongres Narodowy, gwarantując jednolitą interpretację praw i obowiązków obywateli. Za ich stosowanie odpowiedzialne są sądy prowincjonalne i federalne, w zależności od jurysdykcji danej sprawy.

Wyróżniamy:

- 1) Kodeks Cywilny i Handlowy Narodu (CCCN): ujednolica i reguluje prawo prywatne w Argentynie. Obejmuje on takie kwestie jak: Umowy, Zobowiązania, Prawo rodzinne, Prawa rzeczowe, Spadki i Stowarzyszenia. Jego ujednolicenie w 2015 r. uprościło ramy prawne poprzez połączenie starego kodeksu cywilnego i kodeksu handlowego.
- 2) Kodeks karny: określa zachowania uznawane za przestępstwa i odpowiadające im kary. Obejmuje: przestępstwa przeciwko osobom (zabójstwo, uszkodzenie ciała itp.); przestępstwa przeciwko mieniu (kradzież, oszustwo itp.); przestępstwa przeciwko państwu i społeczeństwu (korupcja, terroryzm itp.).

- 3) Kodeks celny: reguluje handel zagraniczny i ustanawia zasady funkcjonowania importu i eksportu, a także naruszeń celnych.
- 4) Kodeks górniczy: reguluje eksploatację i ochronę zasobów naturalnych.
- 5) Kodeks lotniczy: ustanawia zasady regulujące lotnictwo cywilne w Argentynie.

2. Kodeksy proceduralne

Z drugiej strony, kodeksy proceduralne regulują sposób stosowania praw ustanowionych w kodeksach podstawowych. Określają one szczegółowo procedury, terminy i zasady, których sądy muszą przestrzegać, aby zapewnić uczciwy i sprawiedliwy proces. Każda prowincja ma prawo do sankcjonowania własnych kodeksów proceduralnych, co powoduje zróżnicowanie postępowań w zależności od właściwości miejscowej. Postępowania federalne są regulowane przez krajowe kodeksy proceduralne, mające zastosowanie w sprawach jurysdykcji federalnej. Obejmują one zasady dotyczące: terminów sądowych, form przedstawiania dowodów; etapów procesu, takich jak mediacja, rozprawa i apelacja. Kodeksy te różnią się w zależności od obszaru właściwości i mogą być federalne lub prowincjonalne.

Główne kodeksy proceduralne:

- 1) Kodeks postępowania cywilnego i handlowego: ustanawia zasady rozstrzygania sporów cywilnych i handlowych, takich jak procedura roszczeń z tytułu naruszenia umowy lub konfliktów majątkowych.
- 2) Kodeks postępowania karnego: reguluje procedury dochodzenia i ścigania przestępstw. Jest on podzielony na:
 - a) federalny: stosowany do przestępstw federalnych, takich jak handel narkotykami lub handel ludźmi;
 - b) prowincjonalne: reguluje procedury dotyczące przestępstw pospolitych w każdej prowincji.
- 3) Kodeks postępowania w sprawach pracowniczych: szczegółowo określa etapy rozwiązywania sporów pracowniczych między pracownikami a pracodawcami.
- 4) Kodeks postępowania rodzinnego (w niektórych prowincjach): reguluje kwestie związane z prawem rodzinnym, takie jak rozwody, adopcje i opieka nad małoletnimi.

Praktyczny przykład: konflikt wynikający z naruszenia umowy (prawo regulowane przez kodeks cywilny) zostanie rozwiązany zgodnie z krokami kodeksu postępowania cywilnego i handlowego odpowiedniej jurysdykcji miejscowej.

Ważne jest, aby podkreślić, że współistnienie krajowych kodeksów podstawowych z prowincjonalnymi kodeksami proceduralnymi generuje pewne napięcia, takie jak nierówność w procedurach, więc podobna sprawa może być załatwiona inaczej w różnych prowincjach ze względu na różnice proceduralne. Reformy: w ostatnich latach pojawiła się możliwość przejścia na ujednolicone kodeksy proceduralne w sprawach karnych i cywilnych w celu zmniejszenia rozbieżności.

W 2014 r. zatwierdzono nowy federalny kodeks postępowania karnego, oparty na systemie oskarżycielskim (z większym znaczeniem prokuratora), który jest stopniowo wdrażany w kraju. W ostatnich latach kilka argentyńskich prowincji wdrożyło znaczące reformy swoich systemów sądowniczych w celu poprawy wydajności, przejrzystości i dostępu do wymiaru sprawiedliwości. Poniżej przedstawiono niektóre z głównych zmian:

1. Wdrożenie systemu oskarżycielskiego

Kilka prowincji przyjęło oskarżycielski system postępowania karnego, w którym to prokurator odgrywa główną rolę w dochodzeniu, a sędzia gwarantuje należyty przebieg procesu. Model ten ma na celu usprawnienie procedur i zwiększenie przejrzystości. Na przykład w 2021 r. prowincje Mendoza i Rosario rozpoczęły wdrażanie tego systemu, dołączając do prowincji Salta i Jujuy, które przyjęły go już wcześniej.

2. Reformy konstytucyjne w prowincjach

Niektóre prowincje przeprowadziły reformy swoich konstytucji, aby zmodernizować i dostosować swoje systemy sądownicze do aktualnych potrzeb.

3. Utworzenie nowych sądów apelacyjnych i sądów

Aby zrównoważyć wymiar sprawiedliwości w głębi kraju, w prowincjach takich jak Catamarca, Jujuy, San Juan, Santiago del Estero, Santa Fe, Formosa i San Luis utworzono nowe sądy apelacyjne i sądy. Środki te mają na celu decentralizację wymiaru sprawiedliwości i ułatwienie dostępu do sądu w regionach wcześniej odizolowanych.

4. Cyfryzacja i modernizacja procesów sądowych

Kilka prowincji poczyniło postępy w digitalizacji akt i wdrażaniu elektronicznych systemów zarządzania sprawami w celu skrócenia czasu trwania postępowań sądowych i zwiększenia przejrzystości. Inicjatywy te obejmują elektroniczne składanie dokumentów i przeprowadzanie wirtualnych rozpraw.

5. Wzmocnienie niezależności sądownictwa

Wdrożono reformy mające na celu zapewnienie niezależności sądownictwa, w tym zmiany w procesach wyboru i odwoływania sędziów, a także promowanie przejrzystości ich działań. Środki te mają na celu zapewnienie bezstronnego wymiaru sprawiedliwości wolnego od wpływów politycznych. Postępy te odzwierciedlają zaangażowanie argentyńskich prowincji w poprawę ich systemów sądowniczych, dostosowując je do współczesnych wymagań i promując bardziej dostępny i skuteczny wymiar sprawiedliwości dla wszystkich obywateli.

III. Niezawisłość sądownictwa

Ataki na niezawisłość sędziowską są powtarzającym się zjawiskiem w kilku systemach sądownictwa, w tym również i w Argentynie, gdzie zidentyfikowano różne formy nacisku

i manipulacji, które podważają bezstronność sędziów i prawidłowe funkcjonowanie sądownictwa. Problem ten ma poważne konsekwencje dla rządów prawa, demokracji i zaufania obywateli do instytucji sądowych. Poniżej przeanalizowano główne przejawy tych ataków w Argentynie:

1) ingerencja polityczna:

- a) presja ze strony władzy wykonawczej i ustawodawczej: przy kilku okazjach zgłaszano próby wpływania na decyzje sądowe przez inne gałęzie państwa, czy to poprzez oświadczenia publiczne, kampanie medialne, czy też poprzez reformy legislacyjne, które mają na celu osłabienie autonomii sądownictwa;
- b) strategiczne nominacje: w niektórych przypadkach obserwuje się mianowanie prezesów strategicznych sądów. Sąd to sędziowie blisko związani z władzą polityczną, mianowani na funkcję po to, aby zagwarantować korzystne orzeczenia w sprawach wrażliwych;

2) kontrowersyjne reformy sądownictwa:

- a) rozbudowa lub redukcja Sądu Najwyższego: propozycje reformy sądu najwyższego wywołują napięcia, ponieważ często są interpretowane jako próby modyfikacji jego składu w celu wywarcia wpływu na jego decyzje;
- b) modyfikacje procesów wyboru i usuwania sędziów: zmiany w wymogach lub procedurach powoływania sędziów, a także w strukturze Rady Sądownictwa były krytykowane za dążenie do większej kontroli politycznej nad sądownictwem;

3) stosowanie impeachmentu wobec sędziów:

- a) instrumentalizacja impeachmentu: w niektórych prowincjach i na szczeblu krajowym impeachment jest wykorzystywany jako narzędzie nacisku lub usuwania sędziów, którzy wydają orzeczenia sprzeczne z interesami władzy politycznej;
- b) groźby zwolnienia: nawet jeśli groźby te nie są realizowane, tworzą one atmosferę strachu, która może wpływać na decyzje sędziowskie;

4) presja mediów i kampanie oszczerstw:

- a) publiczna delegitymizacja sędziów: niektórzy sędziowie spotykają się z kampaniami medialnymi, które mają na celu zdyskredytowanie ich pracy lub zakwestionowanie ich uczciwości; kampanie te często pojawiają się w kontekście orzeczeń sprzecznych z rządzącymi;
- b) polaryzacja mediów: media przyczyniają się do polaryzacji opinii na temat orzeczeń sądowych, tworząc wrażenie stronniczości, nawet jeśli nie ma na to dowodów;

5) korupcja i kooptacja systemu sądownictwa:

- a) korupcja wewnętrzna: korupcja wewnątrz systemu sądownictwa, choć nie dotyczy wyłącznie ataków zewnętrznych, podważa jego niezależność, umożliwiając

wywieranie nadmiernego wpływu na kluczowe decyzje;

- b) kooptacja przez interesy prywatne lub korporacyjne: niektóre sektory biznesowe lub grupy nacisku próbowały wpływać na wymiar sprawiedliwości w celu uzyskania korzystnych orzeczeń w sprawach gospodarczych lub regulacyjnych;
- 6) naciski na sędziów i prokuratorów:
 - a) nękanie lub groźby osobiste: w sprawach o dużym znaczeniu sędziowie i prokuratorzy mogą być przedmiotem zastraszania, gróźb użycia przemocy lub nadmiernego nadzoru;
 - b) izolacja instytucjonalna: sędziowie, którzy podejmują kontrowersyjne decyzje, mogą być izolowani w ramach systemu sądownictwa, co wpływa na ich zdolność do autonomicznego działania;
- 7) tymczasowe nominacje i zastępstwa:
 - a) brak stałych sędziów: w niektórych jurysdykcjach nadmierne wykorzystywanie stałych sędziów, zastępców lub sędziów tymczasowych, powoływanych tymczasowo, osłabia stabilność i niezależność systemu;
 - b) manipulacja nominacjami: stanowiska te są zwykle zajmowane przez osoby powiązane z interesami politycznymi, co podważa zaufanie do bezstronności w przypadku stwierdzonych pomyłek;
- 8) brak zasobów i autonomii administracyjnej:
 - a) niewystarczający budżet: ograniczona alokacja środków finansowych dla władzy sądowniczej może być wykorzystywana jako forma pośredniej kontroli;
 - b) zależność administracyjna: w niektórych prowincjach system sądownictwa jest administracyjnie zależny od władzy wykonawczej, co zagraża jego autonomii operacyjnej.

IV. Konsekwencje ataków na niezawisłość sędziów i niezależność sądów

1. Erozja praworządności: brak niezawisłości sądów osłabia zdolność wymiaru sprawiedliwości do działania jako przeciwwaga dla innych władz.

2. Brak zaufania obywateli: ataki wpływają na publiczne postrzeganie wymiaru sprawiedliwości jako bezstronnej i sprawiedliwej władzy.

3. Brak bezpieczeństwa prawnego: wpływ braku niezależności sądownictwa generuje niepewność prawną.

Niezawisłość sądów jest podstawową zasadą gwarantującą bezstronny, sprawiedliwy i skuteczny wymiar sprawiedliwości. W Argentynie obrona tej zasady oznacza wdrażanie środków i strategii, które wzmacniają autonomię sądownictwa w obliczu presji politycznej, gospodarczej lub społecznej. Poniżej przedstawiono główne działania i podejścia mające na celu ochronę niezależności sądownictwa:

- 1) wzmocnienie mechanizmów wyboru i odwoływania sędziów:
 - a) przejrzyste procesy selekcji: ustanowienie merytokracyjnych i konkurencyjnych systemów powoływania sędziów, zapewniających, że kandydaci są oceniani pod kątem ich przydatności, a nie sympatii politycznych;
 - b) niezależność Rady Sądownictwa: zapewnienie, by organ ten, odpowiedzialny za wybór i usuwanie sędziów, składał się z przedstawicieli wszystkich sektorów (sędziów, prawników, pracowników naukowych, ustawodawców) i działał autonomicznie;
 - c) uczciwe i kontrolowane usuwanie sędziów: unikanie politycznego wykorzystania impeachmentu, zapewnienie, że sędziowie są odwoływani tylko za należycie udowodnione poważne uchybienia, a nie za kontrowersyjne decyzje sądu;
- 2) gwarancja stabilności zatrudnienia i bezpieczeństwa osobistego:
 - a) nieusuwalność sędziów: zapewnienie, że sędziowie nie mogą być przenoszeni, degradowani lub arbitralnie zwalniani;
 - b) ochrona przed zagrożeniami: wdrożenie fizycznych i psychologicznych środków bezpieczeństwa dla sędziów i prokuratorów zastraszanych w związku z głośnymi sprawami;
- 3) promowanie przejrzystości i odpowiedzialności:
 - a) publikacja orzeczeń sądowych: ułatwienie publicznego dostępu do orzeczeń i argumentów prawnych w celu zwiększenia zaufania do systemu;
 - b) wewnętrzna kontrola etyczna: wzmocnienie biur kontroli wewnętrznej, które nadzorują postępowanie sędziów, bez naruszania ich niezawisłości;
 - c) systemy audytu: zapewnienie przejrzystości i efektywności zarządzania budżetem sądowym;
- 4) autonomia administracyjna i budżetowa:
 - a) wystarczający budżet: zapewnienie odpowiedniej alokacji zasobów dla władzy sądowniczej, zapobieganie wykorzystywaniu jej finansowania jako narzędzia polityki nacisku;
 - b) autonomiczne zarządzanie: umożliwienie sądownictwu zarządzania swoimi zasobami, bez ingerencji ze strony władzy wykonawczej lub ustawodawczej;
- 5) wzmocnienie federalnego i prowincjonalnego systemu sądownictwa:
 - a) ujednolicenie kryteriów: promowanie koordynacji między systemami sądownictwa na szczeblu federalnym i prowincjonalnym w celu zapewnienia przestrzegania zasad niezawisłości w całym kraju;
 - b) modernizacja kodeksów proceduralnych: dostosowanie kodeksów sądowych w celu zapewnienia sprawnych i sprawiedliwych procedur, ograniczających możliwości interwencji z zewnątrz;

- 6) ograniczenie ingerencji politycznej i medialnej:
 - a) oświadczenia instytucjonalne: sędziowie i stowarzyszenia sędziów muszą publicznie potępiać próby wywierania wpływu politycznego lub medialnego;
 - b) regulacja wypowiedzi politycznych: ograniczenie wypowiedzi wyższych urzędników mających na celu zdyskredytowanie orzeczeń lub sędziów w mediach;
- 7) promowanie szkolenia i profesjonalizacji sędziów:
 - a) prawa człowieka, perspektywa płci, złożone przestępstwa i etyka sądowa;
 - b) odpolitycznienie szkoleń: upewnienie się, że programy szkoleniowe są opracowywane przez niezależne, akademicko rygorystyczne instytucje;
- 8) udział społeczeństwa obywatelskiego i organizacji międzynarodowych:
 - a) nadzór obywatelski: promowanie monitorowania przez organizacje obywatelskie w celu identyfikowania i zgłaszania ataków na niezawisłość sądów;
 - b) współpraca międzynarodowa: współpraca z organizacjami takimi jak Organizacja Narodów Zjednoczonych i Międzamykański Trybunał Praw Człowieka w celu zagwarantowania międzynarodowych standardów niezależności sądownictwa;
- 9) reformy strukturalne na rzecz niezależności sądownictwa:
 - a) Przegląd Rady Sądownictwa: restrukturyzacja tego organu w celu zagwarantowania zrównoważonej reprezentacji władzy państwowej i sądowniczej;
 - b) rozszerzenie cyfryzacji: promowanie automatyzacji procesów sądowych w celu ograniczenia uznaniowości i ryzyka korupcji;
- 10) świadomość obywatelska i obrona praworządności:
 - a) edukacja prawna: informowanie obywateli o znaczeniu niezależnego sądownictwa dla zapewnienia sprawiedliwego i demokratycznego systemu;
 - b) kampanie publiczne: wdrażanie kampanii promujących szacunek dla decyzji sądowych i zrozumienie ich roli w społeczeństwie.

Niezawisłość sędziów i niezależność sądów są istotnym elementem silnej demokracji i poszanowania rządów prawa. Jej obrona wymaga wspólnych wysiłków władzy sądowniczej, ustawodawczej, wykonawczej, społeczeństwa obywatelskiego i społeczności międzynarodowej. Wdrożenie środków strukturalnych, promowanie przejrzystości i zagwarantowanie autonomii to podstawowe kroki mające na celu ochronę sędziów przed nadmierną presją i zachowanie bezstronności wymiaru sprawiedliwości w Argentynie.

V. Argentyńska Federacja Sądownictwa i Stowarzyszeń Sędziowskich

Argentyńska Federacja Sądownictwa i Funkcji Sędziowskich (FAM) jest kluczowym podmiotem w panoramie są-

downictwa w Argentynie. Zrzesza sędziów, prokuratorów i innych pracowników wymiaru sprawiedliwości z całego kraju, promując niezawisłość sędziowską, poprawę systemu wymiaru sprawiedliwości oraz obronę praw i interesów osób tworzących wymiar sprawiedliwości.

FAM jest krajową organizacją zrzeszającą stowarzyszenia i kolegia sędziów i urzędników sądowych z prowincji i autonomicznego miasta Buenos Aires. Została założona w 1966 r. w celu wzmocnienia niezależności sądownictwa i poprawy jakości usług wymiaru sprawiedliwości.

Do jej głównych celów należą: obrona niezależności sądownictwa, promowanie systemu sądownictwa wolnego od ingerencji politycznych, gospodarczych i społecznych; wzmocnienie instytucjonalne, wspieranie stowarzyszeń sędziów w prowincjach w celu zagwarantowania ich funkcjonowania i reprezentatywności; szkolenia i formacja, promowanie profesjonalnych programów szkoleniowych dla sędziów i urzędników sądowych; poprawa systemu sądownictwa, promowanie reform, które modernizują wymiar sprawiedliwości i ułatwiają dostęp obywatelom; reprezentacja krajowa i międzynarodowa, działanie jako rzecznik sądownictwa Argentyny przed organizacjami publicznymi, prywatnymi i międzynarodowymi.

Wśród jego głównych działań wyróżniają się:

- 1) szkolenia ustawiczne: organizacja warsztatów, seminariów i konferencji na tematy związane z sądownictwem, takich jak prawo karne, perspektywa płci i technologie stosowane w prawie;
- 2) dialog międzyinstytucjonalny: uczestniczy w debatach i konsultacjach z Kongresem Narodowym, Radą Sądownictwa i innymi organami na temat reform sądownictwa;
- 3) obrona praw: działania w sytuacjach zagrożenia lub naruszenia niezawisłości sędziowskiej, w tym publiczne oświadczenia i porady prawne;
- 4) promocja dobrych praktyk: upowszechnia standardy etyczne i jakościowe w funkcji sądowniczej.

VI. Zrzeszanie się w ramach sądownictwa w Argentynie

Zrzeszanie się w ramach sądownictwa odnosi się do zbiorowej organizacji sędziów, urzędników i pracowników wymiaru sprawiedliwości w celu obrony ich praw, promowania niezawisłości sądów i poprawy systemu wymiaru sprawiedliwości.

W Argentynie, oprócz FAM, istnieje wiele stowarzyszeń prowincjonalnych i tematycznych, które przyczyniają się do wzmocnienia systemu sądownictwa.

Stowarzyszenia prowincjonalne zrzeszają sędziów i urzędników prowincjonalnych, którzy zajmują się specyficznymi problemami każdej jurysdykcji i aktywnie uczestniczą w lokalnym życiu instytucjonalnym.

Należy zauważyć, że Federacja broni swoich członków przed naciskami z zewnątrz: stowarzyszenia prowincjonalne stoją przed wyzwaniem skutecznego działania przeciwko atakom na niezależność sądownictwa.

Na koniec należy podkreślić, że zrzeszanie się sędziów jest kluczowe dla:

- 1) uwidocznienia problemów sądownictwa: zgłaszania nacisków i zagrożeń dla niezawisłości sądów;
- 2) modernizacji wymiaru sprawiedliwości: prowadzenie debat na temat wdrażania systemu oskarżeń, cyfryzacji i dostępu do wymiaru sprawiedliwości;
- 3) szkolenia sędziów: poprzez programy promujące specjalizację i kształcenie ustawiczne.

VII. Międzynarodowe uznanie

FAM działa również jako przedstawiciel prowincjonalnych sędziów Argentyny na forach międzynarodowych, współpracując z organizacjami takimi jak Międzynarodowe

Stowarzyszenie Sędziów (IAJ), Latynoamerykańska Federacja Sędziów (FLAM) i innymi podmiotami regionalnymi. Pozwala to organizacji na wymianę doświadczeń i promowanie światowych standardów w zakresie niezależności sądownictwa i jakości usług wymiaru sprawiedliwości.

VIII. Wnioski końcowe

Argentyńska Federacja Sądownictwa i stowarzyszenia sędziowskie odgrywają kluczową rolę w obronie niezależności i usprawnianiu argentyńskiego systemu sądownictwa. Ich praca ma kluczowe znaczenie dla sprostania obecnym wyzwaniom stojącym przed sądownictwem, takim jak presja zewnętrzna, potrzeba modernizacji i poprawa dostępu do wymiaru sprawiedliwości dla wszystkich obywateli. Ich wzmocnienie i konsolidacja są niezbędne do zapewnienia skutecznego, niezależnego i niezawodnego systemu sądownictwa.

Tłumaczył: Tomasz Posłuszny

REKLAMA

Odwiędź nas!
Zapraszamy do naszych 8 księgarni prawniczych C.H.Beck

Chętnie odpowiemy na Twoje pytania i pomożemy dobrać odpowiednie publikacje.

 GDAŃSK Al. Grunwaldzka 75 ☎ +48 697 652 500 ✉ ksiegarnia.gdansk@beck.pl	 WARSZAWA ul. Krakowskie Przedmieście 20/22 ☎ 22 873 12 81 ✉ ksiegarnia.krakowskie@beck.pl	 POZNAŃ ul. Półwiejska 22 ☎ 61 661 84 55 ✉ ksiegarnia.poznan@beck.pl
 KATOWICE pl. Wolności 10A ☎ 32 206 89 96 ✉ ksiegarnia.katowice@beck.pl	 WARSZAWA Al. „Solidarności” 83/89 ☎ 22 250 59 04 ✉ ksiegarnia.solidarnosci@beck.pl	 WROCŁAW ul. Kiełbaśnicza 25 ☎ 71 786 41 10 ✉ ksiegarnia.wroclaw@beck.pl
 KRAKÓW ul. Bracka 2 ☎ +48 696 049 900 ✉ ksiegarnia.krakow@beck.pl	 WARSZAWA Pasaż handlowy Metro Rondo Daszyńskiego ☎ 22 718 33 90 ✉ ksiegarnia.daszynskiego@beck.pl	

Czy Chorwaci ufają sądownictwu?

Ivana Bilušić*

Chorwacja jest krajem liczącym 3,853 miliona mieszkańców, w którym według najnowszych danych orzeka 1653 sędziów. Jest jednym z krajów członkowskich Rady Europy z największą liczbą zawodowych sędziów na 100 000 mieszkańców. Wydaje się, że sędziów jest wystarczająco dużo do tego, aby sprawiedliwość była wymierzana szybko, ale czy tak jest naprawdę?

Każdego roku (a dzieje się tak od ponad pięciu lat) do sądów i sędziów w Chorwacji wpływa ponad 1,26 miliona nowych spraw. To ogromna liczba jak na tak mały kraj. Jednocześnie każdego roku sędziowie rozstrzygają około 1,2 miliona różnych spraw sądowych. Jeśli spojrzymy na obciążenie pracą każdego sędziego, okaże się, że jeden sędzia ma ponad 700 spraw rocznie! I je załatwia!

Na czym więc polega problem w Chorwacji?

Ogólna liczba nierozstrzygniętych spraw i długość procesów w większości przypadków wzrosła. Zgodnie z tablicą wyników wymiaru sprawiedliwości UE 2024, zaległości i długość postępowań pozostają poważnym problemem, szczególnie w spornych sprawach cywilnych i gospodarczych, gdzie zaległości są największe w UE. Pomimo poprawy w niektórych kategoriach spraw, zaległości i długość postępowań w większości przypadków wzrosły, co pozostaje poważnym problemem. W 2023 r. średnia długość postępowań w sądach pierwszej instancji pozostała jedną z najdłuższych w UE i wzrosła do 1334 dni w spornych sprawach gospodarczych i do 764 dni w spornych sprawach cywilnych.

Jednocześnie Chorwacja jest w tyle za krajami Rady Europy, które starają się promować dobrowolne korzystanie z alternatywnych metod rozwiązywania sporów. To się po prostu nie zakorzeniło i nie przyjęło w Chorwacji. Negocjacje stron w postępowaniu karnym również nie są znacząco obecne. Są stosowane, ale w bardzo niewielkim zakresie spraw. W Chorwacji każdy spór, każdy konflikt, każde nieporozumienie po prostu kończy się w sądzie i wpływa do sądu jako nowa sprawa do rozpoznania przez sędziego, zarówno w sprawach cywilnych, administracyjnych, jak i karnych. Wszystko to znacznie spowalnia postępowania sądowe i istotnie obciąża system wymiaru sprawiedliwości. Jednocześnie obywatele, z jednej strony, wymagają i żądają wprost, aby ich spór był rozstrzygany wyłącznie przez sąd, a z drugiej strony, nie wierzą w niezawisłość sędziów. Dziwne, prawda?!

Poziom postrzeganej niezależności sądownictwa w Chorwacji jest nadal bardzo niski zarówno wśród ogółu społeczeństwa, jak i podmiotów gospodarczych. Ogólnie rzecz biorąc, ponad 70% ogółu społeczeństwa i firm w Chorwacji

postrzega poziom niezależności sądów i sędziów jako „zły”. Głównymi powodami tego, wymienianymi przez opinię publiczną i przedsiębiorstwa, jest powszechny pogląd, że występują ingerencje lub naciski ze strony rządu i polityków, a także ingerencje lub naciski ze strony grup biznesowych lub innych określonych grup interesów.

Jednocześnie ten sam rząd i politycy w Chorwacji zapomnieli o wynagrodzeniach sędziów przez ostatnie 25 lat, które nie były dostosowane do trendów gospodarczych, co więcej, sędziów uległy stagnacji i straciły na wartości. Jednak w 2024 r., dzięki środkom ostrzegawczym wdrożonym przez sędziów pod przewodnictwem Stowarzyszenia Chorwackich Sędziów, nastąpił wzrost wynagrodzeń, ale nadal nie było nowej ustawy, na mocy której wynagrodzenia sędziów przestałyby zależeć od obecnego rządu. W tym celu Stowarzyszenie Chorwackich Sędziów kontynuuje wysiłki na rzecz komunikacji z władzą wykonawczą, podkreślając i przypominając, że wynagrodzenie sędziego jest nierozdzielnie związane z niezawisłością sędziów i niezależnością sądów.

Sądownictwo stało się zawodem kobiecym. Tendencja ta nie występuje tylko w Chorwacji, gdzie kobiety stanowią większość w różnych zawodach związanych z sądownictwem: sędziowie, prokuratorzy, pracownicy administracyjni, notariusze. Co więcej, 55% prezesów sądów to kobiety, a 65% szefów prokuratur to również kobiety. Jedynie na szczeblu Sądu Najwyższego kobiety nie stanowią większości (32%). Najwyraźniej wskaźnik ten nie pomógł w przełamaniu szklanego sufitu.

Nie każda publiczna krytyka sądownictwa jest nieuzasadniona. Sądownictwo nie komunikuje się w wystarczającym stopniu ze społeczeństwem. Obywatele często nie rozumieją, jak działa system prawny co stwarza poczucie nieufności. Wyroki i wyjaśnienia nie zawsze są łatwo dostępne dla opinii publicznej, chociaż powinny być zgodne z zasadami publicznej pracy sądu. Nawet jeśli wyroki są publicznie dostępne, często są one napisane skomplikowanym językiem prawniczym, co utrudnia ich zrozumienie przez opinię publiczną. Decyzje w głośnych sprawach są szczególnie niejasne dla ogółu społeczeństwa. W złożonych lub politycznie wrażliwych procesach sądowych często brakuje jasności w uzasadnieniu wyroków, co prowadzi do wątpliwości co do bezstronności sędziów. Dostępność danych na temat pracy sędziów jest również ograniczona: na przykład informacje na temat wydajności sądów, takie jak statystyki dotyczące liczby

* Sędzia Sądu pierwszej instancji w Velika Gorica w Chorwacji i rzecznik prasowy Stowarzyszenia Chorwackich Sędziów. Została tymczasowo delegowana do orzekania w Wysokim Sądzie Karnym Republiki Chorwacji, gdzie pełni również obowiązki zastępcy rzecznika prasowego. Specjalizuje się w prawie karnym, orzeka jako sędzia pierwszej i drugiej instancji. Jest wykładowcą w Akademii Sądownictwa Republiki Chorwacji, a także w państwowej szkole dla urzędników sądowych oraz w Europejskiej Sieci Szkoleń Sądowych (EJTN) w szczególności na temat przemocy domowej, komunikacji sądowej z mediami i opinią publiczną oraz przedprocesowego aresztu domowego z monitoringiem elektronicznym w sprawach karnych.

rozstrzygniętych spraw lub czasu potrzebnego na podjęcie decyzji, nie zawsze są łatwo dostępne dla opinii publicznej. Informacje na temat postępowań dyscyplinarnych przeciwko sędziom za błędy lub nieetyczne zachowanie rzadko są podawane do wiadomości publicznej, co sprzyja wrażeniu bezkarności sędziów.

Bazy danych z postępowań sądowych są również trudno dostępne. Wprawdzie istnieją cyfrowe bazy danych, ale często są one niepraktyczne i nie zapewniają łatwych do przeszukiwania lub kompletnych informacji. Praktyka sądowa w zakresie podejmowania decyzji jest niespójna, a zapadające różne wyroki w podobnych sprawach stwarzają wrażenie niepewności prawnej. Bez publicznego wglądu w to, dlaczego sąd podjął określoną decyzję, społeczeństwo traci zaufanie do systemu sądownictwa. Przykładowo, konsekwencją niewystarczającej przejrzystości jest to, że obywatele często wierzą, że sądy faworyzują potężne, wpływowe lub zamożne osoby. Jednocześnie opinia publiczna często zapomina o hiperinflacji przepisów tworzonych przez władzę ustawodawczą. Władza sądownicza nie ma z tym nic wspólnego, to przecież odrębna władza. Władza ustawodawcza jest często dumna ze swojej wielkiej aktywności legislacyjnej, jednak częste zmiany w prawie prowadzą do zmian w orzecznictwie, a niespójne i często zmieniające się orzecznictwo stwarza wrażenie niepewności prawnej. Należy się zastanowić, czy politycy poprzez taką nadmierną aktywność legislacyjną faktycznie nie sprzyjają wrażeniu nieufności społeczeństwa do władzy sądowniczej.

Jeśli jasne i przejrzyste informacje nie są dostępne, media opierają się na niepełnych informacjach lub spekulacjach, co może dodatkowo podważyć zaufanie opinii publicznej do sądownictwa. Zwiększa to postrzeganie sądownictwa jako nieprzejrzystego i niesprawiedliwego, nawet w przypadkach, w których nie jest to prawdą. Niewystarczająca przejrzystość nie musi oznaczać, że sądownictwo nie jest sprawiedliwe, ale utrudnia budowanie zaufania obywateli do jego pracy. Większa otwartość na opinię publiczną, lepsze informacje i jasność w podejmowaniu decyzji są kluczem do poprawy tego aspektu.

Najgłośniejsza krytyka chorwackiego sądownictwa wynika z powolności i nieefektywności, ale są też pewne pozytywne aspekty, które warto podkreślić: chorwacki system sądowniczy opiera się na rządach prawa, a Konstytucja Republiki Chorwacji zapewnia szeroki zakres praw człowieka i wolności. Sądy są zobowiązane do ochrony tych praw. Sądownictwo jest formalnie niezależne od władzy ustawodawczej i wykonawczej. Istnieją mechanizmy, które zapobiegają wpływom politycznym na sędziów, choć w praktyce pojawiają się wyzwania. Dostęp do sądów jest zapewniony dla obywateli, jest nawet dość tani, ponieważ opłaty sądowe są niskie, a istnieje szereg możliwości zwolnienia z opłat sądowych i bezpłatnej pomocy prawnej dla grup w trudnej

sytuacji socjalnej. Chorwackie ustawodawstwo w różnych obszarach prawnych jest całkowicie zharmonizowane z dorobkiem prawnym Unii Europejskiej. Obejmuje to przyjęcie wysokich standardów w zakresie ochrony praw człowieka, praw konsumentów i kwestii środowiskowych.

W ostatnich latach poczyniono ogromne wysiłki w zakresie cyfryzacji sądownictwa, co umożliwia śledzenie postępowań sądowych online (nie dotyczy to rozpraw transmitowanych na żywo, ponieważ nie jest to możliwe). Zwiększa to przejrzystość i przyspiesza zarządzanie sprawami. Istnienie wyspecjalizowanych sądów, takich jak sądy gospodarcze i sądy ds. wykroczeń, umożliwia bardziej profesjonalne i szybsze rozstrzyganie niektórych rodzajów sporów. Chorwacja aktywnie współpracuje z międzynarodowymi instytucjami sądowymi, takimi jak Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC) i organami UE, takimi jak OLAF i Europol. Istnieją ciągle programy edukacyjne dla sędziów i adwokatów państwowych w celu poprawy ich wiedzy i zapewnienia stosowania najlepszych praktyk sądowych. Ochrona prawna mniejszości narodowych, w tym prawo do używania języków i pism, jest istotnym elementem chorwackiego systemu sądownictwa. Chociaż reformy są nadal potrzebne, te pozytywne aspekty stanowią podstawę do dalszego rozwoju i wzmocnienia zaufania obywateli do wymiaru sprawiedliwości.

Oczywiście usprawnienie sądownictwa w Chorwacji wymaga systematycznych reform, które zwiększą wydajność, przejrzystość i zaufanie obywateli. Przyspieszenie postępowań sądowych i cyfryzacja sądownictwa ma kluczowe znaczenie dla szybszego rozpatrywania i dostępności spraw. Konieczne jest również zwiększenie liczby sędziów, asystentów i pracowników administracyjnych w celu zmniejszenia obciążenia istniejącego personelu, a także wprowadzenie bardziej wyspecjalizowanych wydziałów sądowych lub zespołów zajmujących się czasochłonnymi lub złożonymi sprawami.

Należy nieustannie pracować nad komunikacją ze społeczeństwem, w celu jasnego i przystępnego wyjaśnienia procesów sądowych, aby obywatele mogli lepiej zrozumieć system. Oprócz rozwijania umiejętności sędziów, konieczna jest również reforma legislacyjna w celu uproszczenia procedur i ograniczenia zbędnych formalności, które spowalniają postępowania sądowe, ale także wzmocnienia narzędzi i kar za nadużycia w sądownictwie.

Lepsze warunki pracy dla sędziów, wyższe wynagrodzenia i zasoby, zapewnienie lepszych warunków pracy dla sędziów przyciągnęłoby najlepszych prawników do sądownictwa. Promowanie koncyliacji i alternatywnych metod rozwiązywania sporów, wzmocnienie mediacji i arbitrażu z pewnością zmniejszyłoby obciążenie sądów. Edukacja obywatelska, poprzez organizację kampanii i warsztatów, pomogłaby obywatelom zrozumieć ich prawa i procesy sądowe. Jednak sądownictwo nie może samo wdrożyć takich środków, a są one niezbędne, jeśli chce się zwiększyć skuteczność i zaufa-

nie obywateli do systemu sądownictwa, czyniąc go bardziej sprawiedliwym i dostępnym dla wszystkich.

Wracając zatem do pytania postawionego na początku – czy obywatele Chorwacji ufają sądownictwu? Odpowiedź brzmi: oczywiście, że TAK, wierzą, że tylko sędzia może rozwiązać ich spór, konflikt, nieporozumienie, a nie ufają rozjemcy, mediatorowi, arbitrowi ani państwu. I dlatego wszystko kończy się w sądzie. Ale haczyk polega na tym, że jeśli przegrają sprawę w sądzie (a szanse w większości spraw sądowych wynoszą 50:50, że wygrają sprawę), nie pomyślą nawet, że to dlatego, że prawo jest jasne i nie popiera ich argumentów, ani nie pomyślą, że to z powodu stabilnego

orzecznictwa, zgodnie z którym mogli z góry wiedzieć, że nie odniosą sukcesu. Jeśli przegrają sprawę, będą wierzyć, że sędzia, który podjął decyzję, był pod wpływem lub pod presją jakiegoś polityka lub partii przeciwnej. I to jest właśnie to, co według nich wydarzyło się w ich sprawie w sądzie. Jeśli chorwackie sądownictwo chce walczyć z takimi błędnymi przekonaniem (i wierzę, że takie zjawisko występuje również w innych krajach po transformacji), musi najpierw zmienić sposób myślenia obywateli. Nie jest to łatwe zadanie, prawda?

Tłumaczenie: Tomasz Posłuszny

REKLAMA

JEDNOTOMOWE KOMENTARZE KODEKSOWE

- praktyczne przedstawienie wieloaspektowych instytucji i zagadnień
- odpowiedzi na skomplikowane pytania oraz omówienie konkretnych problemów
- przejrzysta struktura i precyzyjna nawigacja wewnętrzna
- wyselekcjonowane, najistotniejsze orzecznictwo

Dowiedz się więcej: ksiegarnia.beck.pl | 81 46 13 300

Nota techniczna w odpowiedzi na meksykańską reformę konstytucyjną

Brasília, 5 grudnia 2024 r.

Do Jego Ekscelencji
Dr Giacomo Oberto
Sekretarza Generalnego Międzynarodowego
Stowarzyszenia Sędziów (IAJ)
Rzym, Republika Włoska

Przedmiot: Nota techniczna w odpowiedzi na meksykańską reformę konstytucyjną, która ustanowiła wybory powszechne jako sposób rozpoczęcia kariery sędziowskiej (sędziego) w Meksyku

Wasza Ekscelencjo,

Brazylijskie Stowarzyszenie Sędziów – AMB, podmiot reprezentujący interesy brazylijskich sędziów na szczeblu krajowym, zwraca się do Pana w celu przedstawienia Noty Technicznej, załączonej do niniejszego pisma, przygotowanej na wniosek Stowarzyszenia Sędziów Sądownictwa Wojskowego Unii – Amajum, podmiotu stowarzyszonego AMB, w której wyraża zaniepokojenie aspektami związanymi z reformą konstytucyjną Meksyku, która zmieniła sposób wejścia do sądownictwa, ustanawiając, że sędziowie tego kraju, na wszystkich szczeblach, rozpoczną karierę w drodze wyborów powszechnych.

W niniejszej notce technicznej AMB wyraża swoje zrozumienie dla tej reformy i odrzuca wszelkie podobne zamiary w Brazylii, ponieważ jest to środek, który podważa niezależność sądownictwa, podważając jego zdolność do bycia skuteczną instytucją chroniącą podstawowe prawa i gwarancje oraz chroniącą porządek demokratyczny.

Ponieważ leży to w interesie wszystkich stowarzyszeń sędziowskich, przesyłamy wersję angielską i hiszpańską wraz z oryginałem w języku portugalskim.

To wszystko na tę chwilę, ponawiamy zapewnienie o naszym wysokim szacunku i poważaniu i pozostajemy do Państwa dyspozycji.

Frederico Mendes Júnior
Prezes Brazylijskiego Stowarzyszenia Sędziów (AMB)

Geraldo Dutra de Andrade Neto
Sędzia Sekretarz ds. stosunków międzynarodowych
Brazylijskiego Stowarzyszenia Sędziów (AMB)

Nota techniczna

Przedmiot: Reforma konstytucyjna w Meksyku, która ustanowiła wybory powszechne jako sposób na rozpoczęcie kariery sędziowskiej (sędziego).

Stanowisko AMB: Wyraża zaniepokojenie sytuacją meksykańskiego sądownictwa.

BRAZYLIJSKIE STOWARZYSZENIE SĘDZIÓW – AMB, mające osobowość prawną, reprezentujące interesy sędziów na szczeblu krajowym i zrzeszające około 14 000 sędziów ze wszystkich gałęzi i szczebli sądownictwa, niniejszym wyraża zaniepokojenie sytuacją sądownictwa w Stanach Zjednoczo-

nych Meksyku, którego struktura została głęboko zmieniona przez reformę konstytucyjną z 15.9.2024 r., a która przestawiła sposób wejścia do sądownictwa, ustanawiając, że sędziowie tego kraju, na wszystkich szczeblach, rozpoczną karierę w drodze wyborów powszechnych.

I. Rozważania wstępne

Meksykański parlament zatwierdził niedawno poprawkę do konstytucji zaproponowaną przez ówczesnego prezydenta kraju, *Andrésa Manuela Lópeza Obradora*. Poprawka ta głęboko zmieniła dynamikę wejścia do sądownictwa, ustanawiając powszechne wybory sędziów na wszystkich szczeblach sądownictwa federalnego i stanowego. W związku z tym,

po zatwierdzeniu reformy, wszyscy sędziowie w Meksyku, federalni i stanowi, od pierwszej do ostatniej instancji, będą wybierani. Poniżej przedstawiono odpowiednie przepisy:

Poziom federalny

Art. 96. Sędziowie Najwyższego Trybunału Sprawiedliwości Narodu, sędziowie Izby Wyższej i Izby Regionalnych Trybunałów Wyborczego Władzy Sądowniczej Federacji, sędziowie Trybunału Dyscyplinarnego Sądownictwa, sędziowie pokoju i sędziowie okręgowi oraz sędziowie rejonowi są wybierani w sposób wolny, bezpośredni i tajny przez naród w dniu, w którym odbywają się zwykłe wybory federalne w danym roku, zgodnie z następującą procedurą:

Poziom stanowy

Art. 116. Władza publiczna państw jest podzielona, w celu jej sprawowania, na władzę wykonawczą, ustawodawczą i sądowniczą, przy czym żadne dwie lub więcej z tych władz nie mogą być połączone w jednej osobie lub korporacji, ani też władza ustawodawcza nie może być powierzona jednej osobie.

III. Władza sądownicza Stanów będzie wykonywana przez sądy ustanowione przez odpowiednie Konstytucje. Niezawisłość sędziów i sędziów w wykonywaniu ich obowiązków musi być zagwarantowana przez Konstytucje i Ustawy Ustrojowe (każdego ze) Stanów, które **ustanawiają warunki ich wyboru w bezpośrednim i tajnym głosowaniu obywateli**; utworzenie Sądu Dyscypliny Sądowej i organu administracji sądowej z niezależnością techniczną, niezależnością zarządzania i niezależnością w wydawaniu uchwał, **zgodnie z podstawami ustanowionymi w niniejszej Konstytucji dla władzy sądowniczej Federacji**; jak również wejście, szkolenie i trwałość tych, którzy służą władzy sądowniczej Stanów.

Ponadto wprowadzony zostanie filtr określający, kto będzie mógł ubiegać się o stanowisko sędziego, wymagający od kandydatów wiedzy technicznej, uczciwości, dobrej reputacji publicznej, kompetencji oraz wykształcenia akademickiego i zawodowego. Każda gałąź rządu utworzy komisję oceniającą, składającą się z pięciu (5) członków, której zadaniem będzie wybranie określonej liczby kandydatów, w zależności od stanowiska, o które się ubiegają. Komisja oceniająca musi następnie przesłać listę do odpowiedniego organu władzy w celu zatwierdzenia, a następnie do Senatu Federalnego, który musi skonsolidować i przesłać listy do Narodowego Instytutu Wyborczego. Odpowiednie przepisy konstytucyjne są następujące:

Art. 96 [...]

II. Władze Unii nominują liczbę kandydatów odpowiadającą każdemu stanowisku zgodnie z drugim i trzecim ustępem niniejszego artykułu.

Przy ocenie i wyborze swoich kandydatur będą przestrzegać następujących zasad:

- b) **Każda gałąź rządu będzie posiadać Komisję Oceniającą składającą się z pięciu osób** uznanych w środowisku prawniczym, **która będzie przyjmować zgłoszenia od kandydatów, oceniać spełnienie wymogów konstytucyjnych i prawnych oraz wskazywać najlepiej ocenione osoby**, które posiadają wiedzę techniczną wymaganą na danym stanowisku i wyróżniły się uczciwością, nieposzlakowaną opinią publiczną, kompetencjami oraz dorobkiem naukowym i zawodowym w wykonywaniu działalności prawniczej, oraz
- c) Komisje Oceniające sporządzają listę dziesięciu najlepiej ocenionych osób na każde stanowisko w przypadku Sędziów Sądu Najwyższego, Sędziów Wyższej Izby i Izby Regionalnych Sądu Wyborczego oraz członków Sądu Dyscyplinarnego oraz sześciu najlepiej ocenionych osób na każde stanowisko w przypadku Sędziów Okręgowych i Sędziów Rejonowych. Następnie, w drodze publicznego ogłoszenia, lista ta zostanie oczyszczona w celu dostosowania jej do liczby zgłoszeń na każde stanowisko, z zachowaniem parytetu płci. **Po dostosowaniu list, Komitety prześlą je do organu reprezentującego każdą z gałęzi Unii w celu zatwierdzenia i przedłożenia Senatowi.**

III. **Senat Republiki otrzyma nominacje i prześle listy do Narodowego Instytutu Wyborczego** nie później niż 12 lutego roku odpowiednich wyborów, aby mógł zorganizować proces wyborczy.

Wreszcie, w odniesieniu do meksykańskiej reformy konstytucyjnej, warto podkreślić przepisy przejściowe, które stanowią, że wszyscy obecnie urzędujący sędziowie zostaną umieszczeni na listach startowych w nadzwyczajnych wyborach powszechnych w 2025 r., jeśli więc nie zostaną wybrani, stracą swoje stanowiska. Oznacza to zatem, że reforma konstytucyjna będzie miała skutki retroaktywne, wpływając na już urzędujących sędziów. Oto zasada przejściowa:

Po drugie, Nadzwyczajny Proces Wyborczy 2024–2025 rozpocznie się w dniu wejścia w życie niniejszego dekretu. W wyborach tych zostanie wybrana całość stanowisk sędziów Sądu Najwyższego Narodu, nieobsadzone stanowiska sędziów Izby Wyższej oraz całość stanowisk sędziów izb regionalnych Sądu Wyborczego Władzy Sądowniczej Federacji, członków Sądu Dyscyplinarnego, a także połowa stanowisk sędziów okręgowych i rejonowych, na warunkach określonych w niniejszym artykule.

Osoby, które sprawują urząd na stanowiskach wymienionych w poprzednim ustępie w momencie zamknięcia zaproszenia do zgłaszania kandydatur ogłoszonego przez Senat, zostaną dodane do osób wymienionych na liście do udziału w wyborach nadzwyczajnych na rok 2025, z wyjątkiem sytuacji, gdy zgłoszą swoją kandydaturę przed zamknięciem zaproszenia do zgłaszania kandydatur lub zostaną nominowane na inne stanowi-

sko lub do innego okręgu sądowego. W przypadku, gdy nie zostaną wybrani przez obywateli do sprawowania urzędu na nową kadencję, urzędnicy państwowi, którzy zostaną wybrani w wyborach nadzwyczajnych zgodnie z obowiązującymi przepisami przejściowymi niniejszego dekretu, zakończą sprawowanie urzędu w dniu objęcia urzędu.

Są to główne założenia meksykańskiej reformy konstytucyjnej.

Podobny pomysł został już przedstawiony w Brazylii w proponowanej poprawce do konstytucji (PEC) Nr 507 z 2006 r., która miała na celu nadanie następującego brzmienia jednemu ustępowi art. 2 i głównemu art. 2 konstytucji. 2 i nagłówkowi art. 93:

Art. 2 [...]

Przedstawiciele narodu w trzech władzach wybierani są w głosowaniu bezpośrednim, tajnym, powszechnym i okresowym.

Art. 93: Ustawa uzupełniająca, zainicjowana przez Federalny Sąd Najwyższy, przewiduje Statut Sądownictwa, który reguluje proces wyborczy w celu wyboru sędziów, przestrzegając następujących zasad

Projekt został jednak zwrócony autorowi, ówczesnemu deputowanemu federalnemu *Carlosowi Mota*, z powodu zebrania niewystarczającej liczby podpisów, by mógł zostać rozpatrzony.

Jest to kolejny czynnik zwiększający zaniepokojenie AMB meksykańską reformą konstytucyjną, która ustanowiła powszechne wybory dla wszystkich sędziów w kraju, w tym dla obecnych sędziów, którzy mogliby zostać zastąpieni przez tych wybranych w nadzwyczajnych wyborach w 2025 r.

AMB wyraziła już swoje zaniepokojenie i jest absolutnie przeciwna tego rodzaju propozycjom, które zagrażają autonomii sądownictwa i ostatecznie podważają samą demokrację.

III. Kontekst meksykańskiej reformy

Meksykańska reforma konstytucyjna miała miejsce na tle starć między ówczesnym prezydentem, *Andrésem Manuelem Lopezem Obradorem* a Sądem Najwyższym. *Obrador* posunął się nawet do stwierdzenia, że reforma ta będzie przykładem dla świata i że bardzo ważne będzie „położenie kresu korupcji i bezkarności”.

Według niektórych analityków, reforma jest odwetem ówczesnego prezydenta Meksyku za orzeczenia sądów, zwłaszcza Sądu Najwyższego, które były sprzeczne z interesami *Obradora*. Jedną z takich decyzji było np. stwierdzenie niekonstytucyjności dekretu prezydenckiego, który usunął Gwardię Narodową z Sekretariatu Bezpieczeństwa Publicznego i umieścił ją w Sekretariacie Obrony Narodowej, innymi słowy, była to próba militaryzacji bezpieczeństwa publicznego.

IV. Atak na autonomię sądownictwa i demokrację

IV.1. Erozja demokracji

W 1989 r., w kontekście postzimnowojennego triumfu kapitalizmu nad socjalizmem, *Francis Fukuyama* opublikował w czasopiśmie „The National Interest” swój słynny artykuł „The End of History?” (Koniec historii?), w którym bronił, w oparciu o filozofię heglowską, tezy, że historia ludzkości dobiegła końca wraz z afirmacją zachodniej demokracji liberalnej – która miałaby być ostateczną i najdoskonalszą formą ludzkich rządów.

Była to zuchwała prognoza, przepełniona optymizmem. Jednak ostatnia dekada pokazała, że *Fukuyama* – a przynajmniej początkowa analiza jego pracy – nie mógł się bardziej mylić. To, co obserwujemy coraz częściej, to swego rodzaju erozja demokracji wraz z pojawianiem się różnych autorytarnych reżimów na całym świecie.

Różni politolodzy zaobserwowali to zjawisko, które *Joshua Kurlantzick* nazwał demokracją w odwrocie. Są to przykłady niektórych teoretyków, którzy poświęcili się badaniu tego zjawiska stopniowego odradzania się reżimów autorytarnych – teraz jednak w zupełnie innym formacie niż autorytaryzm z okresu od lat 60. do 80., który został narzucony przy użyciu siły.

Teoria nadużywającego konstytucjonalizmu, stworzona przez *Davida Landaua*, jest szczególnie interesująca dla celów niniejszej noty technicznej. Według tego teoretyka, ostatnia dekada była okresem nadużywania mechanizmów zmian konstytucyjnych w celu podważenia demokracji. Dla *Landaua* tradycyjne metody obalania porządku demokratycznego gwałtownie tracą na znaczeniu. To, co widzimy dzisiaj, jego zdaniem, to potężni prezydenci i partie polityczne, które projektują „zmiany konstytucyjne w taki sposób, aby bardzo trudno było je usunąć i aby rozbroić instytucje takie jak sądy, które mają na celu kontrolowanie sprawowanej przez nich władzy”, tj. stan, w którym ochrona praw mniejszości i konkurencyjność wyborcza są zagrożone. Innymi słowy, konstytucjonalizm nadużywający charakteryzuje się stosowaniem reform konstytucyjnych, które przy poszanowaniu zasad proceduralnych mają na celu wyłącznie podważenie demokracji, osłabienie zdolności opozycji do konkurowania i narażenie na szwank ochrony praw podstawowych. Pomimo pozorów legitymizacji, pożądanym celem jest utrwalenie władzy.

Jedną z cech charakterystycznych tego typu reżimu jest próba demontażu instytucji kontroli. Dominujące siły polityczne mają tendencję do kontrolowania nie tylko gałęzi rządu, ale także mechanizmów odpowiedzialności. W rezultacie, według *Landaua*, instytucje takie jak sądy, prokuratorzy i komisje wyborcze „mają tendencję do bycia kontrolowanymi przez zasiedziały polityków” i zamiast „służyć jako

niezależne mechanizmy kontroli władzy rządowej, instytucje te aktywnie działają na rzecz ich projektów politycznych”.

Sytuacja w Meksyku wydaje się idealnie pasować do tych teoretycznych ram, co zostanie przedstawione w kolejnych podtematach. Meksyk ma silny rząd, z większością parlamentarną, który podjął reformę konstytucyjną, jaka, choć przestrzega formalnych zasad proceduralnych, zagraża niezależności i zdolności sądownictwa do bycia skuteczną instytucją kontrolującą i nadzorującą działania rządu, co w konsekwencji zagraża również demokracji i ochronie praw podstawowych. Rzeczywistość jest zatem zupełnie inna niż prozelityzm i uwodzicielska mowa o „demokratyzacji wymiaru sprawiedliwości”.

IV.2. Naruszenie niezależności sądownictwa i podziału władzy

Sądownictwo jest ostatnim bastionem obrony podstawowych praw i gwarancji obywatelskich, a naruszenia lub groźby naruszenia tych praw nie mogą być wyłączone z jego rozpatrywania. Tak stanowi Amerykańska Konwencja Praw Człowieka (ACHR), która została ratyfikowana przez kraje takie jak Brazylia i Meksyk. Zgodnie z nią, każdy ma prawo do prostego i szybkiego środka odwoławczego lub innego skutecznego środka przed kompetentnymi sędziami lub sądami, w celu ochrony przed działaniami naruszającymi jego podstawowe prawa uznane przez konstytucję, ustawę lub niniejszą konwencję, nawet jeśli takie naruszenie zostało popełnione przez osoby działające w ramach wykonywania swoich funkcji urzędowych (art. 25 ust. 1 ACHR). Mając za zadanie ostateczną obronę podstawowych praw i gwarancji obywateli, w tym przede wszystkim w obliczu władzy państwowej, sądownictwo nie może podlegać kontroli innych władz. Z tego powodu Konwencja gwarantuje również niezawisłość i bezstronność sędziów i sądów (art. 8 ust. 1). To samo dotyczy konstytucji Brazylii, która wyraźnie określa całą strukturę mającą na celu zagwarantowanie samostanowienia sądownictwa, czy to poprzez uznanie jego niezależności (art. 2), ochronę jego autonomii administracyjnej i finansowej (art. 99), uprawnienia sądów do samoorganizacji (art. 96) czy poprzez uregulowanie prerogatyw sędziów (art. 95). Podobne przepisy można znaleźć w Konstytucji Meksyku, jak widać na przykład w art. 17.

Meksykańska reforma konstytucyjna destabilizuje całą tę strukturę, która zapewnia istnienie silnego i dumnego sądownictwa, zdolnego do skutecznego wypełniania swojej misji ochrony praw podstawowych.

Poprawka konstytucyjna jest drastyczna i uderza w serce niezależnego wymiaru sprawiedliwości, to jest w sposób, w jaki ludzie rozpoczynają karierę sędziowską. W wyniku tej reformy wszyscy sędziowie w kraju, federalni i stanowi, od pierwszej instancji do Sądu Najwyższego, będą wybierani w wyborach powszechnych. A to jeszcze nie wszystko.

Sposób, w jaki te powszechne wybory są regulowane, czyni poprawkę jeszcze bardziej problematyczną.

Po pierwsze, nie każdy, kto spełnia wymagania, będzie mógł kandydować w wyborach, ponieważ będzie istniał filtr dokonany przez władzę wykonawczą, ustawodawczą i sądowniczą. Dlatego tylko wcześniej wybrane osoby będą mogły kandydować. Chociaż władza sądownicza może również wybierać swoich kandydatów, naturalną tendencją jest wybieranie kandydatów wskazanych przez władzę wykonawczą i ustawodawczą, ponieważ mają one największą siłę polityczną, aby wpływać na elektorat. Nie są to zatem wolne wybory, ale wybory kierowane przez samą władzę polityczną, co prowadzi nas do wniosku, że meksykańskimi sędziami będą osoby wybrane przez rząd i parlament.

Ponadto wszyscy obecnie urzędujący sędziowie, prawidłowo wykonujący swoje obowiązki, mogą stracić swoje stanowiska, jeśli nie zostaną wybrani w nadzwyczajnych wyborach, które odbędą się w 2025 r. Innymi słowy, obecni sędziowie będą mogli kandydować w wyborach, ale jeśli nie zostaną wybrani, stracą swoje stanowiska.

Te dwa środki wprowadzone przez meksykańską reformę konstytucyjną kładą kres niezależności sądownictwa. Należy zauważyć, że niezadowolony z decyzji sądowych ówczesny prezydent kraju, przy wsparciu większości parlamentarnej, zatwierdził poprawkę do konstytucji, która usunęłaby wszystkich obecnych sędziów ze stanowisk i mianowała osoby wybrane przez rząd i parlament. Sądownictwo, które może zostać wymienione, jeśli podejmuje decyzje niezgodne z interesami dominujących grup politycznych, nie może twierdzić, że jest niezależne i autonomiczne.

Niezależne sądownictwo nie jest też możliwe, biorąc pod uwagę głęboką ingerencję władzy wykonawczej i ustawodawczej w proces wyboru sędziów. Dokładnie to stanie się w meksykańskim sądownictwie. Jak już wspomniano, tylko osoby wybrane wcześniej przez rząd i parlament będą mogły kandydować w wyborach do sądownictwa. Wynika to z tego, że rząd i parlament są nieskończenie bardziej politycznie zdolne do wpływania na elektorat na korzyść swoich kandydatów, ze szkodą dla kandydatów wybranych przez sądownictwo. Oznacza to zatem, że sądownictwo będzie składać się głównie z osób wybranych przez dominującą władzę polityczną, co unicestwia jakiegokolwiek pozory jego niezależności.

W związku z tym bezpośredni i szeroki wpływ innych sił na skład sądownictwa – jak miało to miejsce w Meksyku – oznacza głębokie naruszenie niezależności funkcji sądowniczej. To oczywisty atak na postulat rozdziału władz – klauzulę, która leży u podstaw każdej organizacji politycznej, która twierdzi, że jest prawdziwie demokratycznym państwem prawa.

IV.3. Kontrwiększościowa rola sądownictwa

Sędzia *Luís Roberto Barroso*, w artykule opublikowanym w *Revista EMERJ*, przedstawia precyzyjne podsumowanie

funkcji sądów konstytucyjnych, których aspekty, do pewnego stopnia, można rozszerzyć na sądownictwo jako całość. Odnosząc się do funkcji sądów konstytucyjnych, sędzia mówi o tzw. funkcji kontrwielkościowej.

Dla sędziego demokracja obejmuje dziś znacznie szersze pojęcie niż zwykle rządy wielkości. Istnieje materialny wymiar tego pojęcia, zgodnie z którym demokracja obejmuje również równość, wolność i sprawiedliwość, i to właśnie przekształca ją w zbiorowy projekt samorządności, „w którym nikt nie jest celowo pozostawiony w tyle”. Barroso mówi dalej, że „bardziej niż prawo do równego uczestnictwa, demokracja oznacza, że przegrani w procesie politycznym, a także mniejszości w ogóle, nie są bezradni i pozostawieni samym sobie”.

Rolę ochrony mniejszości powierzono przede wszystkim sądownictwu. Legitymacja władzy sądniczej nie opiera się zatem na głosowaniu powszechnym, ale na pełnieniu roli:

- a) „ochrony praw podstawowych, które odpowiadają minimum etycznemu i rezerwie sprawiedliwości wspólnoty politycznej, których nie można deptać w wyniku rozważań politycznych wielkości” oraz
- b) „ochrony reguł demokratycznej gry i kanałów uczestnictwa politycznego dla wszystkich”.

Według słów sędziego, sądownictwo jest „strażnikiem przed ryzykiem tyranii wielkości”; jest odpowiedzialne za zapobieganie „znieszczeniu procesu demokratycznego lub uciskowi mniejszości”.

Oczywiście funkcja ta jest zagrożona w obliczu sądownictwa, które odpowiada nie na pytania dotyczące zasad i rozumu prawnego, ale na pytania dotyczące woli ludu. Sądownictwo, które zależy od głosowania powszechnego i podlega pewnego rodzaju odpowiedzialności przed ludem, nie jest w stanie zająć stanowiska kontrwielkościowego. Dlatego też w organizacji politycznej, której sędziowie są wybierani w głosowaniu powszechnym, mamy do czynienia z sądownictwem, które jest bezsilne i niezdolne do wykonywania swojej funkcji kontrwielkościowej, do ochrony podstawowych praw mniejszości i zasad demokracji.

IV.4. Sądownictwa nie należy mylić z funkcjami rządowymi

Sądownictwa nie można mylić z funkcjami rządowymi. Władza sądnicza jest wykonywana na podstawie prawnych, wybitnie technicznych powodów. Legalność decyzji sądowych, jak już wskazano, opiera się na ich zgodności z Konstytucją i ustawami. Sądownictwo nie jest uprawnione do tworzenia polityki publicznej jako organ wykonawczy, obradujący, *prima facie*, nad kierunkiem życia politycznego państwa lub priorytetami rządu. Funkcje te są przede wszystkim obowiązkiem władzy ustawodawczej i wykonawczej. Są to dwie władze państwa, których wykonywanie funkcji wymaga poparcia w głosowaniu powszechnym. Sądownictwo jest wybitnie techniczną funkcją państwa, która nie działa

zgodnie z dyktatem woli ludu *sensu stricto*, choć jest organem jego suwerenności, którego celem jest zagwarantowanie, w sposób niezależny i bezstronny, stabilnego funkcjonowania demokratycznego państwa prawa.

IV.5 Wybory w wymiarze sprawiedliwości i powiązanie wymiaru sprawiedliwości z przestępczością zorganizowaną

Innym czynnikiem, który należy rozważyć jest możliwość wykorzystania wymiaru sprawiedliwości przez przestępczość zorganizowaną. W 2024 r. podczas wyborów samorządowych w Brazylii szeroko informowano o sytuacjach, gdy kandydaci byli wspierani i finansowani przez przestępczość zorganizowaną. Na przykład, agencje wywiadu zgłosiły Regionalnemu Trybunałowi Wyborczemu (TRE-SP), że 12 (dwanaście) osób podejrzanych o powiązania z przestępczością zorganizowaną w kraju zostało wybranych.

Uzasadnione jest przypuszczenie, że analogiczny system rozprzestrzeniłby się w wymiarze sprawiedliwości w przypadku wyborów powszechnych na wszystkie stanowiska sędziowskie, a czynnikiem jeszcze bardziej pogarszającym sytuację byłoby to, że wiązałyby się one z władzą skazywania i osądzania ludzi oskarżonych o popełnienie przestępstw. W sposób poważny zagroziłoby to efektywności systemu ścigania, który skończyłby jako instytucja do ochrony rzekomych interesów kryminalnych grup. Z tego powodu nie jest rozsądnym ustanowienie powszechnych wyborów jako sposobu wejścia do zawodu sędziowskiego – którego wyróżnikiem są podstawowe atrybuty autonomii i bezstronności, bez których nie ma wymiaru sprawiedliwości.

IV.6. Wybory sędziów w Meksyku jako nietypowa koncepcja

Istotne jest, aby zaznaczyć, że wybory powszechne jako sposób wejścia do wymiaru sprawiedliwości, jak jest to rozważane w Meksyku, są nietypowym rozwiązaniem, które nie znajduje odpowiednika w żadnym systemie prawnym na świecie. Istnieją przypadki Stanów Zjednoczonych i Boliwii, gdzie wybory sędziów są przewidziane do pewnego stopnia, niemniej jednak są one głęboko odmiennym rozwiązaniem od rozważanego w Meksyku.

Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki (USA) w Artykule III ust. 1 przewiduje, że sędziowie Sądu Najwyższego oraz niższych sądów federalnych są mianowani przez Prezydenta, przy aprobachie Senatu, zgodnie z Artykułem II, ust. 2 pkt 1. Sędziowie ci, określane mianem Sędziów Artykułu III, pełnią swoją funkcję dożywotnio, pod warunkiem godnego postępowania, a ich wynagrodzenie nie może zostać obniżone podczas pełnienia urzędu, co gwarantuje sędziowską niezawisłość. Sądy federalne obejmują Sąd Najwyższy, sądy okręgowe, sądy apelacyjne oraz wyspecjalizowane sądy takie jak Międzynarodowy Trybunał Handlowy. Konstytu-

cja USA nie wymaga specjalnych kwalifikacji, ale nominaci zazwyczaj mają szerokie doświadczenie prawnicze. Wybory powszechne jako sposób wejścia do służby sędziowskiej mają miejsce w tym kraju jedynie lokalnie, w niektórych stanach Federacji.

Godzi się wspomnieć, że struktura sądownictwa w każdym kraju jest zawsze rezultatem długiego historycznego procesu, w którym możliwe rozwiązania adaptowane są do konkretnego społeczeństwa i w miarę upływu czasu stają się bardziej efektywne i wiarygodne dla tego społeczeństwa. Z tych względów fakt, że powszechne wybory dla obsadzenia stanowisk sędziowskich występują w poszczególnych stanach Federacji, w przypadku USA, nie oznacza, że zapożyczenie takiego systemu naboru sędziów jest właściwe dla innych krajów, z różnymi tradycjami, w tym prawnymi. Także w przypadku USA miało miejsce wiele dyskusji na temat negatywnej roli sił ekonomicznych oraz politycznych w wyborach sędziów w poszczególnych stanach, które to czynniki wpływają na ich niezawisłość i bezstronność, ze szkodliwym efektem dla decyzji sędziowskich i dla ochrony podstawowych praw i gwarancji dla sądów.

Boliwia z kolei przyjęła pluralistyczny system zdefiniowany przez Polityczną Konstytucję Państwa z 2009 r., która ustanowiła odrębne procedury dla sędziów poszczególnych szczebli. Sędziowie w sądach wyższego rzędu – Najwyższym Sądzie Sprawiedliwości, Wielonarodowym Trybunale Konstytucyjnym i Trybunale Rolniczo-Środowiskowym – są wybierani w powszechnym, bezpośrednim i obowiązkowym głosowaniu, po pre-selekcji Wielonarodowego Zgromadzenia Ustawodawczego, które analizuje kryteria merytoryczne, interkulturowości oraz parytetu płci (art. 182, 197 i 188 Konstytucji). Kadencja wynosi 6 lat, bez możliwości ponownego wyboru. Sędziowie, z których składają się Rejonowe Sądy Sprawiedliwości, są mianowani przez Sąd Najwyższy z list przedstawionych przez Radę Sądownictwa. Wreszcie, sędziowie odpowiedzialni za sądownictwo powszechne są wyłanianii przez Radę Sądownictwa, spośród absolwentów Szkoły Sędziów lub też w wyniku publicznego konkursu (ustawa Nr 025/2010).

Zatem w USA wybory mają miejsce jedynie lokalnie, w niektórych stanach Federacji, natomiast w Boliwii wybory są zarezerwowane tylko dla sądów wyższych instancji. Z tych względów model powszechnych wyborów planowany w Meksyku, w kształcie w jakim został zaprojektowany, nie ma podstawy w prawie porównawczym i może być uważany za realny atak na zasadę rozdziału władz w państwie.

V. Uwagi końcowe

Mając powyższe okoliczności na uwadze należy stwierdzić, że konstytucyjna reforma w Meksyku, która przewiduje powszechne wybory na stanowiska sędziowskie, ma szereg

mankamentów, wskazujących na to, że jest to prawdziwy przykład abuzywnego konstytucjonalizmu, co oznacza abuzywne użycie instrumentu reformy konstytucyjnej w celu degradacji demokracji, osłabienia zdolności do działania ciał kontrolnych oraz ochrony podstawowych praw i gwarancji dla społeczeństwa jako całości.

Co więcej, jak wskazano wyżej, powszechne wybory sędziów, w szczególności w kształcie rozważanym w Meksyku, głęboko naruszają niezależność i autonomię wymiaru sprawiedliwości, zarówno z powodu bezpośredniego wpływu pozostałych władz decydujących kto może stanąć do wyborów, jak i z powodu potencjalnej możliwości usunięcia wszystkich czynnych sędziów, którzy mają być zastąpieni przez wybranych w wyborach. Nie tylko z tego powodu, lecz także dlatego, że uczyni to niemożliwym, by wymiar sprawiedliwości wypełniał swoją główną funkcję, którą charakteryzuje ochrona podstawowych praw oraz reguł demokratycznej gry, w obliczu politycznych większości.

Ponadto, powszechne wybory, jako droga do objęcia funkcji sędziowskiej, wywołują potencjalne problemy, związane z wejściem do sądownictwa nie tylko sił politycznych czy ekonomicznych, ale możliwie także związanych z przestępczością zorganizowaną, która może inwestować w kandydatów powiązanych z interesami grup przestępczych.

Wreszcie, jak zostało to przedstawione, model rozważany w Meksyku nie ma odpowiednika w żadnym systemie wymiaru sprawiedliwości na świecie, nawet w USA i Boliwii, które to kraje przyjęły wybory sędziów jedynie w ograniczonym zakresie.

Z tych wszystkich względów, Brazylijskie Stowarzyszenie Sędziów (*Brazilian Magistrates Association* – AMB) wyraża zaniepokojenie sytuacją sądownictwa w Meksyku i zwraca uwagę na konieczność natychmiastowego odrzucenia propozycji tego rodzaju jakie mogą pojawić się w Brazylii, takich jak PEC/507/2006, w celu obrony niezależności sądownictwa, sędziów oraz, przede wszystkim, demokratycznego ustroju jako takiego.

Brasilia, DF, 5.12.2024 r.

Frederico Mendes Júnior

Prezes Brazylijskiego Stowarzyszenia Sędziów (AMB)

Geraldo Dutra de Andrade Neto

Sędzia Sekretarz ds. stosunków międzynarodowych
Brazylijskiego Stowarzyszenia Sędziów (AMB)

Podważanie praworządności: wpływ organizacji społeczeństwa obywatelskiego na niezawisłość sądów

Dr Orhan Karabacak*

Wprowadzenie

Moim celem jest wyjaśnienie, w jaki sposób powołanie przez rząd, w celu wzmocnienia jego polityki, organizacji społeczeństwa obywatelskiego podważa fundamentalną zasadę rządów prawa. Twierdzenia zawarte w tym artykule są oparte na weryfikowalnych danych, a ich treść pochodzi z publicznie dostępnych źródeł.

W Turcji inicjatywa władzy wykonawczej mająca na celu ograniczenie niezależności sądownictwa za pomocą organizacji społeczeństwa obywatelskiego „Stowarzyszenie Jedności Sądownictwa (AJU)/(Yargıda Birlik Derneği)” została skutecznie zrealizowana¹. Sądownictwo jest powiązane z rządem poprzez organizację wywodzącą się z jego własnych szeregów. Wprawdzie istnieją sędziowie, którzy nie są związani z tą organizacją, ale i tak nadal służą rządowi, wysiłki AJU mające na celu utrzymanie systematycznie i stale dostosowującego się do polityki rządu sądownictwa są bardziej niebezpieczne niż sędziowie indywidualnie deklarujący lojalność wobec rządu. Zwracając uwagę na ten niezwykle scenariusz, staram się naświetlić, w jaki sposób organizacja społeczeństwa obywatelskiego w rzeczywistości wygasia zasadę praworządności.

Turecka Rada Sędziów i Prokuratorów (HSK) odgrywa kluczową rolę w nadzorowaniu administracji sądownictwa. Rada pełni podstawowe funkcje, w tym dopuszcza sędziów i prokuratorów do zawodu, przydziela ich do różnych funkcji i sądów, zajmuje się sprawami dyscyplinarnymi i powołuje ich do sądów wyższego rzędu². Po zmianie konstytucji w 2010 r. przewidziano, że niektórzy członkowie HSK (Wysokiej Rady Sędziów i Prokuratorów) będą wybierani bezpośrednio spośród samych sędziów i prokuratorów. Oznaczało to znaczącą zmianę w procesie powoływania sędziów w Turcji, pozwalając na większy udział sędziów w wyborze swoich kolegów.

W rezultacie tych zmian pierwsze wybory do HSK odbyły się w 2010 r. Żaden z kandydatów wspieranych przez niezależne organizacje sędziowskie, takie jak YARSAV (Związek Sędziów i Prokuratorów) i Demokrat Yargı (Demokratyczne

Sądownictwo), nie był w stanie zapewnić sobie członkostwa w nowo utworzonej HSYK (Rada Sędziów i Prokuratorów SK)³.

Wybory w 2014 r. były szczególnie ważne, ponieważ jeszcze bardziej umocniły zmiany wprowadzone poprawką do konstytucji z 2010 r. Kandydaci wspierani przez rząd odnieśli sukces w tych wyborach, jeszcze bardziej konsolidując wpływ władzy wykonawczej na proces wyboru sędziów⁴.

Wybory te stanowiły punkt zwrotny w strukturze tureckiego sądownictwa, wpływając nie tylko na sposób wyboru sędziów i prokuratorów, ale także na równowagę sił w tureckim systemie sądowniczym. Platforma Jedności Sądownictwa, otwarcie wspierana przez rząd przed drugimi wyborami, rozpoczęła działalność w 2014 r.⁵ Jak wspomniano powyżej, Platforma Jedności Sądownictwa została po raz pierwszy utworzona jako Platforma Jedności Sądownictwa w 2014 r., w okresie poprzedzającym październikowe wybory członków HSK. Po sukcesie swoich kandydatów w tych wyborach przekształciło się ono w Stowarzyszenie Jedności Sędziów. W ciągu 8 miesięcy od założenia stowarzyszenia zarejestrowało się w nim 5000 sędziów i prokuratorów jako członków, stając się w rekordowym czasie stowarzyszeniem sędziowskim z największą liczbą członków w kraju⁶.

W trakcie wyborów rząd wykorzystywał środki publiczne do wspierania kandydatów HSK powiązanych z tą platformą⁷. W rezultacie kandydaci będący członkami platformy zapewnili sobie większość w HSK, przejmując tym samym kontrolę nad sądownictwem. Następnie platforma ta przekształciła się w stowarzyszenie, które obecnie liczy około 10 000 członków i stanowi połowę sądownictwa⁸. W kolejnych rozdziałach niniejszego artykułu omówiono, w jaki sposób systematyczne działania tego stowarzyszenia oddały sądownictwo do dyspozycji rządu.

I. Utworzenie Platformy Jedności Sądownictwa z poparciem rządu

Jest niezaprzeczalnym faktem, że rząd *Erdoğan*a utworzył Platformę Jedności Sądownictwa (JUP), otwarcie zaakcepto-

* Orhan Karabacak, były sędzia, posiadający tytuły BSc, LL.B, LL.M, MSSc i Ph.D.

¹ Zob. <https://yargidabirlik.org.tr/> (26.11.2024 r.).

² Zob. <https://www.cjp.gov.tr/about-us> (26.11.2024 r.).

³ Zob. <https://t24.com.tr/haber/hsyk-secimlerinde-adalet-bakanliginin-listesi-kazandi,105946> (7.9.2024 r.).

⁴ Zob. <https://t24.com.tr/haber/hsyk-secimlerinde-adalet-bakanliginin-listesi-kazandi,105946> (7.9.2024 r.).

⁵ Zob. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/10/141018_yeni_turkiye_yeni_yargi (23.11.2024 r.).

⁶ Zob. <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2016/07/Turkey-Judiciary-in-Peril-Publications-Reports-FactFindings-Mission-Reports-2016-ENG.pdf> (22.11.2024 r.).

⁷ Zob. <https://www.hurriyetdailynews.com/pm-davutoglu-meets-judicial-officers-discusses-parallel-structure-71259> (7.9.2024 r.).

⁸ Zob. https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2020-10/turkey_report_2020.pdf (7.9.2024 r.).

waną przez urzędników państwowych i członków⁹, a różni politycy i biurokraci wyrazili swoje poparcie¹⁰. Ówczesny premier i przewodniczący AKP *Ahmet Davutoğlu* na spotkaniu z członkami JUP wyraził poparcie dla ich sprawy, potwierdzając cele platformy¹¹. Ówczesny minister sprawiedliwości *Bekir Bozdağ* stwierdził, że założyli JUP z wieloma sędziami i prokuratorami dobrze znanymi opinii publicznej, mając na celu oczyszczenie sądownictwa z Ruchu Gulena¹². *Birrol Erdem*, były członek HSK, przedstawił szczegółowy wgląd w tworzenie JUP, opisując proces i jego cele, które wskazują na ingerencję rządu na każdym etapie tworzenia JUP¹³. *Harun Kodalak*, członek-założyciel JUP, zeznał w procesie, potwierdzając zainicjowanie JUP podczas spotkań z Ministerstwem Sprawiedliwości¹⁴. *Abdullah Yaman*, obecny sędzia Sądu Kasacyjnego, napisał o wczesnych etapach JUP, ujawniając, że spotkania były inicjowane przez Ministerstwo Sprawiedliwości, mające na celu kształtowanie sądownictwa¹⁵. JUP aktywnie wykorzystywał zasoby rządowe podczas kampanii wyborczej, otrzymując wsparcie, takie jak bezpłatne sale konferencyjne i zorganizowany transport dla sędziów¹⁶.

Podsumowując, proces formowania obejmował dyskusje, konsultacje i docieranie do sędziów z różnych środowisk, przy aktywnym wsparciu ze strony Ministerstwa Sprawiedliwości. Podczas kampanii wyborczej JUP aktywnie korzystała z zasobów rządowych. Działania i cele platformy zostały publicznie ujawnione przez urzędników państwowych i członków-założycieli¹⁷.

II. Wysiłki wspierane przez AKP w celu zapewnienia sukcesu JUP w wyborach do HSK

Prezydent Turcji *Recep Tayyip Erdoğan* i jego partia AKP podjęli szeroko zakrojone wysiłki w celu zapewnienia sukcesu Platformy Jedności Sprawiedliwości (JUP) w wyborach do Wysokiej Rady Sędziów i Prokuratorów (HSK)¹⁸. Kluczowe postacie, w tym *Fahri Kasırga*, były sekretarz generalny prezydencji i były Minister Sprawiedliwości, aktywnie prowadzili kampanię na rzecz JUP, odwiedzając poszczególne sądy. Ówczesny minister sprawiedliwości *Bekir Bozdağ* obiecał znaczną poprawę wynagrodzeń sędziów i prokuratorów oraz amnestię kar dyscyplinarnych sędziów, aby wzmocnić obietnice wyborcze JUP¹⁹.

Pod kierownictwem podsekretarza Ministerstwa Sprawiedliwości rząd współpracował z JUP, organizując poufne sesje i przeprowadzając ankiety w konserwatywnych kręgach sądowniczych²⁰. JUP ujawnił swoich kandydatów, podkreślając cele związane z korzyściami społecznymi i gospodarczymi, umorzeniem kar i konkretnymi reformami²¹. Ówczesny minister sprawiedliwości *Bekir Bozdağ* zaproponował zmiany legislacyjne zgodne z żądaniami JUP, wskazując na potencjalne motywacje związane z wyborami²². *Mahir Ünal* z AKP ostrzegł, że jeśli JUP przegra wybory, rząd nie uzna ich wyników, co odzwierciedla strategię strachu i zastraszania²³.

Ostatecznie JUP zdobył większość mandatów w wyborach HSK, podkreślając skuteczność wsparcia rządu²⁴.

III. Rozwój sytuacji po wyborach HSK: Zwycięstwo JUP i jego konsekwencje

Po triumfie w wyborach HSK, JUP przeszedł znaczącą transformację, zmieniając nazwę na „Stowarzyszenie Jedności Sądownictwa-AJU (Yargıda Birlik Derneği)” i uzyskując

⁹ Zob. <http://www.hurriyetdailynews.com/pm-davutoglu-meets-judicial-officers-discusses-parallelstructure.aspx?pageID=238&nID=71259&NewsCatID=338> September/03/2014 (22.11.2024 r.); <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/09/turkey-judiciary-battle-gulen-akp.html#ixzz3CWf8cTyz> Semih İDİZ; <http://www.hurriyetdailynews.com/erdogans-new-turkey-strives-to-curb-judiciary-.aspx?pageID=449&nID=71250&NewsCatID=416> September/04/2014 (22.11.2024 r.).

¹⁰ Jeśli chodzi o zarzuty dotyczące niewłaściwego wpływu na proces wyborczy, zob. Komisja Europejska, raport Turcja 2015, s. 56; E. Özbudun, Turkey's Judiciary and the Drift Toward Competitive Authoritarianism, The International Spectator, Issue 50/2, DOI: 10.1080/03932729.2015.1020651, s. 42–55.

¹¹ Zob. https://www.todayszaman.com/national_claim-government-lobbying-to-influence-judiciaryelections_357282.html; <https://www.haberturk.com/gundem/haber/986597-paralel-yapi-da-degerlendirildi> & Suat Toktaş ile Liderler Özel Söyleşisi (Ahmet Davutoğlu) | 6 Eylül 2022, Halk TV (<https://www.youtube.com/watch?v=hPDZjPtUJdo>) (22.11.2024 r.).

¹² Zob. <https://www.odatv4.com/guncel/bekir-bozdağ-odatvye-konustu-benimle-calisan-insanlardan-bir-tanesi-bileboyle-soylerse-170170> (20.11.2024 r.).

¹³ Oświadczenie złożone w dniu 28.11.2016 r. w aktach śledztwa o numerze 2016/104109 przez Prokuraturę Generalną Republiki Ankar.

¹⁴ Zob. <https://www.sozcu.com.tr/adalet-bakanligi-eski-mustesari-birrol-erdeme-fetoden-dava-acildi-wp5344176>; Decyzja o numerach 2019/11 E, 2021/5 K, wydana przez 9. Izbę Karną Sądu Kasacyjnego w sprawie ówczesnego podsekretarza Ministerstwa Sprawiedliwości *Birrola Erdema* w charakterze sądu I instancji (16.11.2024 r.).

¹⁵ Zob. <https://www.karar.com/yazarlar/elif-cakir/yargi-camiasinin-vidcanini-rahatsiz-eden-gozalti-4235> (20.12.2023 r.).

¹⁶ Prokuratura w Stambule dokonała wyboru w wyborach do HSYK: Autobusy dla zwolenników rządu!; <https://www.diken.com.tr/istanbul-bassavciligi-hsyk-secimlerinde-terafini-secti-hukumetin-destekledigi-yypicin-arac-tuttu/> (16.11.2024 r.).

¹⁷ „Ministerstwo Sprawiedliwości powołało Platformę Jedności Sędziowskiej na nadchodzące wybory członkowskie HSYK, które odbędą się jesienią przyszłego roku. Członkowie platformy, podróżując po województwach, próbują stworzyć własne listy”; <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/yargida-cemaate-karsi-yeni-ittifak-64117>.

¹⁸ Zob. <https://www.expressioninterrupted.com/judicial-crisis-what-changed-what-remains-the-same-and-the-pathahead/> (16.11.2024 r.).

¹⁹ Thomas Stadelmann (red.), Demokracja się rozpada: Rola i funkcja niezawisłości sądów, podziału władzy i rządów prawa w demokracji konstytucyjnej – tureckie sądownictwo w 2018 r., s. 40–41 i <https://www.cagdaskocaeli.com.tr/haber/4604763/kasirga-adliye-yi-ziyaret-etti> oraz <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/adalet-bakani-bekir-bozdağdan-hakim-ve-savcilara-cifte-mujde-26859629>.

²⁰ Zob. <http://www.medyagundem.com/yargida-paralel-orgute-karsi-birlik/>; <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/yargida-birlik-platformu-adaylarini-acikladi/126515> (16.11.2024 r.).

²¹ Zob. <https://www.memurlar.net/haber/482227/hakim-ve-savcilara-zam-disiplin-cezalarina-af.html> (16.11.2024 r.).

²² Zob. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/hakim-ve-savcilara-1155-tl-zam-27169289>; <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/adalet-bakani-bekir-bozdağdan-hakim-ve-savcilara-cifte-mujde-26859629> (16.11.2024 r.).

²³ Zob. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/akp-demokrasisi-kazanirsak-mesru-kaybedersek-gayrimesru-123637>.

²⁴ Zob. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/yargi-da-akpye-baglandi-129695>; https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/10/141018_yeni_turkiye_yeni_yargi (16.11.2024 r.).

odrębną tożsamość prawną. Członkostwo w stowarzyszeniu ma charakter wyłączny i wymaga poparcia trzech dotychczasowych członków, przy czym sędziowie i prokuratorzy nie mogą mieć podwójnego członkostwa²⁵.

Wraz z późniejszym przeniesieniem administracji HSK do AJU, ci, którzy dostosowali się do agendy rządowej w stowarzyszeniu, doświadczyli szybkiego awansu zawodowego. Jednocześnie członkowie sądownictwa utrzymujący swoje niezależne stanowisko musieli stawić czoła konsekwencjom, w tym czystkom i postępowaniom dyscyplinarnym²⁶.

Jak podkreślono w międzynarodowych raportach, AJU przekształciło się w mechanizm zapewniający pełną zgodność między tureckim sądownictwem a władzą wykonawczą²⁷. Pod wpływem AJU, HSK wydała kolejne dekrety szybko przenoszące tysiące sędziów i prokuratorów, ilustrując celową i bezkompromisową strategię. Trybunał Konstytucyjny w swojej decyzji przyznał, że od 2014 r. HSYK przenosił sędziów i prokuratorów w oparciu o nieoficjalne listy, potwierdzając arbitralny charakter tych działań²⁸.

IV. Profilowanie sędziów: Ujawnienie poważnych konsekwencji

Po próbie zamachu stanu 15.7.2016 r. Prokuratura Generalna w Ankarze wydała nakazy aresztowania wielu sędziów i prokuratorów²⁹. Następnie wyszło na jaw, że AJU, we współpracy z Ministerstwem Sprawiedliwości i jednostkami wywiadowczymi, odegrało kluczową rolę w profilowaniu sędziów i prokuratorów. Osoby zamieszczone w wydarzeniu rzekomego zamachu stanu z 15.7.2016 r. były systematycznie klasyfikowane w dwóch kategoriach: tych, którzy wykazywali lojalność wobec rządu i tych, którzy byli postrzegani jako nielojalni. Ta procedura profilowania, trwająca ponad 2 lata, skrupulatnie zidentyfikowała aktywne role członków AJU w sądownictwie, a także wyznaczyła sędziów i prokuratorów jako wspierających lub uznanych za „zdrajców”. W nocy z 15 na 16 lipca przeprowadzono szeroko zakrojoną akcję, w wyniku której zawieszono około 2850 sędziów i prokuratorów, a jednocześnie wydano przeciwko nim nakazy aresztowania. W niecałe 5 godzin powstała obszerna lista wyszczególniająca rzekomy udział 2850 sędziów i prokuratorów w próbie zamachu stanu, wraz z ich sądami i numerami rejestrowymi. Uwzględnienie na tej liście zmarłego prokuratora i emerytowanych sędziów zdecydowanie sugeruje, że została ona przygotowana na długo przed faktyczną próbą zamachu stanu³⁰. Następnie sędziowie i prokuratorzy, którzy znaleźli się na liście, musieli stawić czoła poważnym konsekwencjom, w tym zwolnieniom, aresztowaniom i domniemanym torturom w areszcie³¹. Ogólny schemat sugeruje systematyczne wysiłki mające na celu wyeliminowanie sędziów i prokuratorów postrzeganych jako przeciwnicy poprzez proces profilowania, umieszczania na czarnej liście, a następnie zwolnień i aresztowań³².

V. Kształtowanie tureckiego sądownictwa: Analiza wpływu AJU

Rząd AKP, pod przywództwem *Erdoğan*, wprowadził znaczące zmiany w ustawach regulujących działalność Sądu Kasacyjnego i Rady Stanu poprzez ustawę nr 6572. Ustawa ta, uchwalona 2.12.2014 r., zrestrukturyzowała obie instytu-

²⁵ Zob. <https://yargidabirlik.org.tr/ybd-hakkinda/uyelik-kosullari> (12.10.2024 r.).

²⁶ Przeniesienia 74 sędziów i prokuratorów przydzielonych do Najwyższej Rady Sędziów i Prokuratorów (HSK) oraz Ministerstwa Sprawiedliwości zostały przeprowadzone na mocy dekretu o sądownictwie nr 2710 z 27.11.2014 r. Ponadto 7 sędziów administracyjnych otrzymało zmienione przydziały, z wyjątkiem tych, którzy złożyli wnioski o przeniesienie na mocy dekretu o sądownictwie administracyjnym nr 2711 z tego samego dnia. Dekret ten dotyczył kandydatów, którzy wzięli udział w wyborach HSK 12.10.2014 r., nie odnieśli sukcesu, ale otrzymali dużą liczbę głosów. Zostali oni przeniesieni do innych miast bez składania wniosków i przed zakończeniem ich kadencji. Szczegóły dekretu można znaleźć na stronie: https://www.hsk.gov.tr/Kararnameler/DuyuruOku/594_hakimler-ve-savcilar-yuksekkurulu-birinci-dairesinin27112014-tarihli-kararnamesi.aspx (12.10.2024 r.). Ponadto 28.11.2014 r. na mocy dekretu o sądownictwie nr 2714 zmieniono przydziały 2 sędziów pełniących służbę w Ministerstwie i Trybunale Konstytucyjnym. Szczegóły można znaleźć na stronie: https://www.hsk.gov.tr/Kararnameler/DuyuruOku/595_hakimler-ve-savcilar-yuksekkurulu-birinci-dairesinin-28112014-tarihli-kararnamesi.aspx (12.10.2024 r.). Podobnie, 18.12.2014 r., na mocy dekretu z mocą ustawy nr 2805 o sądownictwie, zmieniono przydziały 66 sędziów Sądu Kasacyjnego, z wyjątkiem wniosków tych sędziów. Szczegóły można znaleźć na stronie: https://www.hsk.gov.tr/Kararnameler/DuyuruOku/603_hakimler-ve-savcilar-yuksekkurulu-birinci-dairesinin-18122014-tarih-ve-2805-sayili-kararnamesine-iliskin-duyuru.aspx (12.10.2024 r.). Ponadto, przydziały 784 sędziów i prokuratorów zostały zmienione dekretem z mocą ustawy nr 2015/24 z 15.1.2015 r., a przydziały 104 sędziów administracyjnych zostały zmienione dekretem z mocą ustawy nr 2015/25 z tego samego dnia. Szczegóły można znaleźć na stronie: https://www.hsk.gov.tr/Kararnameler/DuyuruOku/614_hakimler-ve-savcilar-yuksekkurulu-birinci-dairesinin-15012015-tarih-ve-20152425-sayili-adl%C3%AE-ve-idar%C3%AE-yargikararnamelerine-iliskin-duyuru.aspx (12.10.2024 r.). Wreszcie 5.3.2015 r., dekretem administracyjnym nr 382 zmieniono przydziały 2 sędziów administracyjnych pełniących służbę w Ministerstwie Sprawiedliwości i Trybunale Konstytucyjnym, z wyjątkiem ich wniosków. Szczegóły można znaleźć na stronie: https://www.hsk.gov.tr/Kararnameler/DuyuruOku/632_hakimler-ve-savcilar-yuksekkurulu-birinci-dairesinin-05032015-tarihli-ve-382-sayili-idar%C3%AE-yargi-kararnamesi.aspx (24.12.2023 r.). Kompleksowy przegląd głównych dekretów dotyczących sądownictwa i sądownictwa administracyjnego z 2015 r. można znaleźć na stronie: https://www.hsk.gov.tr/Kararnameler/DuyuruOku/668_2015-yili-adli-ve-idari-yargi-ana-kararnamesi.aspx.

²⁷ Zob. <https://www.iaj-uim.org/solidarity-news-and-documents-about-yarsav/> (11.11.2024 r.); <https://medelnet.eu/category/news/situation-in-turkey/> (12.10.2024 r.).

²⁸ Zob. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2016/49158> (12.10.2024 r.).

²⁹ Zob. <https://www.aa.com.tr/tr/15-temmuz-darbe-girisimi/-2-bin-745-hakim-ve-savci-hakkinda-gozaltikarari/609308> (12.10.2024 r.) & *Case Of Turan And Others V. Turkey* <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%2Ditemid%22-%2D2001-213369%22> (12.10.2024 r.).

³⁰ Zob. <https://www.sozcu.com.tr/olen-savci-nasil-ihrac-edildi-wp1465947> (12.10.2024 r.); <https://www.timeshighereducation.com/news/turkey-purge-crackdown-may-cause-exodus-top-scholars> (12.10.2024 r.).

³¹ Zob. <https://www.hrw.org/report/2016/10/26/blank-check/turkeys-post-coup-suspension-safeguards-against-torture> (12.10.2024 r.); <https://stockholmcf.org/persecuted-members-of-high-courts-held-in-solitary-confinement-inturkish-prisons/> (12.10.2024 r.).

³² Zob. <https://www.reuters.com/investigates/special-report/turkey-judges/> (12.10.2024 r.).

cje, ustanawiając osiem nowych izb w Sądzie Kasacyjnym i przydzielając Radzie Stanu określone role³³.

Ustawa nr 6572 spowodowała utworzenie ośmiu nowych izb w Sądzie Kasacyjnym, zwiększając łączną liczbę członków do 129, w tym 8 przewodniczących izb i 121 członków. HSK wybrała 144 członków Sądu Kasacyjnego, z czego 121 było członkami nowo utworzonego AJU. Warto zauważyć, że nawet ci, którzy oficjalnie nie należeli do AJU, ale byli aktywnie zaangażowani w jego założenie lub późniejsze działania, zostali wybrani na członków³⁴.

Rada Stanu, na mocy tej samej ustawy, otrzymała 2 przewodniczących izb, 37 członków, 23 prokuratorów i 50 sędziów śledczych. W dniu 15.12.2014 r. HSK wybrał 30 członków Rady Stanu, z których 11 było członkami AJU. Podobnie jak w przypadku Sądu Kasacyjnego, nieoficjalni członkowie AJU aktywnie uczestniczący w działaniach AJU zostali wybrani na członków, co doprowadziło do przedefiniowania obowiązków w Radzie Stanu.

Dzięki HSK władza polityczna zyskała większość, wybierając samych członków, umacniając kontrolę nad zarządzaniem Sądem Kasacyjnym i Radą Stanu. Najbardziej znaczące zmiany nastąpiły po próbie zamachu stanu z 15.7.2016 r. i późniejszej ustawie nr 6723 uchwalonej 23.7.2016 r. Ustawa ta doprowadziła do zakończenia kadencji wszystkich członków Sądu Kasacyjnego i Rady Stanu, a HSK ponownie wybrała „odpowiednie osoby”. Następnie Sąd Kasacyjny i Rada Stanu stały się całkowicie powiązane z władzą polityczną³⁵.

Spośród 267 członków Sądu Kasacyjnego wybranych 25.7.2016 r., 150 było członkami AJU; podobnie, spośród 96 wybranych członków Rady Stanu, 14 było członkami AJU. Ci, którzy aktywnie wspierali Platformę Jedności Sądownictwa, niezależnie od członkostwa w AJU, również zostali wybrani³⁶. Wielu sędziów i prokuratorów, którzy nie byli oficjalnie członkami AJU, ale aktywnie uczestniczyli w działaniach AJU, angażowali się w działania profilujące przeciwko niezależnym sędziom i prokuratorom w swoich regionach i byli znani jako wolontariusze AJU wśród członków sądownictwa, okazało się, że oficjalnie nie przystąpili do AJU z różnych powodów³⁷.

Erdogan i AKP strategicznie dążyli do manipulowania składem sądów najwyższych, aby zwiększyć swój wpływ na krytyczne sprawy i mianować członków na wpływowe stanowiska w instytucjach takich jak Trybunał Konstytucyjny, HSK i YSK (Najwyższa Komisja Wyborcza).

VI. Pomiar wpływu na sądownictwo

Skuteczność AJU w sądownictwie jest wyraźnie widoczna w poniższych statystykach. Lista sędziów i prokuratorów stowarzyszonych z AJU, służąca jako podstawowy zbiór danych dla tego artykułu, została początkowo ujawniona na stronie internetowej AJU 30.4.2021 r., co zbieгло się z ogłoszeniem

uczestników posiedzenia Zgromadzenia Ogólnego³⁸. Następnie, ze względu na publiczne dyskusje wokół wspomnianych postaci sądowych, lista została wycofana ze strony internetowej³⁹.

Zdecydowana większość z 85 członków-założycieli AJU zajmuje obecnie aktywne stanowiska w Trybunale Konstytucyjnym, Sądzie Kasacyjnym, Radzie Stanu, Wysokiej Komisji Wyborczej lub zajmuje wysokie stanowiska administracyjne w Ministerstwie Sprawiedliwości. Aby w pełni zrozumieć powstanie, strukturę organizacyjną i późniejsze działania AJU w odniesieniu do rządu *Erdoğan*-AKP, konieczne staje się rozważenie krytyki i obserwacji skierowanych przeciwko tureckiemu systemowi sądowniczemu zarówno przez krajowe, jak i międzynarodowe renomowane osoby i organizacje⁴⁰. Biorąc pod uwagę, że większość prokuratorów generalnych, przewodniczących komisji ds. orzekania i sądownictwa administracyjnego, prezesów ciężkich sądów karnych i sędziów pokoju w jednostkach sądowych I instancji jest powiązana ze Stowarzyszeniem Jedności Sądownictwa, skumulowany wpływ AJU na system sądownictwa staje się jeszcze bardziej widoczny. Tureckie sądownictwo jest skutecznie podporządkowane AJU. Biorąc pod uwagę wyraźny wpływ rządu *Erdoğan* – AKP na AJU od momentu jego powstania, staje się oczywiste, że turecki system sądowniczy przeszedł proces upolitycznienia za pośrednictwem AJU. Dyskurs i decyzje systemu wydają się być kształtowane nie przez przepisy konstytucyjne lub standardy międzynarodowe, ale raczej przez politykę, dyskurs, działania, decyzje i sugestie rządu.

VII. Nawigacja w procesach politycznych: Badanie wpływu Stowarzyszenia Jedności Sądownictwa

Jak wyraźnie podkreślono w powyższych wyjaśnieniach, AJU zyskało niekorzystną reputację, zarówno w kraju, jak i w społeczności międzynarodowej. Jej negatywna pozycja wynika głównie z jej roli w kształtowaniu krajobrazu politycz-

³³ Choi, G. (2016). Judges and their Allies: The Synergy between the Constitutional Court and Judicial Support Networks in Turkey. *Berkeley Undergraduate Journal*, 29(2); <http://dx.doi.org/10.5070/B3292033068> Retrieved from <https://escholarship.org/uc/item/13j5b83h>.

³⁴ Ergun Özbudun (2015) Turkey's Judiciary and the Drift Toward Competitive Authoritarianism, *The International Spectator*, 50:2, 42-55, DOI:10.1080/03932729.2015.102065.

³⁵ Human Rights Foundation report, https://hrf.org/wp-content/uploads/2019/06/Turkey-ECtHR-Report_April2019.pdf (12.10.2024 r.).

³⁶ Zob. https://hukukpenceresi.com/wp-content/uploads/2022/01/3.-YARGIDA-BIRLIK-UYE-LISTESI3_olagan_genel_kurula_katilma_hakki_olanlar_listesi-12.pdf (7.9.2024 r.).

³⁷ Zob. https://hukukpenceresi.com/wp-content/uploads/2022/01/3.-YARGIDA-BIRLIK-UYE-LISTESI3_olagan_genel_kurula_katilma_hakki_olanlar_listesi-12.pdf (7.9.2024 r.).

³⁸ Zob. <https://yargidabirlik.org.tr/yargida-birlik-dernegi-duyuru.html> (7.9.2024 r.).

³⁹ Zob. https://yargidabirlik.org.tr/wp-content/uploads/2021/06/3.Olagan.Genel_Kurul_Katilabilecek_21062021.pdf.

⁴⁰ Zob. <https://yargidabirlik.org.tr/ybd-hakkinda/kurucu-uyeler> (7.9.2024 r.).

nego kraju zgodnie z preferencjami *Erdogana* i AKP poprzez mechanizm procesów politycznych.

Z drugiej strony, w całym tym chaosie, Wielka Izba i Sekcje Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPC) wydały i nadal wydają decyzje przeciwko Turcji. Jak już wspomniano, ETPC wydał wyroki w sprawie naruszeń przeciwko wielu osobom, w tym *Selahattinowi Demirtaşowi*, *Osmanowi Kavali*, *Nazlı Ilıcakowi*, *Mehmetowi Altanowi* oraz ponad tysiącu sędziów i prokuratorów⁴¹.

a) Szczyt „Nullum crimen sine lege” w działaniu: Yüksel Yalçinkaya przeciwko Turcji – przełomowa sprawa

Ta przełomowa sprawa ma charakter pilotażowy, ujawniając, że wszystkie zarzuty, nakazy aresztowania i późniejsze wyroki skazujące zostały uznane za niezgodne z prawem przez Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC). Trybunał stwierdził poważne naruszenie art. 6, 7 i 11 Konwencji, podkreślając systemowy charakter kwestii, które miały wpływ na ponad 100 000 spraw. Tym decydującym werdyktem ETPC unieważnił dochodzenia prowadzone przez tureckie władze i wyroki nałożone przez sądy krajowe od 2016 r. Oznacza to, że Turcja nie tylko arbitralnie ścigała, skazywała i karała skarżącą, ale także tysiące innych osób⁴².

b) Przeszkody napotymane przez kandydaturę Ekrema İmamoğlu na prezidenta

Ekrem İmamoğlu został wybrany na burmistrza Stambułu w 2019 r. Pomimo dwukrotnego zwycięstwa w wyborach, *Erdogan* i sądownictwo pod jego dowództwem unieważnili pierwsze wybory, które wygrał. Następnie *İmamoğlu* wygrał drugie wybory. *İmamoğlu* był postrzegany zarówno przez większość mediów opozycyjnych, jak i prorządowych jako jedyny kandydat, który mógł potencjalnie pokonać *Erdogana*⁴³. *İmamoğlu* stanął przed sądem za rzekome znieważenie byłego ministra spraw wewnętrznych, *Süleymana Soylu*, podczas konferencji prasowej 4.11.2019 r. Określenie „głupiec” użyte przez *İmamoğlu* w odpowiedzi na obraźliwe uwagi *Soylu* miało być skierowane do członków Wysokiej Komisji Wyborczej. Na podstawie tego oświadczenia wniesiono sprawę, a *İmamoğlu* został skazany na karę 1 roku i 9 miesięcy więzienia. Sędzia, który wydał ten wyrok, jest członkiem Stowarzyszenia Jedności Sądownictwa. Pomimo długiego opóźnienia w wykonaniu wyroku, został on wykorzystany jako narzędzie zastraszania i gróźb⁴⁴.

c) Wykluczenie Canana Kaftancıoğlu z życia politycznego

Canan Kaftancıoğlu, prominentna postać w CHP, odegrała kluczową rolę podczas wyborów na burmistrza Stambułu w 2019 r., w których kluczową postacią okazał się *Ekrem İmamoğlu*. Pomimo prób kontrolowania narracji przez *Erdogana* i AKP, *Kaftancıoğlu* z powodzeniem zorganizowała partię i zapewniła integralność procesu wyborczego⁴⁵. Przeciwno *Kaftancıoğlu* podjęto kroki prawne, oskarżając ją o obrazę prezydenta, publiczne oczernianie Republiki Turcji i obrazę urzędnika publicznego z powodu jej tweetów. Została szybko

skazana na karę 4 lat, 11 miesięcy i 20 dni więzienia przez sąd, któremu przewodniczył członek AJU⁴⁶.

Wyrok przeciwko *Kaftancıoğlu* został szybko potwierdzony przez Sąd Apelacyjny i Sąd Kasacyjny, co doprowadziło do ostatecznego skazania. Ze względu na powagę przestępstw i wynikający z nich wyrok, na *Kaftancıoğlu* nałożono zakaz polityczny. W dniu 14.6.2022 r. Sąd Kasacyjny ogłosił wygaśnięcie jej członkostwa w CHP, eliminując znaczącego przeciwnika, któremu udało się wygrać z *Erdoganem* i AKP w wyborach⁴⁷.

d) Konflikt konstytucyjny: Odrzucenie przez Sąd Kasacyjny orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego w sprawie członka parlamentu Can Atalaya

Sąd Kasacyjny, w szczególności Trzecia Izba Karna zdominowana przez członków AJU, zlekceważył decyzję Trybunału Konstytucyjnego w sprawie *Şerafettina Can Atalaya*. Pomimo autorytetu Trybunału Konstytucyjnego i braku hierarchicznych relacji między sądami, Trzecia Izba Karna, kierowana przez *Muhsina Şentürka*, szybko podtrzymała wyrok *Atalaya*⁴⁸. Decyzja ta, podpisana przez *Şentürka*, członka AJU, spowodowała kryzys konstytucyjny, wywołując wezwania do zmian w strukturze Trybunału Konstytucyjnego⁴⁹.

e) Poważne reperkusje: Prawne zmagania Murata Arslana w obronie rządów prawa

Murat Arslan pełnił funkcję przewodniczącego YARSAV (Stowarzyszenia Sędziów i Prokuratorów) od 16.3.2011 r.

⁴¹ Zob. <https://www.dw.com/tr/tart%C4%B1%C5%9Fmal%C4%B1-davalar%C4%B1n-h%C3%A2kimi%C4%B1n-g%C3%BCrlek-adalet-bakan-yard%C4%B1mc%C4%B1s%C4%B1-oldu/a-62004754>; <https://serbestiyet.com/haberler/tartismali-kararlarin-hakimi-bassavci-olarak-istanbula-dondu-183280/> (7.9.2024 r.).

⁴² *Yüksel Yalçinkaya v. Türkiye* [GC] – 15669/20 Judgment (7.9.2024 r.) [GC]; <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22tabview%22:%7B%22document%22%7D%22itemid%22:%7B%222002-14187%22%7D%7D> & 13 Yildiz, Ali: Strasburg Weighs In On Political Persecution In Turkey, VerfBlog, 2023/10/31; <https://verfassungsblog.de/strasburg-weighs-in-on-political-persecution-in-turkey/>, DOI:10.59704/9ff787ed24557ade (7.9.2024 r.).

⁴³ Human Rights Watch Turkey: Court Convicts Istanbul Mayor Ekrem İmamoğlu, Imposes Political Ban with Sentence, Subject to Appeal, <https://www.hrw.org/news/2022/12/14/turkey-court-convicts-istanbul-mayor-ekrem-imamoglu> (7.9.2024 r.) & Deets S. Liberal Democratic Mayors in Illiberal Populist Regimes: Istanbul's Challenges. Nationalities Papers. 2023:1-18. doi:10.1017/nps.2023.56.

⁴⁴ Sprawozdanie za 2021 r. w sprawie Turcji Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 7.6.2022 r. w sprawie sprawozdania Komisji za 2021 r. w sprawie Turcji [2021/2250(INI)] (2022/C 493/01) pkt 24; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022IP0222> (7.9.2024 r.).

⁴⁵ The Guardian, „Key Turkish opposition figure banned from politics after anti-Erdogan tweet”, <https://www.theguardian.com/world/2022/may/12/key-opposition-leader-banned-from-politics-after-anti-erdogan-tweet> (7.9.2024 r.).

⁴⁶ Sprawozdanie za 2021 r. w sprawie Turcji Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 7.6.2022 r. w sprawie sprawozdania Komisji za 2021 r. w sprawie Turcji (2021/2250(INI)) (2022/C 493/01) § 24.

⁴⁷ Hurriyet Daily News, Court drops CHP's Kaftancıoğlu's party membership, <https://www.hurriyetdailynews.com/court-drops-chps-kaftancioglu-party-membership-174571> (6.9.2024 r.).

⁴⁸ Zob. <https://www.dw.com/tr/5-soruda-can-atalay-krizi/a-67820007> (7.9.2024 r.).

⁴⁹ Zob. https://hukukpenceresi.com/wp-content/uploads/2022/01/3.-YARGIDA-BIRLIK-UYE-LISTESI3_olagan_genel_kurula_katilma_hakki_olanlar_listesi-12.pdf (7.9.2024 r.).

do momentu zamknięcia YARSAV dekretem z 23.7.2016 r. *Arslan* został zatrzymany, następnie aresztowany, a następnie skazany na 10 lat więzienia przez Trzecią Izbę Karną, kierowaną przez *Muhsina Şentürk*a, członka AJU⁵⁰.

Arslan otrzymał Nagrodę Praw Człowieka im. *Václava Havla* podczas Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy w dniu 9.10.2017 r.⁵¹ W zbiorowym potępieniu, które odbiło się echem w licznych międzynarodowych organach sądowych, Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. Specjalny sprawozdawca ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników, *Diego García Sayán*, potępił skazanie *Murata Arslana*, uznając je za poważny atak na niezawisłość sądów w Turcji⁵².

VIII. Międzynarodowe reakcje na Stowarzyszenie Jedności Sądownictwa (AJU)

Kompleksowy raport „Turcja: Sądownictwo w zaniku”, opublikowany przez Międzynarodową Komisję Prawników w 2016 r., analizuje utratę niezależności i bezstronności tureckiego sądownictwa od śledztwa w sprawie korupcji w grudniu 2013 r. do 2016 r.⁵³

Międzynarodowe stowarzyszenia sędziowskie, ostrożnie podchodzące do przynależności do organizacji AJU, wyraziły obawy dotyczące lekceważenia niezależności sądownictwa⁵⁴. Pomimo zamknięcia na mocy dekretów nadzwyczajnych, YARSAV nadal utrzymuje swoje członkostwo w tych stowarzyszeniach⁵⁵.

MEDEL, Judges for Judges, Stowarzyszenie Europejskich Sędziów Administracyjnych (AEAJ) i Europejskie Stowarzyszenie Sędziów (EAJ) zainicjowały fundusz wspierający sędziów zwolnionych po próbie zamachu stanu z 15 lipca, co spotkało się z dezaprobatą AJU⁵⁶. Międzynarodowe Stowarzyszenie Sędziów wielokrotnie potępiało wpływ AJU na HSK, powołując się na niesprawiedliwe zwolnienia i nieprzestrzeganie procedur⁵⁷. W raporcie Komisji Europejskiej dotyczącym Turcji z 2018 r. odnotowano wpływ stanu wyjątkowego na stowarzyszenia sędziów, określając Stowarzyszenie Jedności Sędziów jako powiązane z rządem. Raport Türkiye z 2020 r. podkreśla odstraszający wpływ na członków stowarzyszeń sędziowskich, sygnalizując erozję pluralizmu w stowarzyszeniach sędziowskich⁵⁸.

Rezolucja Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy nr 2518 (2023) wzywa do „sankcji Magnickiego” wobec sędziów i prokuratorów, co stanowi historyczną propozycję. Rezolucja podkreśla niepowodzenia tureckiego sądownictwa w przestrzeganiu praworządności, szczególnie w sprawach takich jak sprawa *Osmana Kavali*, i sugeruje ukierunkowane sankcje wobec osób odpowiedzialnych za łamanie praw człowieka w sądownictwie. Podkreśla pilną potrzebę zmian w celu poprawy praworządności, niezależności sądownictwa i ogólnego systemu wymiaru sprawiedliwości w Turcji⁵⁹.

Konkluzje: Wpływ AJU na tureckie sądownictwo i jego dalekosiężne konsekwencje

Ten krótki artykuł przedstawia konkretne dowody, ujawniając niepokojącą rzeczywistość: tureckie sądownictwo znajduje się obecnie pod dowództwem AJU, służąc jako narzędzie dla politycznych ambicji *Erdogana*.

Zasadniczo kontrola AJU nad sądownictwem, kamieniem węgielnym reżimów totalitarnych, została ułatwiona pod pozorem różnorodności politycznej i społecznej. Jednak ten pretekst legitymizacji jest ograniczony w niedemokratycznych ramach narzuconych przez władzę wykonawczą.

Niniejszy artykuł podkreśla nieodłączny brak legitymacji struktury organizacyjnej AJU, na którą wpływ mają siły niedemokratyczne i motywy mające na celu wyeliminowanie sprzeciwu w społeczeństwie. Kwestionuje zasadność reprezentowania wszystkich segmentów i podkreśla szkodliwy wpływ większości AJU w wyborach do HSK, co doprowadziło do czystek pod pretekstem próby zamachu stanu z 15.7.2016 r.

Ustanawiając hierarchiczną strukturę, AJU nie uznaje niczego poza swoim mechanizmem dowodzenia, demontując ustalone funkcjonowanie sądownictwa w oparciu o prawa konstytucyjne i tradycje. W artykule stwierdza się, że jedyną drogą wyjścia z tej trudnej sytuacji sądownictwa jest powrót do rządów prawa, co wydaje się być odrzucane przez *Erdogana*, AKP i AJU. Konsekwencje sponsorowanego przez rząd przejścia sądownictwa przez stowarzyszenia takie jak AJU są głębokie, niszcząc niezależność sądownictwa, praworządność, społeczeństwo obywatelskie, wartości demokratyczne i ustanawiając autorytarny reżim.

Tłumacz: Tomasz Posłuszny

⁵⁰ Zob. <https://medelnet.eu/situation-in-turkey/427-report-of-medel-s-observer-to-the-ongoing-trial-of-murat-arslan-president-of-yarsav-in-german-and-english> (4.9.2024 r.).

⁵¹ Zob. <https://pace.coe.int/en/news/6808/vaclav-havel-human-rights-prize-2017-awarded-to-murat-arslan>.

⁵² Zob. <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2019/02/turkey-must-ensure-fair-appeal-judge-murat-arslan-after-gross-attack> (4.9.2024 r.).

⁵³ Zob. <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2016/07/Turkey-Judiciary-in-Peril-Publications-Reports-FactFindings-Mission-Reports-2016-ENG.pdf> (6.9.2024 r.).

⁵⁴ Zob. <https://t24.com.tr/haber/avrupa-yargiclar-birligi-yargida-birlik-dernegini-yarginiz-bagimsiz-degil-diyerekreddetti.309486>; <https://haber.sol.org.tr/turkiye/avrupa-yargiclar-birliginden-yargida-birlik-dernegini-ikincikez-red-yarsava-destek-olun> (5.9.2024 r.).

⁵⁵ Zob. <https://medelnet.eu/medel-at-the-side-event-revisiting-the-functioning-of-democratic-institutions-and-rule-of-law-in-turkey-role-of-judiciary-in-current-situation-of-turkey-in-honouring-the-obligations-deriving/> (6.9.2024 r.).

⁵⁶ Zob. <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/feto-sanigi-hakime-alman-savcindan-saklanma-parasi-367915.html>; <https://yargidabirlik.org.tr/kamuoyuna-duyuru.html>; <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/yargida-birlik-dernegiakpmnin-feto-sanigina-odul-vermesini-kinadi/934103> (2.9.2024 r.).

⁵⁷ Zob. https://www.questionegiustizia.it/data/doc/2990/report_luca_perilli_independence_access_to_justice_turkey_t_ribunal.pdf; <https://www.iaj-uim.org/solidarity-news-and-documents-about-yarsav/> (4.9.2024 r.).

⁵⁸ Zob. <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2019-05/20180417-turkey-report.pdf>.

⁵⁹ Zob. <https://pace.coe.int/en/files/33147/html> (4.9.2024 r.).

Portugalski system sądownictwa – co należy zrobić?

Maximiano António Fernandes do Vale*

Rok 2024 stanowi kamień milowy o szczególnym znaczeniu dla portugalskiego wymiaru sprawiedliwości.

Kraj ten osiągnął 50 lat demokracji, co odpowiada również 50-leciu funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości w ramach systemu demokratycznego. To spostrzeżenie nie jest bez znaczenia, biorąc pod uwagę, że do 25.4.1974 r., czyli daty pokojowej rewolucji, która zakończyła 48 lat dyktatury, Portugalia żyła z sądami powiązanymi z reżimem i dochodzeniami karnymi w dużym stopniu zależnymi od policji politycznej.

Zmiana reżimu oznaczała oczywiście światelko nadziei w kraju, którego rozwój gospodarczy, społeczny i kulturalny osłabł z powodu wieloletnich ograniczeń wolnej myśli.

Pierwsze kroki wymiaru sprawiedliwości w systemie demokratycznym w okresie pełnym politycznych i społecznych wstrząsów, obejmowały stworzenie nowej konstytucji. Konstytucja Republiki Portugalskiej uchwalona w 1976 r. położyła fundamentalne podwaliny pod nowe organy ustawodawcze, które przyjęły nową logikę demokratyczną, wraz z zapisaniem nowych praw, które zbliżyły kraj do nowoczesności i poszanowania praw i wolności człowieka, dzięki czemu Portugalia stała się ważnym i wiarygodnym partnerem również w budowanej i rozwijającej się przestrzeni europejskiej.

Jednak po 50 latach, kiedy Portugalia jest już w pełni zintegrowana na poziomie europejskich i globalnych instytucji demokratycznych, będąc aktywnym i wiarygodnym partnerem na poziomie sądownictwa międzynarodowego, co jest również wynikiem pracy stowarzyszeniowej w ramach Wspólnoty Europejskiej scementowanej na fundamentach krajowego stowarzyszenia. Po dziesięcioleciach energicznej działalności w obronie wymiaru sprawiedliwości można by założyć, że ten sam system przeżywa dziś lata pełnej stabilności, w tym na arenie dyskusji politycznej.

Tak jednak nie jest.

W rzeczywistości, podczas gdy solidne podstawy konstytucyjne są bezpieczną i stabilną gwarancją organizacji prawnej i społecznej, to na poziomie prawa powszechnego ostatnie 50 lat naznaczone było kolejnymi zmianami legislacyjnymi, dokonywanymi czasami w tempie generującym trudności w samym stosowaniu prawa i nierzadko bez dbałości o weryfikację odpowiednich implikacji i zmian na poziomie innych elementów systemu prawa, które są powiązane ze zmieniającym prawem.

Z drugiej strony, stabilność konstytucyjna kontrastuje również z dyskursem politycznym czy publicystycznym

dotyczącym wymiaru sprawiedliwości. Wyrażenie „kryzys wymiaru sprawiedliwości” jest częścią portugalskiej codzienności od dziesięcioleci, a głębsze analizy tego, czym jest ten kryzys, zwykle koncentrują się tylko na kilku bardziej szczegółowych lub medialnych przypadkach, nie odzwierciedlając rzeczywistości większości tysięcy spraw rozpatrywanych codziennie w portugalskich sądach.

Wyrażenie „kryzys wymiaru sprawiedliwości” jest zwykle kojarzone z innym, które wzywa do potrzeby „reformy wymiaru sprawiedliwości”. Pomimo dyskursu politycznego, dziennikarskiego, a także opinii publicznej, a nawet przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości, którzy czasami domagają się „reformy wymiaru sprawiedliwości”, prawda jest taka, że po raz kolejny, sięgając do korzeni problemów, nie wyłania się nic prawdziwie reformatorskiego.

Czy to znak, że system jest zdrowy i nie potrzebuje zmian? Oczywiście nie.

Niewątpliwie istnieje zestaw obszarów w obszarze wymiaru sprawiedliwości, w których poprawienie szybkości postępowania lub ponowne rozważenie usprawnienia aspektów organizacyjnych może być atutem, a reforma istotnie zasługuje na rozważenie.

Czy jednak istnieje rzeczywista potrzeba przeprowadzenia prawdziwej reformy, która dotrze do konstytucyjnych fundamentów, które były osiągnięciem kwietnia 1976 r.? Uważamy, że nie.

Portugalski system konstytucyjny opiera się na solidnych i postępowych podstawach, które zbliżają go do najnowocześniejszych demokracji, opartych na rządach prawa i obronie praw człowieka, z solidnym zestawem praw podstawowych i ścisłym przestrzeganiem zasady podziału władzy, opartej ponadto na woli ludu wyrażonej w wolnych i powszechnych wyborach oraz na niezależnych sądach.

Niemniej dyskurs o kryzysie portugalskiego wymiaru sprawiedliwości lub potrzebie reform strukturalnych wciąż powraca, w większości przypadków nie opierając się na prawdziwym zrozumieniu systemu i jego rzeczywistych i specyficznych problemów.

Jeśli chodzi o tematy do poważnej dyskusji na temat wymiaru sprawiedliwości w Portugalii, powiedziałbym, że najpoważniejszą kwestią, która może mieć na niego wpływ w perspektywie krótkoterminowej, jest brak atrakcyjności zawodu sędziego. Stagnacja wynagrodzeń, związana z wypłatą niezwykle skromnego stypendium podczas etapu szkolenia i przygotowania do zawodu sędziego spowodowała, że najlepsi studenci uniwersytetów wybierają inne ścieżki karier zawodowych, a mianowicie wybierają zatrudnienie w dużych

* Sędzia Sądu Karnego w Póvoa de Varzim – Porto – Portugalia; Wiceprezes Portugalskiego Stowarzyszenia Sędziów – ASPJ; Delegat Portugalii w EAJ – Europejskim Stowarzyszeniu Sędziów i MEDEL – Magistrats Européens pour la Démocratie et les Libertés. Członek grupy roboczej EAJ ds. sytuacji krajowych stowarzyszeń członkowskich.

firmach prawniczych lub poszukują innych możliwości za granicą.

Z drugiej strony, presja turystyczna na Lizbonę, gdzie znajduje się szkoła sądownictwa (CEJ – *Center for Judicial Studies*), uniemożliwia wielu potencjalnym kandydatom z innych części kraju ubieganie się o tę pracę ze względu na bardzo wysokie koszty wynajmu mieszkań.

Co gorsza, liczba sędziów drastycznie spada z roku na rok, co z kolei doprowadziło do niepokojącego wzrostu przypadków wypalenia zawodowego wśród sędziów, stawiając system przed wieloma trudnościami w zastąpieniu ich w okresach ich nieobecności w służbie.

W związku z tym uważamy, że do sądownictwa należy pilnie przyciągnąć młodych utalentowanych absolwentów wydziałów prawa, zwiększyć stypendia dla kandydatów na sędziów w fazie ich szkolenia, zapewnić odpowiednie wynagrodzenie dla sędziów, aby pozostali w systemie w warunkach, w których ich niezależność jest w pełni zapewniona, nie zapominając o potrzebie zwiększenia liczby sędziów, aby zrekompensować postępujący spadek ich liczby, który krótkookresowo może skutkować blokadą i niezdolnością systemu do dalszego funkcjonowania.

Oslabienie wymiaru sprawiedliwości, a mianowicie umieszczenie go w stanie, w którym nie może on skutecznie funkcjonować, w szczególności z powodu braku zasobów ludzkich, stanowi, naszym zdaniem, zagrożenie dla praworządności, znaczące ryzyko pokusy braku dostępu do wymiaru sprawiedliwości, przenoszenia na inne podmioty kompetencji jedynego filaru państwa, który kieruje się zasadami niezależności i niezawisłości. Poza dramatycznym brakiem zasobów ludzkich, jesteśmy dziś świadkami degradacji wielu sądów, które nie spełniają minimalnych warunków do sprawowania władzy państwowej, jaką jest wymiar sprawiedliwości.

Lata braku inwestycji spowodowały problemy logistyczne w wielu sądach, z sytuacjami zawalenia się sufitu, przerw w dostawie prądu, a nawet doniesieniami o sądach, w których przecieka dach podczas opadów deszczu.

Aby obywatele mogli zaufać wymiarowi sprawiedliwości, oczywiste jest – jak się wydaje fundamentalnie – aby obiekty, w których są przyjmowani obywatele w celu rozwiązania ich problemów, spełniały minimalne standardy godności.

Co szczególnie istotne, konieczne jest również zwrócenie uwagi na problem braku pracowników wymiaru sprawiedliwości, a w odniesieniu do nich kwestia niskich wynagrodzeń jest jeszcze bardziej paląca, z kilkoma sytuacjami rezygnacji z pracy z powodu niskich zarobków pracowników niewystarczających na pokrycie kosztów utrzymania, zwłaszcza dla tych, którzy pracują w miejscach oddalonych od ich miejsca zamieszkania.

Istotne jest, aby władze państwowe w Portugalii i innych krajach, których misją jest obrona obywateli w systemie de-

mokratycznym opartym na rządach prawa, zrozumiały, że system sądowniczy stanowi jeden z trzech podstawowych filarów, a nie trzeci filar. Wymiar sprawiedliwości nie może być postrzegany jako najmniej ważny filar i jako taki, który powinien być zdegradowany do ostatniego miejsca w opcjach politycznych. Z drugiej strony, aby system poprawił swoje funkcjonowanie, konieczne jest, aby zmiany legislacyjne były przemyślane bardziej starannie i strukturalnie. W systemie, który chce być stabilny i zapewniać gwarancje zaufania obywatelom i gospodarce, nie jest właściwe, aby prawo ulegało ciągłym zmianom.

Konsolidacja legislacyjna ma fundamentalne znaczenie dla zachowania pewności systemu, a zmiany powinny być wprowadzane w sposób przemyślany i poprzedzony analizami, z uwzględnieniem wszystkich zmiennych. Z drugiej strony, uważamy za istotne rozważenie składu Najwyższej Rady Sądownictwa, w której składzie zasiadać będzie większość złożona z sędziów, odpowiadając w ten sposób ostatecznie na dobrze znane europejskie zalecenia i standardy, wzmacniając niezależność sądów poprzez autonomię nie tylko w zakresie zarządzania, lecz także finansową, zakładając bez kompleksów, że wzmocnienie wynagrodzeń stanowi prawdziwe wzmocnienie niezależności sądów.

Ta sama potrzeba została dostrzeżona przez sędziów w kilku krajach europejskich, a Europejskie Stowarzyszenie Sędziów (EAJ) powołało nawet grupę roboczą, która koncentruje się wyłącznie na kwestiach wynagrodzeń i ich związku z niezawisłością sądów.

Ponadto portugalski wymiar sprawiedliwości skorzystałby na większych i lepszych inwestycjach w szkolenie sędziów, w szczególności poprzez zapewnienie im możliwości i czasu na wzbogacenie się naukowo. Nadmierne codzienne obciążenie pracą, w połączeniu z koniecznością wykonywania znacznej liczby zadań biurokratycznych, nie pozwala na wystarczającą ilość czasu na bardziej konsekwentne szkolenia, a wzbogacenie naukowe sędziów w trakcie ich kariery stanowi czynnik nie tylko osobistego wzbogacenia, lecz także wzmocnienia i ulepszenia samego wymiaru sprawiedliwości.

Podsumowując, stwierdzamy co następuje:

Portugalski system sądowniczy, pomimo swojej reputacji wymagającej poważnych reform, w rzeczywistości, naszym zdaniem, potrzebuje konkretnych rozwiązań, które nie powinny być zaniedbywane lub przyćmione przez medialne doniesienia o niektórych konkretnych przypadkach.

Historycznie rzecz biorąc, w każdym systemie podziału władzy istnieje napięcie między nimi.

Jednak system sądownictwa jest w większości przypadków bardzo zależny od władzy politycznej, aby funkcjonować z odpowiednią jakością.

Wzmocnienie zasobów ludzkich i materialnych, poprawa warunków pracy sądów i narzędzi informatycznych, zwiększenie wynagrodzeń i atrakcyjności stanowisk, rekrutacja

najlepszych talentów, lepszy system dostępu obywateli do sądów oraz bardziej ostrożna i przemyślana polityka legislacyjna to podstawowe zasady i wytyczne dla sądownictwa.

Polityka legislacyjna to fundamentalne zasady i wytyczne dla państwa prawa, które naprawdę dba o niezależność i skuteczność sądów.

I nigdy nie jest za dużo, aby pamiętać, że niezależność sądów nie jest prawem ani przywilejem sędziów, ale raczej gwarancją dla obywateli, która chroni ich podstawowe prawa. Zawsze powinniśmy o tym pamiętać.

Tłumaczył: Tomasz Posłuszny

REKLAMA

BESTSELLEROWE zbiory aktów prawnych

NOWOCZESNA OPRAWA W WYGODNYM FORMACIE

z registrami ułatwiającymi szybkie odnalezienie poszczególnych aktów prawnych

PRAKTYCZNE TABELY PODSUMOWUJĄCE ZMIANY

wykaz terminów wejścia w życie zmian oraz artykułów, których zmiany dotyczą

DOSTĘP ONLINE

do wszystkich aktów prawnych zawartych w zbiorze

Zamawiaj online na ksiegarnia.beck.pl
telefonicznie **+48 81 461 33 00**
lub kup w **księgarniach prawniczych C.H.Beck**

Adresy księgarni
stacjonarnych

Struktura sądownictwa w Ekwadorze

Jéssica Gabriela Valencia Guamanquispe*

Zgodnie z postanowieniami Konstytucji obowiązującej od 20.10.2008 r. Ekwador jest państwem demokratycznym i jest zorganizowany jako republika. Ta forma organizacji oznacza, m.in., istnienie klasycznego podziału władzy lub funkcji na ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą, do których w przypadku Ekwadoru dodano funkcje przejrzystości i kontroli społecznej oraz kontroli wyborczej. Celem artykułu jest zapoznanie polskich Czytelników ze sposobem, w jaki władza sądownicza jest zorganizowana, jej różnymi organami i ich atrybutami, zgodnie z naszą Konstytucją i tym, co jest zasadniczo rozwinięte w Kodeksie Organicznym Funkcji Sądowniczej (zwanym dalej COFJ), a także do krótkiego przeglądu obecnego stanu wymiaru sprawiedliwości w tym kraju.

Władza sądownicza w Ekwadorze obejmuje różne organy związane z wymiarem sprawiedliwości, rozumianym w szerokim znaczeniu, tj. nie tylko organy jurysdykcyjne, ale także organ administracyjny, którym jest Rada Sądownictwa; organy autonomiczne, którymi są Prokuratura Generalna i Urząd Obrońcy Publicznego; oraz organy pomocnicze, które obejmują służbę notarialną, licytatorów sądowych, depozytariuszy sądowych, syndyków i likwidatorów kosztów. Ponadto uznawana jest jurysdykcja tubylcza, która funkcjonuje równolegle. Dokonamy teraz przeglądu każdego z tych podtematów.

1. Organy jurysdykcyjne

Organy jurysdykcyjne odnoszą się do tych, które są odpowiedzialne za rozwiązywanie konfliktów między osobami fizycznymi lub między nimi a państwem, stosując prawo, a w przypadku Ekwadoru obejmują one Krajowy Trybunał Sprawiedliwości, prowincjonalne sądy sprawiedliwości, trybunały i sądy ustanowione przez prawo oraz sądy pokoju¹.

Krajowy Trybunał Sprawiedliwości jest najwyższym organem wymiaru sprawiedliwości w Ekwadorze; ma siedzibę w Quito, stolicy Republiki, z jurysdykcją na całym terytorium kraju; składa się z 21 sędziów krajowych, którzy są mianowani przez Radę Sądownictwa, po przeprowadzeniu egzaminu konkursowego opartego na wiedzy merytorycznej, na czas określony 9 lat, bez możliwości ponownego wyboru, z częściowym odnowieniem siedmiu sędziów co 3 lata.

Wewnętrzna struktura Trybunału Krajowego jest następująca: Zgromadzenie Plenarne, izby wyspecjalizowane, Prezes Trybunału Krajowego, prezesi każdej izby wyspecjalizowanej i współsędziowie.

Zgromadzenie Plenarne Sądu Krajowego składa się z 21 sędziów krajowych, a do jego głównych zadań należy sądownictwo sędziów Trybunału Konstytucyjnego za przestępstwa związane z działalnością publiczną; rozwijanie systemu precedensów orzeczniczych w oparciu o decyzje jego izb, które trzykrotnie (lub więcej) powtarzają tę samą opinię w tej samej kwestii prawnej; rozstrzyganie konfliktów jurysdykcji między wyspecjalizowanymi izbami tego samego Sądu; oraz wydawanie ogólnych i wiążących orzeczeń w przypadkach wątpliwości lub niejasności w interpretacji przepisów prawa, tj. wykonywanie *quasi*-władzy ustawodawczej, chyba że formalne prawo stanowi inaczej.

Sąd Krajowy jest podzielony na sześć wyspecjalizowanych izb: ds. postępowań administracyjnych, ds. postępowań podatkowych, ds. postępowań karnych, ds. postępowań karnych wojskowych, ds. postępowań karnych policyjnych, ds. ruchu drogowego, ds. korupcji i przestępczości zorganizowanej, ds. cywilnych i handlowych, ds. pracy oraz ds. rodziny, dzieci, młodzieży i nieletnich przestępców. Podział sędziów na poszczególne izby jest dokonywany przez Zgromadzenie Plenarne Trybunału, zgodnie z potrzebami służby i biorąc pod uwagę specjalizację każdego sędziego, ale każda izba musi zawsze składać się z co najmniej trzech sędziów. Biorąc pod uwagę, że liczba 21 sędziów krajowych jest stała, zdarzało się, że obciążenie pracą wymagało od sędziego krajowego zasiadania w więcej niż jednej izbie, co jest wyraźnie przewidziane w COFJ. Głównym zadaniem wyspecjalizowanych izb jest rozpatrywanie skarg kasacyjnych, zgodnie z przedmiotem ich specjalizacji, tj. zasadniczo jest to sąd kasacyjny. Rozpatruje on również odwołania w sprawach karnych.

Wszystkie orzeczenia kasacyjne wydawane przez różne izby Sądu Krajowego, jak również te dotyczące kontroli karnej, muszą być publikowane w Dzienniku Urzędowym, który jest oficjalną gazetą państwową, biorąc pod uwagę, że orzecznictwo, choć w Ekwadorze nie osiągnęło wymiarów prawa zwyczajowego, zyskuje na znaczeniu jako źródło prawa, co spowodowało konieczność rozpowszechnienia wszystkich jego orzeczeń kasacyjnych, oprócz których Trybunał ma własną publikację, Dziennik Sądowy, ale publikuje on tylko orzeczenia dotyczące istotnych kwestii.

Prezes Krajowego Trybunału Sprawiedliwości jest wybierany bezwzględną większością głosów spośród 21 sędziów krajowych na okres 3 lat. COFJ nie odnosi się wyraźnie do możliwości reelekcji, ale w praktyce zostało to zinterpretowa-

* Sędzia Wielokompetentnej Jednostki Sądowniczej kantonu Pelileo, prowincja Tungurahua, Republika Ekwadoru. Prawnik z tytułem magistra prawa procesowego i prawa konstytucyjnego. Obecnie na studiach doktoranckich z zakresu prawa na Pontificia Universidad Católica Argentina Santa María w Buenos Aires w Argentynie (UCA).

¹ Przed wejściem w życie Konstytucji z 2008 r. Sąd Krajowy był nazywany Najwyższym Trybunałem Sprawiedliwości, a sądy prowincjonalne były nazywane Sądami Najwyższymi, ale ich funkcje i uprawnienia były zasadniczo takie same.

ne jako oznaczające, że jest to możliwe². Prezes Sądu Krajowego jest przedstawicielem sądownictwa Ekwadoru, chociaż COFJ wyjaśnia, że nie należy tego rozumieć jako reprezentacji prawnej, która do celów administracyjnych i zarządzania odpowiada Przewodniczącemu Rady Sądownictwa. W przypadku przeszkody lub tymczasowej nieobecności urzędującego przewodniczącego, zostanie on zastąpiony przez sędziego wyznaczonego na tej samej sesji, ale jeśli nieobecność jest ostateczna, należy zwołać sesję plenarną w celu wyboru nowego przewodniczącego, który dokończy kadencję.

Każda wyspecjalizowana izba wybiera prezesa spośród swoich członków w drugiej połowie każdego roku, którego najważniejszymi obowiązkami jest przysyłanie na posiedzenie plenarne Sądu Krajowego wyroków, które trzykrotnie powtarzają tę samą opinię w tej samej kwestii prawnej, w celu opracowania systemu *precedensów* orzeczniczych oraz nadzorowania, aby w jego izbie nie było sprzecznych orzeczeń w tej samej kwestii prawnej.

W Sądzie Krajowym funkcjonują także stali współsędziowie, wybierani spośród osób, które uzyskały najwyższe oceny, ale nie zostały powołane do pełnienia funkcji sędziego. Liczbę współsędziów i izbę, do której są przypisani, określa Rada Sądownictwa w porozumieniu z Prezesem Sądu Krajowego, w zależności od potrzeb. Najważniejsze funkcje współsędziów są dwojakie: zastępowanie, w drodze losowania, stałych sędziów w przypadku przeszkody lub nieobecności oraz ocena dopuszczalności skarg kasacyjnych, które zostały przydzielone do izby, do której zostali przydzieleni.

1.1. Sądy prowincjonalne

Aby zrozumieć tę część, warto wspomnieć, że Ekwador jest podzielony terytorialnie na 24 prowincje, a każda z nich z kolei na różne kantony. W każdej prowincji, z wyjątkiem wyspy Galapagos, znajduje się sąd prowincjonalny, którego liczba członków zależy od potrzeb. Tak więc sądy prowincjonalne w Pichincha i Guayas mają najwięcej sędziów, a te w regionie Amazonii mają ich najmniej. Większość sądów prowincjonalnych składa się z wyspecjalizowanych izb, których liczba zależy od obciążenia pracą; tak więc w prowincjach Pichincha, Guayas i Azuay istnieją izby specjalizujące się w sprawach cywilnych, karnych, pracowniczych i rodzinnych, oprócz tego, że równolegle istnieją sądy rejonowe specjalizujące się w sprawach podatkowych i sporno-administracyjnych, które organicznie nie są częścią sądów prowincjonalnych, chociaż mają podobną rangę, z jurysdykcją terytorialną w kilku prowincjach (dlatego nazywane są sądami okręgowymi), zgodnie z podziałem dokonany przez Radę Sądownictwa. W pozostałych prowincjach sądy prowincjonalne mają zazwyczaj dwie wyspecjalizowane izby: w sprawach cywilnych, które obejmują sprawy gospodarcze, najmu, z zakresu prawa pracy i rodzinnego oraz sprawy karne, które obejmują sprawy karne pospolite, policyjne,

wojskowe i tranzytowe. W prowincjach o mniejszej populacji, głównie w regionie Amazonii, sądy prowincjonalne są wielokompetentne, tj. rozpatrują wszystkie sprawy.

Podstawową funkcją sądów prowincjonalnych jest rozpatrywanie i rozstrzyganie odwołań od wyroków wydanych przez sądy I instancji. Rozpatrują one również postępowania karne przeciwko funkcjonariuszom publicznym, którzy korzystają z jurysdykcji sądów prowincjonalnych, w I instancji, dochodzenia prokuratorskie, za które odpowiada prezes sądu; oraz etap procesu, za pośrednictwem izby karnej; a w II instancji, za pośrednictwem izby, która zajmuje się daną sprawą. Są również odpowiedzialni za rozstrzyganie sporów o właściwość między sądami I instancji, a także za uznawanie i wykonanie wyroków zagranicznych.

Warto wspomnieć, że za wymiar sprawiedliwości w sprawach konstytucyjnych w Ekwadorze jest zasadniczo odpowiedzialny Trybunał Konstytucyjny, który nie jest częścią władzy sądowniczej; odgrywa rolę jednak w sprawach gwarancji jurysdykcyjnych. Jednak w sprawach z zakresu gwarancji jurysdykcyjnych – skargi o ochronę, *habeas corpus*, skarga o dostęp do informacji publicznej i *habeas data*³ – sędziowie jednostek sądowych I instancji rozpatrują w I instancji, podczas gdy sądy prowincjonalne są sądami apelacji konstytucyjnej, a nawet w sprawach pozbawienia wolności orzeczonego w postępowaniu karnym, które nie mają wyroku podlegającego wykonaniu, są sędziami I instancji do rozpatrywania i rozstrzygania skarg *habeas corpus*, których decyzja może być zaskarżona do każdej wyspecjalizowanej izby Sądu Krajowego.

Każdy sąd prowincjonalny ma prezesa, który jest wybierany w pierwszych dwóch tygodniach danego roku, na przemian spośród sędziów wchodzących w skład różnych izb (lub z jednej izby, w przypadku sądów wielokompetentnych); pełnią oni funkcję przez 2 lata, a w sferze jurysdykcyjnej jego podstawową funkcją jest nadzorowanie instrukcji prokuratorskich w sprawach podlegających jurysdykcji sądu prowincjonalnego, oprócz tego formalnie reprezentuje sąd na zewnątrz.

² Na przykład w styczniu 2015 r. dr *Carlos Ramírez Romero* został ponownie wybrany na stanowisko Prezesa Krajowego Trybunału Sprawiedliwości. Zob. <https://www.ecuadortimes.net/es/carlos-ramirez-fue-reelegido-como-presidente-de-la-cnjl/>.

³ Skarga o ochronę, podobna do tego, co w innych krajach stanowi skargę *amparo*, jest procesem konstytucyjnym, który ma na celu ochronę praw uznanych w Konstytucji i międzynarodowych traktatach dotyczących praw człowieka, które nie są chronione inną gwarancją; skarga *habeas corpus* ma na celu ochronę wolności, życia, nietykalności cielesnej i innych powiązanych praw osób pozbawionych lub ograniczonych w swobodzie przemieszczania się; dostępu do informacji publicznej, w celu zagwarantowania dostępu do tego rodzaju informacji w przypadku wyraźnej lub milczącej odmowy, gdy uważa się, że dostarczone informacje nie są kompletne lub zostały zmienione, lub gdy odmówiono dostępu do źródeł informacji oraz *habeas data*, w celu zagwarantowania dostępu do dokumentów, danych genetycznych, banków danych osobowych lub plików i raportów dotyczących siebie lub swojego majątku, będących w posiadaniu organów publicznych lub osób prywatnych.

1.2. Jednostki sądowe pierwszego szczebla

W większości kantonów Ekwadoru istnieją sędziowie pierwszego szczebla, zorganizowani w jednostki sądowe, głównie w celach operacyjnych, takich jak wprowadzanie pism procesowych lub losowanie pozwów, ale pod względem jurysdykcji każdy sędzia funkcjonuje niezależnie, z własnym personelem, w sposób tradycyjny dla sądów pierwszego szczebla. Jednostki te są zorganizowane według specjalności, jeśli wymaga tego obciążenie pracą i Rada Sądownictwa tak zdecyduje, podczas gdy w innych przypadkach, zwłaszcza w kantonach, które nie są stolicami prowincji, jednostki te są zasadniczo wielokompetentne i rozpatrują wszystkie sprawy, nawet jeśli składają się z więcej niż jednego sędziego, w którym to przypadku wszyscy sędziowie w tej jednostce są wielokompetentni.

COFJ przewiduje, że powinni istnieć sędziowie I instancji (którzy są częścią jednostek sądowych) w sprawach karnych powszechnych, korupcji i przestępczości zorganizowanej, nieletnich, ruchu drogowego, gwarancji penitencjarnych, przestępstw kryminalnych i przemocy wobec kobiet lub członków rodziny oraz przestępstw przeciwko integralności seksualnej i reprodukcyjnej; rodziny, kobiet, dzieci i młodzieży; pracy oraz spraw cywilnych i handlowych. Przewiduje również istnienie sędziów do spraw najmu i stosunków sąsiedzkich, ale w praktyce już ich nie ma, a sprawy te są rozstrzygane przez sędziów w sprawach cywilnych. W sprawach karnych, na pierwszym i drugim etapie procesu, którym jest dochodzenie prokuratorskie oraz etap oceny i przygotowania procesu, interweniują sędziowie poszczególnych gwarancji karnych, a na etapie procesu sąd karny składa się z trzech sędziów, ale wszyscy są sędziami I instancji. Ponadto wszyscy sędziowie tworzący jednostki sądowe I instancji, niezależnie od ich specjalizacji, są sędziami właściwymi do rozpoznawania czterech gwarancji jurysdykcyjnych wymienionych powyżej.

1.3. Sędziowie pokoju

Konstytucja Republiki przewiduje, oprócz sędziów I instancji, istnienie sędziów pokoju, jednej instancji, a COFJ reguluje ich funkcjonowanie. W Ekwadorze kantony są z kolei podzielone na parafie, które mogą być miejskie lub wiejskie, ale sędziowie pokoju mogą istnieć tylko w parafiach wiejskich lub w okręgach, rejonach, wspólnotach i dzielnicach, które są również wiejskie. Sędziowie ci są mianowani przez Radę Sądownictwa na wniosek społeczności.

Co do zasady, sędziowie pokoju muszą poszukiwać rozwiązania konfliktu za pomocą postępowania pojednawczego, dialogu, polubownych porozumień i innych mechanizmów praktykowanych przez społeczność w celu przyjęcia ich decyzji; mogą oni proponować rozwiązania; jeśli jednak mechanizmy te nie zadziałają, stają się prawdziwymi sędziami, którzy wydają decyzje, ale na zasadzie słuszności, więc nie

muszą mieć wykształcenia prawniczego, a ich decyzje mają skutek wykonalnego wyroku i *res iudicata*, które w związku z tym nie podlegają żadnemu pionowemu odwołaniu, chociaż możliwe jest nadzwyczajna skarga o ochronę przed Trybunałem Konstytucyjnym⁴.

W przypadku niezastosowania się do decyzji sędziów pokoju, postępowanie egzekucyjne może zostać wszczęte przed odpowiednim sędzią zwykłym, w zależności od przedmiotu sprawy (cywilnej, pracy, najmu itp.), zgodnie z zasadami ogólnego kodeksu postępowania organicznego, jak w przypadku każdego innego orzeczenia podlegającego wykonaniu.

Do głównych zadań tych sędziów należy rozpatrywanie i rozstrzyganie konfliktów indywidualnych, społecznych i sąsiedzkich oraz zobowiązań majątkowych w wysokości do pięciu podstawowych ujednoliconych pensji pracownika w ogóle⁵, a także wykroczeń, które nie pociągają za sobą pozbawienia wolności. Warto zauważyć, że wymiaru sprawiedliwości pokoju nie należy mylić z lokalnym wymiarem sprawiedliwości, do którego odniesiemy się poniżej.

2. Jurysdykcja tubylcza

W Ekwadorze 7,7% ludności identyfikuje się jako ludność rdzenna, co według spisu powszechnego z 2022 r. odpowiada 1 301 887 mieszkańcom⁶. Biorąc pod uwagę tę rzeczywistość, Konstytucja Republiki deklaruje, że jest to państwo międzykulturowe i wielonarodowe oraz dopuszcza istnienie kilku grup etnicznych⁷. Jedną z konsekwencji tych cech ekwadorskiego państwa jest to, że rdzenne społeczności, ludy i narodowości mogą stosować własne prawo za pośrednictwem swoich władz, których funkcje jurysdykcyjne są uznawane i których decyzje mają dokładnie taką samą wartość jak decyzje wydawane przez sędziów, którzy stanowią część sądownictwa. Dlatego też obowiązkiem państwa jest zagwarantowanie, że decyzje jurysdykcji tubylczej są respektowane przez instytucje i władze publiczne. Konstytucja wyraźnie uznaje, że rdzenne gminy, społeczności, ludy i narodowości mogą „tworzyć, rozwijać, stosować i praktykować własne lub zwyczajowe prawo”⁸.

COFJ nie reguluje jurysdykcji tubylczej ani nie może tego zrobić, ponieważ treść będzie zależeć od tego, co każdy z tych ludów opracował, ale w swoim ostatnim tytule odnosi się do tego, co nazywa „relacjami jurysdykcji tubylczej z jursys-

⁴ Zgodnie z art. 58 ustawy organicznej o gwarancjach jurysdykcyjnych i kontroli konstytucyjnej, „celem nadzwyczajnego środka ochrony jest ochrona praw konstytucyjnych i sprawiedliwego procesu w wyrokach, prawomocnych postanowieniach, uchwałach mających moc wyroku, w których prawa uznane w Konstytucji zostały naruszone przez działanie lub zaniechanie”.

⁵ Pięć ujednoliconych wynagrodzeń zasadniczych na rok 2024, równowartość 2300 USD.

⁶ Zob. https://www.censoecuator.gob.ec/wp-content/uploads/2023/10/Presentacio%CC%81n_Nacional_1%C2%B0entrega-4.pdf.

⁷ Artykuły 1 i 380.1 Konstytucji Republiki Ekwadoru.

⁸ Artykuł 57.10 Konstytucji Republiki Ekwadoru.

dykcją zwyczajową”, w celu zachowania zgodności z normą konstytucyjną, która uznaje tworzenie, rozwój i stosowanie własnego prawa przez ludność tubylczą. Dwie rzeczy powinny zostać podkreślone w tym rozporządzeniu. Pierwszą z nich jest wzmianka o niektórych zasadach sprawiedliwości międzykulturowej skierowanych nie do ludności tubylczej lub jej władz, ale do działań sędziów, prokuratorów, obrońców publicznych, policji i innych funkcjonariuszy publicznych, którzy muszą wziąć pod uwagę, m.in., zasadę *non bis in idem*, zgodnie z którą działania tubylczych organów wymiaru sprawiedliwości nie mogą być weryfikowane przez zwykłych sędziów lub przez jakiegokolwiek organ administracyjny. Wręcz przeciwnie, jako gwarancja rzetelnego procesu, Konstytucja Republiki stanowi, że sprawy rozstrzygane przez tę jurysdykcję muszą być brane pod uwagę, aby nie naruszać gwarancji nieosądzania więcej niż jeden raz w tej samej sprawie. Inną zasadą, którą podkreślamy, jest tzw. zasada jurysdykcji *pro indigenas*, która, podobnie jak zasady *pro operario*, *pro reo* lub *pro legislatore*, oznacza, że w przypadku wątpliwości między jurysdykcją zwykłą a jurysdykcją lokalną, zostanie ona rozstrzygnięta na korzyść tej drugiej.

Drugą rzeczą, na którą należy zwrócić uwagę w rozporządzeniu COFJ, jest to, że ustanowiono procedurę rozwiązywania ewentualnych konfliktów jurysdykcji między dwiema jurysdykcjami, stwierdzając, że zwykli sędziowie, którzy są świadomi istnienia procesu przedłożonego władzom tubylczym, muszą odmówić jurysdykcji nad tym ostatnim, z jedynym wymogiem, że musi istnieć wniosek o odmowę ze strony władz tubylczych i uzasadnienie, poprzez zaprzysiężone oświadczenie, że ma taki status.

Konstytucja Republiki nie ogranicza zakresu, w jakim jurysdykcja tubylcza może działać; jednak Trybunał Konstytucyjny, zauważając, że nie jest to kwestia ingerowania lub ograniczania prawa do autonomii jurysdykcyjnej społeczności tubylczych, ludów i narodowości, wyznaczył granice, stwierdzając, że „... w przypadku, gdy przestępstwo przeciwko życiu wystąpi w obrębie społeczności tubylczej lub terytorium, Państwo zagwarantuje, podobnie jak na pozostałym terytorium kraju, że będzie ono sądzone i karane zgodnie z przepisami prawa karnego powszechnego. W ten sposób, na mocy art. 66.1 Konstytucji Republiki, wszystkie przypadki śmierci będą zawsze rozpatrywane przez Państwo...”⁹.

Decyzje sądownictwa tubylczego podlegają kontroli konstytucyjnej w drodze tzw. skargi nadzwyczajnej o ochronę przed decyzjami tubylczego wymiaru sprawiedliwości. W tym względzie ustawa organiczna o gwarancjach jurysdykcyjnych i kontroli konstytucyjnej stanowi, że każda osoba, która nie zgadza się z decyzją organu tubylczego w wykonywaniu funkcji jurysdykcyjnych, może zwrócić się do Trybunału Konstytucyjnego i zakwestionować tę decyzję w ciągu 20 dni od otrzymania informacji o niej. Niezgoda może wynikać z faktu, że decyzja narusza konstytucyjne

gwarantowane prawa lub dyskryminuje kobiety ze względu na to, że są kobietami.

3. Rada Sądownictwa

Rada Sądownictwa jest organem zarządzającym, administracyjnym, nadzorczym i dyscyplinarnym sądownictwa. Składa się z pięciu głównych członków, z których każdy musi mieć zastępcę, wybieranych przez Radę Partycypacji Obywatelskiej i Kontroli Społecznej na sześcioletnią kadencję, z list przesłanych przez Prezesa Krajowego Trybunału Sprawiedliwości, Prokuratora Generalnego, Obrońcę Publicznego, Władzę Wykonawczą i Zgromadzenie Narodowe. Przewodniczy jej członek wybrany z listy przesłanej przez Prezesa Trybunału Narodowego.

Struktura funkcjonalna obejmuje posiedzenie plenarne, prezydium i zarząd ogólny.

3.1. Zgromadzenie Plenarne

Jednym z głównych i być może najbardziej widocznych uprawnień Zgromadzenia Plenarnego Rady Sądownictwa jest powoływanie i ocena sędziów i współsędziów Sądu Krajowego, sędziów sądów prowincjonalnych oraz okręgowych sądów administracyjnych i podatkowych, a także sędziów pierwszego szczebla, prokuratorów prowincjonalnych, prokuratorów publicznych, prowincjonalnych obrońców publicznych i notariuszy. Innym równie ważnym i widocznym uprawnieniem jest nakładanie sankcji administracyjnej zwolnienia z pracy na pracowników sądowych, a także rozpatrywanie i orzekanie w sprawie odwołań wniesionych od sankcji dyscyplinarnych nałożonych na pracowników sądowych przez dyrektora generalnego i dyrektorów prowincjonalnych. Jest również odpowiedzialny za nakładanie sankcji zawieszenia bez wynagrodzenia, pisemnej nagany lub grzywny na sędziów i zastępców sędziów Krajowego Trybunału Sprawiedliwości. Innym ważnym uprawnieniem Zgromadzenia Plenarnego jest określanie właściwości, w ramach której będą działać izby sądów prowincjonalnych, sądy karne, sądy administracyjne i podatkowe oraz sędziowie pierwszego szczebla, z wyjątkiem właściwości ze względu na właściwość, która jest kwestią zastrzeżoną dla ustawodawcy. Wreszcie, wspominamy o uprawnieniu do ustalania i aktualizacji opłat za usługi notarialne i usługi administracyjne świadczone przez sądownictwo; tabele ekspertyz i wysokość kosztów sądowych, gdy istnieje taki wyrok, w stosunku do wydatków państwa.

3.2. Przewodniczący

Przewodniczący Rady Sądownictwa jest odpowiedzialny za zwoływanie i przewodniczenie sesjom plenarnym oraz nadzór nad przestrzeganiem uchwał. Zgodnie z COFJ ma on również prawo do zawieszenia, jako prewencyjnego środka

⁹ Wyrok 113-14-SEP-CC z 30.7.2014 r., sprawa 073 1 -10-EP.

zapobiegawczego, wykonywania funkcji sędziowskich, w tym korzystania z wynagrodzenia, na okres do 3 miesięcy, gdy uzna, że popełniono lub popełnia się poważne lub bardzo poważne naruszenia przewidziane w art. 108 i 109 tego samego kodeksu; jednak Trybunał Konstytucyjny stwierdził warunkową zgodność tego uprawnienia z konstytucją, stwierdzając, że uprawnienie to musi być wykonywane przez posiedzenie plenarne Rady Sądownictwa¹⁰.

3.3. Dyrektor Generalny

Dyrektor Generalny Rady Sądownictwa jest prawnym, sądowym i pozasądowym przedstawicielem sądownictwa. W sprawach dyscyplinarnych jest on uprawniony do nakładania sankcji dyscyplinarnych w postaci zawieszenia w czynnościach służbowych bez prawa do wynagrodzenia, m.in. na sędziów sądów prowincjonalnych, sądów rejonowych ds. postępowań administracyjnych i podatkowych, sędziów pierwszego szczebla, prokuratorów, obrońców publicznych i notariuszy. Jak wspomniano powyżej, od tej decyzji przysługuje odwołanie do Zgromadzenia Plenarnego.

3.4. Dyrekcje prowincjonalne

Zgodnie z art. 261 kodeksu organicznego sądownictwa, dyrekcje prowincjonalne muszą być sprawowane przez preza każdego sądu prowincjonalnego wraz z delegatami określonymi przez Radę Sądownictwa; w praktyce w każdej prowincji jest jeden lub dwóch dyrektorów, w zależności od potrzeb, mianowanych przez Zgromadzenie Plenarne Rady, którzy działają niezależnie od prezesów sądów prowincjonalnych.

3.5. Forum prawników

Oprócz uprawnień już opisanych, Rada Sądownictwa jest odpowiedzialna za rejestrację prawników, znaną jako „Forum Prawników”, która jest wymogiem wykonywania zawodu. COFJ stanowi, że dyrekcje regionalne (które w praktyce nie istnieją, więc uprawnienie to jest wykonywane za pośrednictwem dyrekcji prowincjonalnych) prowadzą księgę, w której widnieją nazwiska wszystkich prawników Republiki, którzy przystąpili do Forum, są wpisywane w porządku chronologicznym, z podaniem daty uzyskania dyplomu i wydziału orzecznictwa, prawa lub nauk prawnych, który go wydał. Podobnie za system dyscyplinarny dla prawników odpowiada Rada Sądownictwa.

4. Organy autonomiczne

Autonomicznymi organami sądownictwa są Prokuratura i Biuro Obrońcy Publicznego.

4.1. Prokuratura

Ten autonomiczny organ funkcji sądowniczej jest odpowiedzialny za przedprocesowe i proceduralne dochodzenie karne w sprawie przestępstw, które mogą być ścigane z urzę-

du, a jeśli uzna to za zasadne, musi oskarżyć domniemyanych sprawców przed właściwym sędzią i promować oskarżenie na etapie uzasadnienia procesu. Prokurator Generalny jest mianowany przez Radę Partycypacji Obywatelskiej i Kontroli Społecznej, po publicznym konkursie i zasługach, i jest zaprzysiężony przed Zgromadzeniem Narodowym; pełni swoją funkcję przez 6 lat i nie może być ponownie wybrany. W każdej prowincji działają prokuratorzy prowincjonalni, a w kantonach – prokuratorzy pełnomocni. Biuro Prokuratora Generalnego ma autonomię gospodarczą, finansową i administracyjną, ale mianowanie prokuratorów prowincjonalnych i prokuratorów oraz kwestie dyscyplinarne należą do kompetencji Rady Sądownictwa.

4.2. Biuro Obrony Publicznej

Jest to kolejny autonomiczny organ, którego celem jest świadczenie bezpłatnych usług prawnych osobom, które ze względu na swój stan bezbronności lub warunki ekonomiczne, społeczne lub kulturowe nie mogą skorzystać płatnych z usług obrony prawnej w celu ochrony swoich praw. Biuro Obrońcy Publicznego zapewnia bezpłatne usługi w sprawach karnych, dla ofiar przestępstw, dzieci, gwarancji więziennych, gwarancji jurysdykcyjnych, pracy, młodocianych w konflikcie z prawem, mobilności ludzi, najmu i mediacji. Funkcjonowanie Urzędu Obrony Publicznej, oprócz COFJ, jest regulowane przez ustawę organiczną Urzędu Obrony Publicznej i jej przepisy.

Podobnie jak w przypadku Prokuratora Generalnego, Obrońca Generalny jest mianowany przez Radę Partycypacji Obywatelskiej i Kontroli Społecznej i zaprzysiężany przed Zgromadzeniem Narodowym; jest mianowany na 6 lat i nie może być ponownie wybrany. W każdej prowincji działają rzecznicy praw obywatelskich, a w kantonach – obrońcy publiczni. Biuro Obrońcy Publicznego ma również autonomię gospodarczą, finansową i administracyjną, ale mianowanie prowincjonalnych obrońców publicznych i obrońców publicznych pierwszego stopnia, a także sprawy dyscyplinarne, należą do kompetencji Rady Sądownictwa.

5. Organy pomocnicze

Organami pomocniczymi sądownictwa są służby notarialne, licytatorzy sądowi i depozytariusze sądowi. Konstytucja Republiki odnosi się również do innych organów, które mogą zostać określone w ustawie, a COFJ zalicza do tej kategorii syndyków w postępowaniu upadłościowym i likwidatorów kosztów.

5.1. Usługa notarialna

Usługa ta jest świadczona przez notariuszy, którzy, podobnie jak w większości systemów prawnych, są urzędni-

¹⁰ Orzeczenie 10-09-IN/22, opublikowane w konstytucyjnym wydaniu Dziennika Urzędowego Nr 12 z 10.3.2022 r.

kami obdarzonymi wiarą publiczną w celu zatwierdzania czynności, umów i dokumentów określonych przez prawo oraz poświadczania istnienia faktów, które mają miejsce w ich obecności. W Ekwadorze notariusze nie otrzymują wynagrodzenia z budżetu państwa, ale procent od wartości pobieranych jako opłaty za świadczone usługi, w oparciu o tabelę kosztów ustaloną przez Radę Sądownictwa.

Zjawiskiem legislacyjnym, którego początki sięgają 1996 r., ale które zostało zaakcentowane od 2015 r. wraz z wydaniem Ogólnego kodeksu postępowania cywilnego¹¹, jest ciągle przekazywanie notariuszom uprawnień, które wcześniej należały do sędziów, zwłaszcza w sprawach dobrowolnej jurysdykcji; Tak więc, zgodnie z ekwadorskim prawem notarialnym, wyłączną odpowiedzialnością notariuszy jest obecnie przyznanie skutecznego posiadania odziedziczonego majątku, zezwolenie na rozwiązanie majątku małżeńskiego, spełnienie wymogów dotyczących spełnienia obietnicy zawarcia umowy, otwarcie i publikacja zamkniętych testamentów, rozgraniczenie i rozgraniczenie na obszarach wiejskich, gdy odbywa się to za obopólną zgodą; rozpatrywanie rozwodów za obopólną zgodą i zakończenie faktycznego związku, jeśli nie ma małoletnich dzieci lub jeśli ich sytuacja została już uregulowana; dobrowolna likwidacja spółki majątkowej (utworzonej przez faktyczny związek) lub wspólności małżeńskiej (utworzonej przez małżeństwo) oraz uroczysta eksmisja jako sposób rozwiązania umowy najmu, wśród najbardziej znanych atrybutów, które wcześniej były wyłączną kompetencją sędziów, w ramach wykonywania dobrowolnej jurysdykcji.

5.2. Licytatorzy

Konstytucja Republiki odnosi się, jako kolejny organ pomocniczy, do licytatorów sądowych, rozumianych jako urzędnicy publiczni odpowiedzialni za publiczną sprzedaż, oferentowi, który zaoferował najwyższą cenę, przedmiotów handlu, z powodu upadłości, dobrowolnej licytacji lub innych wskazanych przez prawo. Kwestia ta została uregulowana w Ekwadorze w kodeksie handlowym z 1960 r., ale obecnie ani COFJ, ani kodeks handlowy obowiązujący od 2019 r. nie mówią nic na ten temat, prawdopodobnie z powodu nieużywania tej figury.

5.3. Depozytariusze sądowi

Są odpowiedzialni za przechowywanie towarów, które zostały zajęte na mocy nakazu sądowego w ramach zajęcia i sekwestracji towarów. Depozytariusze sądowi byli kiedyś wyznaczani przez Radę Sądownictwa, z której obecnie pozostało niewielu, ponieważ reforma wprowadzona w COFJ w lipcu 2017 r. ustanowiła, że to każdy sędzia, w każdym procesie, wyznacza na depozytariusza sądowego osobę zaproponowaną przez stronę wnioskującą, która jest również osobą, która musi pokryć prawa lub opłaty tego pomocnika wymiaru sprawiedliwości.

5.4. Syndycy masy upadłości

Są oni pomocnikami wymiaru sprawiedliwości, którzy interweniują w postępowaniach upadłościowych lub zbiorowych postępowaniach egzekucyjnych przeciwko niewypłacalnemu dłużnikowi (stąd nazwa „syndycy masy upadłości”). Zgodnie z COFJ, do głównych zadań syndyków należy reprezentowanie wierzycieli na drodze sądowej i pozasądowej oraz przeprowadzanie czynności prowadzących do zgromadzenia majątku w ramach postępowania upadłościowego lub naprawczego oraz jego likwidacji; muszą oni również, zgodnie z Ogólnym Kodeksem Postępowania, reprezentować niewypłacalnego we wszystkich sprawach dotyczących jego majątku i działać jako zastępca procesowy dłużnika, a także wszczynać lub kontynuować wszelkie postępowania na rzecz lub przeciwko majątkowi niewypłacalnej strony lub stron. Chociaż działalność syndyków jest regulowana przez COFJ, nie są oni urzędnikami sądowymi, ale każdy sędzia wyznacza, po losowaniu, z listy biegłych, tych, którzy mają pełnić te funkcje, a ich wynagrodzenie pokrywa strona zainteresowana syndykiem.

5.5. Likwidatorzy kosztów

Są oni odpowiedzialni za obliczanie wydatków poniesionych przez stronę korzystającą z orzeczenia o kosztach, w celu wyegzekwowania zwrotu od osoby zobowiązanej do ich zapłaty. Podobnie jak w przypadku syndyków, likwidatorzy kosztów nie są urzędnikami sądowymi, ale osobami prywatnymi wyznaczonymi przez sędziego prowadzącego sprawę, po losowaniu, spośród ekspertów zakwalifikowanych przez Radę Sądownictwa.

6. Aktualny przegląd problemów sądownictwa w Ekwadorze

Podsumowując niniejszy artykuł, w tej części odniesiemy się do dwóch konkretnych kwestii, które dadzą wyobrażenie o obecnym stanie wymiaru sprawiedliwości w Ekwadorze: opóźnienia w obsadzaniu wolnych stanowisk sędziowskich i regulacji niewybaczalnego błędu.

6.1. Opóźnienie w obsadzaniu stanowisk sędziowskich

Mniej więcej od 2011 r. w Ekwadorze utworzono znaczną liczbę stanowisk sędziowskich w celu zapewnienia wystarczającej liczby sędziów, zgodnie ze wzrostem liczby ludności, a jednocześnie przeprowadzono egzaminy merytoryczne i konkursowe w celu powołania osób, które zajmą te stanowiska. Ci, którzy wzięli udział w konkursie i nie wygrali, stali się częścią tzn. „banku kwalifikujących się kandydatów”,

¹¹ Ogólny organiczny kodeks postępowania został opublikowany w Suplemencie do Dziennika Urzędowego Nr 506 z 22.5.2015 r.

który według COFJ, w przypadku konieczności obsadzenia wakatów, został wypełniony tymi, którzy tworzyli ten bank, w kolejności kwalifikacji. Niestety, w grudniu 2023 r. wygasła ostatnia „pula kwalifikujących się kandydatów”, co oznaczało, że powstałe wakaty nie mogły zostać obsadzone w regularny sposób, a sytuacja pogorszyła się, ponieważ pod koniec września 2023 r. znaczna liczba sędziów wzięła udział w planie instytucjonalnego odejścia z zawodu zwołanym przez Radę Sądownictwa, oprócz sędziów, którzy zostali zawieszeni lub zwolnieni dyscyplinarnie. Uchwałą nr 95-2024 z 9.5.2024 r. Rada Sądownictwa ogłosiła rozpoczęcie „publicznego konkursu zasług, sprzeciwu, sprzeciwu obywatelskiego i kontroli społecznej, mającego na celu ukształtowanie krajowego procesu wyboru sędziów”, w szczególności w celu obsadzenia wolnych stanowisk w jednostkach sądowych I instancji, sądach karnych, sądach prowincjonalnych i sądach okręgowych zajmujących się postępowaniami administracyjnymi i podatkowymi. Harmonogram tego konkursu został zreformowany uchwałą Rady Sądownictwa 124-2024 z 18 czerwca tego samego roku, zgodnie z którą sprawozdanie końcowe i uchwała zwycięzców powinny zostać przedstawione 31.1.2025 r., ale o ile wiadomo, nie poczyniono żadnych postępów zgodnie z zatwierdzonym harmonogramem. W międzyczasie istnieje niezliczona liczba sądów, zarówno I, jak i II instancji, bez stałych sędziów, w których sędziowie z innych urzędów pełnią funkcję sędziów odpowiedzialnych, co w konsekwencji opóźnia uzasadnienie postępowania.

Podobnie jest w przypadku Krajowego Trybunału Sprawiedliwości: Rada Sądownictwa, uchwałą z 21.3.2024 r., zainicjowała publiczny konkurs sprzeciwu i zasług w celu wyboru i powołania sędziów i współsędziów Krajowego Trybunału Sprawiedliwości. Do obsadzenia pozostało 10 wakatów dla dziesięciu sędziów zatrudnionych na czas nieokreślony oraz liczba współsędziów, która może okazać się niezbędna, określona przez organ administracyjny w porozumieniu z Presem Sądu Krajowego. Konkurs ten został jednak uznany za nieważny, początkowo częściowo, w dniu 26.8.2024 r., a następnie w całości, w dniu 21 listopada tego samego roku, z powodu „ogromu nieprawidłowości wykrytych w kwalifikacjach przyznanych w fazie merytorycznej konkursu”¹². Poprzedni konkurs, rozpoczęty w lipcu 2023 r., również został uznany za nieważny w dniu 18.1.2024 r.¹³, w wyniku czego obecnie żadna z sześciu izb tworzących Sąd Krajowy nie ma pełnego składu sędziowskiego i konieczne było tymczasowe obsadzenie ich sędziami z sądów wojewódzkich, powołując ich na tymczasowych współsędziów.

6.2. Niewybaczalny błąd

Uwzględniamy ten temat w niniejszym dokumencie, choć na pierwszy rzut oka wydaje się on niezwiązany ze strukturą ekwadorskiego sądownictwa, aby pokazać napięte relacje,

które istniały między Radą Sądownictwa a organami jurysdykcyjnymi na wszystkich szczeblach.

Według ekwadorskiego Trybunału Konstytucyjnego, „aby błąd sądowy był niewybaczalny, musi być poważny i szkodliwy, za który odpowiedzialność ponosi sędzia, prokurator lub obrońca. Jest poważny, ponieważ jest oczywistym i irracjonalnym błędem, a zatem niepodważalnym, wykraczającym poza logiczne i rozsądne możliwości interpretacji norm lub oceny faktów sprawy. Wreszcie, jest szkodliwy, ponieważ będąc poważnym błędem, znacząco szkodzi wymiarowi sprawiedliwości, stronom lub osobom trzecim”¹⁴.

Ustęp 7 art. 109 COFJ ustanowił jako bardzo poważne przestępstwo, karane zwolnieniem (przed reformą z grudnia 2020 r.), „interweniowanie w sprawach, w których musi działać jako sędzia, prokurator lub obrońca publiczny, ze złośliwością, oczywistym zaniedbaniem lub niewybaczalnym błędem”. Kilku ekwadorskich sędziów, oskarżonych o popełnienie niewybaczalnego błędu lub oczywistego zaniedbania w prowadzeniu lub rozstrzyganiu procesu sądowego, zostało ukaranych zwolnieniem z urzędu. Problem polegał na tym, że paragraf nie precyzował treści tego przewinienia dyscyplinarnego, co oznaczało, że Rada Sądownictwa dokonywała rzeczywistej weryfikacji decyzji sędziego, a to uznawano za naruszenie zasady niezawisłości sędziowskiej. W związku z tym stwierdzono, że: „badane w niniejszej pracy orzeczenia wskazują, że Rada Sądownictwa poprzez swoje decyzje nadała treść niewybaczalnemu błędowi sędziowskiemu, a w celu ustalenia jego istnienia we wszystkich przypadkach przeprowadziła badanie wykładni i stosowania norm prawnych przez sędziego, co ujawnia bezpośrednią ingerencję tego organu administracyjnego w działalność jurysdykcyjną sędziego”¹⁵. To samo dotyczy środków zapobiegawczych dotyczących zawieszenia sędziów, o których już wspominaliśmy, a które praktycznie stały się aktami uznaniowymi. W tych kwestiach Biuro Międzynarodowego Rzecznika Praw Obywatelskich ostrzegło, że „... należy zwrócić uwagę na regulację tzw. niewybaczalnego błędu zawartą w Kodeksie Organicznym Sądownictwa, a także na to, że w wymaganiach, które zostały postawione w tym Biurze Międzynarodowego Rzecznika Praw Obywatelskich, wykazano, że może ono maskować działania dyscyplinarne, które wiążą się z prawdziwymi przegładami jurysdykcyjnymi. Należy wyeliminować tę potencjalną in-

¹² Zob. <https://www.eluniverso.com/noticias/politica/concurso-publico-jueces-corte-nacional-de-justicia-nulidad-total-insanable-consejo-de-la-judicatura-corrupcion-funcion-judicial-mario-godoy-sistema-de-justicia-nota/>.

¹³ Zob. <https://www.primicias.ec/noticias/politica/judicatura-declaro-nulo-concurso-jueces-nacionales/>.

¹⁴ Trybunał Konstytucyjny Ekwadoru, wyrok 3-19-CN/20 z 29.6.2020 r., pkt 64, sprawa 3-19-CN.

¹⁵ Dolores Mabel Yamunaque Parra, *El error inexcusable y la independencia judicial interna*, Universidad Andina Simón Bolívar, sede Ecuador, Programa de Maestría en Derecho, Mención en Derecho Constitucional, Quito, 2016, s. 71, dostępny pod adresem <https://repositorio.uasb.edu.ec/bitstream/10644/5625/1/T2278-MDE-Yamunaque-El%20error.pdf>.

gerencję i przyjąć szczegółowy system dyscyplinarny z określonymi klauzulami i wyraźnym zakazem analogicznego stosowania na niekorzyść domniemanego sprawcy. To samo dotyczy środków zapobiegawczych w postaci zawieszenia sędziów, które czasami stają się aktami ściśle uznaniowymi, zwłaszcza gdy wynikają z administracyjnej kontroli decyzji jurysdykcyjnej i gdy, w ramach domniemanej prekaryzacji, to, co w rzeczywistości jest kryterium interpretacji przepisu, może być ukryte w ramach swobody interpretacji, która należy do każdego sędziego¹⁶.

W tym kontekście Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że: „Konstytucja nie upoważnia Rady Sądownictwa do wykonywania uprawnień jurysdykcyjnych. W związku z tym jest oczywiste, że ten organ administracyjny wymiaru sprawiedliwości nie może samodzielnie stwierdzić istnienia nadużycia finansowego, oczywistego zaniedbania lub niewybaczalnego błędu, o których mowa w art. 109 ust. 7 RODO, w jakiegokolwiek sprawie. Oświadczenie to może zostać złożone wyłącznie przez tych, którzy są właściwi i rozpatrują sprawę w drodze odwołania, tj. sędziów i sądy. W konsekwencji każda tego typu ingerencja TS w sprawy sądowe stanowi naruszenie konstytucyjnej zasady niezawisłości sędziowskiej¹⁷. Trybunał podkreślił, że „TS nie może generować rodzajów sankcji poza lub niezależnie od prawa, w drodze uchwał lub pozaprawnych aktów normatywnych, ponieważ w oczywisty sposób narusza to zarówno zasadę legalności, jak i rezerwę prawa wynikającą z regulacji konstytucyjnych praw ochronnych¹⁸”.

Zgodnie z orzeczeniem Trybunału Konstytucyjnego, ukaranie sędziego za niewybaczalny błąd lub rażące niedbalstwo wymaga obecnie uprzedniej deklaracji jurysdykcyjnej sę-

dziego lub sądu rozpatrującego daną skargę, a w postępowaniu jednoinstancyjnym deklaracja ta musi zostać wydana przez sędziego organicznie wyższego szczebla, uniemożliwiając tym samym Radzie Sądownictwa przejęcie *de facto* uprawnień do kontroli decyzji jurysdykcyjnych. Aby decyzja Trybunału Konstytucyjnego stała się skuteczna, w grudniu 2020 r. wprowadzono zmiany do COFJ, zgodnie z którymi art. 109 ust. 7 stanowi obecnie, że interwencja sędziego ze złej woli, rażącego niedbalstwa lub niewybaczalnego błędu musi zostać ogłoszona w sferze jurysdykcyjnej, zgodnie z przepisami ustanowionymi w kolejnych artykułach, które zostały wprowadzone w ramach reformy COFJ. To samo dotyczy prokuratorów i obrońców z urzędu. W związku z tym postępowanie dyscyplinarne w sprawie tych wykroczeń ma obecnie dwa wyraźnie zróżnicowane etapy, które mają na celu uniknięcie naruszenia zasady niezawisłości: pierwszy, polegający na jurysdykcyjnym stwierdzeniu istnienia oszustwa, oczywistego zaniedbania lub niewybaczalnego błędu, które można przypisać sędziemu, prokuratorowi lub obrońcy publicznemu w wykonywaniu ich urzędu oraz drugi, podsumowanie administracyjne przed Radą Sądownictwa.

Tłumaczył: Tomasz Poślusznny

¹⁶ Baltazar Garzón Real (koordynator), Informe final de la Veeduría Internacional a la reforma de la justicia en el Ecuador, Quito, grudzień 2012, s. 43, dostępny na stronie <https://periodismoinvestigacion.com/wp-content/uploads/2018/08/veeduria-internacional-informe-final-LE.pdf>.

¹⁷ Trybunał Konstytucyjny Ekwadoru, wyrok 3-19-CN/20 cytowany powyżej, pkt 93.

¹⁸ Tamże, pkt 97.

REKLAMA

beckakademia SZKOLENIE ONLINE

E-doręczenia po zmianach – praktyczne ujęcie

7 maja 2025 r. ■ Prelegentka: dr hab. prof. ASzWoj Justyna Kurek-Sobieraj

ZAPISY I SZCZEGÓŁY: akademia.beck.pl • 81 / 46 13 305

Rezolucja Europejskiego Stowarzyszenia Sędziów w sprawie wynagrodzeń sędziów w Szwecji

1. Europejskie Stowarzyszenie Sędziów – „EA” w dniu 18.10.2024 r. na posiedzeniu w Kapsztadzie zostało ponownie poproszone przez Szwedzkie Stowarzyszenie Sędziów o rozważenie systemu wynagrodzeń sędziowskich w Szwecji.

2. Poinformowano, że w 2005 r. rząd szwedzki porzucił poprzedni system, w którym wynagrodzenia sędziów były ustalane zgodnie z opublikowaną skalą wynagrodzeń i wprowadził w jego miejsce system, w którym wynagrodzenia sędziów w Szwecji są ustalane indywidualnie. System ten nadal obowiązuje. Z zastrzeżeniem minimalnego poziomu wynagrodzenia, zwykle ustalanego przy mianowaniu sędziego, kwota, którą otrzymuje każdy sędzia, jest ustalana przez sędziego głównego lub prezesa sądu, w którym sędzia orzeka. Prowadzi to do sytuacji, że sędziowie orzekający w tym samym sądzie lub na tym samym szczeblu w hierarchii sądowej otrzymują różne wynagrodzenie (niezależnie od stażu pracy).

3. W niedawnej ankiecie przeprowadzonej przez Szwedzkie Stowarzyszenie Sędziów wielu sędziów zgłosiło, że z powodu systemu zindywidualizowanych wynagrodzeń odczuwali oni presję wywieraną ze strony sędziego głównego lub prezesa sądu odpowiedzialnego za podejmowanie decyzji w sprawie ich wynagrodzenia. Sędziowie uważają, że z powodu tego systemu nie cieszą się niezależnością w swojej pracy sądowej, którą powinni mieć. Niechętnie wyrażają poglądy sędziowskie, które mogą nie zgadzać się z poglądami danego sędziego głównego lub prezesa, lub podnoszą kwestie zarządzania sądem, w przypadku gdyby mogło to mieć negatywne odzwierciedlenie w przyszłych decyzjach dotyczących ich wynagrodzeń. Szwedzkie Stowarzyszenie Sędziów przez długi czas argumentowało, że system ten zagraża wewnętrznej niezawisłości sędziowskiej; w 2005 i 2007 r. EAJ przyjęło rezolucje o podobnej treści.

4. EAJ podziela i powtarza te obawy. System umożliwia i może promować różnice w wynagrodzeniach sędziów o równej pozycji, którzy wykonują takie same zadania przez taki sam okres sprawowania urzędu, które wynikają z nieprzejrzystych przesłanek i są podatne na wpływ, choćby podświadomy, osobistego faworyzowania. System ten może zatem naruszać niezawisłość sędziego w jego pracy orzeczniczej.

5. Obawy EAJ znajdują poparcie w międzynarodowych standardach niezawisłości sędziowskiej określonych w (a) Zaleceniu (2010) 12 Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie „Sędziowie: niezawisłość, sprawność i odpowiedzialność”¹ (b) Powszechnej Karcie Sędziego² oraz (c) Europejskiej Karcie Ustawowych Zasad Dotyczących Sędziów³, które wyraźnie sprzeciwiają się powiązaniu wynagrodzenia sędziego z wynikami jego pracy sądowej. Takie powiązanie stwarza możliwość wywierania presji na sędziów, której celem lub skutkiem może być wpływanie na decyzje i zachowanie sędziego.

6. EAJ popiera również opinię Rady Konsultacyjnej Sędziów Europejskich, zgodnie z którą przy ustalaniu wynagrodzenia sędziego „zależność od wyników pracy sędziego może stwarzać trudności dla niezawisłości sędziów”⁴. Taki proces może w oczywisty sposób wpływać na zachowanie sędziów (ze szkodą dla stron w poszczególnych sprawach), a także zagrażać niezawisłości sędziowskiej⁵. Należy unikać stosowania indywidualnych ocen do ustalania wynagrodzenia i emerytury poszczególnych sędziów, ponieważ proces ten może w oczywisty sposób wpływać na zachowanie sędziów, a tym samym zagrażać niezawisłości sędziowskiej i interesom stron⁶.

7. W opinii EAJ wszystkie przepisy krajowe dotyczące wynagrodzeń sędziowskich oraz wszyscy urzędnicy i kierownicy rządów krajowych odpowiedzialni za ustalanie wynagrodzeń sędziowskich powinni zatem w pełni przestrzegać podstawowych i powszechnie uznanych zasad niezawisłości sędziowskiej.

W związku z tym EAJ ponownie wzywa szwedzki rząd do zastąpienia istniejącego systemu ustalania wynagrodzeń szwedzkich sędziów systemem, który w pełni wyklucza jakikolwiek możliwy wpływ na niezawisłość sędziowską zgodnie z ugruntowanymi standardami międzynarodowymi.

1 Rekomendacja CM (2010) 12 w sprawie sędziów: Niezawisłość, skuteczność i odpowiedzialność, art. 55–55 2 Powszechna Karta Sędziego, art. 8-1 ust. 2 3 Europejska Karta Ustawowych Zasad Dotyczących Sędziów, art. 6, ust. 6.1 i 6.2 4 Opinia CCJE 17(2014) w sprawie oceny pracy sędziów i poszanowania niezawisłości sędziowskiej, ust. 28 5 Ibid ust. 46 6 Ibid wnioski 13.

¹ Rekomendacja CM (2010) 12 w sprawie sędziów: Niezawisłość, skuteczność i odpowiedzialność, art. 55–55.

² Powszechna Karta Sędziego, art. 8-1 ust. 2.

³ Europejska Karta Ustawowych Zasad Dotyczących Sędziów, art. 6, ust. 6.1 i 6.2.

⁴ Opinia CCJE 17(2014) w sprawie oceny pracy sędziów i poszanowania niezawisłości sędziowskiej, ust. 28.

⁵ Ibid ust. 46.

⁶ Ibid wnioski 13.

Rezolucja Europejskiego Stowarzyszenia Sędziów w sprawie Armenii

Na posiedzeniu w Kapsztadzie w dniu 18.10.2024 r. Europejskie Stowarzyszenie Sędziów (EAJ) odnotowało z wielkim rozczarowaniem i zaniepokojeniem, że jego rezolucja przyjęta na posiedzeniu w Atenach w dniu 2.6.2023 r. oraz pismo z 14.7.2023 r., dotyczące niewłaściwego stosowania procedur dyscyplinarnych wobec sędziów, nie przyniosły żadnej poprawy stanu rzeczy, który doprowadził do przyjęcia rezolucji i pisma. W rzeczywistości EAJ został poinformowany, że sprawy uległy dalszemu pogorszeniu. Dlatego EAJ przypomina, że:

- jest naruszeniem niezawisłości sędziów i podważa rządy prawa sytuacja, jeżeli w postępowaniach dyscyplinarnych prawa proceduralne danego sędziego nie są w pełni przestrzegane;
- jest naruszeniem niezawisłości sędziów i praworządności wykorzystywanie mediów i mediów społecznościowych przez osoby sprawujące urząd sędziego do publicznego

zgłaszania zarzutów wobec sędziów w celu wszczęcia postępowania dyscyplinarnego;

- jest naruszeniem niezawisłości sędziów i praworządności sytuacja, w której osoby wszczynające postępowania dyscyplinarne bezpośrednio lub pośrednio wpływają na osoby podejmujące decyzje w tych postępowaniach;
- jest naruszeniem niezawisłości sędziów i praworządności dokonywanie oceny sędziów przez organ, w którym większość stanowią osoby niebędące sędziami;
- jest naruszeniem niezawisłości sędziów i praworządności wywieranie stałej presji na sędziów poprzez zbyt częste cykle oceny i nadmiernie rozbudowane systemy sprawozdawczości.

W związku z tym EAJ:

- oczekuje, że władze Armenii powstrzymają się od takich środków;
- zachęca właściwe organy Rady Europy i inne organy upoważnione do śledzenia rozwoju sytuacji w Armenii do wywierania nacisku na poprawę sytuacji i
- oczekuje, że zalecenia Komisji Weneckiej dotyczące procedur oceny i dyscyplinarnych będą przestrzegane i nie będą obchodzone.

Oświadczenie Europejskiego Stowarzyszenia Sędziów w sprawie Bułgarii

Po rozpatrzeniu w dniu 18.10.2024 r. na posiedzeniu w Kapsztadzie Europejskie Stowarzyszenie Sędziów (EAJ) wyraża poważne zaniepokojenie faktem, że Najwyższa Rada Sądownictwa Bułgarii do tej pory nie uwzględniła jeszcze warunków wyrażonych w oświadczeniu wydanym przez EAJ na posiedzeniu w dniu 2.6.2023 r. w Atenach. W oświadczeniu tym EAJ podkreśliło potrzebę wprowadzenia bezpiecznego i przejrzystego elektronicznego systemu głosowania przed kolejnymi wyborami sędziów do tego organu. W oświadczeniu tym EAJ, po odnotowaniu niedociągnięć w elektronicznym systemie głosowania, podkreśliło potrzebę wprowadzenia bezpiecznego i przejrzystego elektronicznego systemu głosowania przed kolejnymi wyborami sędziowskich członków Rady.

EAJ rozumie, że po niepowodzeniu reformy konstytucyjnej z 2023 r., która przewidywała, że większość członków Najwyższej Rady Sądownictwa będą stanowić sędziowie wybierani przez swoich sędziów, nowa tura wyborów do Rady jest w toku i jest przygotowywana. Jest zatem wysoce niepo-

kojące, że kwestie dotyczące bezpieczeństwa i integralności elektronicznego systemu głosowania nie zostały ani zbadane, ani naprawione.

Co więcej, jak rozumie EAJ, od czasu wydania w Atenach oświadczenia w tej sprawie, w Najwyższej Radzie Sądownictwa nie odbyła się żadna debata na ten temat.

W związku z tym EAJ wzywa Najwyższą Radę Sądownictwa do pilnej aktualizacji elektronicznego systemu głosowania w ramach otwartej i przejrzystej procedury, umożliwiającej niezależną kontrolę, w celu zapewnienia bezpieczeństwa i integralności każdego systemu wykorzystywanego do głosowania przez sędziów. EAJ zwraca się również do Rady, aby nie przeprowadzała żadnych wyborów przed pełnym wdrożeniem systemu, który okaże się niezawodny, bezpieczny i zdolny do zapewnienia tajności głosowania.

EAJ zachęca również Komisję Europejską, która nadal nadzoruje kilka projektów korzystających z finansowania UE, do zbadania tej sprawy i podjęcia szybkich działań zgodnie z art. 19 ust. 1 zd. 2 TUE w celu zapewnienia skutecznego elektronicznego procesu głosowania, który da sędziom pewność, że ich głos nie zostanie zmanipulowany ani ujawniony innym osobom bez ich zgody.

EAJ oczekuje, że Komisja Europejska jako strażnik traktatów zastosuje wszelkie niezbędne środki, jeśli odpowiednia reforma systemu głosowania w opisany sposób nie zostanie przyjęta i wdrożona bez dalszej zwłoki.

Sztuczna inteligencja i mrówki: rewolucja postprzemysłowa

John McClellan Marshall*

„Czasy się zmieniają”

Bob Dylan (1965), laureat Nagrody Nobla

Ludzka natura ma tendencję do refleksji i wspomina tego, co wydarzyło się w ich życiu osobistym. Z czasem przekłada się to na nostalgię za „tym, co było kiedyś”. Jest to prawdopodobnie największe złudzenie, na jakie podatne są istoty ludzkie, ponieważ ignoruje ono jedyną prawdziwą zasadę Wszechświata: zmianę. W rzeczywistości prawdopodobnie widzimy te rzeczy przez pryzmat tego kim jesteśmy¹. A zatem możemy nawet nie widzieć ich takimi, jakimi były „wtedy”, bo zależy to od naszych własnych doświadczeń życiowych. W rzeczywistości, jak zauważono: „Są tacy, którzy patrzą na rzeczy takimi, jakimi są i pytają dlaczego? Ja marzę o rzeczach, których nigdy nie było i pytam, dlaczego nie?”². Systemowe zmiany otaczającego nas świata jakie zaszły w ciągu ostatnich kilku lat, od ekonomii po COVID, stworzyły poczucie oderwania się od naszych zbiorowych „korzeni”. Na poziomie społecznym analogią byłoby wyobrażenie sobie destrukcyjnego wpływu na populację farmy mrówek, która została wywrócona do góry nogami, tak że mrówki muszą zacząć od nowa w tworzeniu swojego środowiska³. Przychodzi na myśl słowo „restrukturyzacja”, a społeczeństwo może być w trakcie wymyślania na nowo tego, co uważamy za byłe.

Dodatkowym czynnikiem jest przekonanie, że czas płynie bardzo szybko. W rzeczywistości, z perspektywy widza, czas płynie w tym samym tempie, co zawsze. Ważne jest to, że tempo zmian jest niezależne od pozornego tempa upływu czasu. Co więcej, paradygmat poznania 4E (Embodied, Embedded, Enacted lub Extended – wcielony w życie, osadzony w realiach, wprowadzony w życie lub rozszerzony) wzmacnia ten proces poprzez uwzględnienie aspektów środowiskowych w indywidualnej percepcji tego, co się wokół nas dzieje⁴. Może to prowadzić do poczucia pilności, które może zastąpić racjonalne podejmowanie decyzji w procesie „restrukturyzacji”.

W drugiej połowie XX w. świat zgodnie dążył do innowacji technologicznych w dziedzinach, które koncentrowały się na rozwiązaniach inżynierskich różnych problemów takich jak loty kosmiczne i nieprzywierające naczynia kuchenne. Dążenie to nie było ograniczone przez granic narodowych lub polityk, ale był napędzany częściowo przez ekonomię, a częściowo przez zimnowojenną politykę, ani nie towarzy-

szyły mu żadne znaczące innowacje społeczne. Jednocześnie rozwój technologii wpłynął na ludzkość w takich kwestiach, jak leczenie chorób, z których niektóre istniały od wieków, a niektóre, takie jak AIDS, były zupełnie nowe.

Jako całość, okres ten reprezentuje coś, co można nazwać rewolucją technologiczną/cyfrową. Był to do pewnego stopnia okres, w którym dążenie do celu było celem samym w sobie i nie dotyczyło długoterminowych wyników ani możliwych konsekwencji⁵. Pod pewnymi względami można to porównać do psa, który goni samochód, ponieważ pojawia się pytanie: „Co pies zrobi z samochodem, jeśli go złapie?” Do pewnego stopnia „pies” faktycznie złapał „samochód”, a rewolucja technologiczna/cyfrowa przekształciła się w rewolucję postindustrialną. Rzeczywistość XXI w. pokazuje ten dylemat dość wyraźnie w synergicznym społecznym zderzeniu innowacji technologicznych ze sztuką i naukami humanistycznymi.

Filozoficzny wpływ tej kolizji podsumowuje słowo „cyber-etyka”. Definiuje się ją jako relację między systemami etycznymi i prawnymi, które zostały opracowane, aby służyć ludzkości od czasów starożytnych do współczesności, wyrażonymi w naszych filozoficznych i etycznych systemach myślenia, w przeciwieństwie do zdolności technologii komputerowej do działania poza tymi konwencjami niemal bez ograniczeń⁶. Zasadniczo problem cyber-etyczny został przyspieszony przez tempo innowacji technologicznych, którym nie towarzyszą innowacyjne zmiany w strukturze społecznej. W rezultacie wpływ ten nie ogranicza się jedynie do upływu czasu, ale wydaje się również rozszerzać swój zakres społeczny.

Na poziomie społecznym, ekspansja rejestrowania informacji, czasami określana jako „Big Data”, podobnie doprowadziła do subtelnej zmiany w codziennej działalności

* AAutor jest Sędzią w stanie spoczynku, Czternastego Sądu Okręgowego stanu Teksas. Honorowym Profesorem UMCS w Lublinie, Członkiem Międzynarodowej Akademii Astronautyki; ORCID ID: 0000-0003-4504-144X.

¹ *Anais Nin*, *Seduction of the Minotaur*, t. 5 *Cities of the Interior* (1959). Pewien profesor powiedział kiedyś: „Uczelnia nie jest tym, czym była kiedyś... i nigdy nie była”.

² *George Bernard Shaw*, *Back to Methuselah*, wypowiedziane przez Węza, później sparafrazowane przez nieżyjącego już Roberta F. Kennedy’ego.

³ Analogia do „mrówek” została zasugerowana przez profesora Nishiki Sugawara-Beda w rozmowie z autorem.

⁴ Zob. *James Carney*, „Thinking avant la lettre: A review of 4E Cognition”, *Evolutionary Studies in Imaginative Culture* (2020), doi:10.2661.3/esci/4.1.172.

⁵ Zob. *Edward Teller*, „Można powiedzieć, że przewidywania są niebezpieczne, szczególnie w odniesieniu do przyszłości. Jeśli niebezpieczeństwo związane z przewidywaniem nie jest ponoszone, nie wynikają z tego żadne konsekwencje, a zasada niepewności nie jest naruszana”, w: *Conversations on the Dark Secrets of Physics* (2013), s. 235.

⁶ Koncepcja ta została pierwotnie wyartykułowana przez autora w artykule „The Terminator Missed a Chip!: Cyberethics”, zaprezentowanym na Międzynarodowym Kongresie Astronautycznym w Oslo w 1995 r. i pierwotnie opublikowanym, za zgodą American Institute of Aeronautics and Astronautics, Inc. Udostępnione IAF/AIAA do publikacji we wszystkich formach. Następstwem tego jest zdolność technologii do wprowadzania zmian w tych konwencjach bez względu na wkład człowieka w społeczne „domyślne” działanie maszyn.

wielu zawodów⁷. Rzeczywiście, zauważono, że „przeszliśmy od epoki bogatej w znaczenia, ale ubogiej w dane, do epoki bogatej w dane, ale ubogiej w znaczenia... [Jest to rewolucja epistemologiczna równie fundamentalna jak rewolucja kopernikańska]”⁸.

W praktyce definicja „miejsca pracy”, na którą pozwala dostępność danych na szeroką skalę, doprowadziła do wzrostu zatrudnienia zdalnego „z domu” w wielu dziedzinach. Co więcej, sprzyja to tworzeniu „cyfrowych nomadów”, którzy nie chodzą do biura jako rutynowa część swojej pracy, ale są w stanie wykonywać zadania „normalnie”. Jednym z rezultatów takiego stanu rzeczy jest rosnąca separacja pracowników od siebie nawzajem, a tym samym zmniejszenie wartości interakcji międzyludzkich w procesie „wykonywania pracy”⁹.

Wady tej hybrydyzacji są najbardziej widoczne w środowisku akademickim. Oprócz potencjalnego naruszenia integralności dokumentacji akademickiej studentów, a w konsekwencji fałszowania życiorysów, gdy student wchodzi w świat pracy, pojawia się kwestia jakości samej edukacji. Podczas gdy naukowcy często pracują w wysoce zindywidualizowanej dziedzinie, proces edukacji historycznie obejmował interakcję między profesorami i studentami oraz między samymi studentami, czasami określaną jako „nauka kohortowa”. Wprowadzenie oprogramowania konferencyjnego, które pozwala na „zdalne” nauczanie, z definicji odsuwa studenta od profesora, choćby poprzez możliwość „wyciszenia” rozmowy lub wyłączenia wideo i oddalenia się od klasy. Pozwala to również na fałszowanie odpowiedzi ucznia na pytania profesora poprzez dostęp do zasobów, takich jak smartfony znajdujące się poza zasięgiem kamery. Chociaż szczegółowe badania długoterminowego wpływu tego typu środowiska nauczania jeszcze się nie pojawiły, istnieją już pewne dowody na to, że jakość produktu edukacyjnego ulega pogorszeniu, a jakość edukacji może zejść na dalszy plan.

Niestety, niektóre z przeprowadzonych badań mają tendencję do patrzenia na „efektywność kosztową” jako główny czynnik przy podejmowaniu decyzji o „zdalnym nauczaniu”¹⁰. Problem edukacji zdalnej może być potęgowany przez brak innowacji w tym formacie. W rzeczywistości technologia wydaje się być po prostu wykorzystywana do odtworzenia sali lekcyjnej bez kontaktu z ludźmi¹¹. Problem ten jest dodatkowo potęgowany przez brak kontaktu między wykładowcami a studentami, co sprawia, że studenci mają niewielki „wpływ” na studiowany materiał. Taka dysocjacja prawdopodobnie ilustruje, dla niektórych, różnicę między „uczeniem się z książek” a „edukacją”, zwłaszcza gdy uczeń przenosi się do „prawdziwego świata”. Innymi słowy, „wirtualna” rzeczywistość, niezależnie od tego, jak jest przedstawiana, po prostu nie jest „prawdziwa”, a zatem jest nieistotna.

Wśród najbardziej znanych przykładów są społeczności zaangażowane w proces sądowy i praktykę medyczną.

Do niedawna tempo innowacji było najbardziej widoczne w tych dziedzinach, które są predysponowane do tworzenia inżynierskich rozwiązań ludzkich problemów. Technologia cyfrowa zmieniła jednak kierunek takich innowacji w sposób, który rozprzestrzenił wpływ takiej kreatywności nieco szerzej¹². Na przykład, kronika rozwoju technologii na świecie została zarejestrowana najpierw na taśmie perforowanej i magnetycznej, potem na dyskach laserowych, a następnie na cyfrowych dyskach twardych. W rezultacie granica między zwykłą technologią a cyfrową rzeczywistością, w której się narodziła, stała się zamazana, jeśli nie nieistniejąca, jak w przypadku zniknięcia całych katalogów muzycznych na taśmach ośmiościeżkowych.

U swoich podstaw rewolucja postindustrialna ma potencjalnie śmiertelną, ale systemową wadę: jest nią sama baza cyfrowa. Przykładem tego w dziedzinie medycyny było opracowanie tomografii komputerowej (CT) lub techniki rezonansu magnetycznego (MRI). System ten wykonuje bardzo szczegółowe skany ludzkiego ciała, które następnie przechowuje w formie cyfrowej, umożliwiając ich komputerową analizę. W ten sposób maszyna zwiększa umiejętności diagnostyczne lekarza. Samo ulepszenie zmniejsza jednak element ludzki w procesie, co prawdopodobnie redukuje lekarza do przedłużenia maszyny. Sama obecność bazy cyfrowej w procesie CT pozwala jednak na możliwość „włamania”, które może zmienić wynik diagnostyczny ze szkodą dla pacjenta.

Kolejnym przykładem zakresu zmniejszenia czynnika ludzkiego w odpowiedzi na postęp technologiczny w kontekście instytucjonalnym jest funkcjonowanie niektórych funkcji rządowych. Przykładowo, w procesach związanych z funkcją sądowniczą, centralnym elementem jest dostępność wiarygodnych dowodów. Na wstępie należy pamiętać, że sąd jest instytucją z natury ludzką, zaprojektowaną w celu służenia społeczeństwu poprzez rozwiązywanie sporów za osoby, które nie są w stanie rozwiązać ich samodzielnie. Najnowsze badania ujawniły, że sąd ma swoje korzenie w najwcześniejszych, być może prehistorycznych, fazach obecności człowieka na naszej planecie. Rzeczywiście, koncepcja „wiarygodności” jest unikalnym ludzkim konstruktem, który leży u podstaw większości współczesnego społeczeństwa. Jednak w cyberświecie

⁷ Bryan Lufkin, „Is the great digital-nomad workforce actually coming?”, 15.6.2021 r. (BBC), <https://www.bbc.com/worklife/article/20210615-is-the-great-digital-nomad-workforce-actually-coming?ocid=ww.social.link.email>.

⁸ Boorstin, Daniel J., *Cleopatra's Nose: Essays on the Unexpected*, Nowy Jork: Random House, 1994.

⁹ Zob. Ray Bradbury, „The Pedestrian”, *The Reporter*, sierpień 1951.

¹⁰ U.S. Department of Education, Office of Educational Technology, „Understanding the Implications of Online Learning for Educational Productivity”, styczeń 2012.

¹¹ Justin Reich, *Failure to Disrupt: Why Technology Alone Can't Transform Education*, Harvard University Press, 2020.

¹² Zob. Ben Williams, „The Fourth Industrial Revolution”, 69 *Knights Templar* 44, wrzesień 2023, aby zapoznać się z problemami związanymi z używaniem oprogramowania takiego jak ChatGPT do wyciągania faktycznych wniosków w porównaniu do gromadzenia informacji.

kryteria, według których oceniana jest sama wiarygodność, mogą zostać przeddefinowane.

Historycznie rzecz biorąc, standardem dla wiarygodności dowodów w sądzie były zeznania świadków obecnych w otwartym dla publiczności sądzie, wspomagane zdjęciami, dokumentami i przedmiotami, które przyczyniają się do przedstawienia faktów sędziemu lub ławie przysięgłych. Takie dowody odzwierciedlają również wrażenia zmysłowe świadka. Czasami świadek zmarł przed rozprawą, więc zazwyczaj dowód był prowadzony do procesu sądowego w formie pisemnego zeznania. Dzięki technologii cyfrowej osoba ta może zostać wskrzeszona i zeznawać jako projekcja hologramowa. „Fotografie” jako takie już nie istnieją. Są one reprodukowane jako „obrazy” tworzone cyfrowo przez to, co widziała „kamera”. Chociaż taki obraz może być dokładniejszy niż wzrok przefiltrowany przez ludzki mózg, jest znacznie bardziej podatny na manipulacje, wprowadzając w ten sposób już na wstępie element nieufności co do autentyczności obrazu. Podobna manipulacja w przypadku nagrań głosowych lub dokumentów potencjalnie osłabia wiarygodność dowodów, a tym samym samego procesu. Dla prawnika, zwykle wykształconego w dziedzinie nauk humanistycznych, potrzeba pewnej edukacji w zakresie możliwości cyfrowych jest niezbędna do przygotowania odpowiedniego badania dowodów lub „świadków” w kontekście procesu.

Przykładem może być niedawne pojawienie się „chatbotów”, takich jak ChatGPT, które stały się modne w codziennej praktyce prawniczej. Ta forma „asystenta badawczego” jest zarówno szybka, jak i wygodna pod względem możliwości przeszukiwania baz danych lub tworzenia dokumentów, a niektórzy prawnicy postrzegają ją jako transformację¹³. Problemem związanym z wykorzystaniem chatbotów jako „asystentów badawczych” jest ich zdolność do „halucynowania” faktów, a nawet „tworzenia” innych „książek” wewnątrz programowania, bez wiedzy użytkownika. Rezultatem takiej „halucynacji” mogą być błędne wnioski, jeśli to właśnie jest celem badania¹⁴. Ta debata, bardzo aktualna w środowisku prawniczym, już teraz wprowadza ostrożność do dyskusji na temat autentyczności tego, co odkrywa chatbot¹⁵. Ujmując rzecz abstrakcyjnie, „w rzeczywistości chodzi o przejście od wiedzy jako próby zrozumienia rzeczywistości do danych jako opisu rzeczywistości”¹⁶. W tym zakresie chatbot najwyraźniej nie przekroczył jeszcze granicy między gromadzeniem danych a „wiedzą” o tym, czym jest rzeczywistość.

Być może jeszcze bardziej niepokojący przykład możliwości technologicznej manipulacji faktami miał miejsce kilka lat temu podczas procesu sądowego. Było to związane z transferem środków z banku w Stanach Zjednoczonych na konto zagraniczne wbrew tymczasowemu nakazowi sądowemu. Adwokaci powoda, który domagał się rozstrzygnięcia, nie byli „obeznani z technologiami cyfrowymi”, więc szukali porady, jak odzyskać środki. Doradzono im, że jeśli uzyskają kod

numeryczny, za pomocą którego środki zostały wysłane i po prostu je odwrócą, pozostanie jeden zestaw „jedynek i zer”. Przy odrobinie szczęścia wszystko, co byłoby konieczne, to odwrócenie tych ostatnich cyfr, aby odzyskać pieniądze z zagranicy na amerykańskie konto bankowe. Pomimo początkowego sceptycyzmu ze strony prawników, instrukcje zostały wykonane, a pieniądze zostały odzyskane w ciągu 24 godzin od początkowego odkrycia transakcji. Fakt, że spowodowało to mały incydent dyplomatyczny, nie ma znaczenia. To, co jest istotne w tym przykładzie, to fakt, że bieg sprawiedliwości był w rzeczywistości kontrolowany przez technologię cyfrową tamtych czasów. Nie ma wątpliwości, że stwarza to obawy co do wiarygodności faktów, które są następnie przedstawiane ławie przysięgłych w pełnym procesie.

W konkretnym obszarze prawa przecięcie między technologią a naukami humanistycznymi jest dość wyraźne: chodzi o sztukę. Termin „sztuka” obejmowałby nie tylko sztuki plastyczne, ale także samą własność intelektualną, która musi być rozpatrywana w kontekście cyber-etycznym, niezależnie od tego, czy ma być stosowana na poziomie indywidualnym, czy w odniesieniu do społeczeństwa jako całości. Rzeczywiście, po kilku tysiącach systemu wartości, który sprzyjał rozwojowi materialnemu, intelektualnemu i duchowemu, pojawia się pytanie, w jakim stopniu społeczeństwo powinno odrzucić ten system na rzecz „cyberefektywności”, wiedząc, że jest to tak głęboko sprzeczne z intuicją?

W XXI w. nie ma wątpliwości, że napędzana technologią rewolucja postindustrialna i towarzyszące jej zakłócenia społeczne będą kontynuowane, prawdopodobnie z coraz większą prędkością. Powstanie więcej wynalazków, które do działania będą wymagały nowego kodowania. To, że kodowanie będzie wymagało nowych form technologii do jego przechowywania i realizacji jego celów, jest oczywiste. Połączy się to z kwestiami instytucjonalnymi, społecznymi, własności intelektualnej i praw autorskich, które już są w ruchu. W efekcie ten trend, który niesie ze sobą stopniowe zmniejszanie się udziału człowieka w codziennych czynnościach i zawodach, sprawia, że problem cybernetyczny staje się wyraźny i niepokojący. Rzeczywiście, wyścig może toczyć się między nami, ludźmi, a mrówkami, o to, które z nich jako pierwsze przywróci jakąkolwiek część tego, co było, lub po prostu pójdzie naprzód w kierunku tego, co dopiero może być.

¹³ Brenda Derouen, „Przyszłość prawa? Jak chat GPT zmienia moją praktykę prawniczą”, 86 Tex.BarJ. 542 (wrzesień 2023).

¹⁴ Zob. *Mata przeciwko Avaianca*, sprawa nr 1:22-cv-01461 (Sąd Okręgowy Stanów Zjednoczonych dla Południowego Okręgu Nowego Jorku), czerwiec 2023 r., cytowany w Law 360, 23.6.2023 r., jako przykład konsekwencji polegania na chatbotach, które mogą „halucynować”.

¹⁵ John G. Browning, „Nowe i ulepszone? Ryzyko korzystania z ChatGPT”, 86 Tex.BarJ. 544 (wrzesień 2023).

¹⁶ Emerytowany Profesor Moihai Nadin, komentarz do sędziego Marshalla, lipiec 2023 r.

Wpływ sztucznej inteligencji na tajwańskie sądownictwo

Kuo, Jen Sheng*

Sędziowie na Tajwanie zaczęli badać i wykorzystywać sztuczną inteligencję (AI), ale jej wdrażanie na pełną skalę jest wciąż w powijakach. Sztuczna inteligencja może usprawnić zadania administracyjne, pozwalając sędziom bardziej skupić się na złożonym rozumowaniu prawnym. Sztuczna inteligencja może również pomóc w utrzymaniu spójności interpretacji prawnych i zmniejszeniu ludzkich uprzedzeń. Co więcej, lepszy dostęp do systemów informacji prawnej i precedensów może poprawić ogólną jakość decyzji sądowych. Istnieje jednak ryzyko, że sędziowie będą w zbyt dużym stopniu polegać na sztucznej inteligencji, potencjalnie podważając ludzki osąd i dyskrecyjną władzę sędziów. Ponadto, jeśli systemy sztucznej inteligencji są szkolone na podstawie stronniczych lub nieobiektywnych danych, mogą one utrwalać lub nawet nasilać istniejące uprzedzenia. Powinniśmy więc korzystać ze sztucznej inteligencji ostrożnie i mądrze. Niniejszy esej ma na celu zilustrowanie wykorzystania sztucznej inteligencji i jej wpływu na tajwański system sądowniczy, a także omówienie wysiłków zmierzających do uregulowania wykorzystania sztucznej inteligencji przez Judicial Yuan, organ odpowiedzialny za politykę administracji sądowej.

I. Wykorzystanie technologii AI w tajwańskim sądzie

W tajwańskim systemie sądowniczym sztuczna inteligencja jest wykorzystywana przede wszystkim do zadań takich jak rozpoznawanie mowy w języku mandaryńskim, inteligentny system analizy czynników wpływających na wymiar kary, analiza dokumentacji elektronicznej i inteligentny chatbot obsługi klienta, a nie do podejmowania decyzji sądowych. Celem jest poprawa wydajności i zmniejszenie obciążenia sędziów. Wykorzystanie sztucznej inteligencji w tajwańskim systemie sądowniczym przedstawia się następująco:

1. Rozpoznawanie mowy mandaryńskiej

1.1. Rozpoznawanie mowy mandaryńskiej dla transkrypcji sądowych

System ten wykorzystuje najnowszą technologię sztucznej inteligencji przy użyciu głębokich sieci neuronowych (DNN). Wykorzystuje silnik rozpoznawania mowy oraz modele opracowane i przeszkolone na specjalistycznym korpusie prawnym zawierającym dużą liczbę publicznie dostępnych wyro-

ków i danych transkrypcji. Pozwala to każdemu uczestnikowi postępowania sądowego (w tym sędziom, sędziom obywatelskim, prokuratorom, prawnikom, pozwany, powodom i świadkom) na transkrypcję ich wypowiedzi i opinii w czasie rzeczywistym poprzez konwersję mowy na tekst. Dzięki wysokiej dokładności rozpoznawania, system ten zmniejsza potrzebę ręcznej transkrypcji, oszczędza czas sądu i zwiększa wydajność postępowań sądowych.

1.2. Oprogramowanie do wprowadzania mowy offline

System ten wykorzystuje silnik rozpoznawania mowy i modele, które umożliwiają sędziom, urzędnikom lub asystentom płynne wprowadzanie mowy na laptopach, tabletach lub komputerach stacjonarnych bez konieczności połączenia z Internetem. Wykorzystanie mowy do sporządzania wyroków lub innych dokumentów poprawia wydajność pracy i zmniejsza liczbę przypadków chorób zawodowych spowodowanych długotrwałym pisanem na klawiaturze.

1.3. Rozszerzenie poleceń głosowych dla wprowadzania mowy w trybie offline

Funkcja ta stanowi rozszerzenie oprogramowania do wprowadzania mowy w trybie offline, umożliwiając sędziom korzystanie z poleceń głosowych do obsługi systemów wyszukiwania informacji prawnych (wyszukiwanie wyroków, ustaw) oraz do przeglądania lub wyświetlania elektronicznych akt sprawy.

1.4. Rozpoznawanie mowy w języku mandaryńskim na potrzeby rozpraw sądowych

System ten wykorzystuje technologię zamiany mowy na tekst, aby zaspokoić potrzebę transkrypcji nagrań z posiedzeń lub rozpraw w sądach.

2. Inteligentny system analizy czynników wpływających na wymiar kary w postępowaniach karnych

System ten wykorzystuje sztuczną inteligencję i metody głębokiego uczenia się do automatycznego oznaczania czynników wpływających na wymiar kary dla wyroków obejmujących pięć rodzajów spraw: pomoc w oszustwie, prowadzenie pojazdu pod wpływem, kradzież, napaść i wypadki komunikacyjne. W ten sposób system aktualizuje informacje o wyrokach, zwiększając szybkość analizy czynników wpływających na wymiar kary i aktualizując wyroki referencyjne. Gwarantuje to, że wyroki są zgodne z zasadami proporcjonalności i równości, zwiększając tym samym zaufanie społeczeństwa do wymiaru sprawiedliwości.

* Sędzia Sądu Rejonowy Kaohsiung w Tajwanie.

3. Inteligentny system analizy dokumentacji elektronicznej

System ten przetwarza „dokumentację elektroniczną” utworzoną poprzez skanowanie dokumentów sprawy użytych przez sąd i przy użyciu optycznego rozpoznawania znaków (OCR). Format treści i tekst różnych dokumentów procesowych są wykorzystywane do szkolenia modeli sztucznej inteligencji systemu. Po przeszkoleniu modele te mogą automatycznie analizować przyszłe dokumenty elektroniczne i generować odpowiednie zakładki PDF dla treści sprawy. Skraca to czas poświęcany przez asystentów na porządkowanie dokumentacji elektronicznej. Ponadto system może automatycznie wyszukiwać, analizować i oznaczać sześć rodzajów danych osobowych (w tym daty urodzenia, adresy, numery telefonów, numery identyfikacyjne, numery paszportów i numery kont bankowych) w celu ich usunięcia. Minimalizuje to ryzyko wycieku danych osobowych i zwiększa wydajność zadań administracyjnych.

4. Inteligentny chatbot obsługi klienta

System ten wykorzystuje przetwarzanie języka naturalnego i inne technologie, aby zapewnić obywatelom natychmiastowe odpowiedzi na pytania dotyczące systemu sądownictwa lub procedur sądowych podczas przeglądania globalnej sieci informacyjnej Judicial Yuan. Użytkownicy mogą zadawać pytania dotyczące harmonogramu rozpraw sądowych lub postępów w toczących się procesach, zwiększając w ten sposób efektywność usług publicznych.

Tajwański system sądowniczy rozważa wykorzystanie systemu sztucznej inteligencji do opracowywania wyroków, który jest w przygotowaniu. System ten wykorzystuje technologie sztucznej inteligencji, w szczególności przetwarzanie języka naturalnego (NLP), do generowania projektów wyroków dla dużych, standardowych typów spraw, takich jak prowadzenie pojazdu pod wpływem i pomoc w oszustwie. Wyodrębniając cechy z aktów oskarżenia, system tworzy najbardziej odpowiednie projekty wyroków. Należy podkreślić, że system ten działa w oparciu o założenie, że sędzia ma już wyrobioną opinię (sędzia musi najpierw zdecydować, czy sprawca jest „winny” czy „niewinny”). System służy jedynie jako pomoc w sporządzaniu projektów wyroków i nie może zastąpić roli sędziego w ustalaniu faktów i stosowaniu prawa.

2. Wpływ sztucznej inteligencji na tajwański system sądowniczy

Wykorzystanie sztucznej inteligencji może znacząco wpłynąć na przetwarzanie dowodów. Sztuczna inteligencja może np. pomóc w skutecznej analizie dużych zbiorów danych i dowodów cyfrowych, identyfikując wzorce i anomalie, które mogą nie być od razu widoczne dla ludzkich recenzentów. Sztuczna inteligencja może również standaryzować

proces przygotowania do rozprawy, potencjalnie zmniejszając liczbę błędów ludzkich i stronniczości. Niemniej poleganie na narzędziach AI może również wprowadzać pytania dotyczące dokładności i wiarygodności dowodów analizowanych przez AI, a także kwestie przejrzystości w sposobie, w jaki algorytmy AI dochodzą do swoich wniosków.

Jeśli chodzi o niezawisłość sędziów i niezależność sądów, można dostrzec pozytywne skutki stosowania AI. Sztuczna inteligencja może stanowić cenne wsparcie dla sędziów, pomagając im w podejmowaniu bardziej świadomych i dobrze zbadanych decyzji. Zapewniając spójne i oparte na danych spostrzeżenia, sztuczna inteligencja może pomóc zmniejszyć wpływ zewnętrznych nacisków na sędziów. Z drugiej strony, powinniśmy być ostrożni wobec negatywnych skutków związanych z erozją swobody sędziowskiej. Nadmierne poleganie na zaleceniach AI może ograniczyć zdolność sędziów do korzystania z ich dyskrecjonalności i indywidualnego osądu. Jak dotąd, zalety korzystania ze sztucznej inteligencji w tajwańskim sądownictwie przeważają nad jej wadami.

3. Czy należy uregulować wykorzystanie sztucznej inteligencji w postępowaniach sądowych?

Wykorzystanie sztucznej inteligencji w postępowaniach sądowych na Tajwanie jest nadal w dużej mierze nieuregulowane, a obecne dyskusje koncentrują się na wytycznych i standardach etycznych. Wraz ze wzrostem popularności sztucznej inteligencji toczą się debaty na temat potrzeby wprowadzenia formalnych regulacji w celu zapewnienia przejrzystości, uczciwości i odpowiedzialności w jej stosowaniu.

Powinny istnieć ograniczenia w korzystaniu ze sztucznej inteligencji przez sędziów, aby zapewnić, że służy ona jako narzędzie usprawniające, a nie podważające proces sądowy. Były prezes tajwańskiego sądu konstytucyjnego i przewodniczący Judicial Yuan Tzong-Li Hsu stwierdził, że niezależnie od rozwoju technologii AI, dopóki orzekanie pozostaje wykonywaniem krajowej władzy publicznej, duch konstytucjonalizmu nie może być kwestionowany ani podważany. Zgodnie z tym założeniem, zastosowanie i wyzwania generatywnej sztucznej inteligencji w praktyce sądowej powinny w szczególności uwzględniać następujące punkty:

- 1) **Odpowiedzialność:** Gdy sztuczna inteligencja jest stosowana w praktyce sądowej, odpowiedzialność sądownictwa spoczywa na ludziach, a nie na sztucznej inteligencji.
- 2) **Wpływ na prawa człowieka:** Im silniejsze zastosowanie sztucznej inteligencji w praktyce sądowej, tym większy potencjalny wpływ na prawa człowieka. W związku z tym konieczne jest rozważenie, czy zastrzeżenia prawne powinny być wykorzystywane do regulowania stosowania sztucznej inteligencji, ponieważ same wewnętrzne wytyczne sądowe mogą nie uzasadniać jej stosowania.

- 3) **Przejrzystość algorytmów AI:** Im większy wpływ AI na wyniki sądowe, tym bardziej konieczne staje się otwarcie „czarnej skrzynki” algorytmów AI. Przejrzystość ta umożliwia stronom zbadanie dokładności i legalności wyników sądowych. Kluczowe znaczenie ma również zapewnienie, że informacje wykorzystywane do szkolenia sztucznej inteligencji są zgodne z wartościami wolnego i demokratycznego systemu konstytucyjnego.
- 4) **Zastrzeżenie dla sędziów:** Konieczne jest rozważenie, czy niektóre sprawy powinny być zarezerwowane wyłącznie dla ludzkich sędziów, co oznacza, że decyzje powinny być podejmowane wyłącznie przez ludzki intelekt bez udziału sztucznej inteligencji.
- 5) **Prawo do ludzkiego orzekania:** W związku z tym należy rozważyć, czy jednostki mają podstawowe prawo do bycia sądzonymi przez ludzi, czy też „prawo do niebycia sądzonym przez AI”.
- 6) **Cyberbezpieczeństwo:** Im częściej AI jest wykorzystywana do sprawowania krajowej władzy publicznej, tym większy jest obowiązek zajęcia się kwestiami cyberbezpieczeństwa w celu zapewnienia ochrony prywatności i tajemnic służbowych.

4. Wnioski

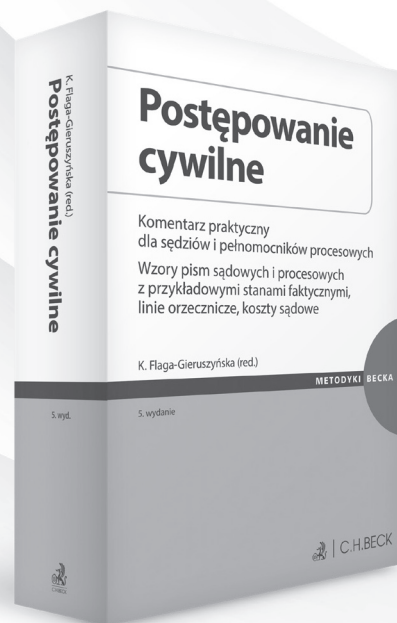
Sędziowie powinni mieć ostateczny głos we wszystkich decyzjach, a sztuczna inteligencja powinna służyć jako narzędzie doradcze, a nie decyzyjne. Wpływ sztucznej inteligencji na sądownictwo powinien być stale monitorowany i oceniany, aby zapewnić jego zgodność z zasadami sprawiedliwości i niezawisłości sądów, dlatego należy ustanowić jasne wytyczne etyczne regulujące wykorzystanie sztucznej inteligencji w sądownictwie, odnoszące się do kwestii takich jak prywatność danych, bezpieczeństwo i etyczne konsekwencje decyzji podejmowanych w oparciu o sztuczną inteligencję. Sądownictwo będzie odwoływać się do „Wytycznych dotyczących korzystania z generatywnej sztucznej inteligencji przez Sąd Wykonawczy i podległe mu agencje” jako listy kontrolnej przy opracowywaniu różnych systemów sztucznej inteligencji. Ponadto w odpowiednim czasie zostaną wydane odpowiednie wytyczne dotyczące rozwoju sztucznej inteligencji w systemie sądownictwa, aby zapewnić stały rozwój różnych aplikacji AI.

Thumaczył: Tomasz Połusznny

REKLAMA

Kompleksowe omówienie procedury cywilnej oraz wszystkich jej instytucji i etapów postępowania

- Wzory pism sądowych i procesowych z komentarzami
- Przykładowe stany faktyczne
- Schematy
- Aktualne linie orzecznicze
- Problematyka kosztów sądowych

Dowiedz się więcej: ksiegarnia.beck.pl | 81 46 13 300

Sprawozdanie z 66. dorocznego spotkania Światowego Stowarzyszenia Sędziów (IAJ)

Stowarzyszenie Sędziów Polskich IUSTITIA jest członkiem IAJ, założonego w Austrii w 1953 roku, jako międzynarodowa organizacja narodowych stowarzyszeń sędziów z pięciu kontynentów. Głównym celem IAJ jest obrona niezależności sądownictwa, które jest niezbędne dla sprawowania wymiaru sprawiedliwości oraz gwarancji praw człowieka i podstawowych wolności. IAJ składa się ze stowarzyszeń z 96 krajów na całym świecie. Składa się z czterech Grup Regionalnych: Europejskiego Stowarzyszenia Sędziów (EAJ), które zrzesza stowarzyszenia z 44 krajów, Grupy Iberoamerykańskiej (IBA), zrzeszającą stowarzyszenia z 18 krajów, Grupy Afrykańskiej, ze stowarzyszeniami z 20 krajów oraz grupy Azji, Ameryki Północnej i Oceanii (ANAO) ze stowarzyszeniami z 14 krajów. IUSTITIA jest członkiem Europejskiego Stowarzyszenia Sędziów.

UIM-IAJ nadal ma miejsce doradcze w Organizacji Narodów Zjednoczonych i Radzie Europy.

W dniach od 18–22.10.2024 r. w Kapsztadzie w Republice Południowej Afryki odbyło się spotkanie delegatów stowarzyszeń sędziowskich – członków IAJ. W spotkaniu wzięli udział przedstawiciele Stowarzyszenia Sędziów Polskich „IUSTITIA” – Prezes Zarządu *Krzysztof Markiewicz*, *Dorota Zabładowska* – członek Zarządu oraz *Tomasz Połuszyński* – przewodniczący zespołu międzynarodowego stowarzyszenia.

Obrady plenarne otworzył sędzia *Neelan Karikan* – prezes Stowarzyszenia Sędziów Magistratów RPA (JOASA). Powitalne przemówienia wygłosili również sędziowie: *JP Smith* – przewodniczący komitetu organizacyjnego, *L. Unuvar* – prezes sądu magistralnego w Kapsztadzie, który przedstawił historię JOASA, *Le Grange* – wiceprezes Sądu Prowincji Przylądkowej Zachodniej, *Duro Sessa* – Prezes IAJ, prof. *Giacomo Oberto* – sekretarz Generalny IAJ. Za pośrednictwem łącza internetowego głos zabrała *Thembisile Simelane* – Minister Sprawiedliwości. Ostatnim z mówców był *MML Maya* – Prezes Sądu Najwyższego RPA.

Następnie rozpoczęły się posiedzenia Grup Regionalnych – Europejskiego Stowarzyszenia Sędziów (EAJ), Iberoamerykańskiej Grupy Regionalnej, Afrykańskiej Grupy Regionalnej, Grupy Regionalnej Azji, Ameryki Północnej i Oceanii.

Podczas posiedzenia EAJ podziękowano IUSTITII za zorganizowanie kwietniowego spotkania EAJ, które odbyło się w Warszawie w kwietniu tego roku. Następnie poruszono

szereg problemów lokalnych, jakie trapią sędziów w różnych krajach członkowskich, i tak:

- Sędziowie ze Szwecji – po raz kolejny przedstawili informację, iż od blisko 20 lat ich wynagrodzenia ustalane są arbitralnie przez prezesów sądów, co może rodzić potencjalne zagrożenie niezawisłości sędziów;
- Sędziowie ze Słowenii przedstawili aktualną informację o orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego, stwierdzającego, iż utrzymujący się przez kilka lat stan braku podwyżek wynagrodzeń stanowił naruszenie trójpodziału i równowagi władz. Orzeczenie skutkuje 50% wzrostem wynagrodzeń sędziów w Słowenii;
- przedstawiciel Armenii poinformował o aktualnych działaniach Ministerstwa Sprawiedliwości i Najwyższej Rady Sądownictwa Armenii, skutkujących usuwaniem z urzędu sędziów, którzy stają w obronie niezawisłości sędziów i niezależności sądów. Przedstawił również informację o biegu postępowań zainicjowanych odwołaniami wnieszonymi do ETPCz w Strasburgu;
- koledzy z Bułgarii przedstawili informację dotyczącą zaistniałych nieprawidłowości przy wyborach sędziów do rady sądownictwa przeprowadzanych drogą elektroniczną, które skutkowały unieważnieniem głosowania i brakiem wyboru sędziów – członków bułgarskiej rady sądownictwa.

Zaproponowane przez Zarząd EAJ propozycje uchwał dotyczące Szwecji, Bułgarii i Armenii zostały przyjęte przez aklamację.

Następnie przedstawiono informacje dotyczące aktualnej sytuacji sądownictwa:

- na Węgrzech – od kilku lat brak podwyżek wynagrodzeń;
- na Słowacji – narasta poczucie ograniczania niezależności sądownictwa;
- w Mołdawii – trwa arbitralny proces powoływania sędziów bez uzasadnienia i ograniczania możliwości odwołania od tych decyzji.
- we Włoszech trwają kolejne etapy reformy wymiaru sprawiedliwości, zmierzające do faktycznego rozdziału funkcjonowania sędziów i prokuratorów oraz coraz większego napływu do sądownictwa nowych sędziów wywodzących się spośród adwokatów.

Sędzia *Andrea Ciuca* z Rumunii – przewodnicząca Zespołu ds. monitorowania wynagrodzeń sędziów (którego aktywnym członkiem jest s. *Tomasz Połuszyński*) przedstawiła wyniki prac zespołu.

Przewodnicząca zespołu „Ways to Bruxelles” poinformowała o pracach zespołu.

Powrót wspólnych obrad Central Council (zebrania plenarnego) rozpoczęło podsumowanie roku pracy zespołów roboczych (Study Comissions).

Prezentowano też sprawozdanie finansowe IAJ oraz zaplanowany budżet. Z uwagi na rosnące koszty funkcjonowa-

nia stowarzyszenia zebranie podjęło uchwałę o podwyższeniu składek od stowarzyszeń od 50% od stycznia 2025 r.

Istotnym punktem obrad było wystąpienie sędzi *Doroty Zabłudowskiej*, która zaapelowała o pomoc i wsparcie stowarzyszeń światowych w staraniach o ustanowienie przez ONZ dnia 11 stycznia Międzynarodowym Dniem Niezawisłości Sędziowskiej – Marszu Tysiąca Tóg.

Kolejny dzień to z kolei Międzynarodowa Konferencja dotycząca wpływu sztucznej inteligencji (AI) na wymiar sprawiedliwości.

Podczas posiedzenia Rady Centralnej IAJ przyznano Nagrodę za niezależność sądownictwa „Marszu Tysiąca Tóg”, którą otrzymała *American Bar Association (ABA)* za nieustraszone wspieranie niezależności sądów i niezawisłości sędziów na całym świecie.

Sędzia *Anas Hmedi*, przewodniczący Tunezyjskiego Stowarzyszenia Sędziów przedstawił pogarszającą się sytuację sędziów w tym kraju. Okazuje się, że od ostatniego spotkania IAJ w 2023 r. władze Tunezji doprowadziły do usunięcia z zawodu ponad 50 sędziów. Nasila się presja na

sędziów i rośnie obawa represji za obronę niezależności sądownictwa.

Podjęto uchwałę w obronie niezależności sądownictwa w Tunezji.

Prezes IAJ poinformował o tym, iż w coraz większej liczbie krajów na świecie pojawiają się tendencje do ograniczenia znaczenia i samodzielności władzy sądowniczej. Swoistym kuriozum jest sytuacja w Turcji, której rząd uznał IAJ i EAJ za organizacje terrorystyczne, natomiast pojawienie się członków zarządów tych stowarzyszeń na terytorium tureckim może pociągnąć za sobą ich aresztowanie.

Największe emocje i dyskusje kularowe wzbudziła kwestia wniosku stowarzyszenia azerskiego o przyznanie temu krajowi organizacji spotkania IAJ w 2025 r. Po raz pierwszy w historii na wniosek stowarzyszeń z 5 krajów doszło w tym zakresie do tajnego głosowania, w którym wniosek zyskał akceptację większości głosujących.

Żadnych z kolei wątpliwości nie wzbudził za to wniosek stowarzyszenia portugalskiego o przyznanie organizacji spotkania IAJ w 2026 r. – przyjęto go przez aklamację.

REKLAMA

KODEKS SPÓŁEK HANDLOWYCH SPÓŁKI OSOBOWE

Tomy Ia i Ib:

zawierają **kompleksową analizę przepisów** poświęconych spółkom osobowym (komentarze do art. 1–150)

uwzględniają **najnowsze orzecznictwo sądowe**

przedstawiają **tło systemowe** niezbędne do **rozwiązywania problemów wykładni przepisów KSH** powstających w **praktyce**

Dowiedz się więcej: ksiegarnia.beck.pl | 81 46 13 300

IUSTITIA

PRZEGLĄD WYDARZEŃ

SPRAWY BIEŻĄCE

„Iustitia” i autorytety prawnicze wspierają projekt nr 1 Komisji Kodyfikacyjnej

Na posiedzeniu otwartym Zarządu Stowarzyszenia 8.3.2025 r. w Warszawie członkowie Stowarzyszenia Sędziów Polskich „Iustitia” podjęli następującą uchwałę:

Państwo polskie znajduje się w głębokim kryzysie konstytucyjnym i ustrojowym. Jest to skutek destrukcji porządku prawnego, dokonanej w latach 2015–2023. Jego przejawem jest dalsze funkcjonowanie neo-KRS, rzecznika dyscyplinarnego sędziów sądów powszechnych i jego zastępców powołanych przez

Zbigniewa Ziobrę, a także licząca kilka tysięcy osób grupa neo-sędziów, których status wymaga uregulowania.

Spółeczeństwo i środowisko sędziowskie oczekuje przywrócenia stabilności, spokoju i pewności prawa.

W tym celu konieczne jest natychmiastowe nadanie biegu legislacyjnemu projektowi ustawy o przywróceniu prawa do sądu, w wariantcie przewidującym skutki z mocy prawa, przygotowanemu przez Komisję Kodyfikacyjną Ustroju Sądownictwa i Prokuratury. Za tym

wariantem opowiedziała się większość autorytetów prawniczych.

Powinnością Ministra Sprawiedliwości jest niezwłoczne wskazanie właściwego projektu, a także zapewnienie sprawnego oraz rzetelnego procesu legislacyjnego, który będzie zgodny ze standardami konstytucyjnymi i europejskimi. Regulacja ustroju sądownictwa wymaga zachowania szczególnej staranności, na co wskazuje art. 123 ust. 1 Konstytucji RP. Projekt ustawy powinien niezwłocznie stać się przedmiotem prac Rady Ministrów, a następnie Parlamentu.

Ma to szczególne znaczenie w kontekście zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych dla Polski i Europy. W obecnych warunkach geopolitycznych nie stać nas na dalsze pogłębianie się chaosu prawnego.

Niezależnie od tego oczekujemy pilnego wdrożenia działań, które mają na celu usprawnienie funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości, w oparciu o postulaty Stowarzyszenia Sędziów Polskich „Iustitia” przedstawione na niniejszym posiedzeniu.

Tylko taka dwutorowa aktywność pozwoli na pełne włączenie naszego kraju do kręgu państw prawa¹. ■

¹ Uchwała dostępna na stronie: <https://iustitia.pl/czy-jednoosobowy-sklad-sadu-w-ktorym-zasiada-osoba-powolana-na-stanowisko-w-procedurze-przed-obecna-krs-spelnia-unijny-wymog-sadu-ustanowionego-na-mocy-ustawy-projekt-nr-1-komisji-kodyfikacyjnej/>.

Pytanie prejudycjalne Sądu Rejonowego Poznań – Stare Miasto w Poznaniu

Czy jednoosobowy skład sądu, w którym zasiada osoba powołana na stanowisko w procedurze przed obecną KRS, spełnia unijny wymóg sądu ustanowionego na mocy ustawy?

Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej 7.1.2025 r. przeprowadził rozprawę w sprawie pytań zadanych

mu przez Sąd Rejonowy Poznań – Stare Miasto w Poznaniu (w jednoosobowym składzie z udziałem sędziego Bartłomieja Przymusińskiego).

Dnia 29.4.2025 r. Rzecznik Generalny Trybunału przedstawi opinię w sprawie, a następnie – w oparciu m.in. o jego wnioski, Trybunał Sprawiedliwości Unii

Europejskiej wyda orzeczenie w przedmiocie zadanych pytań¹. ■

¹ Więcej informacji na stronie: <https://iustitia.pl/czy-jednoosobowy-sklad-sadu-w-ktorym-zasiada-osoba-powolana-na-stanowisko-w-procedurze-przed-obecna-krs-spelnia-unijny-wymog-sadu-ustanowionego-na-mocy-ustawy-rozprawa-tsue-w-przedmiocie-pytani/>.

International Judicial Training: Boosting Judicial Competencies in a Post-pandemic Reality – wspólny sukces Instytutu CEELI, Interdyscyplinarnego Centrum Badań nad Wymiarem Sprawiedliwości UŚ, Stowarzyszenia Sędziów Chorwackich UŚ, Stowarzyszenia Sędziów Polskich „Iustitia” oraz Stowarzyszenia Sędziów Polskich „Iustitia”

Instytut CEELI, Interdyscyplinarne Centrum Badań nad Wymiarem Sprawiedliwości UŚ, Stowarzyszenie Sędziów Chorwackich oraz Stowarzyszenie Sędziów Polskich „Iustitia” zakończyły realizację międzynarodowego projektu „International Judicial Training: Boosting Judicial Competencies in a Post-pandemic Reality”. Projekt finansowała Unia Europejska w ramach programu grantowego JUST-2022-JTRA.

Realizowany w latach 2023–2024 program służył podniesieniu kompetencji sędziów w Europie Środkowo-Wschodniej w zakresie stosowania prawa Unii Europejskiej. W ramach projektu przeprowadzono 10 specjalistycznych szkoleń, w których wzięło udział 298 sędziów z dziewięciu krajów. Mówiliśmy i o prawie karnym, i o cywilnym, koncentrując się na praktycznej stronie rozwiązań prawnych UE. I to

mówiliśmy w pięciu językach: angielskim, chorwackim, polskim, rumuńskim i bułgarskim!¹ ■

¹ Więcej pod adresem: <https://iustitia.pl/international-judicial-training-boosting-judicial-competencies-in-a-post-pandemic-reality-wspolny-sukces-instytutu-ceeli-icbws-interdyscyplinarnego-centrum-badan-nad-wymiarem-sprawiedliwosci-us-s/>

33 Finał WOŚP. „Iustitia” grała dla onkologii i hematologii dziecięcej

W kolejnym roku „Iustitia” grała z Wielką Orkiestrą Świątecznej Pomocy. W ramach Finału Iustitia przygotowała trzy wielkie aukcje. Pierwszy z nich dotyczył „zdrowotnego pakietu iustycyjnego” – „Apteczki prawnej” z imienną dedykacją

od redaktorów – Sędziego *Krzysztofa Markiewicza* i Sędzi *Marty Szczoczarz-Krysiak* i antystresową piłeczką, drugi to aukcja pakietu na dobry rok – iustycyjnego kalendarza ze specjalnymi życzeniami od sędziów *Igora Tuleyi* i *Piotra Gąciar-*

ka oraz zestawem gadżetów, natomiast trzecią była licytacja wykładu i spotkania z sędzią *Anną Marią Wesołowską*¹. ■

¹ Dalsze informacje pod linkiem: <https://iustitia.pl/33-final-wosp-zagraj-z-nami-dla-onkologii-i-hematologii-dzieciecej/>

Protesty węgierskich sędziów w obronie niezależności sądownictwa

Kilka tysięcy węgierskich sędziów demonstrowało w sobotę na ulicach Budapesztu. Domagali się ochrony niezawisłości władzy sądowniczej i waloryzacji wynagrodzeń. Inspiracją dla władz

MABIE był „Marsz Tysiąca Tóg”, który 11.1.2020 r. przeszedł ulicami Warszawy. Sędziowie, prokuratorzy, przedstawiciele zawodów prawniczych z całej Europy wyszli wtedy na ulice w togach,

by sprzeciwić się zmianom niszczącym niezależność sądownictwa¹. ■

¹ Więcej informacji na stronie: <https://iustitia.pl/protesty-wegierskich-sedziow-w-obronie-niezaleznosci-sadownictwa/>.

Protesty włoskich sędziów w obronie niezależności sądów

Dnia 27.2.2025 r. i pod koniec stycznia w całych Włoszech odbyły się protesty przeciwko reformie, która godzi w niezależność sędziów i prokuratorów oraz zmienia sposób wyboru członków rady sądownictwa.

W dniu 25.1.2025 r. w Neapolu podczas inauguracji roku sądowego, gdy przemawiał minister sprawiedliwości *Carlo Nordio*, sędziowie i prokuratorzy opuścili salę trzymając w rękach konstytucję. Dziś w zgromadzeniu towarzy-

szącym protestowi w Catanzaro wzięła udział sędzia *Katarzyna Mieszkowicz* z SSP „Iustitia” Oddział w Płocku¹. ■

¹ O protestach we Włoszech pod adresem: <https://iustitia.pl/protesty-wloskich-sedziow-w-obronie-niezaleznosci-sadow/>.

Instrumenty UE w sądownictwie cywilnym – poradnik o pozyskiwaniu dowodów w innym państwie

W erze cyfrowej sprawy cywilne i gospodarcze coraz częściej przekraczają granice państw. Dotyczy to także pozyskiwania dowodów.

Aby dogonić rzeczywistość trzeba zaktualizować praktyki i zasady ustanowione ponad 100 lat temu w zakresie wymiany informacji między różnymi

jurysdykcjami, z których każda kieruje się innymi tradycjami prawnymi.

Dlatego Instytut CEELI, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Chorwackie Stowarzyszenie Sędziów i SSP „Iustitia” opracowały praktyczny podręcznik o pozyskiwaniu dowodów w sprawach cywilnych i handlowych

w innym państwie. Podręcznik zawiera praktyczne wskazówki dla sędziów UE i pomaga poruszać się po zmieniającym się krajobrazie dyrektyw europejskich¹. ■

¹ Dalsze informacje pod linkiem: <https://iustitia.pl/18074-2/>.

Laureaci Honorowej Odznaki „Iustitii” 2025 r.

Dobre wieści! Znamy już tegorocznych laureatki i laureatów Honorowej Odznaki „Iustitii”. Dzięki ich zaangażowaniu, pomysłom i codziennej pracy „Iustitia” jest tak wyjątkowa. To nasza radość i duma. Oto oni:

Joanna Grzanka. Dla wielu z nas po prostu Asia. Jest członkinią naszego Stowarzyszenia od 2015 r. W zarządzie Oddziału we Wrocławiu od kilku lat pełni funkcję skarbnika. Asia jest jednym z filarów Zespołu ds. Prawa Cywilnego, w ramach którego uczestniczy w opracowywaniu opinii i rekomendacji. Jest inicjatorką i współautorką przygotowanych w tym Zespole i udostępnionych na stronie internetowej „Iustitii”: dwujęzycznego formularza wniosku o ustanowienie opiekuna tymczasowego dla

małoletniego obywatela Ukrainy oraz dwujęzycznych pouczeń i transliteracji powszechnie stosowanych przez sądy rodzinne w Polsce. Jest również współautorką wzorów pouczeń w sprawach nieletnich dla sądów rodzinnych oraz aktualizacji „Apteczki Prawnej – Lex bez łez”.

Małgorzata Rozmiarek-Brzezińska z Oddziału Wielkopolskiego od lat angażuje się w działania edukacyjne, regularnie spotyka się z przedszkolakami i uczniami poznańskich szkół. Wykonała też mnóstwo mrówczej, niewidocznej pracy, bez której lokalne projekty nie doszłyby do skutku. Dzięki niej nasze stowarzyszenie ma znakomity kontakt ze światem artystycznym. To *Małgorzata Rozmiarek-Brzezińska* doprowadziła

do zorganizowania spotkania z zespołem „Kwiat Jabłoni” na Pol’and’Rock Festival, który zgromadził tłumy. Miała też niebagatelny wkład w organizację aktywności „Iustitii” na Festiwalu w Cieszanowie.

Anna Górnik i Agnieszka Mroczek, które w Oddziale Zachodniopomorskim stworzyły godny pozazdroszczenia program edukacji prawnej.

Ania i *Agnieszka* to prawdziwe ambasadorki wiedzy prawnej w Szczecinie i Koszalinie. Kreatywnie i inspirująco przekazują swoją wiedzę uczniom, nauczycielom oraz rodzicom. Ich zajęcia odbywają się w szkołach, sądach, świetlicach, przedszkolach i praktycznie nie ma miejsca, w którym nie dałyby rady przeprowadzić symulacji rozprawy. Ich

aktywność nie tylko inspiruje młodych ludzi, lecz także wytycza nowe ścieżki w edukacji prawnej! Dziewczyny opracowały autorskie programy zajęć „Stop Hejt”, „Lekcja prawa w sądzie”, przeprowadziły setki zajęć, przeszkoliły tysiące osób. Ich entuzjazm jest zaraźliwy, a zaangażowanie – nieocenione. Potrafiły wciągnąć do działania nie tylko sędziów, lecz także przedstawicieli innych zawodów prawniczych.

Katarzyna Gajda-Roszczyńska jest Prezeską Oddziału w Krakowie. To propagatorka edukacji prawnej, jak również organizatorka wielu naszych iustitiańskich przedsięwzięć. Między innymi, dzięki *Kasi* mieliśmy możliwość uczestnictwa w szkoleniach pogłębiających naszą wiedzę i doświadczenie w stosowaniu prawa europejskiego, jak i znajomość zasad funkcjonowania instytucji sądownictwa innych krajów europejskich. To współautorka wielu opracowań praktycznych dla sędziów, które czynią meandry prawa łatwiejszymi do pokonania.

Kasia jest propagatorką nowoczesnego sądownictwa, opartego nie tylko

na synergii, ale przede wszystkim zakładającego model elastycznego reagowania na zmieniające się potrzeby interesariuszy.

Krzysztof Urbaniak od wielu lat pełni funkcję Prezesa Oddziału w Kaliszu. Jest osobą całkowicie oddaną idei praworządności i ideałom głoszonym przez nasze Stowarzyszenie. Nie sposób w tym miejscu wymienić wszystkich podejmowanych przez niego inicjatyw, których w przedziale ostatnich lat było kilkadziesiąt. Regularnie wspierał swoją obecnością protesty w obronie niezawisłych sądów prowadzone pod budynkiem Sądu Okręgowego w Kaliszu przez KOD Oddział w Kaliszu. Współorganizował na terenie Kalisza, Ostrowa Wielkopolskiego i Pleszewa spotkania Tour de Konstytucja.

Tomasz Posłuszny z Oddziału w Lublinie od 2016 r. pełni funkcję przewodniczącego zespołu międzynarodowego „Iustitii”. Swoje obowiązki wypełnia z wielkim zaangażowaniem. Jest rzetelny, sumienny i kreatywny. Od siebie wymaga najwięcej – przetłumaczył samodzielnie wiele istotnych tekstów

prawniczych, m.in. wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach dotyczących praworządności w Polsce, które mogliśmy publikować na naszej stronie internetowej. Zawsze można na niego liczyć. Tomasz od lat reprezentuje nasze Stowarzyszenie na arenie międzynarodowej. Uczestniczył w wielu konferencjach i spotkaniach z przedstawicielami instytucji europejskich. Od 2023 r. jest przedstawicielem „Iustitii” w Europejskim Stowarzyszeniu Sędziów (EAJ), które stanowi część największej organizacji sędziowskiej na świecie – Międzynarodowego Stowarzyszenia Sędziów. Brał udział w wielu zjazdach EAJ i IAJ: w Tel Awiwie, Tajpej, Warszawie i Cape Town, gdzie każdorazowo przedstawiał sytuację polskiego sądownictwa.

W ramach EAJ *Tomasz* uczestniczy w pracach zespołu ds. monitorowania zagrożeń dla sądownictwa w różnych krajach na świecie¹. ■

¹ Więcej o laureatach na stronie: <https://iustitia.pl/laureaci-honorowej-odznaki-iustitii-2025-zapraszamy-do-oddawania-glosow/>.

Za nami kolejny Dzień Edukacji Prawnej

Kolorowy, radosny, inspirujący, pouczający, wzruszający – taki był IX Dzień Edukacji Prawnej. W szkołach i sądach rozmawialiśmy o naszej pracy, o Waszych prawach i o mądrym z nich

korzystaniu. Pięknie dziękujemy za te spotkania! 15 marca za nami, ale to nie koniec rozpraw, warsztatów i rozmów, które dla młodszych i starszych przygotowali sędziowie z całej Polski wraz

z zaprzyjaźnionymi prawnikami. Przed nami edukacyjny marcowy maraton!¹ ■

¹ Więcej o wydarzeniach DEP pod linkiem: <https://iustitia.pl/dzien-edukacji-prawnej-za-nami/>.

Łańcuch Światła w Budapeszcie

Nasi węgierscy przyjaciele rozjaśnili dziś mrok autorytarnych dążeń łańcuchem światła (23.3.2025 r. Budapeszt). Ramię w ramię odważni obywatele i sędziowie stają w obronie war-

tości, które są bliskie nam wszystkim. Budują europejską wolność i wspólnotę.

Łańcuch, który prawie 8 lat temu rozświetlił Warszawę i inne polskie

miasta dziś niesie nadzieję w kolejnej europejskiej stolicy. To dla nas duma i radość.

Jesteśmy z Wami!

Stanowisko Zarządu SSP „Iustitia” w sprawie udziału sędziów w pracach komisji kodyfikacyjnych

SSP „Iustitia” z głębokim uznaniem przyjmuje zaangażowanie przedstawicieli zawodów prawniczych, w tym sędziów, w prace komisji kodyfikacyjnych. Dzięki temu możliwe stało się opracowanie aktów prawnych, które będą uwzględniały doświadczenie sędziów z każdej gałęzi sądownictwa. (...)

Przypomnieć wypada, że projekty ustaw ustrojowych sądownictwa administracyjnego w 1930 r. powstawały z udziałem sędziów sądów administracyjnych w Komisji Wniosków Ustawodawczych.

Również sędziowie NSA tworzyli projekty ustaw reformujących sądow-

nictwo administracyjne w latach 1998–2002, które przekazano następnie do Kancelarii Prezydenta¹. ■

¹ Całość stanowiska dostępna na stronie <https://iustitia.pl/stanowisko-zarzadu-stowarzyszenia-sedziow-polskich-iustitia-w-sprawie-udzialu-sedziow-w-pracach-komisji-kodyfikacyjnych/>.

Podręcznik do zwalczania przestępczości transnarodowej w UE

W dobie cyfryzacji świat staje się coraz mniejszy, a działalność przestępcza często ma charakter międzynarodowy. To ogromne wyzwanie dla organów ścigania. Systemy pomocy prawnej w sprawach karnych i zasady udostępniania dowodów muszą dogonić rzeczywistość.

Dlatego The CEELI Institute, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Chorwackie Stowarzyszenie Sędziów i SSP „Iustitia” przy wsparciu Komisji Europejskiej opracowały podręcznik pełen praktycznych wskazówek dotyczących dyrektyw europejskich,

które dostarczają narzędzia do zwalczania przestępczości transnarodowej w UE¹. ■

¹ Więcej informacji o podręczniku pod adresem: <https://iustitia.pl/podrecznik-do-zwalczania-przestepczosci-transnarodowej-w-ue/>.

Szkolenie dla asesorów czyli absolwentów Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury, którzy stawiają pierwsze kroki w zawodzie sędziego

Za nami szkolenie dla asesorów, czyli absolwentów Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury, którzy stawiają pierwsze kroki w zawodzie sędziego (od 14.3. do 15.3.2025 r., Kazimierz Dolny).

Uczestnicy szkolenia to fajni, młodzi ludzie. Jest nadzieja, że przyniosą na

sale sądowe swoją energię, pracowitość, wiedzę i wrażliwość. Czekamy na Was również w „Iustitii”! Zapewnia o tym prezes *Krzysztof Markiewicz*.

Szkolenie było możliwe dzięki współpracy „Iustitii”, Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury, Wolters Kluwer Polska i Komisji Europejskiej

w Polsce. Mamy nadzieję, że przed nami kolejne szkolenia i projekty!¹ ■

¹ Informacje o szkoleniu dostępne na stronie: <https://iustitia.pl/szkolenie-dla-asesorow-czyli-absolwentow-krajowej-szkoly-sadownictwa-i-prokuratury-ktorzy-stawiaja-pierwsze-kroki-w-zawodzie-sedziego/>.

KONFERENCJE I SZKOLENIA

Sprawne i stabilne sądy. Postulaty

Strategia SPP Iustitia 20 działań do 2026 r.

Wymiar sprawiedliwości znajduje się w największym od 1989 r. kryzysie, którego konsekwencje mogą wywierać negatywny wpływ na możliwość skutecznej ochrony praw obywateli w kolejnych latach.

Czas potrzebny do załatwienia merytorycznie sprawy cywilnej procesowej w sądach okręgowych w 2023 r. wynosi niemal 3 lata, a to oznacza, że realny termin przy dwóch instancjach to nie mniej niż 5 lat.

Sytuacja w pionie cywilnym sądownictwa wpływa negatywnie na realizację prawa do sądu, lecz także na warunki prowadzenia obrotu gospodarczego. Potwierdził to obszerny raport Najwyższej Izby Kontroli (dalej: NIK) z 2024 r. W zaleceniach NIK wniosła o to, aby:

- 1) przeprowadzić kompleksową diagnozę stanu sądownictwa powszechnego (bilans otwarcia) – w ramach szerokich konsultacji z grupami zawodowymi sądów, przedstawicielami **instytucji współpracujących, RPO, środowiskiem nauki** i organizacjami pozarządowymi – w celu określenia źródeł czynników utrudniających sprawność działania sądów zarówno z perspektywy sądu, jak i jego interesariuszy;
- 2) opracować plan (wraz z harmonogramem) działań możliwych do wdrożenia w ujęciu krótko- i dłu-

gookresowym, wraz z określeniem: priorytetów, niezbędnych zasobów, podmiotów odpowiedzialnych oraz mechanizmów zarządzania, który powinien stać się podstawą wyznaczania klarownych i mierzalnych celów, rozliczalnych zadań oraz efektywnego zarządzania ryzykiem w ramach funkcjonującego w dziele sprawiedliwość systemu kontroli zarządczej;

- 3) przeprowadzić przegląd istniejących struktur organizacyjnych sądów powszechnych z uwzględnieniem ich właściwości miejscowej i zakresu rozpoznawanych spraw oraz zasobów kadrowych (etatyzacji) w celu identyfikacji dysfunkcji obniżających sprawność oraz wdrożenia rozwiązań uwzględniających zróżnicowanie jednostek sądownictwa powszechnego w skali kraju;
- 4) ograniczyć delegowanie sędziów i innych pracowników sądów do instytucji spoza systemu sądownictwa powszechnego do niezbędnego minimum, tj. takiego, w jakim powierzanych im zadań administracyjnych nie mogą wykonać inni pracownicy, w szczególności osoby zatrudnione w ramach korpusu służby cywilnej;
- 5) prowadzić racjonalne (z uwzględnieniem potrzeb stabilizacji prawa)

i transparentne działania legislacyjne z uwzględnieniem ewaluacji *ex-ante* i *ex-post* wprowadzanych rozwiązań;

- 6) uporządkować i ograniczyć pracochłonność rozbudowanego modelu statystyki i sprawozdawczości sądowej, z uwzględnieniem rzeczywistych potrzeb związanych z zarządzaniem organizacją sądów, nadzorem administracyjnym nad sądami i oceną ich funkcjonowania;
- 7) zapewnić transparentność działań Ministra, w szczególności nadzorczych, organizacyjnych oraz w zakresie upubliczniania danych statystycznych o wynikach pracy sądów, w tym ich etatyzacji;
- 8) rozważyć, we współpracy z prezesami sądów, możliwości testowania projektowanych rozwiązań (pilotażu), w szczególności w odniesieniu do kwestii organizacyjnych oraz narzędzi służących usprawnieniu bieżącego funkcjonowania sądów, niewymagających zmian ustawowych.

Pomimo że raport NIK opublikowano w październiku 2024 r., nie opracowano dotąd listy działań strategicznych. Sytuacja w sądach jest z miesiąca na miesiąc coraz trudniejsza. Niepodejmowanie działań uniemożliwia oszacowanie czasu potrzebnego do poprawy sytuacji.

Troska o zapewnienie efektywnego i nowoczesnego sądownictwa jest jedną z najważniejszych kwestii, jaką zajmuje się nasze stowarzyszenie. Dlatego SSP „Iustitia” przedstawia strategię działań.

Warszawa, marzec 2025 r.

Strategia SSP „Iustitia” dotycząca działań w krótkim, średnim i długim horyzoncie czasowym

1. Powołanie nowych głównych rzeczników dyscyplinarnych

Problem:

Postępowania dyscyplinarne sędziów są faktycznie zablokowane, gdyż rzecznikiem dyscyplinarnym i jego zastępcami są osoby powołane przez Zbigniewa Ziobrę (Piotr Schab, Przemysław Radzik, Maciej Lasota), a ich zastępcami w apelacjach i okręgach osoby przez wskazane przez Piotra Schaba. Powoływanie tzw. rzeczników ad hoc przez Ministra Adama Bodnara nie rozwiązuje problemu systemowego, gdyż liczba spraw, które im powierza Minister, jest niewielka (kilkanaście spraw przeciwko sędziom łamiącym praworządność i etykę w latach 2016–2023). Według interpretacji Ministra Sprawiedliwości nie można odwołać trzech „głównych” rzeczników dyscyplinarnych, co oznacza, że mieliby zajmować stanowiska do czerwca 2026 r. lub uchwalenia nowej ustawy. Termin przedawnienia deliktów dyscyplinarnych wynosi 5 lat, co oznacza, że wiele deliktów dyscyplinarnych może ulec przedawnieniu. Zakładając, że realnie nowi rzecznicy mogliby wszcząć postępowania dyscyplinarne pod koniec 2026 r. – oznacza to, że przedawnić się mogą wszystkie czyny popełnione przed końcem 2021 r.

Rozwiązanie:

Ustawa – Prawo o ustroju sądów powszechnych nie zabezpiecza ciągłości kadencji głównych rzeczników dyscyplinarnych – nie zawiera enumeratywnego wyliczenia przypadków, kiedy można zakończyć kadencję przed jej upływem. Oznacza to, że organ powołujący (Minister Sprawiedliwości)

może odwołać taką osobę przed końcem kadencji, gdy przemawiają za tym względy systemowe. Żadne wartości konstytucyjne nie przemawiają za trwaniem kadencji osób powołanych na stanowiska przez poprzedniego ministra sprawiedliwości. Osoby te w sposób w jaki wykonywały swoje funkcje, stając się narzędziem represji wobec broniących praworządności sędziów, naruszyły zasady etyki sędziowskiej i przepisy prawa. Postępowanie dyscyplinarne wobec sędziów, które od wielu lat funkcjonowało w polskim systemie prawa było jawnie nadużywane i stało się bronią uderzającą w niezawisłość sędziów i niezależność sądów. Trwanie kadencji powołanych za poprzedniego ministra sprawiedliwości głównych rzeczników dyscyplinarnych uniemożliwia istnienie i funkcjonowanie systemu odpowiedzialności dyscyplinarnej zgodnej ze standardami unijnymi i konstytucyjnymi (wyrok TSUE z 15.7.2021 r. w sprawie KE przeciwko Polsce C-791/19) co może prowadzić do bezkarności sprawców deliktów. Ponadto stwarza społeczne poczucie niesprawiedliwości.

Możliwa perspektywa czasowa działań: krótka.

2. Wstrzymanie faktycznych i prawnych działań nielegalnej neoKRS

Problem:

Krajowa Rada Sądownictwa w składzie ukształtowanym w 2022 r. (i poprzednio 2018 r.) na podstawie ustawy z 8.12.2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018 r. poz. 269; dalej: neoKRS) nie jest organem kon-

stytucyjnym (por. uchwała składu połączonych Izb: Cywilnej, Karnej oraz Pracy i Ubezpieczeń Społecznych SN z 23.1.2020 r., BSA I-4110-1/20; wyrok NSA z 6.5.2021 r., II GOK 2/18, uchwała SN z 2.6.2022 r., I KZP; wyrok ETPCz Wałęsa v. Polska z 23.11.2023 r., skarga nr 50849/21). Zgodnie z art. 57 § 4 u.s.p. Minister Sprawiedliwości zapewnia obsługę informatyczną procesu nominacyjnego. Pomimo systemowej wadliwości neoKRS, Minister Sprawiedliwości nie podjął działań w celu zakończenia współpracy z ww. organem i zakończenia jego faktycznej działalności, zdarzało się nawet, że zwracał się do niego o wydanie opinii. Ministerstwo Sprawiedliwości uznaje również za skuteczne decyzje tego organu, który masowo odmawia sędziom w wieku 65 lat zgody na dalsze orzekanie (do 72. roku życia), pomimo, że wykazują oni brak przeciwwskazań zdrowotnych.

Liczba sędziów przechodzących w stan spoczynku co roku to ok. 50–60 osób, z czego w ok. 1/4 KRS odmawia wyrażenia zgody na zajmowanie przez sędziego stanowiska po osiągnięciu wymaganego do stanu spoczynku wieku. Sytuacja taka trwa do dziś.

Natomiast systematycznie zwiększa się liczba nielegalnie powołanych sędziów. W 2024 r. Prezydent mianował 418 osób na stanowiska sędziowskie w sądach powszechnych, administracyjnych, wojewodzkich i SN, z czego zaledwie niewiele więcej niż połowę (217 osób) stanowili asesory sądowi w sądach rejonowych. Od grudnia 2023 r. łącznie powołanych zostało na stanowiska sędziowskie ponad 500 osób.

Prowadzi to do tego, że w grupie 10 000 polskich sędziów systematycznie wzrasta liczba wadliwie powołanych, a ubywa liczba legalnie powołanych sędziów.

Rozwiązanie:

Minister Sprawiedliwości powinien zakończyć jakąkolwiek współpracę z Krajową Radą Sądownictwa w składzie ukształtowanym na podstawie

ustawy z 8.12.2017 r. Dotyczy to także zawieszenia obsługi informatycznej procesów nominacyjnych. Powinien również umożliwić w trybie decyzji administracyjnej dalsze orzekanie sędziom, którzy ukończyli 65 lat, na podstawie zaświadczeń o stanie zdrowia, z uwagi na to, że nie ma konstytucyjnego organu, który mógłby rozpoznawać ich wnioski. Powinien również zwrócić się do Policji o zabezpieczenie wstępu do budynków konstytucyjnego organu i uniemożliwienie wejścia tam i dostępu do danych osobowych sędziów osobom, które nie są konstytucyjnymi członkami KRS.

Możliwa perspektywa czasowa działań: krótka.

3. Wzmocnienie organu kontroli wyborów

Problem:

Zgodnie z art. 166 ustawy z 5.1.2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz.U. z 2023 r. poz. 2408), komisarzem wyborczym może zostać osoba, która ma wyższe wykształcenie prawnicze, daje rękojmię należytego pełnienia funkcji, nie należy do partii politycznej i nie prowadzi działalności publicznej niedającej się pogodzić z pełnioną funkcją.

Obecnie funkcjonuje 100 komisarzy wyborczych, z których około połowę stanowią osoby powołane na stanowiska sędziowskie przez Prezydenta RP na wniosek KRS ukształtowanej na podstawie ustawy z 8.12.2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018 r. poz. 269) lub sędziowie, którzy uzyskali stanowiska prezesów w sądach za poprzedniej władzy politycznej. Niepokojące jest to, że w ostatnich wyborach na komisarzy wyborczych znacznie wzrosła liczba wadliwie powołanych sędziów – uchwała nr 16/2023 Państwowej Komisji Wyborczej z 27.3.2023 r. w sprawie powołania komisarzy wyborczych (M.P. z 2023 r. poz. 317). Z komisarzy wyborczych wybranych w 2023 r. prawie wszyscy to niesędziowie (31 na 35), nato-

miast w grupie 60 komisarzy wyborczych powołanych jeszcze w 2018 r., którzy tę funkcję będą pełnili kolejną kadencję, 21 osób stanowią neosędziowie lub osoby, które awansowały na stanowiska prezesów sądów za rządów PiS.

Sytuacja ta oznacza upolitycznienie procesu wyborczego i zagraża rzetelności działania PKW w kampanii wyborczej i podczas wyborów. Konstytucja przewiduje model sędziowskiej kontroli procesu wyborczego, a niekonstytucyjnie powołani sędziowie są jego zaprzeczeniem.

Rozwiązanie:

Wskazanie na funkcje komisarzy wyborczych sędziów, którzy mają kompetencje i prawidłowe powołania na stanowiska sędziowskie, a tym samym dają rękojmię należytego wykonywania funkcji i obowiązków.

Skorzystanie z rozwiązania, przewidzianego w art. 166 § 8 Kodeksu wyborczego zgodnie z którym Państwowa Komisja Wyborcza odwołuje komisarza wyborczego, przed upływem okresu, na jaki został powołany (5 lat) w przypadku nienależytego wykonywania obowiązków. Prowadzenie działalności publicznej niedającej się pogodzić z pełnioną funkcją można uznać za nienależyte wykonywanie obowiązków komisarza. **Możliwa perspektywa czasowa działań: średnioterminowa**

4. Przesunięcie sędziów od wykonywania zadań administracyjnych do orzekania

Problem:

Okolo 160 sędziów w trybie art. 78 § 1 ustawy z 27.7.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 334) jest delegowanych do Ministerstwa Sprawiedliwości do pełnienia czynności administracyjnych i nie wykonuje czynności orzeczniczych. Ich miejsca w macierzystych sądach nie są zwolnione, więc nie ma możliwości obsadzenia ich stanowisk przez innych orzeczników.

Łącznie do Ministerstwa Sprawiedliwości jest delegowanych z sądów ponad 260 osób – sędziów, referendarzy sądowych i asystentów sędziego.

Ministerstwo Sprawiedliwości jest unikalnym urzędem centralnym, który wysysa zasoby organów, których sprawne działanie ma zapewniać. Liczba i zakres merytoryczny zadań, które muszą wykonywać osoby delegowane, nie uzasadnia takiej skali procederu.

Dodatkowo wynagrodzenie i dodatki dla delegowanych do Ministerstwa Sprawiedliwości sędziów, referendarzy, asystentów pokrywane są przez sądy, a nie przez Ministerstwo Sprawiedliwości.

Ministerstwo nie ponosi więc kosztów pracy delegowanego sędziego, tylko koszty te ponosi sąd, w którym dany sędzia nie orzeka. Z uwagi na otrzymywanie przez sędziego na podstawie art. 78 § 1 ustawy z 27.7.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych dodatków (funkcyjnego lub specjalnego) w związku z delegowaniem do Ministerstwa Sprawiedliwości, koszty pokrywane przez sąd są większe niż w przypadku sędziego orzekającego w danym sądzie. Analogiczna sytuacja ma miejsce w przypadku innych osób delegowanych z sądów (referendarzy sądowych i asystentów sędziego).

W 2013 r. wystarczające było delegowanie do MS ok. 160 osób, obecnie jest to ponad 260 osób (sędziów, asystentów, referendarzy). Od czasu rządów PiS liczba delegowanych do ministerstwa osób zmniejszyła się, ale w niewystarczającym stopniu. Nie ma żadnego uzasadnienia dla wykonywania przez sędziów czy referendarzy sądowych pracy, do której wystarczająca są wiedza i umiejętność wykwalifikowanego w danej dziedzinie urzędnika służby cywilnej.

Rozwiązanie:

Udostępnienie danych o liczbie delegowanych osób oraz przeprowadzenie analizy w odniesieniu do każdego stanowiska czy niezbędne jest, aby takie zadania wykonywała osoba delegowana (w szczególności sędzia). Następnym krokiem powinno być zmniejszenie

liczby osób delegowanych połączone z pozyskaniem środków w budżecie na obsadzenie stanowisk urzędnikami służby cywilnej.

Możliwa perspektywa czasowa działań: analiza w perspektywie krótkiej, racjonalizacja w perspektywie średniej.

5. Ochrona interesów Skarbu Państwa w kontekście odszkodowań wypłacanych w związku z wydawaniem orzeczeń przez neosędziów w Sądzie Najwyższym

Problem:

Przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka zawisło kilkaset spraw dotyczących różnych aspektów reform wymiaru sprawiedliwości z okresu rządów PiS. Wobec ugruntowanego orzecznictwa Trybunału, który stwierdza naruszenie art. 6 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka w sytuacji, gdy sprawa została zakończona orzeczeniem wydanym przez tzw. neosędziego w Sądzie Najwyższym, Rzeczpospolita Polska zobowiązana jest do wypłaty odszkodowań. Na mocy zawieranych ugód wynoszą one 10 000 euro za sprawę. Kwoty te obciążają wyłącznie polskich podatników, a powinni je zwrócić wydający te orzeczenia z pełną świadomością skutków neosędziowie.

Rozwiązanie:

W ramach wykonania wyroków ETPCz (szczególnie *Wałęsa v. Polska*) można wdrożyć odpowiedzialność regresową neosędziów w SN wobec Skarbu Państwa na zasadzie deliktu (art. 415 KC). Te osoby mając świadomość, że ich działalność narusza prawo i tworzy obowiązek odszkodowawczy po stronie Skarbu Państwa, w sposób zawiniony tę działalność kontynuują.

Możliwa perspektywa czasowa działań: średnioterminowa

6. Równomierne rozłożenie etatów sędziowskich w skali kraju

Problem:

Jak wskazano w raporcie NIK konieczne jest dokonanie analizy oraz opracowanie planów działań dotyczących zapewnienia zrównoważonego obciążenia sędziów i pracowników w sądach z podobnym obciążeniem w skali Polski. Dotąd Minister nie określił modelu etatyzacji określającego graniczne wartości obciążeń orzeczników, umożliwiające sprawne rozstrzyganie spraw (także w aspekcie jakości orzeczeń), a tym samym nie wiadomo w oparciu o co są podejmowane decyzje kadrowe. Stwarza to istotne **ryzyko utrzymywania się w kolejnych latach stanu nierównowagi** w obciążeniach sędziów, orzekających w takim samym lub zbliżonym zakresie spraw, w poszczególnych sądach w kraju. Zdarza się, że dwa sądy o takiej samej obsadzie sędziów, różnią się znacznie, jeśli chodzi o liczbę wpływających do nich spraw. Proces decyzyjny Ministra związany z zarządzaniem etatyzacją sądów, w tym decyzje o przydzieleniu poszczególnym sądom zwolnionych etatów, jest nieczytelny (brak jednoznacznych kryteriów decyzji), a w niektórych przypadkach nietransparentny (brak uzasadnienia decyzji).

Rozwiązanie:

Konieczne jest opracowanie modelu etatyzacji, w którym zostanie pokazane jakie jest obciążenie sprawami sędziów w poszczególnych sądach i wytypowanie tych jednostek, które wymagają wzmocnienia kadrowego. Jednym z możliwych rozwiązań jest stworzenie cyfrowego bliźniaka sądownictwa (*digital twin* – DT), który w czasie rzeczywistym analizowałby dane dotyczące wpływu i obciążenia w kontekście etatyzacji.

Możliwa perspektywa czasowa działań: długoterminowa.

7. Przeciwdziałanie luce kadrowej w najbliższych latach

Problem:

Proces nominacji sędziego jest długotrwały, z reguły zajmuje kilka lub kilkanaście miesięcy (przy założeniu działania legalnej KRS). Od lat głównym źródłem kandydatów na stanowiska sędziów sądów rejonowych są absolwenci Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury. Ich liczba jest limitowana liczbą osób przyjmowanych na aplikację, która trwa 3 lata. Liczbę tych osób określa w każdym roku Minister Sprawiedliwości (z reguły w kwietniu/maju na aplikację stacjonarną i październiku/listopadzie na aplikację uzupełniającą). Oznacza to, że w kwietniu 2025 r. zdecyduje się ilu absolwentów KSSiP będzie mogło zasilić sądy rejonowe w czerwcu 2028 r. Liczby te powinny być dostosowane do liczby zwolnionych stanowisk przez sędziów odchodzących w stan spoczynku oraz liczby neosędziów, którzy przyszedli z innych zawodów, więc utracą prawo do orzekania (przynajmniej w okresie przejściowym).

Rozwiązanie:

Konieczne jest sporządzenie analizy dotyczącej odchodzących i zaplanowanych do odejścia w stan spoczynku w latach 2020–2027 sędziów oraz zestawienie jej z liczbą absolwentów KSSiP. W razie potrzeby należy już w kwietniu 2025 r. zaplanować zwiększenie naboru na aplikację sądową celem zniwelowania skutków luki kadrowej.

Możliwa perspektywa czasowa działań: krótka.

8. Delegacje sędziów do sądów wyższego szczebla zgodne ze standardami europejskimi

Problem:

Zgodnie z wyrokiem TSUE z 16.11.2021 r. w sprawach połączonych C-748/19, C-749/19, C-750/19, C-751/19,

C-752/19, C-753/19 i C-754/19, delegowanie sędziów przez Ministra Sprawiedliwości, wymaga poddania kontroli sądowej decyzji Ministra Sprawiedliwości o odwołaniu sędziego z delegowania. Ponieważ odwołanie sędziego z delegowania bez jego zgody może spowodować dla niego skutki analogiczne do tych, z którymi wiążą się kary dyscyplinarne, TSUE wskazał, że wymagane jest, aby system regulujący zastosowanie takiego środka był obwarowany wszelkimi gwarancjami koniecznymi do uniknięcia ryzyka wykorzystania do politycznej kontroli treści orzeczeń sądowych, środek ten powinien podlegać zaskarżeniu na drodze sądowej zgodnie z procedurą w pełni gwarantującą prawa zapisane w art. 47 i 48 Karty Praw Podstawowych.

Opracowany w Ministerstwie Sprawiedliwości projekt ustawy o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów wojskowych (Druk sejmowy Nr 988) regulujący kwestie dotyczące delegacji sędziowskich nie przewiduje takiego rozwiązania.

Rozwiązanie:

Należy uzupełnić regulację wynikającą z wyroku TSUE z 16.11.2021 r. w zakresie możliwości sądowej kontroli odwołania z delegacji sędziego.

Możliwa perspektywa czasowa działań: krótka.

9. Zwiększenie liczby zgód sędziów na delegowanie ich przez prezesów sądów apelacyjnych do rozstrzygania spraw w sądzie wyższej instancji (delegacje krótkoterminowe)

Problem:

Liczba sędziów, którzy orzekają na stałe w sądach macierzystych, a jedynie dodatkowo orzekają w wymiarze kilkudziesięciu spraw w roku w sądzie wyższej instancji, mogłaby ulec zwiększeniu. Ta-

kie delegacje są korzystniejsze dla systemu, gdyż pozwalają na bardziej elastyczne zarządzania kadrami sędziowskimi. Dodatkowo osoba delegowana nie opuszcza swojego podstawowego stanowiska, a w rzeczywistości zwiększa swoje obciążenie, rozstrzygając dodatkowo sprawy w sądzie wyższym. W odróżnieniu od delegacji stałej, nie powoduje to możliwości zwolnienia jej z orzekania w sądzie macierzystym.

Rozwiązanie:

W celu zwiększenia liczby osób delegowanych w tym trybie, należy przez zmianę ustawy przewidzieć dodatek do wynagrodzenia dla osób, które zgodzą się na delegację.

Możliwa perspektywa czasowa działań: krótka.

10. E-sąd na nowo: tani, szybki, pewny

Problem:

Obecnie działający (od ponad 15 lat) e-sąd angażuje około 100 referendarzy, a decyzje w nim zapadają zamiast w kilka dni to w kilkadziesiąt. Oparty jest na przestarzałych rozwiązaniach, w których podejmujący decyzję nie jest wspierany dostępem do baz wielu danych już zgromadzonych przez administrację.

Rozwiązanie:

W miejsce obecnego e-sądu w Lublinie potrzebny jest system, który w pełni automatycznie, pod nadzorem jedynie informatyków, wystawi nakaz zapłaty. Taki nakaz zapłaty dzięki automatyzacji będzie mógł być wystawiony w kilka dni. Będzie mógł zostać zaskarżony wg standardów europejskich, gwarantujących szerokie uprawnienia przede wszystkim konsumentom.

Można rozważyć połączenie systemu z bazami danych plików JPK, aby w przypadku decyzji czy wydać nakaz na podstawie faktury, można było pobrać informację czy faktura taka jest rozliczona podatkowo, co dodatkowo zmniejszy ryzyko związane z automatyzacją. System można też dostosować

do tego, aby pobierał dane adresowe pozwanych (CEIDG, PESEL-SĄD, KRS, NOE), weryfikował, czy spółki są wpisane w KRS, sprawdzał dane w KRZ. Dodatkowo nowa regulacja procesowa co do mocy takiego nakazu zapłaty umożliwi korektę wadliwych decyzji.

Dzięki temu:

- sądy odzyskają około 100 etatów referendarskich;
- postępowania sądowe ulegną skróceniu o kilka miesięcy (obecny czas oczekiwania na nakaz zapłaty w e-sądzie);
- integracja z innymi państwowymi bazami danych pozwoli na szybką weryfikację istotnych danych.

Co do mocy prawnej nakazu zapłaty będzie to realizacja linii orzecniczej TSUE, potwierdzonej niedawno wyrokiem sprawie C-531/22 z 18.1.2024 r.

W kolejnym etapie rozwoju można rozważać możliwości analizy załączników do nakazu zapłaty przez AI.

Uwagi:

Technologia zastosowana w obecnej wersji EPU wpływa na ograniczenie możliwości jego szybkiej i skutecznej modernizacji. W ramach projektu EPU 3.0 należy założyć wdrożenie postulowanych powyżej wniosków, co wymagać będzie również inicjatywy legislacyjnej (perspektywa średnioterminowa). Niemniej w ramach obecnego systemu możliwe jest użycie robotyzacji w celu przyspieszenia obsługi procesu wydawania nakazu zapłaty jak również w celu integracji z innymi systemami (np. JPK – Krajowej Administracji Skarbowej) – perspektywa krótkoterminowa.

Możliwa perspektywa czasowa działań: długoterminowa.

11. Sprawy frankowe: możliwość odstąpienia od uzasadnień, wsparcie AI, elektroniczne

Problem:

Sprawy frankowe zatkały sądy okręgowe. Inne sprawy cywilne, dotyczące tak

ważnych spraw jak np. odszkodowanie czy renta dla ciężko chorych, poszkodowanych wypadkami drogowymi, muszą czekać w kolejce na wokandę z tysiącami spraw frankowych. Problemem nie jest samo rozstrzyganie powtarzalnych spraw, lecz konieczność pisania obszer-nych (często kilkudziesięciostronicowych) uzasadnień.

Rozwiązanie:

Umożliwienie sądom I instancji, na wzór obecnej regulacji z art. 357 § 6 KPC odstąpienia od uzasadnienia wyroku, jeżeli w całości uwzględnia zawarty w pozwie lub innym piśmie żądanie strony i podziela argumenty strony przytoczone na jego poparcie, a pismo to zostało doręczone uprzednio stronie przeciwnej. Wówczas termin do złożenia apelacji biegłby od ogłoszenia wyroku wraz z postanowieniem o odstąpieniu od sporządzania tradycyjnego uzasadnienia.

Ponadto zasadne jest **wprowadzenie systemu elektronicznego w sprawach frankowych** pozwalającego na zaproponowanie przez system dla sędziego propozycji wyroku wraz z uzasadnieniem.

Podłączenie sądów frankowych do narzędzia analizy klauzul abuzywnych, którym dysponuje UOKIK (ARBUZ). Umożliwienie ponadto ekstrakcji danych z umów i pozwów z użyciem AI, przygotowywanie projektów uzasadnień z użyciem AI.

Możliwa perspektywa czasowa działań: średnioterminowa.

12. Zmiana przepisów umożliwiających orzekanie w wydziałach rodzinnych asesorów sądowych

Problem:

Na mocy art. 2 § 1a pkt 3 Prawa o ustroju sądów powszechnych asesorszy są praktycznie w całości wyłączeni od rozpoznawania spraw rodzinnych, opiekuńczych i nieletnich. W sytuacji zablokowania konkursów przed neoKRS i rosnącej tendencji do przekształcania zwalnianych etatów sędziowskich w asesorskie, sprzy-

ja to wzrostowi zaległości w tej kategorii spraw. Takie rozwiązanie jest również niekorzystne dla samych asesorów, którzy po objęciu urzędu sędziego są niejednokrotnie kierowani do orzekania w wydziałach rodzinnych i nieletnich nie mając żadnego doświadczenia w tym zakresie.

Rozwiązanie:

Wskazany byłby powrót do możliwości orzekania przez asesorów w tych sprawach z niewielkim zakresem wyłączenia, np. sprawy o przysposobienie czy umieszczenie w schronisku dla nieletnich (analogicznie do regulacji z art. 2 § 1a pkt 1 Prawa o ustroju sądów powszechnych). W tym celu należy zmienić przywołane wyżej przepisy.

Możliwa perspektywa czasowa działań: średnioterminowa.

13. Poprawa aktualnej sytuacji finansowej sądownictwa i wsparcie zasobów kadrowych w sądach

Problem:

Brak wykwalifikowanych pracowników sekretariatów i asystentów sędziego. Stała rotacja pracowników niezadowolonych z warunków pracy i płacy, co prowadzi do braku wsparcia technicznego i administracyjnego dla sędziów. Sędziowie zamiast koncentrować się na pracy orzeczniczej wykonują często zadania o charakterze technicznym, które możliwe są do wykonania przez pracowników sekretariatów. Odsuwa to sędziów od najistotniejszego zadania jakim jest praca orzecznicza.

Rozwiązanie:

Nakładanie dodatkowych czynności technicznych na sędziów jest wadliwe z punktu widzenia racjonalnego gospodarowania zasobami kadrowymi. Sędzia powinien koncentrować się na pracy orzeczniczej oraz dysponować pomocą wykwalifikowanych pracowników. Konieczna jest zatem ogólnie reforma statusu urzędników sądowych,

w tym zmiana zasady wynagradzania, z uwzględnieniem specyfiki poszczególnych zawodowych grup pracowniczych. W sądach powinni zostać w większym zakresie niż dotychczas zatrudnieni asystenci, ale nowe etaty asystenckie powinny zostać zagwarantowane dla asystentów o wysokim poziomie merytorycznym. Zapowiadane otwarcie zatrudniania dla studentów prawa, a więc osób niemających odpowiedniej wiedzy prawniczej jest złym rozwiązaniem. Osoby takie nie będą stanowiły wsparcia merytorycznego wymaganego dla asystentów sędziego i stanowi de-zawuację akademickiego systemu szkolenia. Dodatkowo pomimo iż w całym kraju nastąpiło wyrównanie wskaźnika etatów asystentów do poziomu 0,5, pozostaje wciąż aktualny postulat podwyżki wynagrodzeń asystentów. Wynagrodzenie to powinno być zróżnicowane uwzględniające poziom umiejętności, staż pracy itp. Postulat ten jest aktualny także w odniesieniu do pracowników sekretariatów.

Możliwa perspektywa czasowa działań: długoterminowa.

14. Wprowadzenie rozwiązań dotyczących biegłych sądowych i mediatorów

Problem:

Wpływ na sprawne działanie sądów mają także podmioty, które realizują zadania na wniosek sądu – biegli, czy mediatorzy. Poprawa zasad wynagradzania powinna dotyczyć także właśnie tych osób, których praca wpływa na funkcjonowanie szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości i sprawność postępowania sądowego.

Rozwiązanie:

Konieczne wydaje się zwiększenie wynagrodzeń biegłych sądowych oraz mediatorów, a także wprowadzenie jednolitych rejestrów: rejestru biegłych sądowych i rejestru mediatorów, co umożliwi sprawne korzystanie z tych

usług. Można to zrobić w drodze rozporządzenia. Wzmocni to prawo do sądu poprzez rozszerzenie dostępu do tych specjalistów (zwłaszcza biegłych). Dodatkowo wskazany rejestr informacyjny z dostępem na poziomie każdego sędziego i pracownika sekretariatu, który pozwalałby na szybsze kierowanie sprawy do odpowiedniego biegłego czy mediatora. Ponadto wprowadzenie rejestru mediatorów stanowiłoby formę promowania alternatywnych metod rozwiązywania sporów (ADR) wśród sędziów, co ma szczególne znaczenie dla spraw cywilnych, rodzinnych, czy gospodarczych.

Możliwa perspektywa czasowa działań: długoterminowa.

15. Usprawnienie i unowocześnienie czynności w sprawach karnych.

Problem:

Procedowanie w sądach karnych jest szczególnie czasochłonne i generuje dla państwa ogromne koszty – co wynika często z braku podstawowych usprawnień odpowiadających wymogom współczesności.

Akta spraw karnych obejmują niejednokrotnie kilkadziesiąt czy kilkaset tomów. Jedynie w ułamkowej części są dostępne w zdigitalizowanej postaci, co powoduje, że korzystanie z nich przez sędziego, udostępnianie ich stronom czy innym organom oznacza fizyczne przenoszenie setek kilogramów papieru.

Brak integracji systemów powoduje ponadto, że sędziowie nie mają szybkiego dostępu do aktualnych danych dotyczących powiązanych spraw, toczących się równolegle – również na etapie postępowania przygotowawczego. Takie dane mogą zaś mieć istotne znaczenie dla toku postępowania karnego.

Doręczanie stronom orzeczeń sądowych jest możliwe jedynie w formie papierowej. Sędziom narzucono sposób uzasadniania wyroków w sprawach karnych na schematycznych formularzach, które

zwłaszcza w wielowątkowych sprawach są niezrozumiałe dla stron i naruszają ich prawa. Jednocześnie brak takiej możliwości w prostych sprawach o wykroczenia.

Rosnąca liczba spraw, w której stronami są osoby nieposługujące się biegle językiem polskim sprawia, że konieczne jest przysyłanie im pouczeń o ich prawach i obowiązkach w zrozumiałym dla nich języku. Urzędowe wzory takich pouczeń są dostępne tylko w języku polskim, co powoduje konieczność każdorazowego tłumaczenia przysięgłego tego samego tekstu. Wydłuża to postępowanie i obciąża podatników nieracjonalnymi wydatkami (np. po kilkaset złotych przy każdym akcie oskarżenia).

Rozwiązanie:

Potrzeba pilnych działań zmierzających do cyfryzacji akt i integracji systemów informatycznych (w tym – z systemem PROK-SYS).

Wskazane jest rozszerzenie katalogu pism wysyłanych przez portal informacyjny o odpisy orzeczeń (analogicznie jak w przypadku postępowania cywilnego).

Konieczne jest, by Ministerstwo Sprawiedliwości przygotowało wzory pouczeń do doręczenia co najmniej w językach obcych: angielskim, rosyjskim, ukraińskim, gruzińskim, arabskim, a optymalnie – we wszystkich językach UE.

Należy rozważyć możliwość sporządzenia uzasadnienia na formularzu także w sprawach o wykroczenia oraz pozostawić sędziom prawo wyboru formy uzasadnienia w sprawach karnych, by mogło być czytelne dla stron.

Możliwa perspektywa czasowa działań: średnioterminowa.

16. Transparentność decyzji podejmowanych przez Ministra Sprawiedliwości wobec sędziów

Problem:

Pomimo zmiany rządów, nie zmieniły się zasady podejmowania decyzji

przez Ministra Sprawiedliwości. Szereg działań jest niezrozumiałych zarówno dla środowiska sędziowskiego, jak i opinii publicznej.

Rozwiązanie:

Dialog ze środowiskiem sędziowskim w oparciu o transparentne zasady. Wprowadzenie transparentnej praktyki powoływania spośród sędziów członków komisji egzaminacyjnych oraz komisji ds. pytań egzaminacyjnych w procesie szkolenia zawodowego prawników (adwokatów, radców prawnych i notariuszy).

Odstąpienie od praktyki wydawania negatywnych decyzji i opinii bez uzasadnienia w sprawach kadrowych sądownictwa (np. w przypadku kandydatów na wizytatorów, na sędziów delegowanych do sądów wyższych instancji).

Możliwa perspektywa czasowa działań: średnioterminowa.

17. Zwiększenie transparentności funkcjonowania sądów

Problem:

Od lat odnotowuje się brak zrozumienia zasad funkcjonowania sądów przez polskich obywateli, co wpływa na brak społecznego zaufania do tych instytucji. Sądy rzadko publicznie informują o okresie oczekiwania na rozpoznanie sprawy (wniosku), co powoduje poczucie bezradności wśród obywateli i przyczynia się do składania skarg na przewlekłość postępowania.

Jak wskazuje NIK, żaden z mierników stosowanych przez Ministra Sprawiedliwości nie pokazywał średniego czasu trwania postępowania od dnia pierwszego zarejestrowania sprawy w ewidencji sądowej, aż do jej prawomocnego zakończenia, w sytuacji, gdy sprawa nie zakończyła się w I instancji (tj. złożona została np. apelacja). W ocenie NIK wybiórcze publikowanie wyników statystycznych sądów i wielowymiarowych analiz oraz posługiwanie się przez ministra, m.in.

w trakcie konferencji prasowych danymi na wysokim poziomie zagregowania, bez objaśnień co obejmują, jaki fragment rzeczywistości sądowej przedstawiają, było działaniem nierzetelnym. Nie służyło to budowaniu zaufania do sądownictwa.

Rozwiązanie:

Stałe publikowanie danych statystycznych dotyczących sądownictwa (w zakresie m.in. obciążenia sędziów i sądów, wpływu spraw do sądu, opóźnienia spraw, wskaźników zaległości w poszczególnych rodzajach spraw, czasu trwania postępowań sądowych od momentu wszczęcia do prawomocnego zakończenia, danych co do stabilności orzeczeń).

Możliwa perspektywa czasowa działań: średnioterminowa.

18. Racjonalizacja obowiązków statystycznych sądów

Problem:

Jak wynika z raportu NIK, Minister Sprawiedliwości stworzył i utrzymywał system statystyki i sprawozdawczości sądowej, w którym odnotowywana była niemal każda czynność urzędowa sądów. System ten wymuszał na sądach stałe, pracochłonne działania. Przykładowo, w 2019 r. czynności związane z przygotowaniem danych do sprawozdań statystycznych na 28 obowiązujących formularzach oraz ich wypełnieniem zajęły pracownikom sądów czas równoważny 127,5 tys. godzin pracy.

Rozwiązanie:

Ograniczenie do niezbędnego minimum obowiązków statystycznych sędziów i sekretariatów sądowych; wykorzystanie informatycznych systemów statystycznych czy robotów programowych; przekierowanie kadry ministerialnej liczącej ok 1300 osób do innych zadań realnie sprzyjających poprawie funkcjonowania sądów. Zakres takich obowiązków powinien być ustalany we współpracy m.in. z Instytutem Wymia-

ru Sprawiedliwości, komisjami kodyfikacyjnymi, KSSIP.

Możliwa perspektywa czasowa działań: średnioterminowa.

19. Wsparcie dla prezesów sądów dokonujących zmian organizacyjnych, by zminimalizować ryzyko uchylania wyroków wydanych przez neosędziów – na przykładzie Sądu Apelacyjnego (dalej: SA) w Warszawie

Problem:

Do SA w Warszawie wpływają apelacje w sprawach o najcięższe przestępstwa. Jest to zarazem sąd, w którym zdecydowaną większość osób orzekających w sprawach karnych stanowią obecnie neosędziowie (m.in. rzecznicy dyscyplinarni powołani przez Zbigniewa Ziobrę: Piotr Schab, Przemysław Radzik i Michał Lasota). Ich wyroki były podważane przez SN, co powodowało konieczność ponawiania postępowania sądowego. Aby zminimalizować to ryzyko, neosędziów skierowano do sekcji wnioskowo-zażaleniowej, gdzie nie orzekają oni prawomocnie o winie ani karze. Oznacza to jednak drastyczny spadek liczby orzeczników rozpoznających apelacje, a tym samym – drastyczne wydłużenie czasu oczekiwania na zakończenie sprawy.

Rozwiązanie:

Konieczność wsparcia SA w Warszawie co najmniej 10 stałymi delegacjami sędziowskimi.

Możliwa perspektywa czasowa działań: krótka.

20. Szeroka informatyzacja wymiaru sprawiedliwości

Problem:

Polskie sądownictwo tkwi w epoce papieru i pieczętki. Wyzwaniem jest

komunikacja na poziomie narzędzia tak przestarzałego jak e-mail. Brak jest przemyślanej, kompleksowej, wieloletniej strategii cyfryzacji sądownictwa, która pozwoli wprowadzić sądy w XXI w.

Na spotkaniu ze środowiskami prawniczymi Premier Donald Tusk zadeklarował wolę działania i dostępność środków. Polska ma najlepszych na świecie informatyków, w tym programistów, analityków biznesowych czy analityków danych. Horyzontalna współpraca ekspertów z różnych dziedzin, sędziów liniowych i urzędników sądowych to gwarancja sukcesu.

Obserwując proces informatyzacji sądów uwidacznia się problem braku ciągłości działań pomiędzy kolejnymi rządami, co może być pokłosiem braku adekwatnej strategii informatyzacji sądów, która byłaby oparta na faktycznych wymaganiach interesariuszy i użytkowników systemów. Jednocześnie wartym podkreślenia jest fakt, że projekty o krótkim (6–12 miesięcy) lub średnim okresie realizacji (12–36 miesięcy), których produkty efektywnie wpływają na zadania realizowane przez sędziów, urzędników sądowych, profesjonalnych pełnomocników i innych interesariuszy, odnoszą sukces i pozostają w sądach na lata.

Rozwiązanie:

Konieczne jest przygotowanie mapy długoterminowej strategii rozwoju, opartej na podejściu ewolucyjnym, umożliwiającej podjęcie decyzji co do kolejności wdrażania nowych rozwiązań technologicznych, co zapobiega niespójności i braku koordynacji działań, dublowaniu zasobów czasowych i finansowych oraz kontrefektywności rozwiązań. Jednym z elementów powinna być organizacja szkoleń dla kadr wymiaru sprawiedliwości, administracji, obywateli w zakresie budowania kompetencji cyfrowych.

Proponuje się dwa niezależne obszary działań, które będą synchronizowane pod względem zachowania właściwej architektury IT i możliwości ich późniejszej integracji. **Obszar długoterminowy** to obszar, w ramach któ-

rego Ministerstwo Sprawiedliwości, we współpracy z sądami, wytworzy, a następnie wdroży jednolity system sądowy (CaSuS/e-BS), którego właścicielem będzie Skarb Państwa. Uniezależnienie się od licencjonowanych produktów umożliwi wprowadzanie funkcjonalności istotnych z punktu widzenia użytkowników, wyższe bezpieczeństwo przechowywanych danych, centralizację zarządzania dostępem do danych, budowanie faktycznych akt cyfrowych i przechowywanie dużych ilości danych (np. tych pochodzących od stron postępowania). Niemniej horyzont czasowy budowy takiego systemu (4–5 lat uwzględniając zamówienia publiczne), co skutkuje koniecznością podjęcia inicjatyw krótkoterminowych.

Obszar krótkoterminowy to obszar, w ramach którego Ministerstwo Sprawiedliwości, we współpracy z sądami, uruchomi szereg działań zmierzających do rozwiązania bieżących problemów w sądach w akceptowalnej perspektywie czasowej. Niektóre z inicjatyw będą trwałe, tzn. zostaną włączone do docelowego systemu centralnego, a inne zostaną zastąpione przez centralny system lub wycofane z użycia. Pierwszym krokiem powinno być opracowanie mapy drogowej cyfryzacji sądownictwa z koncentracją na poniżej wskazanych zagadnieniach:

- A. Rozszerzenie dostępu sądów do baz danych podmiotów ze sfery publicznej uwzględniając możliwości robotyzacji i weryfikacji danych istotnych z punktu widzenia toczącego się postępowania.
- B. Rozszerzenie funkcjonalności istniejących systemów, np:
 - składanie pism przez strony za pomocą Portalu Informacyjnego;
 - doręczenia przez Portal Informacyjny pism między profesjonalnymi pełnomocnikami;
 - umożliwienie składania w wybranych typach spraw wniosków i pism na formularzach w formie elektronicznej z użyciem Porta-

lu Informacyjnego (np. sprawy o alimenty, stwierdzenie nabycia spadku, *etc.*);

- automatyczne generowanie projektów prostych zarządzeń i orzeczeń, np. zlecenie wywiadu kuratora, zwrot pozwu/wniosku, wynagrodzenie tłumacza/biegłego;
 - poprawa jakości przetwarzania mowy na tekst z automatycznym importem transkrypcji do protokołu rozprawy;
- C. Systematyczne, uwzględniające realne potrzeby sądów, wprowadzanie nowych narzędzi wykorzystujących sztuczną inteligencję. Należy wskazać na szerokie wykorzystanie w sektorze publicznym systemów do robotyzacji procesów, które mogą być wsparte np. analizą dokumentów pozbawionych struktury (np. pozw, pisma procesowe) wspartą AI. Oprócz Ministerstwa Finansów, roboty takie działają już w ZUS, KRUS, NFZ, Ministerstwie Edukacji, Ministerstwie Sportu i in. Wykorzystanie takich systemów w sądownictwie skutecznie wpłynie na zmniejszenie obciążenia pracą sekretarzy sądowych, którzy będą mogli skoncentrować się na zadaniach nietrywialnych, a robot z powodzeniem może wykonywać proste i powtarzalne czynności z zakresu biurowości [np. rejestrację sprawy na podstawie danych papierowych (w tym aktu oskarżenia z prokuratury), sprawdzenia w systemach zewnętrznych, tworzenie sprawozdań statystycznych] z pewnością nieporównywalną do ludzkiej i przez całą dobę. Sądy prowadzą już pierwsze próby wykorzystania takich narzędzi.
- Realizacja powyższych punktów nie wymaga znacznych nakładów finansowych, a wykorzystanie kadry z sądów umożliwi realizację zadań w bezpośrednim kontakcie z przyszłymi użytkownikami systemu. Polega raczej na rozwoju i integracji systemów i procesów, które już funkcjonują w sądownictwie z wy-

rażnym naciskiem na przyspieszenie postępowania. Pozwala to na osiągnięcie wymiernego sukcesu w zakresie unowocześnienia i sprawności postępowań w krótkim okresie.

Jednocześnie wskazać należy na konieczność weryfikacji efektywności dotychczasowego modelu komunikacji z sądami, opartego na pełnomocnikach ds. informatyzacji w ramach struktury sądów okręgowych i apelacyjnych. Obecnie są to bardzo często osoby o znikomej wiedzy z zakresu nowych technologii, niepodejmujące żadnych aktywności w zakresie pełnionej funkcji. Działanie to pozwoli na udrożnienie komunikacji pomiędzy Ministerstwem Sprawiedliwości a sądami w tak ważnej kwestii jak informatyzacja.

Poniżej przedstawiono zaledwie kilka przykładów racjonalizacji działań związanych z szeroko pojętą cyfryzacją wymiaru sprawiedliwości, które w modelu docelowym mogą być działaniami średnioterminowymi. Jednak w większości z nich wskazano również ścieżkę alternatywną w celu osiągnięcia rezultatu w perspektywie krótkoterminowej.

SYSTEMY REPEROTYJNO-BIUROWE

Wprowadzenie jednolitego systemu informatycznego (CaSuS/e-BS), który zapewni możliwość wglądu do danych o sprawach (poza „wrażliwymi” kategoriami) w innym sądzie. Dostęp taki będzie odnotowywany, ale nie będzie wymagał, co do zasady, akceptacji innego sądu. Jednocześnie sędzia przy analizie swojej sprawy będzie miał wgląd do listy spraw zakończonych i będących w toku z udziałem tych samych stron, co ułatwi weryfikację danych adresowych oraz umożliwi trafniejsze decyzje procesowe (zob. sprawa Ł. Żaka).

Ujednolicenia wymagają również zasady dostępu sędziów do zdalnych pulpitów, które potrafią się różnić w ramach jednego okręgu sądowego.

Jak wskazano na wstępie, budowa centralnego, jednolitego systemu dla sądów jest działaniem koniecznym, ale

długoterminowym. W celu rozwiązania powyższych problemów proponuje się odpowiednie dostosowanie Portalu Informacyjnego, do którego sędziowie mają już dostęp (wgląd dotyczy spraw prowadzonych przez wydział, w którym orzeka dany sędzia). Analizy wymaga zakres i procedura udostępnienia danych ze spraw prowadzonych w innych sądach. Możliwy jest tryb wnioskowy, wgląd pełny, wgląd wyłącznie w orzeczenia i inne (**perspektywa krótkoterminowa**).

SĄDY RODZINNE

Sądy rodzinne rozpoznają sprawy, a są w istocie rzeczy „ślepe”. Nie wiedzą rozstrzygając o alimentach jakie zeznania podatkowe składa strona, o dane z niebieskiej karty muszą się zwracać, a gdy ktoś często się przeprowadza, to pozyskanie danych z opieki społecznej jest utrudnione i wymaga korespondencji z wieloma instytucjami, gdzie sądy występują w charakterze petentów. Chodzi o dane o interwencjach policji, NK, korzystania z pomocy społecznej lub wsparcia asystenta rodziny czy informacji o dostępnych miejscach w placówkach opiekuńczych/rodzinach zastępczych. Wydłuża to podejmowanie decyzji i zwiększa ryzyko błędów, w szczególności w wypadkach konieczności zabezpieczenia małoletnich. Należy włączyć sądy rodzinne do baz danych państwowych, co umożliwi łatwe i szybkie pozyskiwanie potrzebnych danych (ZUS, KAS, USC, MOPS/GOPS, Policja, PCPR).

Ze względu na rozproszony charakter systemów sądowych integracja bezpośrednia z systemami repertoryjno-biuroowymi jest nieopłacalna i czasochłonna.

Ministerstwo Sprawiedliwości stworzyło Brokera Komunikacyjnego, który stanowi agregator systemów zewnętrznych wobec sądów. Dzięki temu w jednym miejscu możliwe jest pozyskanie danych z PESEL, NOE.SAD, USC i in. Po wprowadzeniu możliwości uzyskiwania danych z wymienionych w ni-

niejszym zagadnieniu instytucji możliwa będzie ich integracja z Brokerem Komunikacyjnym. Jednocześnie możliwe jest użycie narzędzi do robotyzacji procesów w celu przyspieszenia procesu weryfikacji danych we wskazanych narzędziach/rejestrach oraz właściwej, automatycznej interpretacji wyników, co przełoży się na zmniejszenie obciążenia sądu (**perspektywa krótkoterminowa lub średnioterminowa w zależności od dostępności interfejsów i przepisów umożliwiających automatyzację procesu**).

WYROKI ŁĄCZNE

Obecnie projektowanie wyroku łącznego wygląda tak, że sędzia na kartce papieru rysuje oś czasu skazań. Nakładka na program biurowości z możliwością zaciągania danych z KRK pozwoli na automatyzację procesu projektowania, którego wynikiem będą widełki kary łącznej. O jej wymiarze zadecyduje sędzia.

Zdarzają się rzadkie sytuacje, w których dwa lub więcej sądów orzeka wyrok łączny. Rekomendowana jest analiza możliwości wykorzystania Portalu Informacyjnego w celu pozyskania informacji o innych toczących się postępowaniach karnych, a dotyczących tej samej osoby.

SPRAWY SPADKOWE

Konieczność poszukiwania z urzędu stron postępowania bez dostępu do bazy orzeczeń innych sądów i urzędów znacząco wydłuża czas załatwiania spraw spadkowych. Dostęp do baz danych innych sądów może być realizowany przy użyciu Portalu Informacyjnego i zautomatyzowany dla wszystkich spraw spadkowych. Ponadto istotne jest uzyskanie dostępu do baz USC oraz możliwość wzbogacenia funkcjonalności PESEL-SAD o automatyczne generowanie drzew genealogicznych.

KSIĘGI WIECZyste

Najbardziej czasochłonne jest projektowanie wpisów, które polegają na

umieszczaniu w systemie informacyjnym danych z papierowych dokumentów. Robią to głównie sekretarze, rzadziej referendarze. W efekcie w niektórych sądach na wpis czeka się pół roku lub dłużej. Dokumenty w formie elektronicznej i dostęp sądu do baz danych typu rejestr gruntów lub ewidencja budynków, pozwoli na automatyzację procesu importu danych do projektu wpisu, co znacznie przyspieszy postępowanie.

Analizy wymaga możliwość wykorzystania narzędzi do robotyzacji procesów w celu przyspieszenia czasu potrzebnego do przygotowania projektu wpisu poprzez automatyzację procesu pozyskiwania danych z wniosków papierowych, jak również z innych systemów.

BIUROWOŚĆ

1. Zmiana definicji **odpisu** orzeczenia, poprzez likwidację wymogu posiadania pieczęci służbowej pozwoli na bezpośrednie pobieranie orzeczeń z systemów repertoryjno-biurowych bez angażowania zasobów sekretariatów biurowych oraz ponoszenia kosztów wysyłki dokumentów pomiędzy sądami.

2. Wprowadzenie podpisów elektronicznych dla sędziów.

3. Umożliwienie wnoszenia pism procesowych za pośrednictwem portalu połączone z automatyzacją obliczania opłat od pozwów i innych pism procesowych, zintegrowana z możliwością uiszczenia opłaty online przez system, co uniemożliwi uiszczenie opłaty w nieprawidłowej wysokości

4. Udostępnienie licencji lub stworzenie własnego narzędzia do tłumaczy automatycznych na potrzeby wymiaru sprawiedliwości.

Planując działania w tym obszarze warto skorzystać z rekomendacji raportu GRAI.

<https://www.gov.pl/web/ai/raport-rekomendacje-w-zakresie-zastosowania-sztucznej-inteligencji>

Możliwa perspektywa czasowa działań: długoterminowa.

IUSTITIA

VARIA

Determinanty wyboru rozpraw zdalnych

Łukasz Małecki-Tepicht*

Wprowadzenie

Celem niniejszego artykułu jest identyfikacja czynników, które ograniczają, utrudniają lub uniemożliwiają realizację rozprawy sądowej w trybie zdalnym, tj. z wykorzystaniem metod i technik komunikacji na odległość. Z uwagi na globalny charakter tego zagadnienia, w pierwszej części artykułu zostaną zilustrowane wybrane prace badaczy brytyjskich i amerykańskich, a następnie zostaną omówione zagadnienia przez nich sygnalizowane, na tle polskich prac, jak również doświadczeń sądowych, z którymi autor się zapoznał. W rezultacie zostanie zaproponowana usystematyzowana, jak również jak się wydaje nowa w polskiej literaturze metodyka oceny adekwatności wyboru rozprawy zdalnej lub stacjonarnej.

Przegląd badań brytyjskich i amerykańskich

Rozpiętość badań w prezentowanym obszarze wskazuje na kilka istotnych podobszarów, według których będzie możliwe docelowe usystematyzowanie proponowanego modelu. Znajdujemy zarówno zagadnienia techniczne, jak również związane ze statusem uczestników postępowania, koncentracji sędziego lub ławników, czy stronniczości wynikającej z przyjętego rozwiązania.

Bild i in. zwracają uwagę, na to, że niska jakość dźwięku negatywnie wpływa na ocenę wiarygodności świadków oraz wagę dowodów w postępowaniu sądowym. W rezultacie – dla prawidłowości postępowania – istotne znaczenie ma wysoka jakości akustyki zarówno w rozprawach zdalnych, jak i tradycyjnych¹.

Tran z kolei koncentruje się na analizie zgodności przesłuchania wirtualnego w świetle amerykańskich ram konstytucyjnych i podaje w wątpliwość tę zgodność w przypadku

świadków dorosłych, pozostawiając taką możliwość w przypadku rozpraw z udziałem dzieci².

W swoim raporcie O'Rourke z zespołem wskazują, że rozprawy zdalne obnażyły problemy natury administracyjnej i rekomendują uproszczenie procedur, a technologia wykorzystywana do rozpraw online jest źródłem niedogodności dla uczestników postępowania³.

Norton wskazuje na wyzwania związane z wykluczeniem cyfrowym uczestników postępowań, którzy nie są reprezentowani przez profesjonalnych pełnomocników. Do katalogu wyzwań w tym obszarze zalicza:

- 1) trudności związane z brakiem dostępu do technologii;
- 2) brakiem dostępu do stabilnego połączenia internetowego;
- 3) brakiem wiedzy niezbędnej do skutecznego uczestniczenia w rozprawie zdalnej⁴.

Quintanilla z zespołem badawczym w swoim raporcie również wskazuje na potrzeby osób o niższym statusie społeczno-ekonomicznym rekomendując, aby mogły swobodnie wybierać tryb uczestnictwa, w celu wyeliminowania wykluczenia cyfrowego. Uwzględniając powyższe, rekomendują projektowanie systemów elektronicznych zorientowanych na użytkownika i jego potrzeby, a co za tym idzie przybliżających rozwiązania technologiczne dla osób obecnie wykluczonych cyfrowo⁵.

Analizując specyfikę merytoryczną kilku typów spraw Bades i Feigenson wskazują, że w sprawach imigracyjnych osoby ubiegające się o azyl częściej odnoszą sukces w postępowaniach prowadzonych stacjonarnie niż zdalnie, a sądy wyznaczają wyższe kaucje w sprawach prowadzonych zdalnie. Może to sugerować, że decyzje podejmowane w tradycyjnych sądach są bardziej empatyczne. Z powyższych względów autorzy sugerują, że sądy powinny wdrażać nowe technologie videokonferencyjne, które poprawiają kontakt wzrokowy i komunikację niewerbalną⁶.

* Doktorant w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie, ekspert zewnętrzny *pro bono* Zespołu ds. Prawa Cywilnego Stowarzyszenia Sędziów Polskich IUSTITIA, ORCID: 0000-0001-6587-4372.

¹ E. Bild, A. Redman, E.J. Newman, B.R. Muir, D. Tait, N. Schwarz, Sound and credibility in the virtual court: low audio quality leads to less favorable evaluations of witnesses and lower weighting of evidence, *Law and Human Behavior* 2021, vol. 45, No. 5, s. 481.

² D. Tran, Is witness credibility on virtual courtroom procedures impaired or enhanced for adults or children?, *Southern California Interdisciplinary Law Journal*, 2023, vol. 32:491, s. 512.

³ A. O'Rourke, B. Bowler, N. Hewett, S. Hussain-Kazmi, R. Khan, J. Willey i in., Access to justice during the COVID-19 pandemic in the UK, Policy Clinic, Open Justice Centre, Open University Law School, Student Law Office, Northumbria University, School of Law, Londyn 2022, s. 23.

⁴ K.L. W. Norton, Accessing justice in hybrid courts: addressing the needs of low-income litigants in blended in-person and virtual proceedings, *Georgetown Journal on Poverty Law and Policy*, vol. XXX, Nr 3, Wiosna 2023, s. 544.

⁵ V.D. Quintanilla, K. Hugenberg, R. Hutchings, N. Yel, Accessing justice with Zoom: experiences and outcomes in online civil courts, *Equity Accelerator*, Indiana University Bloomington 2023, s. 48–49.

⁶ S.A. Bades, N. Feigenson, Empathy and remote legal proceedings, *Southwestern Law Review* 2021, Nr 51, s. 37–39.

DeRegis podkreśla, że korzystanie z technologii zdalnych w sądach rodzi poważne problemy konstytucyjne dotyczące praw oskarżonych, takich jak prawo do obrony, prawo do konfrontacji świadków oraz prawo do osobistej obecności na rozprawie. Autorka podkreśla konieczność wdrożenia procedur zapewniających ochronę tych praw, w tym jasnych zasad dotyczących możliwości rezygnacji z obecności fizycznej na rozprawie, równego dostępu do zdalnych postępowań zarówno dla oskarżonych, jak i opinii publicznej, a także ochrony prywatności uczestników⁷.

Peplow i *Phillips* identyfikują poważne obawy dotyczące sprawiedliwości proceduralnej, zwłaszcza w odniesieniu do więźniów, którzy mogą napotykać trudności w skutecznym uczestnictwie w procesie. Główne wyzwania obejmują ograniczoną zdolność składu orzekającego do oceny wiarygodności oskarżonych, trudności w komunikacji oraz brak dostępu do pełnej gamy niewerbalnych sygnałów, które odgrywają kluczową rolę w ocenie prawdomówności i postawy więźnia. Autorzy podkreślają, że choć system zdalnych przesłuchań może zwiększać efektywność administracyjną, to jednocześnie stwarza ryzyko ograniczenia rzetelności procesu sądowego. Zalecają wdrożenie odpowiednich środków zaradczych, takich jak lepsze technologie wideokonferencyjne, czy dokładniejsze kryteria decydujące o tym, czy dana rozprawa powinna odbywać się w trybie zdalnym czy stacjonarnym⁸.

Roth przestrzega przed przyjęciem ekstremalnych stanowisk w sprawach karnych: zarówno zbyt niemu zaufaniu do kontaktu „na żywo” (termin *Rotha*) jako jedynym słusznym modelem, jak i nadmiernemu poleganiu na posiedzeniach zdalnych. Sugeruje, że zamiast całkowicie odrzucać lub w pełni przyjmować nowe technologie, system prawny powinien dążyć do ich optymalnego wykorzystania⁹.

Noonan i *Stanton* zauważają, że duży procent czasu i energii sędziego w czasie rozprawy zdalnej jest poświęcany na zarządzanie wideokonferencją, wymienia takie czynności, jak łączenie, wyłączanie, wyciszanie i zarządzanie „poczekałnią uczestników”, udostępnianie ekranów itp. W rezultacie sędzia mniej czasu i uwagi ma na faktyczne słuchanie i komunikowanie się uczestnikami postępowania. Autorzy dodają, że czas spędzony na patrzeniu w ekran komputera jest bardziej męczący niż czas spędzony w sali sądowej. W ich ocenie może to ostatecznie (negatywnie) wpłynąć na jakość orzekania¹⁰.

Rossner i *Tait* – koncentrując się na specyfice amerykańskiego procesu sądowego, wskazują na obawy, że osoby niemające dostępu do odpowiednich technologii mogą być rzadziej wybierane do ławy przysięgłych, co może wpłynąć na jej skład demograficzny. Ponadto w ich ocenie ławnikom trudniej jest utożsamiać się z ofiarami, oskarżonymi i innymi uczestnikami procesu, gdy widzą ich jedynie na ekranie. Zauważają, że oskarżeni są postrzegani jako

mniej groźni, gdy są prezentowani na ekranie obok swojego adwokata¹¹.

Z powyższych przykładów w obszarze anglosaskiej kultury prawnej możemy zidentyfikować kilka zasadniczych obszarów, które również w Polsce sąd powinien wziąć pod uwagę, przed podjęciem decyzji o rozprawie zdalnej. Są to:

- 1) przedmiot i rodzaj rozprawy;
- 2) aspekty techniczne;
- 3) charakterystyka uczestników postępowania;
- 4) kompetencje uczestników postępowania oraz pracowników wymiaru sprawiedliwości;
- 5) problemy efektywnościowe po stronie sądu, wydziału lub własnego referatu.

Dylematy sądu w zakresie rozpraw zdalnych

Kluczową kwestią w rozprawach zdalnych jest zagadnienie wiarygodności dowodu z zeznania uczestnika postępowania w kontekście formy i sposobu jego pozyskania. W tradycyjnej rozprawie sąd ma możliwość bezpośredniej oceny składającego oświadczenie lub zeznającego uczestnika postępowania, a w rozprawach zdalnych nie ma możliwości oceny tego, co dzieje się poza zasięgiem kamery. W sali sądowej jest możliwość dyscyplinowania pozostałych uczestników postępowania, w tym przeciwdziałania wpływu profesjonalnych pełnomocników na składającego oświadczenie lub świadka. W przypadku rozpraw zdalnych sędziowie obserwują nadmierną kreatywność uczestników postępowania, które mogą negatywnie wpływać na kształt składanych oświadczeń i zeznań.

Jedną z kwestii, na którą sąd nie ma wpływu, a która jest częstą przyczyną odstąpienia od rozpraw zdalnych jest przepustowość łącza internetowego po stronie uczestnika postępowania, która musi gwarantować przekaz obrazu i dźwięku. Z uwagi na ograniczenia rozwiązań technicznych na tzw. „ostatniej mili”, w której do dzisiaj występują w Polsce tzw. „białe plamy”, czyli obszary bez szybkich łączy światłowodowych – czasem obiektywną przyczyną nieleżącą po stronie sądu są ograniczenia techniczne. Do podobnych przyczyn odstąpienia od rozpraw zdalnych są wykluczenie cyfrowe osób starszych czy nieodpowiadający wymogom technicznym sprzęt komputerowy uczestników postępowania.

⁷ M.C. DeRegis, „Can you hear me now?": The implications of virtual proceedings on criminal defendants' constitutional rights, *Maryland Law Review Online* 2022, Nr 81:1, s. 105–106.

⁸ D. Peplow, J. Phillips, Remote parole oral hearings: more efficient, but at what cost?, *Criminology & Criminal Justice* 2023, Nr 81:1, s. 15–17.

⁹ A. Roth, The fallacy of „live” confrontation: a surprising lesson from virtual courts, *University of Illinois Law Review* 2023, Nr 5, s. 1672–1673.

¹⁰ J.V. Noonan, P.T. Stanton, Remote hearings: let's not forget the cost of what's lost, *The Loyola University Chicago Law Journal* 2022, Nr 54:1, s. 12.

¹¹ M. Rossner, D. Tait, Virtual technology and the changing rituals of courtroom justice, *Chicago–Kent Law Review* 2023, vol. 98, Nr 1, s. 276–277.

W celu usystematyzowania i zilustrowania wachlarza zagadnień, nad którymi należy się pochylić przedstawione

zostały poniżej czynniki wpływające na podjęcie decyzji o rozprawie zdalnej:

Tabela 1. Determinanty wpływające na podjęcie decyzji sądu o rozprawie zdalnej

	ZACHĘCAJĄCY ◀	CZYNNIK	▶ ZNIECHĘCAJĄCY
PRZEDMIOT	Sprawa prosta	Charakter sprawy	Sprawa zawiła lub dotycząca wrażliwej materii
	Sprawa niewywołująca emocji	Prognoza dotycząca emocji	Sprawa wywołująca emocje np. dotycząca rodziny, dziecka itp.
	Organizacyjny lub podsumowujący	Cel rozprawy	Merytoryczny, z wysłuchaniem stron. Szansa na wypracowanie ugody na rozprawie
ASPEKTY TECHNICZNE	Przewidywalny i działający	Sprzęt i aplikacje sądowe	Nieprzewidywalny lub nie działający
	Przewidywalny i działający	Sprzęt uczestnika postępowania*	Nieprzewidywalny lub nie działający
	Akceptowalna – umożliwia przesył obrazu i dźwięku	Przepustowość łącza internetowego po stronie sądu	Nieakceptowalna – nie umożliwia przesył obrazu i dźwięku
	Akceptowalna	Przepustowość łącza internetowego po stronie uczestnika postępowania	Nieakceptowalna
	Umożliwiające prowadzenie rozpraw zdalnych bez zakłóceń (np. interferencji dźwięków)	Warunki akustyczne w sali rozpraw	Zakłócenia tego co mówi uczestnik sprawy
UCZESTNICY POSTĘPOWANIA	Przewidywalni (np. z korespondencji w sprawie wynika, że znane są im reguły komunikacji sądowej)	Przewidywalność zachowań uczestników postępowania*	Nieprzewidywalni (np. korespondencja w sprawie wskazuje na swobodne podejście do prawa i procedur)
	Współpracujący (np. responsywni w dotychczasowej komunikacji)	Orientacja uczestników postępowania na efektywność proceduralną*	Utrudniający postępowanie (np. wykorzystywanie pretekstów technicznych do obstrukcji postępowania)
	Zachęcający, ponieważ nie jest niezbędne zlecenie konwoju	Występowanie uczestnika pozbawionego wolności	Nie dotyczy
	Wniosek o rozprawę zdalną ze strony uczestnika	Stosunek uczestników postępowania do rozpraw zdalnych*	Wniosek o zmianę formy ze zdalnej na rozprawę stacjonarną
	Pełnomocnicy znają procedury i bardziej prawdopodobne jest, że mają działający sprzęt i oprogramowanie	Reprezentacja stron przez profesjonalnego pełnomocnika	Osobista reprezentacja bez profesjonalnego wsparcia może skutkować problemami technicznymi, na które uczestnik nie był przygotowany
	Rozprawa zdalna może być pomocna, kiedy uczestnicy są z różnych miejscowości	Rozproszenie terytorialne uczestników postępowania od sądu i od siebie	Jeżeli uczestnicy są z tego samego miasta potencjalne korzyści dot. oszczędności czasu się zmniejszają
	Jeśli media się interesują daną sprawą, potencjalne problemy techniczne zniechęcają do rozprawy zdalnej	Zainteresowanie mediów lub publiczności	Zainteresowanie opinii publicznej sprzyja rozprawie w sali sądu
KOMPETENCJE	Wysokie i odpowiednie do przeprowadzenia sprawy zdalnej	Kompetencje sądu oraz pracowników administracyjnych	Zróznicowane, mogące doprowadzić do przerwania rozprawy zdalnej
	Wysokie i odpowiednie do uczestnictwa w sprawie zdalnej	Kompetencje uczestników postępowania*	Niewystarczające do uczestnictwa w sprawie zdalnej (np. niewiedza jak się włączyć do rozprawy, jak włączyć mikrofon, kamerę itp.)

	ZACHĘCAJĄCY ◀	CZYNNIK	▶ ZNIECHĘCAJĄCY
SĄD	Nie dotyczy	Obciążenie referatu danego sędziego	W rozprawie zdalnej trzeba poświęcić więcej czasu na usuwanie barier technicznych
	Rezygnacja z nagrywania może sprzyjać efektywnej rozprawie zdalnej	Nagrywanie rozpraw	Nagrywanie jest uciążliwe, ze względu na konieczność dyktowania protokołu

* Czynniki oznaczone gwiazdką nie są znane sądomi w przypadku pierwszego kontaktu.

Opracowanie własne z uwzględnieniem wniosków: *Jabłońska-Bońca*, 2023, s. 101; *Kwiatkowska*, 2023, s. 214–217; *Wiśniewski*, 2023, s. 51–53.

Jak wynika z powyższego zestawienia istnieje szereg zagadnień, odnoszących się zarówno do sądu, jak i uczestników postępowania, które sąd musi wziąć pod uwagę podczas oceny czy dana rozprawa może się odbyć zdalnie czy stacjonarnie. Dlatego profesjonalny osąd i doświadczenie sądu pozwalają ocenić specyfikę sprawy i odpowiedni do tej specyfiki wybór charakteru sprawy np. poprzez rezygnację z rozprawy zdalnej na rzecz posiedzenia stacjonarnego. W tym kontekście rezygnacja z rozprawy zdalnej jest potwierdzeniem kompetencji i poprawności metodyki pracy sędziego, a nie – jak można sądzić po imperatywie e-usług publicznych – „nienadążaniu” sędziów za nowymi trendami technologicznymi.

Podsumowanie

Podczas analiz e-usług publicznych w wymiarze sprawiedliwości, należy uwzględnić istotę jego sprawowania,

tj. oparcia rozstrzygnięcia sądowego o wiarygodne dowody. Dowód z wysłuchania świadka czy uczestnika postępowania musi budzić zaufanie sądu. Rozprawy zdalne nie zawsze temu służą. Rozprawy zdalne są obciążone licznymi ograniczeniami technicznymi i organizacyjnymi, w związku z powyższym nie zawsze są rozwiązaniem, które odpowiada istocie sprawowania wymiaru sprawiedliwości. Istnieje szereg argumentów przemawiających za rozprawami zdalnymi z obszaru argumentów utylitarnych (np. szybkość, rozproszenie terytorialne). Jednak to aspekty merytoryczne, wiarygodność postępowania oraz zaufanie interesariuszy do wymiaru sprawiedliwości musi być podstawowym kryterium oceny wyboru czy rozprawa powinna być zdalnie czy stacjonarnie.

Zaprezentowana propozycja uwzględnia usystematyzowanie 19 czynników w 5 poniższych podobszarów:

I. Przedmiot rozprawy	1. Charakter sprawy 2. Prognoza dotycząca emocji 3. Cel rozprawy
II. Aspekty techniczne	4. Sprzęt i aplikacje sądowe 5. Sprzęt uczestnika postępowania 6. Przepustowość łącza internetowego po stronie sądu 7. Przepustowość łącza internetowego po stronie uczestnika postępowania 8. Warunki akustyczne w sali rozpraw
III. Charakterystyka uczestników postępowania	9. Przewidywalność zachowań uczestników postępowania 10. Orientacja uczestników postępowania na efektywność proceduralną 11. Występowanie uczestnika pozbawionego wolności 12. Stosunek uczestników postępowania do rozpraw zdalnych 13. Reprezentacja stron przez profesjonalnego pełnomocnika 14. Rozproszenie terytorialne uczestników postępowania od sądu i od siebie 15. Zainteresowanie mediów lub publiczności
IV. Kompetencje	16. Kompetencje sądu oraz pracowników administracyjnych 17. Kompetencje uczestników postępowania
V. Sąd	18. Obciążenie referatu danego sędziego 19. Nagrywanie rozpraw

Podziękowania

Autor składa podziękowania sędziom z Zespołu ds. Prawa Cywilnego SSP IUSTITIA: *Annie Begier* oraz *Maciejowi Plaskaczowi* za możliwość skonsultowania listy determinantów rozpraw zdalnych i jej doprecyzowania.

SUMMARY

Determinants for choosing a remote trial

There are a series of arguments in favour of remote hearings from the area of utilitarian arguments (e.g. speed, territorial dispersion). However, it is the substantive issues, the credibility of the proceedings and the trust of the stakeholders in the justice system that must be the primary criteria for assessing whether a hearing should be remote or stationary.

The article presents 19 decision determinants structured in 5 sub-areas, i.e. according to the subject matter of the case, technical aspects, characteristics of the litigants, competence and specificity of the court.

Key words: remote hearing, e-court, e-justice

REKLAMA

PRAWO RYNKU FINANSOWEGO

Prawo usług płatniczych | Prawo bankowe Cyberbezpieczeństwo | AML

- kompleksowe, pogłębione i aktualne omówienie problematyki prawa rynku finansowego
- przedstawienie zarówno teoretycznoprawnych aspektów regulacji, jak i zagadnień związanych ze stosowaniem przepisów w praktyce oraz wątpliwości powstających w związku z ich wykładnią
- odniesienie do kluczowych aktów prawnych z zakresu krajowego i europejskiego prawa rynku finansowego

Dowiedz się więcej: ksiegarnia.beck.pl | 81 46 13 300